

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA
TEZİ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE
SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM: BİR
KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

HÜSEYİN DUYGU

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ DOKTORA
PROGRAMI

Antalya, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ DOKTORA PROGRAMI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM: BİR
KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

Hüseyin DUYGU

Danışman: Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Antalya, 2024

DOĞRULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakalardan gösterilenlerden olduğunu ve bu eserleri her kullandışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Nisan, 2024

Hűseyin DUYGU

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hüseyin DUYGU'nun bu çalışması 07.03.2024 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programında **Doktora Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Prof. Dr. Hasan BAĞCI

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Üye : Prof. Dr. Ahmet KÖÇ

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Üye : Doç. Dr. Etem YEŞİLYURT

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Eğitim Bilimleri Bölümleri

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Feride ERSOY

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

DOKTORA TEZİNİN ADI: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Tüketim: Bir Karma Yöntem Araştırması

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun

görölmüş ve Enstitü Yönetim Kurulununtarihli ve sayılı kararıyla kabul

edilmiştir.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Güçlü ŞEKERCİOĞLU

TEŞEKKÜR

Öncelikle doktora öğrenimim boyunca bilgi ve tecrübeleriyle sınırsız desteğini esirgemeyen, bu çalışmanın ortaya çıkması sürecinde en önemli katkıyı sağlayan, pozitif kişiliği ve güler yüzüyle sürekli iyi hissettiren tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hilmi Demirkaya'ya sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca doktora öğrenimim boyunca kendilerinden ders alma imkânı bulabildiğim Prof. Dr. Ahmet Köç, Prof. Dr. Bayram Bıçak ve Prof. Dr. Yüksel Kaştan hocalarıma teşekkür ederim. Tez jürimde yer alma nezaketini gösteren ve çalışmamın daha nitelikli hale gelmesi için çok önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Hasan Bağcı ve Doç. Dr. Etem Yeşilyurt hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tez çalışmam boyunca bana bilgi ve tecrübelerini aktaran, yol gösteren, motive eden, zaman ve enerji harcayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Feride Ersoy'a şükranlarımı sunarım. Yine tez çalışmamda büyük desteği ve emeği olan saygıdeğer arkadaşlarım Ar. Gör. Orhan Ünal ve Kıymet Değirmenci Toraman'a teşekkürlerimi sunarım. Yine çalışmamım belirli aşamalarındaki yardımından dolayı Öğr. Gör. Saide Ayvaz Öztürk'e de teşekkür ederim.

Zaman ayırarak değerli bilgi ve görüşleriyle tezimin bel kemiğini oluşturan çok kıymetli çalışma grubu öğretmenlerimin her birine ayrı ayrı şükranlarımı sunarım. Veri toplama sürecinde destek ve kolaylıklar sağlayan milli eğitim ve okul yöneticilerine, özellikle ilçelerde görev yapan sosyal bilgiler zümre başkanlarına teşekkürü borç bilirim. Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlıklar Danışmanı Necati Şatana'ya da desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan Fatih ve Beyza kardeşlerime teşekkür ederim. Ayrıca Canan Gül'e de kıymetli desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Hüseyin DUYGU

Nisan, 2024

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM: BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

DUYGU, Hüseyin

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Nisan 2024, 200 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir tüketim kavramı eğitimini ders kitapları, öğretim programı ve öğretmenler çerçevesinde bir bütün olarak incelemektir. Bu bağlamda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının ve ders kitaplarının içeriği sürdürülebilir tüketim kavramı kapsamında incelenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışı düzeyleri ve bu kavramın eğitimi sürecindeki faaliyetleri belirlenmiştir. Böylece sosyal bilgiler dersinin ana unsurları, sürdürülebilir tüketim kavramı bağlamında bir bütün halinde incelenmiştir.

Bu araştırma, karma yöntem araştırma desenlerinden açıklayıcı (explanatory) desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma genel anlamda birbirini bütünleyen iki alt aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada doküman analizi yöntemiyle sürdürülebilir tüketim kavramına Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ve ders kitaplarında ne kadar ve nasıl yer verildiği incelenmiştir. Dokümanlardan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. İkinci aşamada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramına ne derece uygun bir yaşam sürdükleri ve bu kavramın eğitimi sürecindeki faaliyetleri incelenmiştir. Bu aşamada basit tesadüfi (rastlantısal) örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 266 sosyal bilgiler öğretmeninden nicel veriler toplanmıştır. Ayrıca amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 21 sosyal bilgiler öğretmeni ise nitel verilerin toplandığı çalışma grubunu oluşturmuştur.

Verileri toplama aracı olarak Kiracı (2009) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen veriler SPSS 22 programı aracılığıyla betimsel istatistiğe tabi tutulmuştur. Buna ek olarak, araştırmacı tarafından alan yazın incelendikten sonra uzmanların görüşleri alınarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramının eğitimi ile ilgili görüşlerine yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form

aracılığıyla katılımcı öğretmenlerden toplanan veriler, ilgili temalar halinde gruplandırılarak betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Araştırmanın sonucunda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ve ders kitaplarında sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili doğrudan içerik bulunmadığı, dolaylı olarak ilgili kavramların bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları sürdürülebilir tüketim davranışları puanları su, elektrik, geri dönüşüm, ekoloji, ikinci el ve kağıt kullanımı kategorilerinde orta, yakıt kullanımı kategorisinde ise yüksek düzeydedir. Katılımcı öğretmenler, derslerinde sürdürülebilir tüketim ile ilişkili konuları detaylıca işlemeye çalışmakta, sürdürülebilir tüketim konusunun öğretim programına ayrı bir ünite olarak dâhil edilmesi ya da ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini düşünmektedirler. Araştırmanın sonuçlarına göre; sürdürülebilir tüketim kavramının öğretim programına ayrı bir ünite olarak eklenmesi, yönetici, öğretmen ve velilerin öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı geliştirebilmeleri için birlikte hareket etmeleri önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Tüketim*

ABSTRACT

SUSTAINABLE CONSUMPTION IN SOCIAL STUDIES EDUCATION: A MIXED METHODS RESEARCH

DUYGU, Hüseyin

Department of Social Studies Education Doctorate Program

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Hilmi DEMIRKAYA

April 2024, 200 Pages

The purpose of this research is to examine sustainable consumption concept education in social studies education as a whole within the framework of textbooks, curriculum and teachers. In this context, the content of the 2018 Social Studies Curriculum and textbooks were examined within the scope of the concept of sustainable consumption. In addition, social studies teachers' levels of sustainable consumption behavior and their activities in the education process of this concept were determined. Thus, the main elements of the social studies course were examined as a whole in the context of the concept of sustainable consumption.

This research was conducted using an explanatory design, one of the mixed methods research designs. The research generally consists of two complementary sub-stages. In the first stage, it was examined how much and how the concept of sustainable consumption was included in the Social Studies Curriculum and textbooks using the document analysis method. The data obtained from the documents were analyzed by content analysis. In the second stage, the extent to which social studies teachers live their lives in accordance with the concept of sustainable consumption and their activities in the education process of this concept were examined. At this stage, quantitative data was collected from 266 social studies teachers reached using the simple random sampling method. In addition, 21 social studies teachers, who were reached by using the maximum diversity sampling method, one of the purposeful sampling methods, formed the study group in which qualitative data were collected.

"Sustainable Consumption Behavior Scale for Social Studies Teachers" developed by Kiracı (2009) was used as the data collection tool. The data obtained from the scale were subjected to descriptive statistics through the SPSS 22 program. In addition, after reviewing the literature, the researcher prepared a semi-structured interview form for social studies teachers' opinions on teaching the concept of sustainable consumption by taking the opinions of experts. The data collected from the participating teachers through the prepared form was grouped into relevant themes and analyzed using the descriptive analysis method.

As a result of the research, it was determined that there was no direct content related to the concept of sustainable consumption in the 2018 Social Studies Curriculum and textbooks, but there were indirectly related concepts. The sustainable consumption behavior scores that the participants received from the sustainable consumption behavior scale for social studies teachers were at a medium level in the categories of water, electricity, recycling, ecology, second-hand and paper use, and at a high level in the fuel use category. Participating teachers try to cover issues related to sustainable consumption in detail in their lessons, and they think that the subject of sustainable consumption should be included in the curriculum as a separate unit or taught as a separate course. According to the results of the research; It has been suggested that the concept of sustainable consumption should be added to the curriculum as a separate unit and that administrators, teachers and parents should act together so that students can develop sustainable consumption behavior.

Keywords: *Social Studies Education, Social Studies Course Curriculum, Social Studies Textbooks, Sustainable Development, Sustainable Consumption*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Araştırmanın Sayıtları	7
1.6. Araştırmadaki Tanımlar	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. 1739 Sayılı Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları	8
2.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi	9
2.2.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi	13
2.3. Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	14
2.3.1. Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları ...	17
2.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	18
2.5. Sürdürülebilirlik Nedir?	19
2.6. 2030 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	21
2.7. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim	24
2.7.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma	26
2.8. Tüketim	28
2.9. Sürdürülebilir Tüketim	29
2.10. Sürdürülebilir Tüketim Eğitimi	31
2.11. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Tüketim	32
2.12. Sürdürülebilir Tüketim Eğitiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rolü	35
2.13. Sürdürülebilirlik Alanları	36
2.13.1. Sürdürülebilir Üretim	37
2.13.2. Sürdürülebilir Toplum	38
2.13.3. Sürdürülebilir Çevre	39

2.14.	Sürdürülebilir Tüketim Bağlamında Gönüllü Sade Yaşam Tarzı	41
2.15.	İlgili Araştırmalar	42
2.15.1.	Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	42
2.15.2.	Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	49
3.	YÖNTEM.....	52
3.1.	Araştırmanın Modeli	52
3.2.	Çalışma Grubu	53
3.2.1.	Nicel Veriler için Çalışma Grubu.....	53
3.2.2.	Nitel Veriler için Çalışma Grubu.....	55
3.3.	Veri Toplama Araçları	57
3.3.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği	58
3.3.2.	Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	59
3.3.3.	Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	60
3.4.	Verilerin Toplanması	60
3.5.	Verilerin Analizi	61
3.5.1.	Dokuman Analizi.....	61
3.5.2.	Nicel Verilerin Analizi	62
3.5.3.	Nitel Verilerin Analizi	64
4.	BULGULAR VE YORUMLAR.....	65
4.1.	NİCEL BULGULAR.....	65
4.1.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular	65
4.1.1.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	66
4.1.1.2.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	69
4.1.1.3.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar	72
4.1.1.4.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	76
4.1.1.5.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	78
4.1.1.6.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	80

4.1.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar	83
4.1.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	85
4.1.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar	90
4.1.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Kuruluşu Üyeliği Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	94
4.2. NİTEL BULGULAR.....	97
4.2.1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular.....	97
4.2.1.1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçlarında Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	98
4.2.1.2. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Becerilerinde Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	100
4.2.1.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	101
4.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	101
4.2.2.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular.....	102
4.2.2.1.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	102
4.2.2.1.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	103
4.2.2.1.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	104
4.2.2.1.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	105
4.2.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular.....	105
4.2.2.2.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	105

4.2.2.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	106
4.2.2.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	107
4.2.2.3.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	107
4.2.2.3.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	107
4.2.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	108
4.2.3.1. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	108
4.2.3.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	115
4.2.3.3. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitapları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	119
4.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimi Süreçlerine İlişkin Bulgular	121
4.2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günlük Yaşamlarında Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular	122
4.2.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Sosyal Bilgiler Dersi Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	125
4.2.4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	129
4.2.4.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	130
4.2.4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	130
4.2.4.3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	131
4.2.4.3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	131

4.2.4.3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular.....	132
4.2.4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	133
4.2.4.3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular	133
4.2.4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular .	134
4.2.4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Ders Kitaplarında Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular	136
4.2.4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Konuları İşlerken Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular	138
4.2.4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Gözlemledikleri Davranışlara İlişkin Bulgular.....	141
4.2.4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinin Dışındaki Derslerin Katkısına Yönelik Bulgular	143
4.2.4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Okul Yönetiminin Katkısına Yönelik Bulgular	146
4.2.4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Velilerin Katkısına Yönelik Bulgular	148
4.2.4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Çevrenin Katkısına Yönelik Bulgular	150
4.2.4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisine Yönelik Bulgular	152
4.2.4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Konusunda Yapılan Bu Çalışmayla İlgili Öznel Yorumlarına Yönelik Bulgular.....	155
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	157
5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma	157
5.2. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma	161
5.3. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma	163
5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimi Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma	166

5.5. Bütünsel Açıdan Sonuç ve Tartışma.....	171
5.6. Öneriler	172
5.6.1. Politika Yapıcı ve Eğitim Yöneticilerine Yönelik Öneriler	172
5.6.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	173
5.6.3. Öğrenci Velilerine Yönelik Öneriler.....	173
5.6.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	173
KAYNAKÇA	174
EKLER	193
EK 1. Antalya MEM Uygulama İzni, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği, Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.	193
EK 2. Ölçek Kullanım İzni	198
Ek 3. Akdeniz Üniversitesi Uygulama İzni	199
ÖZ GEÇMİŞ.....	200
İNTİHAL RAPORU	201
BİLDİRİM RAPORU.....	202

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Kısa Kronolojisi	13
Tablo 2.2. NCSS Temaları ile 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının Eşleştirilmesi	15
Tablo 2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde BM tarafından Düzenlenen Yayımlanan Belge / Zirve / Konferanslarla Bunların Amaçları ve Önemleri.....	22
Tablo 2.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlişkili Olan Kazanımlar	34
Tablo 3.1. Nicel Çalışma Grubuna Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler.....	54
Tablo 3.2. Araştırmanın Nitel Aşamasına Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri	56
Tablo 3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Cronbach Alpha Katsayısı.....	58
Tablo 3.4. Doküman Analizi Veri Toplama Listesi.....	62
Tablo 3.5. Nicel Verilerin Betimsel İstatistikleri için Ölçekten Alınabilecek Minimum ve Maksimum Puanlar.....	62
Tablo 3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Genel Ortalama Puanlarına Göre Normallik, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	63
Tablo 4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Genel Aritmetik Ortalama Puanı	65
Tablo 4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Yaş Değişkenine Göre İstatistikler.....	69
Tablo 4.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	72
Tablo 4.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Tüketimi Davranışları Puanları ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları	73
Tablo 4.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puanları İle Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları	74
Tablo 4.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Genel Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Puan Ortalamaları ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları	75
Tablo 4.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	76
Tablo 4.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	78
Tablo 4.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Mesleki Deneyim Değişkenine Göre İstatistikler	80
Tablo 4.1.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Mesleki Deneyimleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	83

Tablo 4.1.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Tüketimi Davranışı Puan Ortalamaları ile Mesleki Deneyim Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Tukey) Testi Sonuçları.....	84
Tablo 4.1.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Mesleki Deneyim Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları	85
Tablo 4.1.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İstatistikler	85
Tablo 4.1.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	90
Tablo 4.1.16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları.....	91
Tablo 4.1.17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları.....	92
Tablo 4.1.18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışı Genel Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları.....	93
Tablo 4.1.19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Üye Oldukları Çevre Kuruluşlarına İlişkin İstatistikler	94
Tablo 4.1.20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Çevre Kuruluşu Üyeliği Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	94
Tablo 4.2.1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları.....	98
Tablo 4.2.2. Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Becerileri	100
Tablo 4.2.3. Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler.....	101
Tablo 4.2.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi.....	102
Tablo 4.2.5. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi	103
Tablo 4.2.6. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi.....	104
Tablo 4.2.7. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi.....	105
Tablo 4.2.8. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi	106
Tablo 4.2.9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi.....	106
Tablo 4.2.10. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi	107
Tablo 4.2.11. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi.....	107

Tablo 4.2.12. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretimi Süreci ile İlişkili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri ve Görüşme Şekilleri	121
Tablo 4.2.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günlük Yaşamlarındaki Sürdürülebilir Tüketim Davranışları	122
Tablo 4.2.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Arasında Kurdukları Bağlantılar	125
Tablo 4.2.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Arasında Kurdukları Bağlantılar	129
Tablo 4.2.16. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumu	134
Tablo 4.2.17. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alma Durumu	136
Tablo 4.2.18. Öğretmenlerin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile İlişkili Konuları İşlerken Kullandıkları Öğretim Yöntem, Teknik ve Materyalleri.....	138
Tablo 4.2.19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Gözlemledikleri Davranışlara İlişkin Bulgular	142
Tablo 4.2.20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinin Dışındaki Dersler	144
Tablo 4.2.21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretiminde Okul Yönetiminin Katkısı	146
Tablo 4.2.22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretiminde Velilerin Katkısı	148
Tablo 4.2.23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Eğitiminde Sosyal Çevrenin Katkısı	150
Tablo 4.2.24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Eğitiminde Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisi.....	152

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 13.	109
Şekil 2. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 14.	110
Şekil 3. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 84.	112
Şekil 4. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 118.	113
Şekil 5. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 134.	114
Şekil 6. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 142	116
Şekil 7. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 170	117
Şekil 8. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 173	118
Şekil 9. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 174	119
Şekil 10. MEB, 2022-2023, 7. sınıf ders kitabı, s. 156	120

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Akt.: Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

Ed.: Editör

Greenpeace: Yeşil Barış

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü

SB: Sosyal Bilgiler

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

SDG: Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları)

SK: Sürdürülebilir Kalkınma

SKA: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

SKE: Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim

SKH: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı)

TEMA: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı

UN: United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNEP: Birleşmiş Milletler Çevre Programı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

Yy: Yüzyıl

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM: BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

Hüseyin DUYGU

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı

Doktora Tezi

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

21. yüzyılda bilim, teknoloji ve eğitim gibi alanlarda yaşanan hızlı ve etkili gelişim sayesinde üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetleri oldukça yaygın bir hal almıştır. Ancak dünyada hâlâ kuraklık, savaş, gıda ve su kıtlığı, eğitim ve sağlık imkânları yetersizliği, adaletsizlik ve eşitsizlik gibi çevresel, küresel ve sosyal sorunlar bulunmaktadır. Çevresel, toplumsal, sosyal ve ekonomik kaynakların sürdürülebilir bir yaşam çerçevesinde kurgulanmadan üretilmesi ve tüketilmesi, insanlığın ihtiyaçlarının gerekli şekilde karşılanamaması tehlikesini doğurmaktadır. (SKA, 2024). Doğal ve beşerî tüm kaynakların sürdürülebilir bir tarzda üretilmesinin ve tüketilmesinin gerekliliği, ulusal ve uluslararası gündemlerde her geçen gün daha fazla vurgulanmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM), hiçbir ülkeyi, toplumu veya kişiyi geride bırakmadan küresel olarak Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) yönelik ilerlemeyi hızlandırmak için insanlığı, gerekli olan dönüşümleri acilen benimsemeye davet etmektedir. Ayrıca 2023 Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'nda, 2030 hedeflerinin uygulanması sürecinde siyasi liderliğe ve bilime dayalı dönüşümlere vurgu yapılmaktadır (GSDR, 2023). Bu hedef ve amaçlar çerçevesinde bireylerin ve toplumların daha sürdürülebilir kalkınma ve tüketim davranışları geliştirebilmesi için bilimsel ve eğitimsel çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bu noktada uluslararası kuruluşlar sürdürülebilir kalkınma ve tüketimi sağlayabilmek amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine önemli görevler yüklemektedir.

1992 Rio de Janeiro Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ve 2012 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansında (Rio+20), sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için eğitimi teşvik etmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın eğitime entegre edilmesinin önemi vurgulanmıştır (UN, 2024). 2002 yılında BM, 2005-2014 yıllarını

Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitimde Dünya On Yılı (UN DESD) olarak ilan etmiştir. Bu girişim, Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim'i (SKE) hedefleyen çok sayıda uluslararası politika önleminden bir tanesidir. Bu on yılda BM, tüm devletlere Sürdürülebilir Kalkınma (SK) ilkelerini tüm eğitim kurumlarında uygulamaya ve entegre etmeye çağrıda bulunmaktadır (Waltner vd., 2020, s.1). Yine Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) gibi kuruluşlar, insan nüfusu ve tüketimdeki artışla ilgili endişelere dayanarak öğrencileri doğayı koruma konusunda bilinçlendirme ve motive etmeyi hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda öğrencilerin temel ekoloji konusunda bir anlayış, doğal dünya ve onun mevcut durumu hakkında farkındalık, doğayı koruma ihtiyacına duyarlılık ve çevresel zorlukların üstesinden gelmeye yardımcı olacak anlayış ve beceriler kazanmaları için eğitim yönergeleri geliştirilmektedir (Kopnina, 2020, s.1).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, insani ve ekonomik refahı kültürel gelenekler ve dünyanın doğal kaynaklarına saygı ile dengelemeyi amaçlayan bir eğitim vizyonudur. Bu vizyon kapsamında gelecekteki eğitim, sürdürülebilirliğe geçişi geliştiren vatandaşlık eğitimi; barış kültürü için eğitim; cinsiyet eşitliği ve insan haklarına saygı; sağlık eğitimi; nüfus eğitimi; doğal kaynakların korunması ve yönetimine yönelik eğitim ve sürdürülebilir tüketim için eğitimin önemini ön plana çıkarmaktadır (Wals & Kieft, 2010, s.7). Özellikle sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasına yönelik eğitim, toplumlar ve ülkelerin sürdürülebilir bir gelecek inşa etmeleri sürecinde kilit öneme sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nde sürdürülebilir kalkınma ve tüketim konularında eğitim öğretim gerçekleştirilen derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada, sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir tüketim kavramının öğrencilere kazandırılması durumu ele alınmaktadır.

1.1. Problem Durumu

21. yüzyıl becerileri, UNESCO ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) tarafından bilgi toplumunun sürdürülebilir geleceği için gerekli yeterlilikler olarak tanımlanmıştır (Salamanca vd. 2020, s.1). Tüketim davranışının hızlı bir şekilde arttığı bu çağda, insanlara sürdürülebilir tüketim bilincinin kazandırılması yoluyla çevresel açıdan daha sürdürülebilir ve sosyal açıdan daha adil bir tüketim biçimine doğru ilerlememiz gerektiği açıktır (Bhar, 2019, s.1). Bu ilerleme sürecinde toplumlar ve kaynaklar her yerde derin bir değişim ve dönüşümden geçmekte ve gelecekte varlığını sürdürebilmek için eğitim faaliyetlerine ihtiyaç duymaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin küresel entegre

çerçevesinin anahtarı olarak eğitim, bilgi toplumunun bireylerine baskı altındaki bir gezegende yaşamayı öğretmekle ilgili olmalıdır (UNESCO, 2015, s.3). Çünkü son yıllarda, tüketimin benzeri görülmemiş bir şekilde artması, doğal kaynakların yenilenme kapasitelerinin çok üzerinde kullanılmasına yol açarak, bunların kademeli olarak azalmasına, biyolojik çeşitliliğin kaybolmasına ve çevresel bozulmaya yol açmıştır (Alisat & Reimer, 2015; Bogueva vd. 2017; Vergura vd. 2023, s.253). Tüm bu doğal ve beşerî yaşam alanlarında meydana gelen bozulmalar da bireyler, toplumlar ve uluslararası kuruluşlar üzerinde baskı oluşturmaktadır.

SKH, kritik küresel zorlukları ele almakta ve bunların üstesinden gelmek için herkesin günümüz dünyasıyla yapıcı ve sorumlu bir şekilde etkileşim kurmalarına ve gerekli dönüşümlere aktif olarak katılmalarına olanak tanıyan temel yeterliliklere ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda BM, gelecek nesillere sürdürülebilirlik eğitimi sağlamaya odaklanan, 21. yüzyıl becerileri yoluyla kapsamlı SKE programını teşvik etmektedir (Anderson & Helms, 2001; Lozano vd. 2017; Salamanca vd. 2020, s.1). 12. SKH, sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerine ulaşılmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Çünkü tüketiciler sürdürülebilir tüketim davranışını benimsemedikçe, ulusların sürdürülebilir kalkınmasının sekteye uğrayacağı düşünülmektedir (Farr, 2018; Hess, 2016; Quoquab & Mohammad 2020, s.1). Tüketicilere sürdürülebilir tüketim davranışını kazandırmak ise eğitim aracılığıyla mümkün olabilmektedir.

Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde sosyal bilgiler dersi, en temel sürdürülebilir yaşam konularını içeren disiplinlerdendir. Nitekim Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın (SBDÖP) özel amaçlarında, insanlığın geçmişini dikkate alarak, bugünü ve geleceği için önemli hedeflerinin olduğu görülmektedir. Bireylerin, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, sosyal bilgiler dersinin hedeflerindendir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s.8). Bu noktada temelde ekonomi biliminin konusu olan kıt kaynakların sürdürülebilir kullanımının öğretilmesi sosyal bilgiler dersi için bir amaç konumundadır.

Sosyal bilgiler eğitiminin bir diğer amacı ise gelecek nesillerin toplumsal ve çevresel sorunların çözümünde sorumluluk alabilen vatandaşlar olmalarını sağlamaktır (Demir, 2019, s.IV). Sosyal bilgiler dersinin içeriği en genel haliyle insan, toplum ve doğa etkileşiminden oluşmaktadır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi aracılığıyla gelecek nesillere açlık, yoksulluk, düzensiz göçler, savaşlar, enerji kaynakları yetersizliği ve aşırı tüketim gibi günümüz dünya

sorunları ve çözüm yolları hakkında farkındalık, bilgi, beceri ve tutum kazandırılması gerekmektedir. Bu kazanımların sağlanabilmesi için öğrenciler üzerinde SBDÖP, ders kitapları ve öğretmenleri bir bütün halinde etki etmektedir. Bu anlayıştan yola çıkarak oluşturulan bu tez çalışmasında SBDÖP ve ders kitapları içeriği ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ve bu kavramın öğretimi sürecindeki faaliyetleri bir bütün olarak incelenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, SBDÖP'nin ve ders kitaplarının sürdürülebilir tüketim kavramını ne kadar içerdiğini ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin bireysel sürdürülebilir tüketim davranışı düzeyleri ile sürdürülebilir tüketim eğitimi faaliyetlerinin nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaçlarla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük yaşamlarındaki bireysel sürdürülebilir tüketim davranışları;
 - Cinsiyetlerine,
 - Yaşlarına,
 - Medeni durumlarına,
 - Öğrenim düzeylerine,
 - Mesleki deneyimlerine,
 - Aylık gelir düzeylerine,
 - Herhangi bir çevre kuruluşuna üye olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 2- 2018 SBDÖP içeriğinde “sürdürülebilir tüketim” kavramının yeri nedir?
- 3- 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde “sürdürülebilir tüketim” kavramının yeri nedir?
- 4- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramı eğitimi sürecindeki faaliyetleri nasıldır?
 - Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramı bilgisi ve günlük yaşamlarında sürdürülebilir tüketim davranışları nasıldır?
 - Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersi ve öğrenme alanları ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasındaki bağlantı / ilişki nasıldır?
 - Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre 2018 SBDÖP’de ve ders kitaplarında sürdürülebilir tüketim kavramı ne kadar yer almaktadır?

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sürdürülebilir tüketim” kavramını öğrencilere kazandırma sürecinde kullandıkları etkinlik, yöntem, teknik ve materyaller nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili konuları işledikten sonra öğrencilerde davranış değişiklikleri gözlemlemekte midir?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sürdürülebilir tüketim” kavramına ilişkin eğitim sürecinde diğer derslerden, okul yönetiminden, velilerden, sosyal çevreden, medya ve iletişim araçlarından beklentileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde insanlığın sahip olduğu kıt kaynakların sürdürülebilir tüketimi büyük bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını bireye kazandırmak eğitim aracılığıyla mümkün olmaktadır. Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi dönemleri bireyin fiziksel, duygusal ve davranışsal gelişimlerinin temellerinin atıldığı yıllardır. Bu temellerin üzerine bireyler yaşamları boyunca içinde yaşadıkları toplumsal durum ve olaylara müdahale ederek vatandaşlık, günlük hayatta çeşitli ürünleri kullanarak ise tüketici rolünü üstlenmektedir (Kiracı, 2009, s. 67). Özellikle ortaokul döneminde sosyal bilgiler eğitimi, temel vatandaşlık ve sürdürülebilir tüketim konularını içeren derslerin başında gelmektedir.

Çevre kirliliği ve doğal kaynaklara gösterilen özen nedeniyle sürdürülebilir tüketim kavramı araştırmalarda önemli bir ilgi görmüştür. Ancak sürdürülebilir tüketim yönelik çalışmalar henüz başlangıç aşamasındadır ve daha da geliştirilmesi gerekmektedir (Quoquab & Mohammad 2020, s.1). Sürdürülebilir kalkınma için yönetim eğitimi, yükseköğretim kurumlarında sürdürülebilir tüketim, Orta ve Doğu Avrupa’da sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim, sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim araştırmalarında son derece ilgili üç yeni alan olarak ortaya çıkmaktadır (Adom̂ent vd. 2014, s.2). Sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde sayılarının son yıllarda giderek arttığı görülmektedir. Özellikle işletme, coğrafya, sosyoloji ve ekonomi gibi bilim dallarında çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında sürdürülebilir tüketim kavramını sadece dolaylı olarak konu edinen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler eğitimi alanında SKH’nin alt amaçlarından biri olan sürdürülebilir tüketim kavramını dolaylı olarak inceleyen çalışmalardan bazıları şunlardır: Kiracı (2009), sınıf öğretmenlerinin bireysel değerlerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarıyla ilişkisini incelemiştir. Acar (2021), Aydoğan (2010), Azrak (2022), Özsoy (2021), Türer (2010) ve Yalçın (2022) çalışmalarında sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile sosyal bilgiler dersi

arasındaki çeşitli ilişkileri incelemişlerdir. Ulaşan (2023), Z kuşağının sürdürülebilir tüketim davranışı farkındalıklarını; Waltner vd. (2020), ortaokul öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkındaki bilgi, düşünce ve sınıf içi uygulamalarını incelemişlerdir. Cebrian vd. (2022) ise okul müdürlerinin sürdürülebilirlik ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile ilgili algılarını araştırmışlardır. Al-Nuaimi & Al-Ghamdi (2022), son 25 yılda sürdürülebilir tüketim ve eğitim ile ilgili yapılan çalışmaları literatür taraması ile incelemişlerdir. Tüm bu çalışmalardan anlaşılabileceği üzere sürdürülebilir kalkınma ve tüketim kavramları eğitim öğretim faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Çünkü ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmeleri ve bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışı kazanabilmeleri sürecinde eğitim önemli yapı taşlarındandır.

Alan yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimi aracılığıyla sürdürülebilir tüketim kavramı eğitimi yapılabileceğini, bu noktada mevcut ve olması gereken durumu program, ders kitapları ve öğretmen görüşleri çerçevesinde ortaya koyan bir çalışmanın alana katkı sağlayacağı görülmüştür. Bu bakış açısıyla yürütülen bu araştırma, sosyal bilgiler alanında sürdürülebilir tüketim kavramı eğitimine doğrudan vurgu yapması açısından özel bir öneme sahiptir. Çalışmanın bu açıdan sosyal bilgiler eğitimi alanına, öğretmen, veli, yönetici ve eğitimin tüm paydaşlarına özgün bir katkı sunması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada zaman, mekân, örneklem, ele alınan konu ve ölçme araçları bakımından şu sınırlılıklar yer almaktadır:

- Araştırmada “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ölçme araçları olarak kullanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerden toplanarak kullanılan veriler bu ölçek ve görüşme formundan elde edilen verilerle sınırlıdır.
- Araştırmada doküman analiziyle elde edilen veriler; 2018 SBDÖP ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılı 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından sağlanmıştır.
- Araştırmanın nicel ve nitel aşamalarında öğretmenlerden veriler 2022-2023 eğitim-öğretim yılında toplanmıştır.

- Araştırmada veriler, Antalya ilinde MEB'e bağlı okullarda görev yapan 266 sosyal bilgiler öğretmeninden toplanmıştır.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen aşamalarda şu varsayımların bilimsel açıdan uygun olduğu varsayılmıştır:

- Katılımcıların uygulanan ölçek ve yarı yapılandırılmış görüşme sorularına gerçekçi ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Katılımcıların araştırmanın nitel ve nicel veri toplama aşamalarına gönüllü ve istekli olarak katıldıkları varsayılmıştır.

1.6. Araştırmadaki Tanımlar

Sosyal Bilgiler Dersi: Temel eğitim öğrencilerinin değişen ve sürekli gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşerî bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplinden ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanıdır (Sever, 2015, s.3).

Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilir kalkınma, daha iyi bir yarın için, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama şansını tehlikeye atmadan mevcut ihtiyaçları karşılayarak bugünü nasıl yaşamamız gerektiğidir (UN, 2024).

Sürdürülebilir Tüketim: Sürdürülebilir tüketim, kaynakları ve çevreyi mümkün olduğu kadar koruyarak tüketmektir. (Saginova vd., 2023, s.6).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili öğretim programı ve ders kitapları gibi dersin temelini oluşturan unsurlar, sürdürülebilir tüketim kavramı ve yakın ilişkili konular ile bağlantısı çerçevesinde açıklanmıştır.

2.1. 1739 Sayılı Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973 yılında yürürlüğe girerek Türk Milli Eğitim sistemini düzenleyen genel esasları belirlemiştir. Bu kanunda Türk Milli Eğitiminin genel amaçları üç madde halinde belirtilmiştir. Birinci maddede ağırlıklı olarak milli, insani, ahlaki, manevi, kültürel değerler ile insan hakları, demokrasi, laik ve sosyal hukuk devleti ifadelerine vurgu yapılmıştır. Bu maddede yer alan ifadelerde eğitim aracılığıyla temel insani ve vatandaşlık değerlerine sahip bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, bireyin belirtilen yetkinlikleri kazanarak kendisi, ailesi, ülkesi ve tüm dünya için faydalı bir vatandaş olması beklenmektedir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının ikinci maddesinde bireylerin beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından sağlıklı gelişimine, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip olmalarına, toplumsal sorumluluk sahibi, yapıcı, yaratıcı, verimli kişiler olarak yetişmelerine vurgu yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda eğitim aracılığıyla bireyin; kişisel fiziksel, ruhsal ve karakter gelişimini sağlayabilen, bilimsel düşünebilen, toplumsal sorumluluk sahibi vatandaş olarak yetişmesi hedeflenmektedir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının üçüncü maddesinde ise iş hayatı ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Bireyin ilgi, istidat, bilgi, beceri ve kabiliyetleri ile ilişkili, kendisinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunabileceği bir meslek sahibi olması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda bireyin iş hayatına eğitim aracılığıyla hazırlanması ve kendisi için en uygun olan mesleğe sahip olması beklenmektedir. Böylece toplumda ve dünyada mutlu, başarılı, yetkin meslek sahibi bireyler aracılığıyla gelişim, üretim ve kalkınma sağlanabilecektir (MEB, 1973, s.5101-5102). Bu amaçların nihai hedefi, bireyi kişisel ve toplumsal hayata hazırlayarak Türk milletinin refah ve mutluluğunu sağlamaktır. Böylece Türk toplumunun, çağdaş ve uygar medeniyetler arasındaki etkin yerini alması amaçlanmaktadır.

Günümüz dünyasında bireylerin, toplumların ve ülkelerin çağdaş medeniyetler düzeyinde yaşayabilmeleri için ulusal ve uluslararası görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Hedefleri çerçevesinde doğal ve beşerî faaliyetlerin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak, bireylerin ve toplumların önemli görevlerindendir. Türkiye’de bireyler Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları çerçevesinde eğitim alarak ülkesinde ve dünyada yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere ayak uydurmakta ve insanlığın sürdürülebilir yaşamına katkı sağlamaktadır. Özellikle önemi giderek artan sürdürülebilir tüketim davranışını kazanan bireylerin yetişmesi durumunda Türkiye Cumhuriyeti, toplum olarak milli eğitimin genel amaçlarına ve küresel kalkınma hedeflerine ulaşmış olacaktır.

2.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal bilgiler eğitimi, tarih, coğrafya, vatandaşlık, sosyoloji, felsefe gibi sosyal bilim dallarını içeren geniş ve kapsamlı bir öğretim alanıdır. Bu nedenle bakış açılarına göre birbirinden farklı tanımları bulunmaktadır.

Amerika’daki Milli Eğitim Derneğinin Orta Dereceli Okulları Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi, sosyal bilgileri “konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına, gelişimine ve sosyal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, sosyal bilgiler için yapılan ilk tanım olma özelliğindedir (Safran, 2014, s.3). Sosyal bilgilerin ilk tanımında insan ve toplumun gelişim ve değişimine vurgu yapılmaktadır.

Günümüzde Amerika’da sosyal bilgilerin merkezi kurumu olarak National Council for Social Studies (NCSS) bulunmaktadır. NCSS’e göre sosyal bilgiler, vatandaşlık yetkinliğini teşvik etmek için sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin entegre çalışmasıdır. Sosyal bilgiler okul programıyla, beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içeriğin yanı sıra, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerden yararlanan koordineli, sistematik bir çalışma sağlar (NCSS, 1994, s.24). Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi, bireyin kendi öz farkındalığını sağlayarak, toplum, doğa ve devlet ile ilişkisini olumlu yönde geliştirmeyi hedefleyen disiplinler arası bütünlüğe sahip bir derstir.

Türkiye’de ise 2018 SBDÖP’de sosyal bilgilerin tanımı yer almamaktadır. Ancak 2005 SBDÖP’ de sosyal bilgilerin kapsamlı bir tanımı bulunmaktadır. Bu tanıma göre sosyal bilgiler, öğrenme alanları sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi konularından oluşan, bireylere

geçmişi dikkate alarak bugün ve gelecek ile ilgili sosyal ve fiziki çevre etkileşimini açıklayan bir ilköğretim dersidir (Çetinkaya, 2020, s.19). Bu bağlamda sosyal bilgiler ile ilgili dört alt boyut olduğu görülmektedir. Birincisi sosyal bilgilerin amaçlarından birinin bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmek olmasıdır. İkincisi ise sosyal bilgilerin sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi konularını içermesidir. Bireye sosyal hayatında ve devleti ile ilgili olarak gerekli olan vatandaşlık becerileri, sosyal bilim dallarından yararlanılarak kazandırılmaktadır. Üçüncü olarak, sosyal bilgiler insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini zamanın geçmişi, bugünü ve geleceği boyutunda ele almaktadır. Dördüncü boyutta ise sosyal bilgilerin toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders olduğuna vurgu yapılmıştır (Safran, 2014, s.3). Bu boyutlardan özellikle üçüncüsü bağlamında bugün yaşayan bireylere toplumsal ve fiziksel sürdürülebilirliği dikkate alacakları eğitim verilmesi öngörülmektedir.

NCSS ve MEB gibi kuruluşların yanında sosyal bilgiler alanında çalışmaları olan bilim insanlarının da tanımları bulunmaktadır. Örneğin Sönmez (1994, s.8) sosyal bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir” şeklinde tanımlamaktadır. Akdağ (2009, s.4) ise sosyal bilgilerin temel kaynağının sosyal bilimler olduğunu vurgulamaktadır. Tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, felsefe, psikoloji, sosyoloji, eğitim vb. sosyal içerikli ve başlı başına bir ilim olan bu alanların belli konularından da sosyal bilgiler oluşmaktadır. Kısaca sosyal bilgiler öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konular ve bilgiler bütünüdür. Akdağ’ın bu tanımından sosyal bilgilerin temelde sosyal bilimlere dayanan geniş bir çerçevesinin olduğu anlaşılmaktadır.

İnan’a (2014, s.2) göre, sosyal bilgiler; kavrayış düzeyleri gözetilerek sosyal (beşerî) bilimlerin gerçek hayat ve yaşanan toplumla ilgili seçilmiş konularına yer veren bir derstir. İnan bu tanımla ilişkili olarak sosyal bilgileri; malzemeleri sosyal bilim dallarından oluşan, hazırlayan aşçısı öğretmen olan bir pastaya benzetmiştir. Sever (2015, s.3) ise sosyal bilgilerin temel eğitim öğrencilerinin değişen ve sürekli gelişen dünya düzeninde hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumları geliştirmeye yönelik bir ders olduğunu ifade etmektedir. Bu amaçla sosyal bilgiler, içeriğini temelde sosyal ve beşerî bilimlerden alan ve yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan tanımlara dayanarak sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yapıya sahip olduğunu ve toplumsal sorumluluklarını bilen, hem kendi ülkesinin hem de dünyanın gerektirdiği vatandaşlık beceri ve yetkinliklerini kazanmış etkin vatandaşlar yetiştirme

amacını içerdiğini söylemek mümkündür (Azrak, 2022, s.6). Bu bağlamda sosyal bilgiler, bireyi özellikle günümüz ve gelecek dünyasının gerekli nitelikleriyle donatmayı ilke edinmiş bir derstir. Sosyal bilgiler eğitimi, toplum ve zaman kavramlarını bir bütün halinde ele alan, insanlığın geleceğini şekillendirecek doğal, sosyal, beşerî ve ekonomik pek çok disiplini birleştirerek bireyi geliştirmeyi hedefleyen bir disiplindir. Bu gelişimi sağlama sürecinde sosyal bilgiler eğitimi, milli ve küresel eğitim amaç ve hedeflerini dikkate almakta, sürdürülebilir bir insan geleceği için kilit bir görev üstlenmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminin ana hedeflerinden birisi bireyi kendisine, içinde yaşadığı topluma ve dünyaya faydalı bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Barr, Barth & Shermis (1978) sosyal bilgiler yaklaşımları olarak şu üç geleneği de benimsemektedir (Sever, 2015, s.12):

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler,
- Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler
- Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler.

Sosyal bilgilerin ilk ortaya çıkış amacını gerçekleştirmek üzere oluşturulan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, içeriğin egemen güç tarafından oluşturulduğu en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımın ortaya çıkma nedenlerinden biri 20. yüzyılın başlarında ABD’de ortaya çıkan karmaşık toplum yapısını düzenlemektir. Nitekim ABD’de 1916 yılında sosyal bilgiler dersine ihtiyaç duyulmasının nedeni, o günlerdeki toplumsal dönüşümün bunalımlarından insanları kurtarmak ve böylece “Amerikan vatandaşlığı” kavramını benimsetmektir (Safran, 2014, s.8). Sosyal bilgiler eğitimine bugünlerde ihtiyaç duyulmasının önemli nedenlerinden bir tanesi ise bireysel, toplumsal ve doğal çevre bağlamında geleceğe dönük sürdürülebilir hayatı desteklemektir.

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı, içinde birçok sosyal bilim dalını barındıran disiplinler arası bir yaklaşımdır. (Dinç & Acun, 2017, s.30). Bu öğretim yaklaşımı, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşımda sosyal bilgiler programlarının içeriğini sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, oluşturur. Bu içerikle ilgili bilgi, beceri ve tutumları kazanan öğrenciler, gerçek hayatta karşılarına çıkacak olan karmaşık sorunlarla başa çıkabilmeleri için gerekli değerlere donanımına sahip olmaktadır (Öztürk, 2009, s.5).

Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler geleneğinde temel amaç, öğrencilerin sosyal problemler üzerinde çalışarak problem çözme ve karar verme becerilerinin gelişmesini

sağlamaktır. Bu bağlamda öğrencilerin sosyal bilgiler eğitimi alarak edindikleri becerileri günlük hayatlarına, yansımaları hedeflenmektedir (Sever, 2015, s.13). Bu yaklaşıma göre bireylerin toplumda karşılaştıkları sorunlara etkin çözümler üretebilmeleri için eğitim süreci yaparak yaşayarak gerçekleştirilmektedir. Öğrenciler eğitim öğretim faaliyetlerinin içerisinde aktif bir şekilde yer alarak toplumsal hayata hazırlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler dersi, gerçek toplumsal hayatın laboratuvarı gibidir.

Kurumlar ve bilim insanları tarafından farklı tanımları yapılan sosyal bilgiler dersinin ana iki özelliği mevcuttur. Birincisi sosyal bilgilerin insanı ve toplumu konu almasıdır. Sosyal bilgiler en temelde bireyi kendi öz hayatına ve toplumsal hayata hazırlamaktadır. İkincisi ise sosyal bilgilerin disiplinler arası olma özelliğidir (Yiğit, 2019, s.20). Sosyal bilgiler tarih, coğrafya, felsefe, psikoloji, din, antropoloji gibi pek çok bilim dalından yararlanmaktadır. Böylece sosyal bilgiler dersi çocukların dünya ve çevre bilinci, eleştirel düşünme becerisi ile sosyal anlayış geliştirmelerine ve daha iyi vatandaş olmalarına yardımcı olur. Günümüzde toplumların en önemli ihtiyaçlarından olan barış, adalet, saygı ve eşitlik gibi değerleri bireye kazandırmak da sosyal bilgilerin amaçlarındandır. (Demir, 2019, s.13). Sosyal bilgiler, farklı sosyal ve beşerî bilim dallarıyla bağlantılı içerikler kullanarak insani ve toplumsal değerlere sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Sosyal bilgilerin birincil amacı, gençlerin, birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel olarak çeşitli, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır (NCSS, 1994, s.24). Özellikle günümüzde bilgiyi öğrenmekten ziyade öğrenmeyi öğrenmenin önerildiği eğitim sisteminde bireylerin çok yönlü bakış açıları geliştirebilmesi ve düşünebilmesi için sosyal bilgiler eğitimi önem arz etmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin amacı, öğrencilerin yaşamış oldukları dünyayı anlamlandırma, topluma aktif bir biçimde katılma ve bilinçli kararlar vermelerini sağlamaktır. (Oğuz Haçat & Topal, 2022, s.189). Günümüzde etkin dünya vatandaşı olabilmek ve etkili kararlar verebilmek bireylerden beklenen önemli yeterliliklerdendir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi bireylere öncelikle kendi ülke vatandaşlığı, buna ek olarak da dünya vatandaşlığı becerilerini kazandırmayı hedefleyen bir disiplindir. Çünkü yeni nesilleri çağın gereklerine hazırlamak sosyal bilgiler dersinin amaçları arasındadır. Sonuç olarak sosyal bilgiler dersi; zaman ve mekân farkındalığı yüksek, gelecek dönemlerin yeterliklerine sahip, yaşadığı topluma, doğaya ve tüm dünyaya uyumlu, üretken, etkin ve bilinçli bireyler yetiştirmeyi hedefleyen bir ilköğretim dersi.

2.2.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız, insanlık tarihinin en erken dönemlerinden günümüze sosyal ve fen bilimler eğitiminin varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Çünkü insan, doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür (Sönmez, 1994, s.11). Sosyal bilgiler dersinin ilk ve ortaokullarda bir ders olarak okutulması ilk kez Fransız düşünür Condorcet tarafından savunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi, ülkede ulusal bir bilinç oluşturmak için sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Bu dersin programına tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konulmuştur. Toplumun ihtiyacına göre yeniden yapılandırılmış olan sosyal bilgiler, 1916 yılından itibaren bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Sönmez, 2005; Akt: Çelik, 2016, s.65). Sosyal bilgiler dersini tarihi süreçte değişim ve dönüşüm aşamaları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Kısa Kronolojisi

Sosyal Bilgiler Dersinden Önce Genel Kronoloji			
1968'den önce, sosyal bilgiler dersinin kapsamını oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ilk ve ortaokullarda bağımsız dersler olarak okutulmaktaydı.			
1869	1896	1904	1916
Sultan Aziz döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi' ne göre, rüştiyelerde (ortaokullarda) sosyal alanlar "Tarih'i Umumî", "Tarih-i Osmani ve Coğrafya" adıyla ayrı dersler olarak okutulmaya başlandı.	ABD Wisconsin'de yapılan öğretim konferansı, yönetim, tarih ve ekonomi konularını "sosyal bilgiler" adı altında birleştirdi.	II. Abdülhamit devrinde, sosyal bilimlerden "Muhtasar Tarih-i Osmani" (Kısa Osmanlı Tarihi) dersi ilkokul (iptidailerin) programlarına girdi.	Sosyal bilgiler, bir "ders" adı olarak ilk kez ABD'de kullanıldı.
1921	1924	1926	1962
ABD' de şemsiye örgüt olarak "Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi" (National Council for the Social Studies - NCSS) kuruldu.	Türkiye'de "Malumat-ı Vataniye" dersleri, okullarda verilmeye başlandı.	Vatan Bilgisi, "Ahlak Sohbetleri" dersleri ile birleştirilerek "Yurt Bilgisi" adını aldı.	Hazırlanan ilkokul program taslağında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adıyla birleştirildi.
Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihi Gelişimi			
1968	1985	1998	2005

Sosyal bilgiler dersi, ilk kez müfredata girdi.	Sosyal bilgiler dersinin kaldırılmasıyla, bu dersin yerini “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri aldı.	Sosyal bilgiler dersi, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartıldığı yeni değişikliklerle yeniden müfredata girdi.	Sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme kuramının uygulanmasına kademeli olarak geçildi.
---	---	---	--

2018

Türkiye 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında harmonik, çok disiplinli, bütünsel, öğrenci merkezli, değer ve yetkinlikler temelli, bilgi, beceri ve davranış kazandırma hedefli bir yaklaşım benimsenmiştir (Öztürk ve Kafadar, 2020, s. 124).

Kaynak: İnan, 2014, s. 12.

Sosyal bilgiler dersi ilköğretim okullarında 1968’den itibaren, ortaokullarda ise 1975’ten itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulamaya 1985 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra sosyal bilgiler dersi ilköğretim II. kademedeki Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak verilmeye başlanmıştır. 1997-1998 eğitim-öğretim yılında tekrar ilköğretim okullarında (4-5-6-7. sınıflarda) sosyal bilgiler dersinin okutulmasına başlanmıştır. Her ne kadar sosyal bilgiler adıyla bir ders 1968 yılında ilk defa ilköğretim programında yer almış ise de bu tarihten daha önceleri sosyal bilgiler içeriğine yakın başka dersler de eğitim programlarında yer almıştır (Safran, 2014, s.13). Günümüze gelindiğinde sosyal bilgiler eğitimi, modern eğitim sistemleri içerisinde ana derslerden bir tanesi olarak önemini korumaktadır.

2.3. Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Öztürk’ e (2009, s. 4) göre sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi, bireyi sahip olduğu bilgi ve becerileri kullanarak problem çözebilen etkin bir dünya vatandaşı olarak yaşama hazırlama sürecinde aktif misyon üstlenen bir disiplindir (Ersoy, 2018, s.46). SBDÖP, bu sorumluluk bağlamında günümüzde ve gelecekte meydana gelebilecek pek çok problemi çözebilen vatandaşlar yetiştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Programın hazırlanması sürecinde ülkemizde ve dünyamızda sosyal bilgiler alanında yaşanan gelişmeler ve değişimler de dikkate alınmıştır.

NCSS, ABD’de sosyal bilgiler dersi alanında düzenleyici bir kuruluştur. Bazı dünya ülkelerinde SBDÖP’lerinin oluşturulmasında NCSS’in belirlediği çerçeve temalar dikkate alınmaktadır. Bu temalar, “Sosyal Bilgiler için Ulusal Müfredat Standartları: Öğretme,

Öğrenme ve Değerlendirme Çerçevesi” (National Curriculum Standards for Social Studies: A Framework for Teaching, Learning, and Assessment) başlığı altında 10 madde olarak belirlenmiştir. Türkiye 2018 SBDÖP’de yer alan öğrenme alanları, NCSS’in belirlediği temalar dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 2.2. NCSS Temaları ile 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının Eşleştirilmesi

NCSS Temaları	2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları
Kültür	Kültür ve Miras
Zaman, Süreklilik ve Değişim	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Bireysel Gelişim ve Kimlik	Birey ve Toplum
Bireyler, Gruplar ve Kurumlar	
Güç, Otorite ve Yönetim	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum
Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar
Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamalar	Etkin Vatandaşlık

Kaynak: NCSS, 2024

Tablo 2.2 incelendiğinde NCSS’in sosyal bilgiler için belirlediği temalardan yed tanesinin birebir aynı ya da çok benzer şekilde Türkiye 2018 SBDÖP’nin öğrenme alanlarını oluşturduğu görülmektedir.

Öğretim faaliyetleri planlı bir süreç olduğundan dolayı örgün eğitim kurumları hedef ve amaçlarına ulaşabilmek için detaylıca hazırlanmış bir plan ve müfredat programına sahiptirler. Çünkü öğretim faaliyetlerinin en önemli özelliklerinden birisi, tüm aşamaların planlı bir şekilde yürütülmesidir (Yazıcı & Koca, 2014, s.20). SBDÖP, Türkiye’de gelecek kuşaklara sosyal bilgiler dersinin amaçları ve hedefleri doğrultusunda yol gösterici bir kılavuzdur. Programın en temel amacı Türkiye ve dünyada etkin bir şekilde yaşamayı başarabilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Sosyal bilgiler, geçmişten geleceğe insanın fiziksel ve toplumsal çevresiyle etkileşimini konu edinerek ilköğretim programları içinde önemli bir yere sahiptir (Doğanay, 2008, s.78). Bireyler küçük yaşlardan itibaren yakın çevresine, içinde yaşadığı topluma ve

dünyaya uyum sağlamayı öğrenmektedir. Yeni nesil için bu tanıma, öğrenme ve uyum sürecinde ilköğretim yaşlarında sosyal bilgiler dersi ve programı yol gösterici konumdadır.

Günümüzde eğitim öğretim faaliyetleri aracılığıyla farklı kademelerdeki okulların öğretim programlarında sosyal ve beşerî bilimler, insanın doğa ve çevre ile ilişkisi, doğal kaynak kullanımı gibi konular ele alınmaktadır. Bu konuların işlenmesinde amaç; sadece doğa ve çevre bilgisine sahip olan değil, aynı zamanda bu kaynakları bilinçli kullanan ve gelecek nesillere bırakmayı ilke edinmiş, bu konuda olumlu davranışlar sergileyen vatandaşlar yetiştirmektir. (Demirkaya, 2006, s.209). Okul programları içinde sosyal bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına hizmet eden, bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1994, s.24). NCSS'in bu açıklamalarından sosyal bilgilerin bireysel ve toplumsal açıdan bugünün ve geleceğin yaşam şartlarına uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir.

Okullarda ders olarak yer alan beşerî ve sosyal bilimler, öğrencilerin sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme, etkili iletişim kurma, karar verme ve değişime uyum sağlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrencilere hangi alanda ve konuda bilgi ve beceriler aktarılsa o alanlarda etkili insan olarak yetişmektedirler. Özellikle ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilirliği öncelersek öğrenciler daha sürdürülebilir bir yaşam tarzına katkıda bulunmak için bilgi, beceri, değer ve farklı dünya görüşlerini öğrenme ve anlama imkânına kavuşurlar (Yaseen, 2021, s.46). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim (SKE), herkes için adil bir topluma izin veren davranış değişikliklerini teşvik etmek amacıyla tüm öğretim programının doğasında bulunan değerlerin entegrasyonunu vurgular. UNESCO tarafından başlatılan SKE pedagojisi, öğrencileri eleştirel düşünmeye ve bilgili vatandaşlık için duyarlı bir şekilde hareket etme becerisine dâhil eden aktif katılım ve deneyimsel öğrenme yöntemlerine doğru bir değişimi vurgulamaktadır. Soruna dayalı, araştırmaya dayalı ve yansıtıcı öğrenmeyi içeren sürdürülebilir kalkınma pedagojilerinin sosyal bilgiler öğretim programına entegre edilmesi, yaratıcılığı, eleştirel düşünmeyi ve kültürel çeşitliliğe saygıyı ve sürdürülebilir bir toplum yaratmayı teşvik edecektir (Lilian, 2022, s.69). Sosyal bilgilerin evrensel olarak genel geçer tanımı ve amaçları olsa da, her ülke kendi maddi ve manevi unsurlarını dikkate alarak sosyal bilgiler dersi

öğretim programını hazırlamalıdır. Hazırlanan programda ülke ve dünya şartlarının gereklerini kapsayan kaynaklar, açıklamalar, hedefler, planlar ve çalışmalar yer almalıdır (Akdağ, 2009, s. 4). Bu bağlamda günümüz ve gelecek dünya sorunlarına en önemli çözümlerden bir tanesi olarak sürdürülebilir tüketim davranışının eğitimi ile ilgili içeriklerin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alması gerekmektedir.

2.3.1. Türkiye’de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları

Okullar, en temelde ülkemizin uzak hedefleri doğrultusunda insan yetiştirme görevini üstlenirler. Bu hedefe ulaşmak için Türk milli eğitiminin genel amaçlarını ve öğretim programlarını kılavuz olarak kullanırlar (Yeşilyurt, 2019, s.1119). Okulların ve eğitim sisteminin olduğu gibi her bir dersin kendi içeriği doğrultusunda özel amaç ve hedefleri bulunmaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi aracılığıyla öğrencilerden yetişkin olduklarında ülkesinin ve dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunlara etkin çözüm önerileri geliştirmeleri, doğaya zarar vermeden çevreyi korumaları, doğal kaynakların önemini anlamaları beklenmektedir (Azrak, 2022, s.38). Bu hedefler doğrultusunda hazırlanan 2018 SBDÖP’nin özel amaçları incelendiğinde öğrencilerin belirli alanlarda bilgi ve yeterlik sahibi olmaları beklenmektedir. Bu alanlar maddeler halinde şöyle özetlenebilir:

- Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilerek vatan millet sevgisine sahip olmaları, milli bilinç ve demokrasi, egemenlik, laiklik gibi temel kavramları algılayabilmeleri, milli manevi değerleri benimseyebilmeleri
- Yerel, genel ve beşerî coğrafya bilgisiyle, doğal kaynak kullanımı ve sürdürülebilir çevre konusunda olumlu anlayışa sahip bireyler olmaları
- Ekonomi, milli ekonomi, kalkınma, iş ve meslek hayatı hakkında bilgi sahibi olmaları
- Türk ve dünya tarihi bilgisine sahip olmaları
- Bilim ve teknolojinin gelişimini algılayabilen, iletişim becerileri yüksek bireyler olmaları
- Eleştirel ve bilimsel düşünceleri, bilimsel ahlak sahibi olmaları
- Birey olarak kendisinin fiziksel ve duygusal özelliklerinin farkında olmaları
- Ülkesinde ve dünyada yaşanan olay ve durumlara karşı duyarlı olmaları

Öğrencilerin kazanmaları beklenen bu bilgi ve yeterlilikler, ülkemizde ve küresel boyutta ihtiyaç duyulan sürdürülebilir bir yaşam ve kalkınma için gerekli olan davranış kalıplarını destekler niteliktedir. Sorumluluklarını bilen, doğal kaynak kullanımı ve

sürdürülebilir çevre konusunda olumlu anlayışa sahip olan, çevresine, ülkesine ve dünyada yaşana sorunlara karşı duyarlı olan bireylerin tüketim davranışlarının da sürdürülebilir olmasına dikkat etmeleri beklenir. Bu noktada 2018 SBDÖP özel amaçlarının, sürdürülebilir kalkınma ve tüketim hedefleri ile belirli ölçüde eşleştiği görülmektedir.

2.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, başta internet olmak üzere dijital teknolojiler çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bu dijital gelişim ve değişim süreçleri eğitim alanını da etkilemektedir. Günümüzde internet, akıllı tahta, bilgisayar, tablet vb. sayısız teknoloji eğitim öğretim faaliyetlerinde etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle Covid-19 salgını döneminde dünyadaki ülkelerin çoğunluğunda eğitim öğretim faaliyetleri dijital teknoloji üzerinden yürütülmüştür. Ancak hâlâ okul binaları, öğretmenler ve ders kitapları, değişerek ve gelişerek eğitimin ana unsurları olarak önemini korumaktadır.

Öğrencilere öğretim programında yer alan kazanımları kazandırma sürecinde ders kitapları temel bir kaynak işlevi görmektedir. Ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun resmi aracı olması, dersin işleniş sırasında etkili bir yol gösterici araç olması, öğrencileri derse karşı olumlu şekilde güdülemesi vb. özellikleriyle en önemli eğitim öğretim araçlarından biridir. (Demirkaya, 2013, s.90-91). Ders kitaplarının bir diğer özelliği ise yetişkinler için değil de çocuklar/öğrenciler için yazılmış olmalarıdır. Bu özellik ders kitaplarını diğer kitaplardan ayırmakta ve gelecek nesiller üzerinde etkili olmaları bu kitapları özel kılmaktadır. (Kabapınar, 2015, s.368). Ders kitapları bu özelliği ile bireylerin ve toplumların sürdürülebilir geleceği üzerinde etkili araçlardır.

Öğrenciler, bir toplumun gelecek nesilleridir. Toplumların gelecek nesillerini iyi yetiştirme süreçlerinde kullanılan materyallerden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitapları, insan yetiştirmede çok boyutlu ve işlevseldir. Devletlerin toplumsal milli menfaatleri doğrultusunda düzen oluşturma konusunda ders kitaplarına önemli sorumluluklar düşmektedir (Doğan & Tuğ, 2017, s.57). Ders kitaplarının ulaştığı kesimin sayısal büyüklüğü nedeniyle bireysel ve toplumsal bilinç ve algılamaların oluşturulmasında etkin bir işleve sahiptir. Öyle ki bir ulusun tüm vatandaşlarının okumakla zorunlu olduğu bu eğitim aracı bir anlamda toplumun kendini nasıl gördüğünün göstergesidir. Kendi dışındaki ötekileri nasıl resmettiğinin de motiflerinin çizildiği güçlü bir kimlik ve değer sistemi taşıyan üretici eğitim aracıdır. Özellikle sosyal bilimlerle ilgili derslerin ders kitapları ve içerikleri bir ülkedeki demokratik anlayışların düzeyinin ve devlet-birey ilişkilerinin niteliğinin temel göstergelerinden biri olarak da görülmektedir.

(Kabapınar, 2015, s.369). Bu bağlamda ders kitapları bireyin devlete ve topluma karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir.

Ders kitapları öğrencilerin bilgi araştırma süreçlerinde başvurdukları en temel kaynaktır (Demirkaya, 2013, s.89). Ders kitapları insan yetiştirme sürecinde çok boyutlu bir işleve sahiptir. Devletlerin milli hedefleri doğrultusunda vatandaş yetiştirme ve düzen oluşturma çabalarında ders kitaplarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle ders kitapları, vatandaşlara istenilen beceri, davranış ve yeterlilikleri kazandırma amacına hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir (Doğan & Tuğ, 2017, s.57). Günümüzde ülkelerin ve toplumların öğrencilere kazandırmayı hedefledikleri sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma ve tüketim davranışını kazanma davranışı, öğretim programının ve ders kitaplarının bu hedefleri kapsamı durumunda mümkün olabilecektir. Bu noktada ders kitapları içeriğinin sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırmaya yönelik düzenlenmesi, bu kazanıma ulaşmada kilit rol oynamaktadır. Özellikle sosyal bilgiler ders kitaplarının, bu konuda sahip olduğu içerikler daha da zenginleştirilerek öğretim faaliyetlerinde etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

2.5. Sürdürülebilirlik Nedir?

Sürdürülebilirlik kavramı ilk defa Carl von Carlowitz tarafından 1713 tarihinde yazılan Sylvicultura Oeconomica isimli eserde karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten itibaren 1950’li yıllara kadar geçen süreçte sürdürülebilirlik terimi küresel etkilerden ziyade bölgesel sorunlar için kullanılmıştır (Başar, 2016, s.158). Sürdürülebilirlik (ya da sürdürülebilir kalkınma) kavramı, ‘Brundtland Raporu’ ile çeşitli dünya ülkeleri tarafından bilinen ve kabul edilen bir boyuta ulaşmıştır (Akçakaya, 2016, s.49). Günümüzde ise çeşitli kültürel, sosyal ve politik bağlamlara bağlı olarak farklı şekillerde yorumlanan ve son 30 yılda daha iyi bir geleceği teşvik etmek için yaygın olarak kullanılan bir kavram halini almıştır (Acaroglu, 2014; Jackson, 2009; Gibbs, 2021, s.28). Kavramın temelinde bugün insan ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin kullanacakları kaynakların varlığını tehlikeye atmamak vardır. Dolayısıyla bu kavram kaynakların kullanımı açısından geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki dengeyi kurarak sosyal, çevresel ve ekonomik unsurları bir arada toplamaktadır (Yılmaz & Toptaş, 2020, s.54). Sürdürülebilirlik, geçmiş ve bugünü içerse de ağırlıklı olarak yaşamın geleceğine dönük bir kavram özelliğindedir.

“En genel anlamıyla sürdürülebilirlik, insanoğlunun, içerisinde yaşadığı çevreyi ve kaynakları, en az tahribatla ve gelecek nesiller için de kullanılabilir olacak şekilde ölçülü ve

bilinçli kullanımı ve yaşam şeklini buna göre düzenlemesi olarak tanımlanabilir” (Yıldırım, 2020, s.72). “Esasen sürdürülebilirlik kavramı, sınırsız büyümeyi ve dünya kaynaklarını yok edercesine üretime devam eden anlayışı dizginlemek üzere ortaya atılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır” (Türkoğlu, 2021, s.50). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, doğal ve beşerî kaynak ve sistemlerin tükenmeden varlığının korunması ve yenilenebilmesi anlamına gelmektedir (Çaylak, 2017, s.2). Sürdürülebilirlik, doğal ya da beşerî herhangi bir sistemin yapısı bozulmadan, aşırı tüketilmeden, temel kaynakları yok edilmeden, kesintisiz bir şekilde işletilebilmesidir (Sezgin & Karaman, 2008, s.429). Sürdürülebilirliğin ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutları bulunmaktadır (Vermeir ve Verbeke, 2007, s.542). Sürdürülebilirlik, çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir üretim ve kullanımın yanı sıra mevcut teknolojinin izin verdiği en yüksek düzeyde enerji verimliliğini de içeren bir kavramdır (Szeremlei & Magda 2015, s.59). Bu ifadelerden hareketle sürdürülebilirlik, bugün insanlığın elinde bulunan kaynakların gelecek nesillerin yaşamlarının da düşünülerek tüketilmesini ifade etmektedir. (Gürler, 2018, s. 5-6). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, toplumsal ve beşerî kaynakların tüketimi noktasında bugün ve gelecek arasında bir denge kurmaktır. Özellikle geleceğe dönük sürdürülebilir bir hayat dengesinin kurulabilmesi, bugün tüketim faaliyetlerinin sürdürülebilir tarzda gerçekleşmesini gerektirmektedir.

İnsan merkezli bir bakış açısına göre sürdürülebilirlik kavramı şu üç unsurun tamamını içermektedir (Van de Kerk & Manuel, 2008, s.229):

- Gelecek nesillerin de kullanabilmesi için kaynakların tükenmemesi,
- Şimdiki ve gelecek nesillerin temiz, sağlıklı, doğayla uyumlu bir çevrede yaşamasını sağlamak amacıyla çevresel ve ekolojik unsurların güçlendirilmesi,
- Şimdiki ve gelecek nesiller için insan refahını sağlamak amacıyla yaşam kalitesinin artırılması.

Sürdürülebilirlik kavramı genellikle sosyal, ekonomik ve çevresel alanlarla ilişkili kullanılsa da yaşamın her alanında sürdürülebilir şartların sağlanması önem arz etmektedir (Tekin, 2021, s.39). Sürdürülebilirlik yaklaşımının etkin bir biçimde sağlanabilmesi için kıt kaynakların üretim ve tüketim sürecinde yenilikçi kullanımın benimsenmesi gerekmektedir. Bireylerin ve toplumların kaynakların tükenmesinden kaynaklı sorunlarla mücadele etmeleri, bu sorunlara çözüm önerileri getirmeleri gerekmektedir (Çaylak, 2017, s.5). Sürdürülebilirliğin sağlanması gibi uzun bir süreç içinde değişim ve dönüşüm gerektiren durumlarda eğitim en etkili araçların başında gelmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada

sürdürülebilirlik kavramı, eğitim ve ağırlıklı olarak da sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde ele alınmıştır.

2.6. 2030 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınmanın herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı olmamakla birlikte en yaygın olarak kullanılan tanımı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli kaynakları yok etmeden bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılayabilmektir (Seyitoğlu vd. 2023, s.748). BM, bugün yaşayan insanların gelecek nesillerin kullanacağı doğal kaynakları, onlara yetebilecek miktarlarda bırakma sorumluluğu olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada sürdürülebilir davranış tarzı herkes için bir sosyal sorumluluk olarak düşünülmektedir. İnsanların ekonomik olarak kalkınırken sürdürülebilir yaşama zarar vermemeleri gerekmektedir (Tekin, 2021, s.41). Bu sorumluluk, uluslararası ve ulusal pek çok kurum tarafından her geçen gün daha fazla gündeme alınmaktadır.

“SKH, herkes için daha iyi ve daha sürdürülebilir bir geleceğe ulaşmanın planıdır. Bu hedefler; yoksulluk, eşitsizlik, iklim değişikliği, çevresel bozulma, barış ve adalet dâhil olmak üzere insanlığın karşılaştığı küresel zorlukları ele almaktadır” (UN, SDG, 2023). 17 maddeden oluşan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA), BM’ye üye olan 193 ülke imzalamıştır. Bu amaçlar şöyledir (UN, 2023):

- 1- Yoksulluğa Son
- 2- Açlığa Son
- 3- Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam
- 4- Nitelikli Eğitim
- 5- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
- 6- Temiz Su ve Sanitasyon
- 7- Erişilebilir ve Temiz Enerji
- 8- İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme
- 9- Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı
- 10- Eşitsizliklerin Azaltılması
- 11- Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları
- 12- Sorumlu Üretim ve Tüketim
- 13- İklim Eylemi
- 14- Sudaki Yaşam

15- Karasal Yaşam

16- Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

17- Amaçlar için Ortaklıklar

Çevre, ekonomi, sağlık, eğitim, sosyokültürel hayat vb. alanların sürdürülebilir yaşama uygun olması gerekliliği günümüzde gittikçe önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Çünkü son yüzyılın ilk çeyreğinde çeşitli doğal felaketler, salgın hastalıklar, silahlı veya ekonomik savaşlar, canlı veya dijital güvenlik sorunları, uzay kirliliği, sosyal toplumsal anlaşmazlıklar, uluslararası düzensiz göç hareketliliği gibi sorunlar giderek artmaktadır. Yaşanan tüm bu sorunların sürdürülebilir bir şekilde çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir.

“Sürdürülebilirlik, ekosistemindeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, bugünkü neslin yenilenemez kaynak kullanımını sınırlaması ve insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır” (Yalçiner Ercoşkun, 2007, s.9). “Sürdürülebilir kalkınma, çevre ve insan arasında denge kurarak doğal kaynakları tamamı ile harcamadan, bizden sonraki nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde şu anın ve gelecek nesillerin yaşamını ve kalkınmasını sağlama ve planlamayı içermektedir” (Kaya & Ek, 2021, s.83). Tüm bu tanım ve açıklamalardan anlaşıldığı üzere sürdürülebilir yaşam, en temelde insan ile doğa arasındaki dengenin sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Özellikle doğal ve beşerî tüm kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla 20. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze gittikçe yoğunlaşan uluslararası toplantılar, konferanslar ve zirveler düzenlenmektedir. Bu görüşmelerin dünya çapında önemli olanlarından bazıları şöyledir:

Tablo 2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde BM tarafından Düzenlenen Yayımlanan Belge / Zirve / Konferanslarla Bunların Amaçları ve Önemleri

Toplandığı Yer ve Tarih	Belge/ Konferans/Zirve	Ana Amaç	Önemi
1972 Stockholm	Stockholm Konferansı	Çevrenin (doğal kaynakların) aşırı kullanımına ve insanlar arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmek	Tüm insanların eşit yaşama hakkı vardır. Ayrıca çevre gözetilmeli ve gelecek nesiller düşünülmelidir görüşü kabul edildi.
1980	Dünya Koruma Stratejisi	Canlı-cansız doğal kaynakların	Sürdürülebilir Kalkınmadan

		korunması yolu ile sürdürülebilirliği gerçekleştirmek	bahsedilmiştir.
1987 New York	Ortak Geleceğimiz	Çevre ve insan arasındaki ilişkinin sonuçlarını gelecek nesilleri de düşünerek ortaya koymak	Sürdürülebilir Kalkınma tanımlanmıştır.
1992 Rio de Janeiro	Rio Zirvesi	SK için yol haritası hazırlamak	Sürdürülebilir Kalkınmanın küresel kabul görmesi sağlanmıştır.
2000 New York	Milenyum Zirvesi	SK için hedefler belirlemek	8 ana hedef belirlenmiştir.
2002 Johannesburg	Johannesburg Zirvesi	Rio Zirvesi'nden sonrasını değerlendirmek	Özellikle devletlere SK hakkında yükümlülükler getirildi.
2012 Rio de Janeiro	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı	Yeni SK hedefleri belirlemek ve Yeşil Büyüme için uluslararası tanım yapmak	SK için küresel iş birliğine vurgu yapıldı. Yeni hedefler belirlendi.
2015 New York	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	SKA ortaya çıkışı ve sorunlara acil çözümler bulunması gerekliliğidir.	17 SKA belirlendi.

Kaynak: Göcen & Şahin, 2021, s. 1360.

Tablo 2.3'te bulunan toplantı, konferans ve zirveler sonucunda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ulusal ve uluslararası düzeyde devletlerin ve özel kurumların gündemlerinde gittikçe daha çok yer alarak benimsenmeye başlamıştır (Göcen & Şahin, 2021, s.1358). Katılımcı ülkeler tarafından küresel doğal sorunlara dikkat çekilmiş, insanlığın iyi bir çevrede yaşama hakkına vurgu yapılmıştır. Çevresel sorunların bütüncül olarak ele alınması, bölgesel ve küresel iş birliğinin sağlanması, kıt kaynakları tüketmeden ekonomik büyümenin hedeflenmesi, biyolojik çeşitliliğin ve orman varlığının korunması, temiz bir gelecek için sera gazı azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması vb. konulara vurgu yapılmıştır

(Aktaş, 2019, s. 9-11). Günümüze gelindiğinde ise sürdürülebilir kalkınma, insanı ilgilendiren canlı ve cansız tüm unsurların geleceğine odaklanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda atılan adımlarda, ulusal ve uluslararası kültürel mirasın sürdürülebilir bir tarzda tüketimi ve gelecek nesillere aktarımı hususunda günümüzde birey, toplum ve devletler statüsünde yer alan sorumluluklar da vurgulanmaktadır. Kültürel mirası korumada bireylerden katılımcı yaklaşım beklenmektedir. Kültürel mirası katılımcı yaklaşım ile koruma sürecinde asıl olan, kültürel değeri toplumdan ve sosyal hayattan soyutlamadan, aksine günlük yaşama dâhil ederek kullanmaktır. Böylece kültürel miras öğeleri hem bugünün dünyasında hem de gelecek nesillerin yaşamlarında yer edinmektedir. Katılımcı yaklaşımlarda kültürel miras değerlerinde kullanım, kültürel ve sosyal açıdan sürdürülebilir olmalı, miras değerinin bütünlüğünü olumsuz yönde etkilememeli, tahribata neden olmamalıdır (Öksüz Kuşçuoğlu & Taş, 2017, s.58). Böylece tüm bu sosyal, kültürel ve çevresel unsurların gelecek nesiller tarafından da kullanılabilmesi hedeflenmektedir.

2.7. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim

Modern dünyada insan, coğrafi ve sosyal çevresini farklı şekillerde değiştirerek ve dönüştürerek günümüz dünya sorunlarından pek çoğunu meydana getirmektedir. Bu durum, eğitim ve öğretim organizasyonlarının çeşitli düzeylerinde ortaya çıkan hem sürdürülebilir kalkınma için eğitim alanında hem okul hem de akademik öğretim için yeni görevler ve zorluklar ortaya çıkarmaktadır (Angiel & Pokojski, 2019, s.47). “İnsanlığı tehdit eden küresel sorunların sayısı her geçen gün artmakta ve acil önlemler alınmasını zorunlu hale getirmektedir” (Yiğit & Demirkaya, 2022, s.24). “Toplumsal, çevresel ve ekonomik bağlamda yaşanan sorunlar nedeniyle, sürdürülebilirlik kavramı birçok ülkenin gündeminde yer almış ve küresel anlamda ortak bir politika haline gelmiştir. Son yıllarda, belirtilen alanlarda yaşanan sorunların çözümü için ise sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına odaklanılmaktadır” (Korkmaz, 2020, s.111). “SKE insanlara, bugün ve gelecek kuşakların yararına iyi bilgilendirilmiş kararlar alabilmeleri için bilgi, beceri ve tutum geliştirmede yardımcı olan eğitim olarak görülmektedir” (Anyolo vd., 2018, s.64). “Şüphesiz ki eğitim, sürdürülebilirliği başarmada en önemli araçtır” (Alkış, 2007, s.55). Bu yüzden eğitim öğretim faaliyetlerine sürdürülebilir bir geleceğin sağlanması adına önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitim, bireylere bilgi ve değerler kazandırarak kişiliklerinin oluşmasına katkı sağlamakta ve hayata hazırlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda bireyin ve toplumun maddi ve

manevi ihtiyaçlarını esas alarak geleceği planlamaktadır (Ersoy, 2018, s.1). Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim davranışının bireylere bir değer olarak kazandırılarak toplumsal sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için eğitim gerekli görölmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, kültürel çeşitlilik için eleştirel düşünmeyi, yaratıcılığı ve problem çözme yeterliliklerini teşvik ederek öğretimin ve pedagojik yaklaşımların yeniden yönlendirilmesini ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim pedagojilerinin benimsenmesi, öğrenciye gelecek nesiller için sürdürülebilir toplumların sürdürülmesine yönelik değerler, eylemler, yaşam tarzları ve olumlu toplumsal dönüşüm geliştirme fırsatı sağlar. UNESCO'ya (2005-2015) göre, sürdürülebilir kalkınma için eğitim ilkeleri ve ilgili eğitim yaklaşımları, etkili vatandaşlık için öğrencilerin toplumdaki zorlu sorunlara çözüm bulmasını, davranışları dönüştürmesini ve okuldan ve toplumdan kaynaklanan çatışmaları önlemesini sağlayan yeterlilikleri geliştirmektedir (Lilian, 2022, s.69). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma sürecinde eğitim kavramı, genel olarak herkes için daha sürdürülebilir ve adil bir toplum sağlamak amacıyla bilgi, beceri, değer ve tutumlarda değişikliklerin teşvik edilmesi anlamını taşımaktadır (Leicht vd., 2018). Özellikle son yüzyılda yaşanan aşırı tüketim davranışları, bugün yaşayan ve gelecekte yaşayacak olan bireylerin bilgi, beceri, değer ve tutumlarını değiştirmelerini gerektirmektedir.

“1987’de sürdürülebilir kalkınmanın Birleşmiş Milletler genel kurulunda ilk onaylandığı andan itibaren sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için eğitim kavramı da paralel olarak araştırılmıştır” (McKeown vd., 2002, s.10). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri sürecinde ‘Nasıl bir dünya istiyoruz?’ sorusundan yola çıkarak bugün yaşayan ve gelecekte yaşayacak olan insanlığın refahını garanti edebilecek, sürdürülebilir gelişme gösteren toplumların oluşturulması için küresel adımlar atılmıştır. Bu hedef ve adımlara ancak eğitim yoluyla ulaşılabilceği düşünülmüştür. Bu bağlamda 2005-2014 yılları arası BM tarafından ‘Sürdürülebilir Gelişme Odaklı Eğitim Dönemi’ olarak ilan edilmiştir (Öztürk, 2017, s.1). Çünkü eğitim, ancak ortak bir amaç olduğunda gezegenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunabilir (Orr, 2004; Jickling & Wals, 2012; Gibbs, 2021, s.29). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim aracılığıyla toplumların tüketim alışkanlıklarını uzun vadede sürdürülebilir bir tarza dönüştürerek kaynak ve hizmetlerin gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenmektedir.

Sürdürülebilir davranışlar ve dünya için bireylerin sürdürülebilirlik bilgisine sahip olmaları gerekmektedir. Bilgi sahibi olmayan bireyler doğal, beşerî ve ekonomik pek çok sorunu başarılı bir şekilde çözemezler hatta sorunların artmasına neden olabilirler (Uğraş & Zengin, 2019, s.299). Bu noktada günümüz ve gelecek dünya sorunlarının çözümü sürecinde

bireylerin bilgili olmaları gerekmektedir. Ancak sürdürülebilir kalkınma sadece zihinsel bir bilgi ve girişim olarak görülmemektedir. Ulusal ve uluslararası alanda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için bu olguya inanan ve bunu davranışlarında uygulayan bireyler yetiştirmek gerekmektedir. (Yapıcı, 2003, s.226). Bu anlamda sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi süreci ve eğitim, birbiriyle sıkı şekilde ilintili iki olgudur (Öztürk, 2017, s.5). Sürdürülebilir kalkınma bilgisine ve inancına sahip bireyleri yetiştirme sürecinde ülkelerin eğitim sistemlerinde sürdürülebilir kalkınma konularını derslerine dâhil ederek eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Böylece gelecek nesillerde sürdürülebilir kalkınma bilinci oluşturulabilecektir.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, çevre koruma alanında farkındalık, yetkinlik, bilgi, beceri ve tutum geliştirmeyi amaçlayan ve işleyişiyle ilgili her faaliyet gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasını destekleyen bir öğretim yöntemidir (Zwolinska vd. 2022, s.1). Dünya üzerinde birçok ülke, bireylerin ve toplumların eğitim öğretim aracılığıyla sürdürülebilir değer yargılarını, davranışları ve yaşam tarzlarını kazanmaları gerektiğine inanmaktadır (Keleş, 2007, s.39). Bu noktada eğitim, insanların sürdürülebilir bir şekilde yaşamaları için çaba göstermelerine destek olan en önemli unsur olarak görülmektedir. Bireylerin, dolayısıyla toplumların sürdürülebilir yaşam şartlarını desteklemeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları, sürdürülebilir kalkınmanın ilkelerini kapsayan eğitim aracılığıyla mümkün olmaktadır (Engin, 2010, s.34).

Günümüzde insanlık, mevcut ekonomik politikaların ve sürdürülemeyen tüketim eğilimlerinin zararlarının farkındadır. Toplumu sürdürülebilir bir dünyaya ulaştırmada kamu bilinci ve eğitim faaliyetleri anahtar rol üstlenmektedir (McKeown vd., 2002, s.7). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, bütünsel sürdürülebilir değişimi hedefleyen bir eğitim yaklaşımıdır ve bu zorlukların üstesinden gelmek için bir strateji olarak gelişmiştir, ancak henüz etkili bir değişime ilham vermek için dünya çapında yeterli ivme kazanmamıştır (Bagoly-Simo, 2013; O'Brien & Howard, 2016; Gibbs, 2021, s.16). Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin geliştirilmesiyle gelecek nesilleri düşünen bir toplum oluşturulabilir. Çünkü toplumların sürdürülebilir hayat şartlarına ulaşabilmeleri için eğitim başta gelen gerekliliklerdendir.

2.7.1. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma

“Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, yeni ortaya çıkan ancak her yaştan insanı, sürdürülebilir bir gelecek yaratmak için sorumluluk üstlenme konusunda güçlendirme

arayışında olan yeni eğitim vizyonunu kapsayan dinamik bir kavramdır” (UNESCO, 2002, s.7). Stockholm Konferansı’nın 19. ilke kararı çevre sorunları eğitimi ile ilgilidir ve şöyledir: Genç yaşlı tüm bireylere günümüz çevre sorunları ile ilgili eğitim öğretim programları düzenlemek esastır. Bu öğretim faaliyetleri ile toplumlara tüm beşerî boyutları açıklanarak doğanın ve çevrenin korunması ve iyileştirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasıyla ilgili sorumluluk ve bilincin kazandırılması amaçlanmaktadır (Akyüz, 2019, s.224).

Küresel bağlamda sürdürülebilir gelişmeyi sağlayabilecek ekonomik, ekolojik, sosyolojik ve kültürel çeşitlilik olmak üzere dört ana unsur bulunmaktadır. Toplamlar gelişme sürecinde ekonomik ilerlemenin yanında ekolojik, sosyolojik ve kültürel gelişmelere de ihtiyaç duymaktadır. Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim sayesinde bütün bu alanlarda bireylerde ve toplumlarda gerekli biliş, duyuş ve davranış değişikliği yaratılabilmektedir (Öztürk, 2017, s.2). Sosyal bilgiler dersi içeriğinde insanı konu alan tüm bu alanlarla ilgili bilgi, kültür ve davranış değişikliği uygulamaları yer almaktadır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi, sürdürülebilir kalkınmanın özellikle sosyal yönünü öğrencilere kazandırmada, etkin bir derstir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin amaçları ile sürdürülebilir kalkınmanın çevre, doğal kaynak, üretim, tüketim gibi alanlardaki amaçları birbiriyle örtüşmektedir (Azrak, 2022, s.37). Bu durumda toplumların sürdürülebilir kalkınma süreçlerinde sosyal bilgiler dersi eğitiminin önemi ön plana çıkmaktadır.

Sosyal bilgiler eğitimi, bireylerin ve toplumların geçmişten günümüze geçirdikleri siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel vb. değişme ve gelişmelere göre şekillenmektedir (Sever, 2015, s.4). Sosyal bilgiler programlarının içeriğini sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar oluşturmaktadır. Bu programlar aracılığıyla gerçekleştirilen eğitim öğretim faaliyetleri neticesinde öğrenciler, yaşamları boyunca karşılaşacakları sorunlarla başa çıkabilecekleri bilgi, beceri ve değerler ile donanırlar (Öztürk, 2006, s.25). Toplamların refah içinde yaşamasında, doğal çevrenin ve kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasında, etkin vatandaşlık becerileriyle donanımlı bireyler kilit rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, etkin vatandaş yetiştirme misyonuyla toplumun gelecekte sürdürülebilir bir dünya kurma hedefine ulaşmasında doğrudan destek olmaktadır (Azrak, 2022, s.36). Çünkü sosyal bilgiler eğitiminin amaç ve hedefleri ile sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedefleri belirli ölçüde paralel olarak ilerlemektedir.

2.8. Tüketim

Tüketim kavramı, üretilen mal ve hizmetleri ihtiyaç veya istekleri gidermek için kullanma, sahiplenme ya da yok etme olarak tanımlanmaktadır (Karaşahin, 2020, s.19). Tüketim, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamlarını devam ettirebilmek için maddi geçimlik veya maddi değer tükettikleri ekonomik faaliyetleri ifade eder. Tüketim davranışının temel güdüsü tüketici olarak insanın arzusudur ve nihai amaç da bu arzunun tatminidir (Fan ve Li, 2020, s.4; Yi, 2013). Bu noktada insanın tüketim arzusunu ihtiyaçları çerçevesinde dengede tutabilmesi, tüketim davranışının şeklini belirlemektedir.

İnsanlık, sanayi devrimi ile birlikte mal ve hizmetlerin seri olarak üretilmesini ve sayılarının hızla artmasını sağlamıştır. Bununla birlikte artan dengesiz tüketim davranışları ve sınırsız tüketim arzusu nedeniyle ancak 1900'lü yıllardan sonra farkına varılabilen önemli tüketim sorunlarının olduğu bir sonuca sürüklenmiştir (Ertan, 2018, s.464). İnsanlık, doğal, beşerî ve ekonomik kaynakları aşırı ve bilinçsiz tükettiğinin farkına vardıktan sonra bu soruna çözüm aramaya başlamıştır. Dolayısıyla son yıllarda aşırı ve sürdürülemeyen tüketim davranışını azaltmak amacıyla ulusal ve uluslararası alanda planlamalar yapılmaya, çözüm önerileri geliştirilmeye başlanmıştır (Göcen & Şahin, 2021, s.1355). Çünkü doğal çevre üzerinde baskı, insan nüfusunun hızla artması sonucunda şehirleşme, tüketim alışkanlıkları ve ekonomik faaliyetlerin etkisiyle giderek artmaktadır. Nüfus artışı, tüketim çeşitliliğini de beraberinde getirmektedir. Aşırı tüketim, biyoçeşitliliğin azalması, çölleşme, küresel iklim değişikliği, çevre kirliliği gibi sorunlar her geçen gün artmakta ve insan yaşamını olumsuz etkilemektedir (SKA, 2020, s.14). Aşırı nüfuslanmanın da etkisiyle insanların doğal kaynakları ölçsüz kullanma şekilleri bakımından tüketimin sürdürülebilirliği konusu, dünyanın kaldırma kapasitesi ve sürdürülebilirlik tartışmaları içinde merkezde yer almaktadır (Tutulmaz, 2012, s.608). Bu durum sürdürülebilir tüketim kavramının öneminin her geçen gün daha da artmasına neden olmaktadır.

Günümüzde tüketim davranışının önemi ve şekli, biyolojik yaşamı sürdürmek, ihtiyaçları karşılamak ve ekonomik sistemlerin işleyişini sağlamaktan öteye geçmiştir. Toplumun büyük bir kısmı ihtiyaçlarından ziyade isteklerini karşılamak için de tüketmektedir. İnsanlar hedonik, faydacı, plansız, gösterişçi ve lüks tüketim davranışları ile mal ve hizmetlerden psikolojik ve sosyal fayda elde etmek amacıyla da tüketim yapmaktadırlar (Açıkalın & Yaşar, 2017, s.570). Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tüketimin doğal çevre üzerinde oluşturduğu zararların fark edilmesiyle bu kavram farklı açılardan ele alınmaya başlamıştır. Tüketimi sürekli artıran çeşitli işletmelerin ve alım gücü artan bireylerin

faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler sürdürülebilir tüketim kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özgül, 2010, s.118).

2.9. Sürdürülebilir Tüketim

Günümüzde kaynakların bilinçsizce tüketilmesi yani sürdürülebilir olmayan tüketim davranışları, insan uygarlığının geleceğini tehdit eden en büyük etkenlerdendir. Sürekli büyüme ve sınırsız tüketim hırsı, doğal kaynakların aşırı şekilde tükenmesine neden olmaktadır. Doğal kaynakların tüketiminde yaşanan rekabet ortamı, insan uygarlığının sonluluğuna işaret eden su, yiyecek ve yakıt kıtlığı, biyoçeşitliliğin azalması, iklim değişikliği gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlara çözüm olarak insanlığın sürdürülebilir bir ekonomi ve yaşam biçimi anlayışı, ahlaki bir dönüşüm aşamasına ihtiyaç duyduğu, göz ardı edilemez bir şekilde görülmektedir (Taluğ & Birden, 2014, s.78). Özellikle tüketimin sürdürülebilir olması gerekliliği, gelecek nesillerin sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri açısından en önemli ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

BM sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 12.si sorumlu üretim ve tüketimdir. Doğal kaynak kıtlığı ve çevre sorunlarının önemli bir nedeni olarak görülen tüketim davranışı, günümüzün tüketim toplumu için vazgeçilmez bir olgudur. Tüketim kavramı, çeşitli tüketim şekillerinin ortaya çıkması ve sınırlı kaynakları herkesin kullanımına yetirerek gelecek kuşaklara da aktarabilme anlayışı sonucu zaman içerisinde sürdürülebilirlik olgusu ile ilişkilendirilmiş ve sürdürülebilir tüketim olarak karşımıza çıkmıştır (Gür, 2022, s.28).

Sürdürülebilir tüketim, ilk kez 1992 yılında BM tarafından organize edilen Gündem 21-Rio Yeryüzü Zirvesinde gündeme gelmiş ve kavramın içeriği ve detayları raporlanmıştır. Gündem 21'in "Değişen Tüketim Kalıpları" başlıklı 4. bölümünde insanların yaşamlarını yüksek standartlarda sürdürebilmelerinin, ancak dünyadaki doğal kaynakların daha az kullanılmasıyla mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Bunu yaparken de tüketim kalıplarının, tüketici davranışlarının, tercihlerinin, beklentilerinin ve yaşam tarzlarının kapsamlı olarak incelenmesi ve sorgulanması gerektiği belirtilmiştir (Başar, 2016, s.105-106).

Yakın gelecekte insanlığın yaşayabileceği dünyadan başka bir gezegen henüz bilinmemektedir. Dünya üzerinde insanlar tarafından kullanılan tüm kaynaklar sınırlıdır. Sürdürülebilir tüketim, insanlığın bugün sahip olduğu sınırlı kaynakların sürdürülebilir bir tarzda tüketilmesine önem veren ve doğal çevreye zarar vermeme anlayışına dayanan tüketim şeklidir (Tekin, 2021, s.20). Sürdürülebilir tüketim, doğal, beşerî ve çevresel etkileri oldukça az zararlı olan tüketim şeklidir.

Sürdürülebilir tüketim anlayışında, zaman içerisinde teknolojik, bilimsel, kültürel, sanatsal pek çok alanda yaşanan gelişme ve değişimlere rağmen doğal kaynak, çevre ve temel tüketim ürünleri gibi değerler korunmaktadır (Tekin, 2021, s.57). Sürdürülebilir tüketim davranışı toplumların israftan kaçınmaları ve sürdürülebilir tüketim kalıpları geliştirmelerini ifade etmektedir. Bu anlayış çerçevesinde üreticilerin ve tüketicilerin davranışları neticesinde bugünün gereksinimleri karşılanarak yaşam kalitesi artırılırken gelecek nesillerin çıkarlarının korunması sağlanmaktadır (Yılmaz, 2019, s.23-24). Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim davranışı bugünü ve geleceği koruyarak yaşamın her alanının sürdürülebilirliğini hedeflemektedir.

Bireysel tüketici perspektifinden bakıldığında sürdürülebilir tüketim davranışı, dünyanın ekolojik kalitesini ve gelecek nesiller için yaşam ortamını etkili bir şekilde iyileştirme konusunda temel öneme sahiptir (Minh & Quynh, 2024, s.1). “Özellikle 20. yüzyılda yaşanan hızlı nüfus artışı ve ekonomik gelişme sonucu dünya kaynaklarının hızla tükendiğinin farkına varılması, var olan ekonomik sistemin sorgulanmasını sağlayarak, sınırsız büyümeye odaklı ekonomik gelişme anlayışından sürdürülebilir gelişme anlayışına geçiş yaşanmasına neden olmuştur” (Karalar & Kiracı, 2010, s.79). Dünyada sürdürülebilir tüketim anlayışının sağlanabilmesi için uluslararası kuruluşlar, devlet kurumları, işletmeler, sivil toplum kuruluşları, çevre örgütleri, toplumlar ve bireyler olarak tüm paydaşların ortak bir hedefe odaklanması gerekmektedir. Çünkü sürdürülebilir tüketim davranışı tek bir bireyin ya da grubun eylemleri ile etkili olamamaktadır. Neyin, nasıl ve ne miktarda tüketileceği tüm paydaşlar tarafından belirlenerek eyleme geçilmelidir (Tekin, 2021, s.22). Çünkü sürdürülebilir tüketim, küresel boyutta etkileri olan bir davranış biçimidir. Sürdürülemeyen tüketim davranışlarının olumsuz etkileri ancak sürdürülebilir tüketim sayesinde azaltılabilecektir.

“Artan çevresel ve toplumsal sorunlar, oluşan tüketim toplumunun davranışlarının yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Yeryüzünde yaşanan küresel ısınma ve ozon tabakasının incilmesi gibi dünya genelini tehdit eden problemlere, insanların bilinçsizce gerçekleştirdikleri tüketim davranışlarının direkt ya da dolaylı etkisi olduğu düşünülmektedir. İnsan, yaşamını sürdürürken tüketim davranışlarıyla çevre ile arasındaki doğal dengeyi bozabilmektedir” (Özdemir, 2013, s.10). Bu bozulma sonucunda ise bugün ve gelecekteki yaşam için ihtiyaç olan kaynakların varlığı tehlikeye girmektedir. Sürdürülebilir tüketim bir bakıma bugün ile gelecek arasında bir yaşam bağı kurmaktır.

2.10. Sürdürülebilir Tüketim Eğitimi

Daha çok sanayi inkılabı ile birlikte ortaya çıkan seri üretim faaliyetleri sonucunda kontrolsüz veya az kontrol edilebilen tüketim alışkanlıkları giderek artmıştır. 21. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna hızlı bir geçiş yaşanmaktadır. Özellikle reklamlar, mal ve hizmetlerin çeşitliliği, tasarruf eğilimi, sosyal statü, tüketicilerin yüksek gelir seviyeleri ve eğitim düzeyleri gibi etkenlere bağlı olarak ihtiyaç dışı tüketim giderek artmaktadır (Hayta, 2009, s.144). Bu değişim sürecinde toplumsal yapının yeni bilgi ve teknolojik yeterliliklere sahip olması beklenmektedir. Böyle bir beklentinin gerçekleşmesinde ise eğitim önemli bir role sahiptir. Eğitim günümüzde yeni toplumsal yapı ve ihtiyaçlara göre yeniden şekillenmekte ve istenen insan gücünü yetiştirmede etkin rol oynamaktadır (Doğan Çeken, 2006, s.1).

Kişisel ihtiyaçların, sürdürülebilir tüketim kalıplarının ve etik değerlerin dikkate alınması, başlı başına bireyin sürdürülebilir tüketime ilişkin bireysel bilgi tabanına bağlıdır (Stanszus vd. 2017, s.16). “Tüketici eğitimi, bireyin ekonomik faaliyetlerini yönlendirme, ihtiyaçlarını giderme, kaynaklarını rasyonel kullanma, temel haklarını öğrenme, pazarı etkileme gücünü artırmayı hedef alan eğitim ve bilgilendirme yatırımı olarak tanımlanmaktadır” (Hayta, 2009, s.143). “Sürdürülebilirlik eğitimi ise bireyleri sürdürülebilir gelecekler yaratma konusunda motive eden, teşvik eden ve onları sürece dâhil eden bir planlamayı gerektirmektedir. Bu sadece becerileri geliştiren bir süreç değil, aynı zamanda insanların ve toplulukların sürdürülebilirliğe doğru ilerlemesine yardımcı olacak bir değişim stratejisidir” (Yaseen, 2021, s.48). Bu noktada tüketicilerin olumsuz davranışlarını değiştirmek ancak sürdürülebilirlik eğitimi ile mümkün olabilmektedir (Hayta, 2009, s.143).

“Geleceğin katılımcı ve etkili vatandaşlarını yetiştirme hususunda, küresel eğitim ve onun ayrılmaz bir parçası niteliğinde olan küresel sorunların öğretimi oldukça önemlidir. İlköğretim sosyal bilgiler programında küresel konulara yer verilmesinin yanı sıra öğrencilerin ulusal ve evrensel amaçlar çerçevesinde yetiştirilmesi gerekmektedir” (Yiğit & Demirkaya, 2022, s.26). “Çünkü toplumu oluşturan bireylerin yaşam biçiminde ve tüketim davranışlarında sürdürülebilir tüketim tarzı eylemleri benimsemeleri hem birey hem de toplumların geleceği için önemlidir” (Karaca, 2018, s.404). Toplumların sürdürülebilir bir hayata geçmelerinde en etkili faktör eğitim olarak görülmektedir. Bu anlamda ‘sürdürülebilirlik için eğitim’ kavramı, tüketicileri bilinçli bir şekilde yetiştirmeyi ve genç nesillere doğayı koruma bilincini aşılamayı hedeflemektedir (Türkoğlu, 2021, s.52).

Sürdürülebilir tüketim eğitimi aracılığıyla birey doğal ve beşerî çevresiyle uyum içerisinde yaşayacağı bilgi, beceri ve davranışları kazanmaktadır. Su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynak kullanımına kadar her konuda sorumluluk sahibi insan olarak yetişmekte, sorunların çözümünde aktif katılım sağlamaktadır (Demirkaya, 2006, s.208). Eğitim, üstlendiği bilgi üretme, aktarma ve davranış değişikliği oluşturma faaliyetleri ile günümüzde toplumların karşı karşıya oldukları sürdürülebilirlik sorununu çözmede en etkili araçlardan biri olarak görülmektedir (Cebrian vd. 2022, s.846).

Ekim 1975'te Belgrat'ta (Yugoslavya) UNESCO tarafından çevre sorunları eğitimi toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantının sonuç bildirisinde, çevre sorunları eğitiminin ulaşması gereken somut, belirgin amaçları şu şekilde belirlenmiştir: Bilinç kazandırma, bilgi verme, davranış kazandırma, yetenek kazandırma, değerlendirme yeteneği kazandırma ve katılmayı sağlama (Akyüz, 2019, s.225). Bu çevre sorunları eğitiminin ulaşması gereken amaçları sürdürülebilir tüketim eğitiminin amaçları olarak da görmek mümkündür.

İnsanların sahip olduğu sosyal, ekonomik ve çevresel tüketim alışkanlıklarını değiştirmek uzun zaman ve büyük emek istemektedir. Sürdürülebilir bir gelecek için bu değişim ve dönüşümün temel belirleyicisi eğitimidir (Keser Aschenberger, 2021, s.28). “Eğitim artık ekonomi, ekolojik ve toplumsal durumun uzun dönem geleceği göz önünde bulundurularak nasıl karar alınabileceğini öğrenmenin bir süreci olarak görülmektedir” (Keleş, 2007, s.39). Çünkü bireyler, sürdürülebilir tüketim davranışlarıyla geleceğe sürdürülebilir bir dünya bırakılması sürecinde en önemli role sahiplerdir (Atrek & Madran, 2016, s.1). Ancak tüketim faaliyetleri sürdürülebilir olan bir yaşam tarzı benimsenerek, doğal ve beşerî kaynak sorunları çözülebilecek ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakılabilecektir (Karaca, 2018, s.405). Bu bağlamda aşırı tüketim faaliyetlerinin ortaya çıkardığı sorunlar ile ilişkili olarak sürdürülebilir tüketim eğitimi, çevresel, bireysel, toplumsal ve küresel boyutlarıyla gereklilik arz etmektedir. Aile ve günlük hayatta kazanılan bilgi ve davranışların yanında formal eğitim, bireyler ve toplumlar tarafından sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının kazanılması sürecinde en etkili araçlardandır.

2.11. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Tüketim

Yoğun nüfus artışıyla birlikte talepler ve tüketim giderek arttığı için çevre ve kaynak yönetimi önem kazanmaktadır. Sahip olduğumuz kaynakların kıtlığı dikkate alındığında tüketim faaliyetlerinin günümüzdeki hızda devam etmesi mümkün görünmemektedir. Bu yüzden gıda, giyim, enerji vb. tüm alanlarda üretimden tüketim aşamasına kadar tüm

basamaklarda bireylerin sürdürülebilir tüketim bilinci ile hareket etmeleri gerekmektedir (SKA, 2020, s.15). Çünkü doğal kaynakların ve çevresel dengenin korunması, insan yaşamının devamlılığı için önem arz etmektedir. Günümüzde yaşayan insanların ve gelecek nesillerin tüketim ihtiyaçlarını karşılayabilme ve daha iyi bir yaşam isteği, sürdürülebilir tüketim davranışının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Alma Savaş, 2022, s.81). Bu davranış kalıbının insan zihninde algılanarak bilgi ve davranışa dönüştürülmesi eğitim öğretim faaliyetleri aracılığıyla mümkün olmaktadır.

Eğitim ve sürdürülebilirlik kavramları birbiriyle sıkı şekilde ilişkilidir. Sürdürülebilirlik için eğitim, kaynağını ekonomi, toplum ve çevre bilimlerinden almaktadır (Engin, 2010, s.34). Çevresel problemlerin çözümünü öğrenmek, doğal kaynakları gelecek kuşaklara aktarmayı öğrenmek vb. her alanda olduğu gibi insanların sürdürülebilir tüketim davranışını hayat tarzı olarak benimsemelerinin yolu da eğitimden geçmektedir (Tekin, 2021, s.40). İnsan-doğa etkileşiminin sürdürülebilirliğine hizmet edebilecek bir eğitim sisteminin, doğanın ve ekonominin taşıma kapasitesine ve sosyal adalet özelliğine sahip olması gerekmektedir (Engin, 2010, s.45).

Kaynakların sürdürülebilir doğrultuda kullanımı, gelecek nesillerin doğayı bugünkü haliyle görebilmesi adına oldukça önemlidir. Bunu sağlamak için kaynakların doğal ve beşerî tüm yönleriyle sürdürülebilir kullanımının eğitimi gerekmektedir. Çünkü insan kendini ekosistemin bir parçası olarak görebilmeyi, doğal yaşama saygı duyabilmeyi, ekonomik ve sosyal gelişimini bu bilinçle devam ettirmeyi eğitim aracılığıyla öğrenebilecektir. Böylece doğayı tahrip etmek yerine koruyan, alternatif sürdürülebilir kaynaklar kullanan, atıkları değerlendiren toplumlar meydana gelecektir. Bu bağlamda sürdürülebilir çevre ve doğal kaynak tüketiminin başarıya ulaşabilmesi için eğitim programlarında bu konulara yer verilmesi önem arz etmektedir (Howell & Cartwright 2009; Mengi Us, 2019, s.38). Bu anlamda sosyal bilgiler dersi aracılığıyla gelecek nesillere özellikle toplumsal, kültürel, teknolojik ve ekolojik sorunlarla ilgili bilgi, beceri, duyarlılık ve davranış kazandırılmaya çalışılmaktadır (Azrak, 2022, s.38).

2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlarda öğrencilerin; sorumluluklarını yerine getiren, yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyan ve insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilen vatandaşlar olmaları beklenmektedir. Yine öğrencilerin doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varan, çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışan, sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olan, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüş belirtebilen, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara

duyarlılık gösteren bireyler olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca programda çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, iş birliği, mekânı algılama, problem çözme, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama becerileri yer almaktadır. Bu becerilerin yanında dayanışma, duyarlılık, sorumluluk ve tasarruf değerleri de yer almaktadır (MEB, 2018, s.7). Programda yer alan tüm bu hedefler, beceriler ve değerler aracılığıyla, doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencilerin maddi ve kültürel kaynakları sürdürülebilir bir tarzda kullanmayı öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler sosyal bilgiler dersi aracılığıyla dolaylı olarak, hayatta gerçekleştirdiği tüketim davranışının sürdürülebilir olması gerektiğini öğrenmektedir. Bu bağlamda 2018 SBDÖP içeriğindeki bazı kazanımlar incelendiğinde sosyal bilgiler ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında dolaylı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar şunlardır:

Tablo 2.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlişkili Olan Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanımlar
Kültür ve Miras	5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. 5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. 5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder. 5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. 5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır. 6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. 6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. 7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.
Küresel Bağlantılar	6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından analiz eder. 7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların (küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç gibi) çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Kaynak: SBDÖP, 2018.

Tablo 2.4 incelendiğinde farklı sınıf seviyelerinde ve öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar, öğrencilere doğal ve beşerî kaynakların kullanımıyla ilgili sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırmada sosyal bilgiler eğitiminin etkili disiplinlerden biri olduğu görülmektedir. Çünkü sosyal bilgiler dersi, kaynağını sosyal bilimlere dayalı içeriklerden alarak günlük hayatta sosyal olan pek çok olay ve olguyu konu edinmektedir. Buna ek olarak öğrencilerin günlük yaşamlarında tüketim yaparken kullanacakları bilgi beceri ve değerleri içeren bir ders olarak ilköğretim programları içerisinde önemli bir yere sahiptir (Deveci, 2009, s.2). Günümüz ve gelecek dünya sorunlarından pek çoğunun nedenlerinin başında sürdürülemeyen tüketim davranışları olduğu düşünüldüğünde, öğrencilere sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazandırmak sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretimi, bireyin ve toplumun maddi, çevresel ve sosyal tüketim davranışlarının sürdürülebilir olması konusunu ele almaktadır.

Sosyal bilgiler dersi, sosyal ve beşerî bilimler ile diğer bilim dallarından da destek alarak insan-doğa ilişkisini ele almaktadır (Öztürk, 2006, s.28). İnsan-doğa ilişkisinin sürdürülebilirliği için gerekli değerlerin bireye kazandırılması gerekmektedir. Böylece sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik alanlarında, geleceğe yönelik sorumluluklarımızı da kapsayan olumlu değişimler gerçekleşecektir (Engin, 2010, s.43). Bu olumlu değişimlerin gerçekleşebilmesi için sosyal bilgiler dersi kapsamında temel sürdürülebilir tüketim davranışı eğitimi verilmelidir. Çünkü eğitimin geleceğimizin ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik yapısını şekillendiren en etkili faaliyet olduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda gelecekte sürdürülebilir bir yaşamın sağlanabilmesi için sürdürülebilirlik yeterlilikleri bugünün genç nesillerine öğretilmelidir. Bu konuda çeşitli derslerde eğitimciler kendi alanlarında proaktif çalışmalar yapmalıdırlar. Sürdürülebilir tüketim ve gelecek konularında en etkili içeriklerin ve çalışmaların yer alabileceği derslerden biri sosyal bilgilerdir. Ancak diğer dersler, okul yönetimleri ve aileler de bu konuda derslerinde ve çevrelerinde dönüşüm ve değişim başlatabilirler (Keser Aschenberger, 2021, s.32). Çünkü eğitim, tüm dersler, öğretmenler, yöneticiler, aileler ve çocuğun sosyal çevresiyle bir bütün halinde gerçekleşmektedir.

2.12. Sürdürülebilir Tüketim Eğitiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rolü

Öğretmenler sınıf ortamında, öğretim programında yer alan bilgileri öğretmekle kalmayıp tutum ve davranışlarıyla öğrencilere ve toplumdaki diğer bireylere de rol model olmaktadır. Bu durum sürdürülebilir tüketim davranışı açısından düşünüldüğünde öğretmenler, öğrenciler ve günlük hayatta toplumda yaşayan vatandaşlar üzerinde değer, tutum ve davranış geliştirmede etkili olabilmektedirler. Bu yüzden öğretmenlerin

sürdürülebilir tüketim bilincine ve davranışına sahip olmaları ve bu konuda gerekli eğitim öğretim ortamlarını hazırlamaları gerekmektedir (Karaman, 2022, s.61). Öğretmenler, toplumlarda ve dünyada değişim ve dönüşümü sağlayan en etkin meslek gruplarından biridir. Gelecekte sürdürülebilir bir yaşam için bireylerin bilgi, tutum, davranış ve becerilerini geliştirerek toplumu dönüştürmede kilit role sahiptirler (Keser Aschenberger, 2021, s.28). Dünyanın geleceğini şekillendirmede en etkili meslek gruplarından birisi öğretmenler, en etkili davranış kalıplarından birisi de sürdürülebilir tüketim davranışlarıdır. Öğretmenlerin ailelerine ve topluma sürdürülebilir tüketim davranışları ile örnek olmaları, insanlığın geleceği açısından önem arz etmektedir.

Öğretmenler tüm eğitim öğretim faaliyetlerinin, dolayısıyla kompleks bir süreç olan sürdürülebilir tüketim eğitiminin uygulayıcı aktörleridir. (Gökmen, Solak & Ekici, 2017, s.466). Bu bağlamda kendilerinden sürdürülebilir tüketim eğitimi vermeleri beklenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleğe başlamadan önce eğitim fakültelerinde sürdürülebilir tüketim eğitimi almaları gerekmektedir. Böylece sürdürülebilir tüketim eğitimi alan öğretmenler bu konuda öğrencilerine daha etkin bir şekilde faydalı olabileceklerdir (Biçer, 2021, s.47). Sürdürülebilir tüketim bilgisine sahip öğretmenler, sosyal bilgiler derslerini planlarken, dersin ana eğitim felsefesinden ve öğretim yaklaşımından sapmadan, sürdürülebilir tüketim konusuyla ilişkili kavramları işleyişe dâhil edebilecektir. Bu kavramları ders kitaplarında ve müfredatta yer alan konularla kaynaştırarak kendine özgü bir yaklaşım oluşturabilecektir (Öztürk, 2006, s.26). Bu anlamda sürdürülebilir tüketim eğitiminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilgi, beceri, tutum ve yeterlilikleri büyük önem arz etmektedir. Çünkü öğrenciler öğretmenlerinden gerek sosyal öğrenme gerek ders alma şeklinde pek çok bilgi ve davranışı öğrenmektedirler.

2.13. Sürdürülebilirlik Alanları

Sanayi devrimi ile birlikte doğal kaynakların tahrip edilmesi ve çevre sorunlarının yaşanması üzerine 1960'lı yıllardan sonra küresel perspektifte yoğun şekilde gündeme gelmeye başlayan sürdürülebilirlik kavramı, daha sonra sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir üretim ve tüketim gibi farklı alanlarda kullanılmaya başlanmıştır (Emekçi, 2017, s.89).

BM, Sokrates tematik bilgi ağının bir parçası olarak tarım, ormancılık, su ürünleri yetiştiriciliği ve çevre için kurumların uygulamada karşı karşıya kaldığı sistematik bazı anahtar konuları belirlemiştir. Bunlardan bir tanesi şöyledir (Keleş, 2007, s.43):

- Sürdürülebilirlik zordur. Bu kavram var oluşumuzun tüm yönlerine dokunmakta, insanlığın sorumlulukları hakkında derin sorular içermekte ve mikrodan küresele farklı seviyelerde farklı bakış açılarından görünebilmektedir

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramının önemi giderek artmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel pek çok alanda sıklıkla kullanılmaktadır. Yoğun olarak kullanılan ve sosyal bilgiler dersi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan bazı sürdürülebilirlik alanları şöyledir:

2.13.1. Sürdürülebilir Üretim

“Lowell Sürdürülebilir Üretim Merkezi’ne göre sürdürülebilir üretim: ‘Kirlatici olmayan; enerji ve doğal kaynakları koruyan; ekonomik olarak uygulanabilir; çalışanlar, tüketiciler ve toplumlar için sağlıklı ve güvenli; bütün çalışanları sosyal ve yaratıcı olarak ödüllendiren; ürün ve hizmet üretmek için kullanılan süreç ve sistemler’ olarak tanımlanmaktadır” (Akkoyun, 2016, s.6).

Sürdürülebilir üretim kavramının ortaya çıkmasının en önemli nedeni sürdürülemeyen tüketim davranışları sonucu meydana gelen sorunlardır. Açlık, yoksulluk, küresel ısınma, kıt kaynaklardaki azalma, çevre kirliliği gibi sorunlar insan yaşamını yoğun şekilde etkilemeye başlamıştır. Bu yüzden üretim faaliyetlerinin her geçen gün daha sürdürülebilir bir tarzda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir üretim, insanların tükettikleri kaynakların yeniden kullanılabilmesi esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir üretim ve tüketim kavramları birbiriyle sıkı şekilde ilişkilidir. Sürdürülebilir üretim yapılabilmesi için sürdürülebilir tüketim yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilir üretim-tüketim döngüsünün sağlıklı işleyebilmesi için tüketicilerin eğitimi oldukça önemlidir. Bu eğitim ise pazarlama sektörü ve eğitim öğretim faaliyetleri aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (Yılmaz, 2019, s.23). Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde ortaokul seviyesinde sürdürülebilir üretim ve tüketim eğitiminin verilebileceği derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir.

Paris Antlaşmasının (2015) maddelerinde sürdürülebilir üretim ve tüketim davranışları, tasarruf etme ve israf etmeme davranışlarının vurgusu bulunmaktadır. Ayrıca anlaşma maddelerinde halkın bilinçlendirilmesi ve bilgiye erişiminin de önemi vurgulanmaktadır (Köseoğlu & Erten, 2022, s.1536). Bu bağlamda üretim ve tüketim faaliyetleri ile gelişmenin, sürdürülebilirlik sınırları içerisinde sağlanması hedeflenmektedir. Bu süreçte, ekonomik üretim ve tüketim faaliyetleri ile ekolojik ve sosyal hayat arasındaki

denge birlikte ele alınmalıdır. Çünkü gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanması için doğal, çevresel, ekolojik ve sosyal kaynaklara ihtiyaçları bulunmaktadır. Dolayısıyla insanlığın bugünkü tüm üretim ve tüketim faaliyetlerinde, gelecek kuşakların, doğanın ve çevrenin paydaş olarak kabul edilmesi, atılacak adımların bu paydaşlar üzerindeki etkileri düşünülerek planlanması gerekmektedir (Karalar & Kiracı, 2011, s.64). Üretim ve tüketim alanında bireyler ve toplumlar üzerinde sürdürülebilir üretim ve tüketim ile ilgili farkındalık yaratmak ise eğitim öğretim aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Özellikle sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı, BM'nin bu amacı ile örtüşmektedir.

2.13.2. Sürdürülebilir Toplum

Sürdürülebilir toplumlar sağlık, çevre, ekonomi, eğitim, kültür gibi alanlarda tüm bireylerin refah içinde yaşadığı, üretken ve kararlı insanlardan oluşmaktadır (Atmaca, 2018, s.25). Sürdürülebilir toplum anlayışı, bugünkü toplumun daha iyi refah seviyesine ulaşması için gerekli ilke ve düşünceleri ortaya koyarak toplumun sürekliliği ve refahı için karşılaşılan çeşitli sorunların çözümüne odaklanmaktadır. Buna ek olarak gelecek nesillerin de en az bugünkü toplumun sahip olduğu yaşam şartlarına sahip olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır (Bilgili, 2017, s.567). Sürdürülebilir bir toplumda (Hoşkara, 2007, s.39);

- Tüm vatandaşlar yeterli miktarda yemek, su, konaklama ve yakıt ürünlerine makul ekonomik şartlarda ulaşabilmelidir.
- Tüm vatandaşlar yeterli ve eşit dağıtılan ücretlerle tatmin edici bir iş hayatına sahip olmalıdır.
- Tüm vatandaşların hastalıklardan korunmuş, temiz ve güvenilir çevre ortamında yaşama ve servis ve hizmetlere ulaşım hakları vardır.
- Tüm vatandaşların dil, din, cinsiyet ve ırk gibi özelliklerinden dolayı suçlu hissetmeden yaşama hakları vardır
- Tüm vatandaşların haber alma ve karar verme süreçlerine katılma hakları vardır.
- Tüm vatandaşların kültür, sanat ve eğlence faaliyetlerine katılım hakları vardır.

Toplumun sürdürülebilir olması için gelecek nesillerin yaşam standartlarının en kötü ihtimalle şu an yaşamakta olan insanların yaşam standartları kadar olması gerekmektedir. Sürdürülebilir bir toplum için tüm bireylere dil, din, ırk, cinsiyet eşitliği ile sağlık ve eğitim hakkı sağlanması gerekmektedir. Ayrıca güvenliğin ve sosyal hizmetlerin sağlandığı yerleşim

merkezleri kurulmalıdır (Atmaca, 2018, s.26). Sürdürülebilir bir toplumda bireylerin; uygun eğitim alma, dengeli, güvenli ve temiz bir ortamda yaşama ve kendini sağlıklı bir şekilde geliştirebilme imkânları bulunmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir bir toplumda bireyler gelecek nesilleri de düşünerek yenilenemeyen kaynakları sorumlu bir şekilde kullanarak sürdürülebilir bir dünyaya katkıda bulunurlar. Bu bağlamda sürdürülebilir bir toplum (Van de Kerk & Manuel, 2008, s.229);

- Şimdiki neslin ihtiyaçlarını karşılayan,
- Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini tehlikeye atmayan,
- Her insanın kendini özgürce, dengeli bir toplum içinde ve çevresiyle uyum içinde geliştirme fırsatına sahip olduğu bir toplumdur.

Bireylerin çeşitli hak ve hizmetlere sahip olarak kendilerinin ve toplumlarının geleceğini sürdürülebilir kılmaları sürecinde eğitim öğretim faaliyetleri ile sağlanacak olan bilgi ve davranış kültürünün önemi büyüktür. Bahsedilen gerekli şartların ve eğitimin sağlandığı toplumlar, geleceğe dair ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel açılardan sürdürülebilir bir şekilde ilerlemektedirler. Bu toplumların gelecek nesillerinin de doğal kaynak yetersizliği, çevresel ve ekonomik kaygıları, sosyokültürel sorunları diğer toplumlara oranla daha düşük seviyede olacaktır.

2.13.3. Sürdürülebilir Çevre

İnsanoğlunun, yoğun sanayileşme faaliyetleri sonucunda çevre üzerinde büyük tahribatları oluşmuştur. Giderek artan bu zararı en aza indirebilmek için özellikle 1970’li yıllardan günümüze çevrenin sürdürülebilir kullanımı ile ilgili pek çok konferans, toplantı ve zirve düzenlenmiştir. Tüm bu çalışmalar neticesinde uluslararası kuruluşlar tarafından çevrenin korunmasına yönelik tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır (Biçer, 2021, s.31).

2872 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Çevre Kanununda sürdürülebilir çevre; gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fizikî vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Madde 2). Tanımdan anlaşıldığı üzere, doğal ve beşerî çevre içerisinde yaşayan canlı cansız tüm unsurların korunarak geleceğe aktarılması, sürdürülebilir çevre anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Dünyanın destek sisteminin bir parçası olarak güncel, yerel ve çevresel zorluklarla mücadele sürecinde sürdürülebilirlik ve çevresel kaygılar, yaşamımızın önemli sorumluluklarından biri haline gelmektedir. Çünkü günümüzde yenilenemeyen doğal kaynaklar ormansızlaşma, çölleşme ve yaban hayatı habitatının tahrip edilmesi yoluyla bozulmaktadır. Mineral, enerji ve su kaynakları kötü yönetilmekte ve tüketilmektedir. Hava, su ve topraklar sanayileşme, modern tarım uygulamaları ve zehirli atık üretimi yoluyla kirlenmektedir. İklim değişikliği ve ozon tabakasının incilmesi, küresel olarak insan nüfusunu ve doğal ekosistemleri tehdit etmektedir. Tüm bu değişiklikler, bireysel, toplumsal ve küresel pek çok sorunu ortaya çıkarmaktadır (Khalaf-Kairouz, 2012, s.122). Küresel ısınma ve iklim değişikliği, toprak ve su kirliliği gibi çevresel sorunlar insan yaşamının geleceğini tehdit etmektedir. Bu tehlike karşısında insanlık kötü gidişatın durdurulması için bazı önlemler almaya başlamıştır (Atmaca, 2018, s.21). Önlem olarak atılabilecek en etkili adım ise bugün yaşayan ve gelecek nesillere sürdürülebilir çevre eğitimi verilmesidir. İnsanların çevreyi korumaları ve daha yaşanabilir bir alan kılmaları için çevre duyarlılıklarının artırılması gerekmektedir. Bu duyarlılığın artması da bireylerde çevre bilginin oluşması ve yaygınlaşması ile mümkün olmaktadır (Diktaş, 2019, s.44). Çevre bilincinin artması sürecinde ise eğitim öğretim faaliyetleri önemli etkenlerden bir tanesidir.

İnsanların çevre konusunda bilinçlenmesi ve çevreyi sürdürülebilir bir tarzda korumayı öğrenmeleri iki farklı şekilde gerçekleşmektedir: Birincisi çevre kaynaklı çeşitli felaketleri (deprem, sel, yangın, çölleşme vb.) yaşayarak öğrenmeleridir. Bu durum tehlikeli, zaman alıcı ve zordur. İkincisi ise çevre ile ilgili olayların ve olguların bilimsel yöntemlerle araştırılarak elde edilen bilgilerin insanlara eğitim aracılığıyla öğretilmesidir. Bu durum hem ekonomik hem bugün yaşayan insanları hem de gelecek nesilleri koruyucu bir yöntemdir (Kılıç, 2013, s.65). Bu bağlamda günümüzde çevre eğitiminin önemi giderek artmaktadır. İnsanlar şehir hayatının karmaşıklığından ve kirliliğinden doğal ortamlara geçmek istemektedirler. Bu istek doğrultusunda doğal çevrenin sürdürülebilir bir şekilde kullanımı ve korunması için çaba sarf etmekte, farkındalık yaratmakta ve bilinçlenmektedirler. Bu noktada başta aile ve sonra da okullarda verilen çevre eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır (Diktaş, 2019, s.47). Bireylerin küçük yaşlardan itibaren kazandıkları çevre bilincinin daha etkin ve değişmez temelleri olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Bu yüzden çocuklara ilk olarak ailede, ardından okullarda sürdürülebilir çevre eğitimi verilmesi gerekmektedir (Delican & Sönmez, 2013, s.59). Çevre eğitimi aracılığıyla bilinçlenen bireyler, fiziki ve sosyal olarak

tüm çevrelerini koruyucu davranacaklar, böylece sürdürülebilir bir çevre anlayışı toplumlarda ve dünyada yaygınlaşacaktır.

Çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına hitap eden ve dünyanın geleceğiyle ilgili ciddi çevresel sorunları önleyen bir eylemdir. Çevre eğitimi sonucunda çevrenin korunmasına yönelik bilgi, beceri, değer ve tutumlar ile çevre dostu davranışlar gözlenmektedir. Bu eğitim aracılığıyla çevre bilincine sahip bireyler ve toplumlar yetiştirilmektedir (Erten, 2004, s.3). Çevre bilgisine sahip olmak, sürdürülebilir tüketim davranışı gösterme üzerinde etkili bir faktördür. Çevre bilgisine sahip olan bireyler diğer bireylere oranla tüketim eylemleri ile ilgili daha sürdürülebilir kararlar vermektedirler (Garip, 2019, s.132). Bu noktada eğitim öğretim aracılığıyla çevre bilgisi ve etkin kararlar verebilen bireylerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle ortaokul seviyesinde sürdürülebilir çevre eğitimi verilebilecek derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla verilecek bu eğitimin gelecek nesiller dolayısıyla dünya üzerinde büyük olumlu etki yaratacağı düşünülmektedir.

2.14. Sürdürülebilir Tüketim Bağlamında Gönüllü Sade Yaşam Tarzı

Gönüllü sade yaşam tarzı; bireyin doğal ve beşerî çevreye karşı sorumluluklarının bilincinde olduğu, tüketim davranışının düşük düzeyde olduğu ve kendi kendine yetebildiği bir yaşam tarzıdır (Bulut, 2022, s.17). Bu yönüyle gönüllü sade yaşam tarzının sürdürülebilir tüketim davranışı ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Sadelik, yalın olmak anlamına gelmektedir. Gönüllü sade yaşam tarzı ise tüketim yaparken dikkatli olarak seçim yapan ve tüketimini gönüllü olarak kısıtlı miktarda yapan tüketicilerin yaşam tarzıdır (Yılmaz, 2019, s.35). Tüketiciler, sürdürülebilir ürün ve hizmetleri tüketerek sürdürülebilir yaşam tarzına büyük katkı sağlamaktadırlar. Gönüllü sade yaşam tarzını benimseyen bireyler, bu kavramın maddi kaynak tüketiminden çok ruhsal zenginlik yönüne dikkat çekmektedirler. İçsel rahatlığı ve huzuru hissedebilmek için daha az tüketmekte, bu davranışlarının sürdürülebilir tüketim üzerinde olumlu etkileri olduğunu düşünmektedirler (Karaca, 2018, s.407). Böylece bireysel olarak kaynakları koruma konusunda hissettikleri olumlu duygular onların motivasyon kaynağı olmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek, dolayısıyla gönüllü sade yaşam tarzını tercih eden birey sayısı arttıkça doğal kaynakların ve çevrenin korunduğu, sürdürülebilir bir geleceğin planlandığı toplumlar oluşacaktır.

Sonuç olarak sürdürülebilirliğin farklı alanlardaki etkisi günümüz ve gelecekteki yaşam şartları üzerinde oldukça önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, tüketim, üretim, toplum ve çevre kavramlarının hepsinin özünde insan faaliyetleri yer almaktadır. İnsanların tüm bu alanlardaki bilgi, tutum, kültür, inanç, alışkanlık ve davranışları toplumların ve dünyanın geleceğini şekillendirecektir. En nihayetinde insan davranışlarını farklı yönleriyle düzenleyip şekillendiren etmenlerin başında eğitim öğretim faaliyetleri gelmektedir. Sosyal bilgiler, ortaokul seviyesinde sürdürülebilir yaşam şartlarını sağlamaya destek veren konuları içermesi bakımından en önde gelen derslerdendir. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin dünyanın geleceğinin sürdürülebilir bir şekilde inşası noktasında önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu bakımdan sosyal bilgiler dersinin program, ders kitapları ve öğretmen eğitimi noktasında içerikleri düzenlenirken gerekli sürdürülebilirlik alanları, özellikle de sürdürülebilir tüketim konusu detaylıca ele alınmalıdır. Böylece gelecek nesillerin sürdürülebilir tüketici olmaları sağlanabilecek, sürdürülebilir bir gelecek yaşamı oluşturulabilecektir.

2.15. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sosyal bilgiler, SBDÖP, sosyal bilgiler ders kitapları ve sürdürülebilir tüketim ile ilgili yurt içinde ve dışında yapılan çalışmalara bazı örnekler verilmektedir.

2.15.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Hayta (2009) makale çalışmasında, tüketici eğitiminin sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasındaki rolünü açıklamıştır. Araştırmada tüketici eğitiminin, toplumdaki bireylerin bilinçli tüketiciler olabilmesi için eğitim programlarını ve araçlarını kapsadığı vurgulanmıştır. Olumsuz tüketici davranışlarını değiştirmenin eğitim sayesinde mümkün olabileceği, tüketici eğitiminin eğitimciler tarafından hayatın her alanında ve eğitimin her aşamasında verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Öğrencilere bilinçli tüketici davranışlarını kazandırmak için eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer ayrılması gerektiği vurgulanmıştır.

Kıracı (2009) doktora tezi çalışmasında Schwartz'ın değerler listesini kullanarak Kütahya ilinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışını etkileyen bireysel değerleri incelemiştir. Araştırmanın sonucunda evrenselcilik ve güvenlik değer tiplerinin, sürdürülebilir tüketim davranış sıklığı üzerinde pozitif etkisi olduğu belirlenmiştir.

Aydoğan (2010), sosyal bilgiler öğretmenlerinin SK konusuyla ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşlerini araştırdığı yüksek lisans tez çalışmasında, betimsel araştırma

yaparak anket uygulaması gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonuçlarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin SKH'yi öğretme sürecinde daha çok soru-cevap ve tartışma tekniklerini, araç gereç olarak ise çoğunlukla ders kitaplarını kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları fakülte, hizmet yılları, lisansüstü eğitim durumları, görev yaptıkları okullardaki unvanları ve faaliyetleri ile öğrencilerin konuyu kavrama düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, sosyal bilgiler dışındaki bölümlerden mezun olan öğretmenlerin, sosyal bilgiler bölümünden mezun olanlara göre kazanımları öğrencilere öğretmeye dair görüşlerinde daha olumlu düşündükleri ortaya konmuştur.

Türer (2010) yüksek lisans tez çalışmasını, sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmen adaylarının SK ile ilgili farkındalıklarını belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma, sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 183 dördüncü sınıf öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada verileri toplamak amacıyla 21 maddeden oluşan “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarını Belirleme Anketi” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma farkındalıklarının “oldukça farkında” şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Öğrenim görülen alan değişkenine göre incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencileri yönünde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. SK'nin sosyal, ekonomik ve çevresel alt boyutlarında yapılan farkındalık belirlemede ise öğretmen adaylarının en çok sosyal boyut açısından farkında oldukları tespit edilmiştir. Daha sonra çevresel ve ekonomik boyutlarda farkındalık seviyeleri tespit edilmiştir.

Gelibolu (2011) doktora tezi çalışmasında topluluklarda çevreci sürdürülebilir tüketim davranışlarının nasıl geliştirilebileceğini araştırmıştır. Çukurova Üniversitesinde gerçekleştirilen araştırmada topluluk tabanlı sosyal pazarlama yaklaşımından yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında iki fakülte binasında deneysel bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın yöntemi ön test son test kontrol gruplu deneysel serim yöntemidir. Araştırmanın sonucunda deney ve kontrol gruplarında kâğıt atık toplama gibi çevreci sürdürülebilir tüketim davranışları gözlemlenmiştir. Logo, etiket, çevre panosu kullanımı, bilgilendirme toplantısı gibi müdahaleler sonucunda deney grubunda sürdürülebilir çevreci davranış yönünde pozitif ölçümler gerçekleştirilmiştir.

Ertekin (2012) yüksek lisans tez çalışmasını sürdürülebilir kaynak kullanımına yönelik çevre eğitimi uygulamalarının, ilköğretim öğrencilerinin karbon ayak izi konusunda bilinçlenmeleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. 6. ve 7. sınıf

öğrencileri ile gerçekleştirilen araştırmanın yöntemi, tek gruplu ön test son test modelidir. Araştırmada öğrencilere sürdürülebilir kaynak kullanımı ve karbon ayak izi konularını içeren aktif katılımlı öğretim modülleri düzenlenmiştir. Araştırmanın verileri, karbon ayak izi bilgi testi, karbon ayak izi hesaplama anketi ve araştırmacı notları kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler ilişkili örneklem t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sürdürülebilir kaynak kullanımı ile ilgili çevre eğitimi uygulamalarının, öğrencilerin karbon ayak izi konusunda bilinçlenmelerini sağladığı ve karbon ayak izlerini küçülttüğü tespit edilmiştir.

Malbeği & Sağlam (2013) makale çalışmalarını, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketiciliğe ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla Sakarya ili Adapazarı ilçesinde maksimum örnekleme yöntemini kullanarak seçtikleri 21 öğrenci ile gerçekleştirmişlerdir. Araştırma olgu bilim deseninde yürütülmüştür. Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketici olma konusunda yeterli bilgiye sahip oldukları ve kendilerini bilinçli tüketici olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.

Sağdıç (2013) yüksek lisans tez çalışmasını “Sürdürülebilir Kalkınma Değerleri Ölçeği”ni Türkiye’ye uyarlamak ve sürdürülebilir kalkınma hakkındaki inançları ölçmek için ölçek geliştirmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Yine ilköğretim öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma aşinalığını ve anlayışlarını incelemek, bu konuda sahip oldukları değerlerini ve eğitim inançlarını belirlemek de çalışmanın amaçları arasındadır. Veri toplamak amacıyla 211 ilköğretim öğretmeni araştırmaya katılımcı olarak alınmıştır. Verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma anlayışlarının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma eğitimi inançlarının ve değerlerinin olumlu olduğu görülmüştür. Yine ilköğretim öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma ve eğitimi hakkındaki yetersizliklerini engel olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Başar (2016) doktora tez çalışmasını, hane halklarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ölçülmesine yönelik bir ölçek geliştirme amacıyla gerçekleştirmiştir. Sürdürülebilir olmayan tüketim davranışları en çok gelişmiş ülkelerde yaşanmaktadır. Bu yüzden Başar çalışmasını ABD hane halkları üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda “Hane Halklarının Sürdürülebilir Tüketim Davranışları Ölçeği” geliştirilmiştir. Bu ölçek 5 alt boyut ve 27 maddeden oluşmaktadır.

Soysal (2016) doktora tezi çalışmasını, sınıf öğretmeni adaylarının SKE konusundaki yeterlik algılarını belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada, sınıf öğretmeni adaylarının SK ile ilgili tutumları, SKE konusuyla ilgili yeterlik algıları ve sınıf öğretmenliği öğretim programının bu yeterlikler için gerekli fırsatları sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Araştırma, karma araştırma yöntemlerinden sıralı açıklayıcı desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. 12 üniversiteden 1008 sınıf öğretmeni adayı araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Yeterlikleri” ölçeği ile toplanarak betimsel istatistik ve çok yönlü varyans analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının arttıkça sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik yeterlik algılarının da arttığı tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenliği öğretim programında ise derslerin hedeflerinde amaçlarında ve içeriğinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili öğrenme fırsatlarının açıkça belirtilmediği tespit edilmiştir.

Palaz (2017) doktora tez çalışmasını, küresel sorunları sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ortaokul öğrencilerinin ve sosyal bilgiler alanında çalışan akademisyenlerin nasıl algıladıklarını, sosyal bilgiler dersinde bu sorunların nasıl yer aldığını ve bu konuda daha iyi nasıl öğretim yapılabileceğini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada katılımcılar ölçüt örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemleri birlikte kullanılarak belirlenmiştir. Bu katılımcılar 30 öğrenci, 20 öğretmen ve 10 akademisyenden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan ve yüz yüze uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Veriler, içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri birlikte kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda akademisyenlere göre en önemli küresel sorunların terör, savaş, insan hakları ihlali, kirlilik ve doğal kaynakların tükenmesi olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre küresel sorunların öğretiminde en çok karşılaşılan sorunların ders süresinin azlığı, materyal ve müfredat yetersizliği ile konu sırası olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilere göre küresel sorunlara çözüm bulunması için öğretmenlerin derslerde uygulamalara yer vermesi, geziler düzenlemesi, sebep sonuç ilişkisi kurması, görselleştirmesi ve öğrencilere rol model olması gerektiği tespit edilmiştir.

Şeker (2018) yüksek lisans tez çalışmasını, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliğine yönelik tutum ve davranışlarını inceleyerek gerçekleştirmiştir. Araştırmanın amacı, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin çevre ile ilgili tutumları,

davranışları ve iklim değişikliği ile ilgili şüpheli inançlarının ve ilgisizliklerinin farklı değişkenlerle ilişkisini ortaya koymaktır. Araştırmanın katılımcılarını 651 7 ve 8. sınıf öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma betimsel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı ise çevre dostu davranış anketi, çevresel tutum anketi ve belirsizlik inançları anketinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda erkek öğrencilere göre kız öğrencilerin olumlu çevre tutumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ekosentrik, antroposentrik ve ilgisizlik değişkenleri ise öğrencilerin çevre dostu davranış düzeylerini anlamlı olarak yordamıştır.

Dinavasova (2019) yüksek lisans tez çalışmasını, bireylerin çevresel tutumlarının sürdürülebilir tüketim davranışlarını ne kadar etkilediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında 352 lisans öğrencisi üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar bireylerin çevresel tutumlarının, sürdürülebilir tüketim davranışları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bazı demografik özelliklere göre de çevresel tutum ve sürdürülebilir tüketim davranışının alt boyutlarında değişiklik tespit edilmiştir.

Yıldız (2019) yüksek lisans tez çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ile sürdürülebilir çevre tutum ve düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel (ilişkisel) model kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları 136 sosyal bilgiler öğretmenidir. Araştırmada veriler “Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği” ve “Çevre Bilgi Testi” kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda katılımcıların çevre bilgi düzeylerinin ve olumlu sürdürülebilir çevre tutumlarının yüksek seviyede olduğu, bu bilgi ve tutum düzeylerinin cinsiyet ve çalışma yılına bağlı anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğretmenlerin çevre bilgisi ile sürdürülebilir çevre tutumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Dal (2020) yüksek lisans tez çalışmasında, fen bilgisi öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını ve görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Ağrı ilinde görev yapan 102 fen bilimleri öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada, “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği (SKFBÖ)” ve “Sürdürülebilir Kalkınma ve Sıfır Atık ile İlgili Görüş Formu (SKSAGF)” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Toplanan nitel veriler içerik analizi ve betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Nicel veriler ise SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların yaş ve hizmet yılı değişkenleri bağlamında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma ve sıfır atık kavramları hakkında genel bilgi sahibi oldukları, ancak bazı noktalarda eksiklerinin de bulunduğu tespit edilmiştir.

Acar (2021) yüksek lisans tez çalışmasını, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ve inanç düzeylerini belirlemek ve bu konudaki görüşlerini incelemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 59 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılarak karma desende gerçekleştirilmiştir. Nicel aşamada sürdürülebilir kalkınmayla ilgili farkındalık belirleme ölçeği ve inançlar ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasında ise görüşme formu kullanılarak toplanan veriler betimsel olarak analiz edilip yorumlanmıştır. Araştırmanın nicel sonuçlarında; öğretmen adaylarına uygulanan SKE öncesi ve sonrası uygulanan testlerden son test puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının SKE ile ilgili olarak yorumlanan inanç düzeylerinde ise anlamlı bir değişkenlik olmamıştır. Nitel sonuçlara bakıldığında ise öğretmen adaylarının SKE sayesinde olumlu bakış açısı geliştirdikleri, bilinç ve farkındalık kazandıkları görülmüştür.

Demir & Atasoy (2021) makale çalışmalarını ortaokul 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarını incelemek amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın katılımcılarını 646 öğrenci oluşturmaktadır. Üç açık uçlu, on kapalı uçlu sorudan oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. Veriler MAXQDA 12 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma kavramını daha çok, atıkları geri dönüştürmek, çevreye zarar vermemek, ülkeyi kalkındırmak ve doğal dengeyi korumak olarak algıladıkları görülmüştür. Yine öğrencilerin ekonomik, sosyal ve çevresel konularda olumlu tutum sahibi oldukları ancak bu tutumlarını davranışa istenen düzeyde dönüştüremedikleri tespit edilmiştir.

Özsoy (2021) yüksek lisans tez çalışmasını, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını inceleyerek gerçekleştirmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 101 fen bilgisi, 151 sosyal bilgiler, 183 Sınıf ve 135 okul öncesi olmak üzere toplamda 570 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 22 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda tüm branşlardaki öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmeni adaylarının farkındalıklarının diğer üç branşa göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tekin (2021) yüksek lisans tez çalışmasında SKE' ye yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarını çeşitli değişkenler açısından belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Veriler "Sürdürülebilir Kalkınma Değerleri ve

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi İnançları Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 180 sınıf, 60 fen bilgisi ve 50 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri betimsel istatistikler, Pearson korelasyon analizi, t-testi, ANOVA ve LSD testi analizi yöntemleriyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin hoşgörü ve sorumlulukları paylaşma algılarının yüksek, eşitlik algılarının orta-yüksek ve genel değer algılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırma kapsamında, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili kazanımları öğretirken karşılaştıkları sorunlar ve ihtiyaçları da detaylı olarak incelenmiştir.

Uyanık (2021), yüksek lisans tez çalışmasında fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının sosyo-demografik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmada nedensel karşılaştırmalı ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 18 üniversiteden 4278 sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcılara 27 maddeden oluşan "Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarında öğretmen adaylarının görece yüksek sürdürülebilir çevre tutumuna sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Azrak (2022) doktora tezi araştırmasını, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve 8.sınıf öğrencilerinin BM sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili görüşlerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma karma yöntem desenlerinden keşfedici sıralı desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel aşamasına 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Nicel aşamasına ise 146 sosyal bilgiler öğretmeni ve 556 ortaokul 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Azrak bu katılımcılardan verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve öğretmenlere ve öğrencilere özel uygulanan anketler aracılığıyla toplamıştır. Elde edilen sonuçlarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilere SKH farkındalığı kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel olduğu görüşüne sahip oldukları bulunmuştur. 8. sınıf öğrencilerinin de sosyal bilgiler dersi aracılığıyla BM SKH'yi öğrendiklerini düşündükleri tespit edilmiştir.

Eren & Şengün (2022) sürdürülebilir tüketim kavramıyla ilgili gerçekleştirdikleri bibliyometrik makale çalışmasında, son beş yıl içinde yapılan araştırmaları analiz etmişlerdir. Bu amaçla Scopus veri tabanında 2017-2022 yılları arasında yapılan çalışmaları tarayarak 1341 çalışmaya ulaşmışlardır. Elde edilen veriler, atıf alma durumları, ilgili kaynaklar, kelime bulutu, trend başlıklar, en etkili yazarlar, yazarların iş birliği ağı gibi özelliklere göre tablolar halinde analiz edilmiştir.

Yalçın (2022), 21. yüzyılda SKH bağlamında Türkiye’de SBDÖP’yi yapısal olarak incelediği makalesinde, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemini kullanmıştır. Araştırmada veri kaynakları olarak BM 2030 SKH kitapçığı ve 2018 SBDÖP kullanılmıştır. 2018 SBDÖP ve SKH’den birbiriyle uyumlu olan özel amaç, kazanım, beceri ve değerler tablo haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda 2018 SBDÖP’nin özel amaçları, kazanım, beceri ve değerleri ile BM 2030 SKH’nin yapısal olarak uyumlu olduğu görülmüştür. Ancak SKH’den erişilebilir enerji kazanımının SBDÖP’de daha az yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinden SKH’ye ulaşabilmek için yapısal ve içeriksel olarak daha fazla faydalanılabileceği belirtilmiştir.

2.15.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

UNESCO (2015), eğitimi yeniden düşünmek ile ilgili yayınladığı raporunda, dünyada ve toplumlarda yaşanan değişimlere istinaden eğitim sistemlerinin de değişmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yine eğitimin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin küresel entegre çerçevesinin anahtarı olduğuna dikkat çekilerek baskı altındaki bir gezegende yaşamayı öğretmekle ilgili olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca raporda eğitimin sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması sürecinde sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların bir araya getirilmesine yardımcı olması gerektiği de vurgulanmaktadır.

Lozano vd. (2017), yükseköğretimde sürdürülebilir kalkınma için yeterlilikler ve pedagojik yaklaşımları ele aldıkları çalışmada hermenötik bir yaklaşımla, literatürde bulunan on iki yeterlilik ve on iki pedagojik yaklaşımı analiz etmişlerdir. Analizlerden yola çıkarak gelecek nesillerin düşünce yapılarını ve eylemlerini daha iyi geliştirmek için öğrencilere eksiksiz bir sürdürülebilirlik yeterlilikleri seti sağlanması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Calafell, Banque & Viciano (2019), 994 kişinin katılımıyla genç insanlar arasında yeni teknolojilerin satın alınması ve kullanımı konusunda sürdürülebilir tüketim eğitimi ile ilgili bilgi ve rehberlik sağlamayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Katılımcılarla Katalonya Tüketim Okulunda çeşitli aktiviteler yapmışlar ve anket uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, gençler arasında kendilerini yansıtmak için iyi bir yol haline gelen teknoloji ve sanal dünya ürünlerinin satın alınması, kullanılması ve yönetilmesi sürecinde tüketici eğitiminin gerekli olduğunu tespit etmişlerdir.

McGregor (2019) makale çalışmasında, yeniden sosyal yapılandırıcılık modeli olarak sürdürülebilir tüketim eğitimi açıklamıştır. McGregor çalışmasında, öğrencilerin öğrenerek eylemlere geçtiğini varsayarak kendilerini sosyal değişim aracı olarak gören bir nesil yaratmanın önemine vurgu yapmaktadır. McGregor’a göre özellikle tüketici eğitiminin

sürdürülebilir tüketime odaklanacak şekilde tasarlanması için eğitimcilerin yeniden sosyal yapılandırmacı bir müfredat felsefesine dönmeleri gerekmektedir.

Salamanca vd. (2020) çalışmalarını, UNESCO, OECD ve diğerleri tarafından gerekli yeterlilikler olarak tanımlanan 21.yüzyıl becerilerinin ders programlarına dahil edilmesi için gerekli tasarım ilkelerini öğrenmek ve olası yolları bulmak amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Bu amaçla, temel yeterlilikler, sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesine yönelik stratejiler ile ilgili 43 çalışmayı analiz ettikleri bir literatür taraması gerçekleştirmişlerdir. Analizlerden elde ettikleri bulgulara göre; 21. yüzyıl becerilerinin müfredata dâhil edilmesi, öğretim metodolojileri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının tekrarlanan temalar olduğu, bu konuların tasarımı ve uygulanması konusunda hâlâ daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Quoquab & Mohammad (2020), sürdürülebilir tüketim konusuna daha geniş bir bakış açısı kazandırmak ve bilmemiz gerekenleri anlamak amacıyla 2000-2020 yılları arasında yayınlanan ilgili literatürü tarayarak mevcut bilgileri sentezlemişlerdir. Bu bağlamda çalışmada sürdürülebilir tüketim kavramının nasıl ortaya çıktığı, temel yönleri, konuyla ilgili teoriler ve kullanılan metodolojiler, öngörüler ve sonuçları ortaya konmuştur. Araştırmanın sonucunda mevcut literatürdeki boşlukların doldurulması için daha fazla araştırma yapılması çağrısında bulunmuşlardır.

Waltner vd. (2020), Almanya'da gerçekleştirdikleri çalışmada, SKE uygulamasını yerel (öğretmenler) düzeyinde inceleyerek öğretmenlerin SKE hakkında ne düşündüklerini ve bildiklerini ve bunu ortaokul sınıflarında nasıl uyguladıklarını değerlendirmişlerdir. Öğretmenlere anket uygulayarak veriler topladıkları araştırmada, SKE'nin bazı açılardan hâlâ somut yapısal uygulamalardan yoksun olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte, öğretmenlerin SKH'ye yönelik tutumlarının 2007 yılına göre 2019'da önemli ölçüde daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşmışlardır. Bu duruma ek olarak öğretmenlerin bakış açısına göre daha soyut politikalara ihtiyaç olmadığı, bunun yerine öğretmenlerin öğretime ve okulun hedeflerine yakın çok somut destek istedikleri ortaya çıkmıştır.

Gibbs (2021), Wilkes Üniversitesinde tamamladığı nitel fenomenolojik çalışmasında, uluslararası ortaöğretim öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimin bir sonucu olarak uygulamalarının nasıl etkilendiğine dair algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, teorik çerçevelerle uyumlu sorular kullanarak üç uluslararası okuldan 12-16 yaş aralığında sekiz katılımcıyla görüşmüştür. Araştırmanın sonucunda, sürdürülebilir kalkınma eğitimleri deneyimleri, ilk katılımı azaltan veya artıran deneyimler ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi

tamamlandıktan sonra sürdürülebilirlik alışkanlıklarını güçlendiren veya azaltan faktörlerle ilgili temalar ortaya çıkmıştır.

Al-Nuaimi & Al-Ghamdi (2022), Katar Hamad Bin Khalifa Üniversitesinde gerçekleştirdikleri makale çalışmasında, son 25 yılda sürdürülebilir tüketim ve eğitim ile ilgili yapılan çalışmaları literatür taraması ile incelemişlerdir. Araştırma, eğitim ortamlarındaki sürdürülebilir tüketim anlayışını ve etkisini araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla eğitim ve sürdürülebilir tüketim araştırmalarını içeren Google Scholar, Scopus ve Web of Science veri tabanları taranmıştır. Tarama 1994'te yayınlanan ilk makale ile başlamış, toplam 339 yayın bulunmuş ve en fazla yayın sayısının 2021 yılında olduğu tespit edilmiştir. Yayınlanan makalelerin kıtalararası oranlarına bakıldığında ise %48 ile en büyük oranın Avrupa kıtasında yayınlandığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Asya, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Avustralya gelmektedir.

Saginova vd. (2023), SKH çerçevesinde mevcut ve ortaya çıkan tüketim kalıplarını belirlemek amacıyla sürdürülebilir tüketim kavramını analiz etmişlerdir. 600 genç aktif tüketicinin sorumlu tüketim anlayışları ve tutumlarını analiz ettikleri çalışmanın sonucunda, sürdürülebilir tüketimin ana itici gücü, tasarruf ve gereksiz harcamaları sınırlandırmak olarak ortaya çıkmıştır.

Yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok sürdürülebilir kalkınma ve eğitim ile ilgili oldukları görülmektedir. Bu çalışma ise sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli etkenlerden bir tanesi olan sürdürülebilir tüketim davranışının sosyal bilgiler dersi aracılığıyla gelecek nesillere kazandırılması amacına odaklanarak mevcut çalışmalardan ayrılmaktadır. Böylece eğitim öğretim faaliyetleri ile sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılması sayesinde gelecekte sürdürülebilir bir yaşamın sağlanabileceğine dair bütünsel bir bakış açısı sunmakta ve alana katkı sağlamaya çalışmaktadır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve analizi süreci, araştırmada hangi veri toplama araçlarının kullanılacağı ve verilerin hangi analiz türü ile analiz edileceği ele alınacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, yapısı gereği karma yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karma yöntem araştırması, araştırmacının probleme dayalı olarak hem nicel hem de nitel veriler topladığı ve bu verileri birbiriyle bütünleştirerek sonuçlar elde ettiği yöntem olarak tanımlanabilir. Genellikle sağlık, sosyal ve davranış bilimleri alanlarında kullanılan bu yöntemde nitel ve nicel veri setlerini birleştirerek kullanmak, araştırma problemini daha iyi anlamak adına araştırmacıya çeşitli avantajlar sunmaktadır. (Creswell, 2021, s.2). “Karma yöntem araştırmaları son zamanlarda metodolojik olarak yükselen ve önemsenen bir araştırma yöntemidir” (Tartuk, 2022, s.47). Çünkü günümüzde karşılaşılan pek çok olay ve olgu, hem nitel hem de nicel özelliklere sahiptir. Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim kavramını sosyal bilgiler öğretmenlerinin davranışları, öğretim süreçleri, 2018 SBDÖP ve ders kitapları çerçevesinde inceleyen bu araştırmada nicel ve nitel aşamalar olduğu için karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle sosyal bilgiler öğretmenlerinin bireysel sürdürülebilir tüketim davranışları nicel olarak tespit edilmiştir. Ardından sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramını öğrencilere kazandırma süreçleri derinlemesine incelenerek bütünlük sağlanmıştır.

“Karma yöntem araştırmalarının önemli özelliklerinden biri farklı yöntemlerle toplanan verilerin birbirini teyit amacıyla kullanılması ve bu şekilde sonuçların inandırıcılığının daha güçlü olmasıdır” (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.323). “Karma çalışmalarda, nicel ve nitel veri toplama yöntemleri ya aynı anda ya da biri diğerini izler olarak örneğin tarama öncesi görüşme yapılması gibi uygulanmaktadır. Bu iki yaklaşım farklılık gösterir. Hangi yaklaşımın daha isabetli olduğunu ise araştırmanın doğası tayin eder” (Balci, 2015 s.43). Bu çalışmanın doğası gereği karma yöntem araştırma desenlerinden açıklayıcı (explanatory) sıralı desen kullanılmıştır.

“Açıklayıcı sıralı desen araştırmalarında önce nicel yöntemlerle veriler toplanır ve daha sonra bu verilerin analizinden yola çıkarak nitel veriler toplanır. Bu aşamada nitel veri toplanacak grubun oluşturulmasında nicel verilerin ortaya koyduğu sonuçlar kullanılabilir”

(Yıldırım & Şimşek, 2018, s.328). Bu desen bağlamında bu araştırmada öncelikle sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının düzeyi, 5’li likert tipi ölçek uygulanarak nicel olarak belirlenmiştir. Ardından ölçekte yer alan demografik bilgiler dikkate alınarak belirlenen öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilerek öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramını öğrencilere öğretim süreçleri ile ilgili nitel veriler toplanmıştır. Böylece yalnızca nicel ya da nitel değil, ikisinin birlikte kullanıldığı karma bir yaklaşımla probleme odaklanılarak güçlü veriler elde edilmiştir (Balcı, 2015, s.46).

Araştırmada bir diğer aşama doküman analizi yöntemi kullanılarak tamamlanmıştır. “Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında “verinin çeşitlendirilmesi” (data triangulation) amacına hizmet ederek araştırmanın geçerliliğini önemli ölçüde arttırmaktadır” (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.190). Bu araştırmada doküman analizi, görüşme yöntemiyle birlikte kullanılarak verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet etmiş ve araştırmanın geçerliliğini arttırmaya katkı sağlamıştır. Araştırmada analiz edilen dokümanlar şunlardır:

- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
- 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Araştırmada sürdürülebilir tüketim kavramı çerçevesinde sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları içeriğinin doküman analizi ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin davranışları, öğretim süreçleri ve ihtiyaçları bütüncül bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın aşamaları ve amaçlarına göre uygulanan çalışma basamakları şöyledir; problemlerin tespit edilmesi, evren, örneklem ve dokümanların belirlenmesi, ölçme araçlarının belirlenmesi ve öğretmenlere uygulanması, uygulamadan elde edilen verilerin analizi ve dokümanların analizlerinin yapılması, bulguların değerlendirilerek sonuca ulaşılması ve tüm verilerin rapor haline getirilmesi.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın yapısı gereği katılımcılar, nicel ve nitel verilerin toplandığı iki ayrı gruptan oluşmaktadır. Bundan dolayı çalışma grupları iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

3.2.1. Nicel Veriler için Çalışma Grubu

Karma araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmanın nicel aşamasında evren, Antalya ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleridir. Antalya ilinde görev yapan 756 sosyal bilgiler öğretmenine olasılığa dayalı

örnekleme yöntemine bağlı basit tesadüfi (rastlantısal) örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmaya çalışılmıştır. “Bu örnekleme türünde evrendeki her birimin örnekleme seçilmede eşit ve bağımsız olma olasılığı vardır. Yani yansızlık kuralının uygulanabildiği bir örneklemedir” (Balcı, 2015, s.99). Bu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 266 sosyal bilgiler öğretmeni ölçek formunu uygun şekilde doldurarak çalışma grubunu oluşturmuştur. Bu öğretmenler milli eğitime bağlı olan özel okullarda ve devlet okullarında kadrolu, sözleşmeli ya da ücretli şekilde çalışmaktadırlar. Öğretmenlere uygulanan ölçek, kâğıt üzerinde veya kolay ulaşılabirlik ilkesinden hareketle dijital ortamda ulaştırılmıştır. Ulaşılan çalışma grubunun cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, mesleki kıdem yılı, aylık gelir, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olma durumları, baba eğitim düzeyi ve anne eğitim düzeyi bilgileri aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1. *Nicel Çalışma Grubuna Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler*

		n	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	140	53
	Kadın	126	47
Yaş	20-30	20	7
	31-40	100	38
	41-50	119	45
	51-60	27	10
Medeni Durum	Evli	209	78
	Bekâr	57	22
Öğrenim Düzeyi	Lisans	221	83
	Lisansüstü	45	17
Mesleki Deneyim Yılı	1-10	69	26
	11-20	107	40
	21-30	79	30
	31-40	11	4
Aylık Gelir Düzeyi	5000-7000 TL	12	5
	7001-9000 TL	9	3
	9001-11000 TL	47	18
	11001-13000 TL	80	30
	13001-15000 TL	55	20

	15001 TL ve üzeri	63	24
Çevre Kuruluşu	Evet	37	14
Üyeliği	Hayır	229	86
	Toplam	266	100

Tablo 3.1’de yer alan bilgilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 53’ü erkek (n=140) iken % 47’si (n=126) kadındır. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin % 7’si (n=20) 20-30 yaş aralığında yer alırken % 38’i (n=100) 31-40 yaş aralığında yer almaktadır. Öğretmenlerin % 45’i (n=119) ise 41-50 yaş aralığındadır. Yine öğretmenlerin %10’u (n=27) 51-60 yaş aralığında yer almaktadır.

Tablo 3.1’de yer alan bilgilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 78’i (n=209) evli iken % 22’si (n=57) bekârdır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 83’ü (n=221) lisans mezunu, % 17’si (n=45) ise lisansüstü mezunudur.

Tablo 3.1’de yer alan bilgilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 26’sı (n=69) 1-10 yıl arası mesleki deneyime sahiptir. Öğretmenlerin % 40’ı (n=107) ise 11-20 yıl aralığında mesleki deneyime sahiptir. Yine öğretmenlerin % 30’u (n=79) 21-30 yıl aralığında mesleki deneyime sahipken % 4’ü (n=11) 31-40 yıl arası deneyime sahiptir.

Tablo 3.1’de yer alan bilgilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 5’i (n=12) 5000-7000 TL arası gelir düzeyine sahiptir. Öğretmenlerin %3’ü (n=9) ise 7001-9000 TL aralığında gelir düzeyine sahiptir. Yine öğretmenlerin %18’i (n=47) 9001-11000 TL aralığında gelir düzeyine sahipken %30’u (n=80) 11001-13000 TL arası gelir düzeyine sahiptir. Öğretmenlerin %20’si (n=55) 13001-15000 TL aralığında gelir düzeyine sahip iken % 24’ü (n=63) 15001 TL ve üzeri gelir düzeyine sahiptir.

Tablo 3.1’de yer alan bilgilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin % 14’ü (n=37) herhangi bir çevre kuruluşuna (TEMA, GREENPEACE gibi) üyedir. Öğretmenlerin % 86’sı (n=229) ise herhangi bir çevre kuruluşuna üye değildir.

3.2.2. Nitel Veriler için Çalışma Grubu

“Nitel bir araştırmada birkaç mekânla veya bireylerle çalışmanın yanında çalışılan her bir mekan veya birey hakkında detaylı geniş bilgilerin edinilmesi örneklem büyüklüğüne karar vermede genel bir kuraldır” (Pinnegar & Daynes 2007; Akt: Creswell, 2020, s.159). “Nitel araştırma, tipik olarak nispeten küçük örneklem üzerine bir durumun derinlemesine

anlaşılması ve incelenmesine imkân vermek için amaçlı seçilen tek bir duruma bile odaklanabilir” (Patton, 2018, s.46). Karma araştırma yöntemlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılarak yapılan bu araştırmanın nitel aşamasında çalışma grubunu, nicel aşamaya katılan öğretmenler arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan 21 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmanın nitel katılımcıları, nicel aşamada uygulanan ölçekten elde edilen sonuçlara göre amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitliliğe dayalı örneklem seçimi, kişilerde olan özelliklerden bazılarını önceden belirlemeyi ve sonrasında farklılıklara göre katılımcıları belirlemektir. Bu örneklem seçimi sonucunda bulgular farklı bakış açılarından görüşleri içermekte ve araştırmanın içeriği zenginleşmektedir (Creswell, 2018). “Bu amaçla tercih edilen örneklemede araştırmacı araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alabilir” (İşcil, 1973; Akt: Balcı, 2015. s.104). Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile konunun nitel olarak derinlemesine araştırılacağı öğretmenler araştırmacı tarafından maksimum çeşitlilik ilkesi dikkate alınarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, mesleki tecrübe yılı, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olup olmama özelliklerine bakılarak çeşitlilikleri sağlanmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğretmenlerin çalıştıkları ilçe, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki kıdem yılları, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olup olmama durumları ve görüşmenin yapılaş şekline ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 3.2. Araştırmanın Nitel Aşamasına Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	İlçesi	Cinsiyet	Yaş	Mezuniyet	Tecrübe Yılı	Çevre Kuruluşu Üyeliği	Görüşme Şekli
Ö1	Alanya	K	41	Lisans	20	Hayır	Yüz yüze
Ö2	Gazipaşa	K	33	Lisans	13	Hayır	Online
Ö3	Muratpaşa	K	33	Lisans	12	Hayır	Online
Ö4	Alanya	K	44	Lisans	22	Hayır	Online
Ö5	Alanya	E	54	Lisans	27	Hayır	Online
Ö6	Alanya	E	45	Lisansüstü	24	Hayır	Online
Ö7	Alanya	E	53	Lisansüstü	22	Hayır	Online
Ö8	Alanya	K	42	Lisans	21	Hayır	Yüz yüze
Ö9	Alanya	E	32	Lisans	8	Hayır	Yüz yüze

Ö10	Alanya	E	64	Lisans	44	Hayır	Yüz yüze
Ö11	Alanya	K	53	Lisans	29	Hayır	Yüz yüze
Ö12	Alanya	E	51	Lisans	33	Hayır	Yüz yüze
Ö13	Antalya merkez	E	43	Lisans	12	Hayır	Online
Ö14	Serik	K	40	Lisans	16	Greenpeace	Online
Ö15	Manavgat	K	38	Lisans	10	Hayır	Online
Ö16	Manavgat	E	43	Lisans	21	Hayır	Online
Ö17	Döşemealtı	E	42	Lisans	18	Hayır	Online
Ö18	Kepez	E	40	Lisans	15	Hayır	Online
Ö19	Aksu	E	44	Lisans	14	Hayır	Online
Ö20	Muratpaşa	K	40	Lisans	10	Hayır	Online
Ö21	Kepez	K	36	Lisans	10	Hayır	Online

Tablo 3.2’de yer alan bilgiler incelendiğinde araştırmanın nitel aşamasına katılan öğretmenlerden % 48’i (n=10) Alanya ilçesinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin %9’u (n=2) Muratpaşa ilçesinde, aynı oran ve sayıda öğretmen de Manavgat ve Kepez ilçelerinde görev yapmaktadır. Yine öğretmenlerin % 5’i (n=1) Gazipaşa ilçesinde görev yaparken aynı oran ve sayıda öğretmen Serik, Döşemealtı, merkez ve Aksu ilçelerinde görev yapmaktadır.

Tablo 3.2’de yer alan bilgilere göre araştırmanın nitel aşamasına katılan öğretmenlerden % 48’i (n=10) kadın iken % 52’si (n=11) erkektir. Bu öğretmenler 32-64 yaş aralığındadır. Ayrıca öğretmenlerin % 90’ı (n=19) lisans mezunu iken % 10’u (n=2) lisansüstü mezunudur. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine bakıldığında ise 8 ile 44 yıl aralığında değişmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden % 5’i (n=1) bir çevre kuruluşuna (Greenpeace) üye iken % 95’i (n=20) herhangi bir çevre kuruluşuna üye değildir. Öğretmenlerin % 28’i (n=6) ile görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilirken % 72’si (n=15) ile online olarak gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, sosyal bilgiler dersinin öğretim programı, ders kitapları ve öğretmenleri birbiriyle ilişkili bir bütünü oluşturduğundan, veri toplama araçları iki farklı kategoride toplanmıştır. Öncelikle 2018 SBDÖP ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları veri toplama kaynakları olarak

kullanılmıştır. İkinci aşamada ise “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırmanın bütününde bu birbirini tamamlayan unsurlardan elde edilen veriler analiz edilerek ortak bir sonuca ulaşılmıştır.

3.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine, günlük hayatlarındaki sürdürülebilir tüketim davranışlarının nasıl olduğunu anlamak amacıyla Kiracı (2009) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” uygulanmıştır (Ek1). Ölçek kullanılmadan önce Kiracı’dan (2009) mail yoluyla izin alınmıştır (Ek 2). Alt boyutları ve maddeleri araştırmanın amacı ile uygun olduğundan bu ölçek tercih edilmiştir. Ölçek iki boyuttan ve 36 maddeden oluşmaktadır. İlk boyutta 5’li likert tipinde (1=Hiçbir zaman böyle yapmam; 2=Nadiren böyle yaparım; 3=Ara sıra böyle yaparım; 4=Sık sık böyle yaparım; 5= Her zaman yaparım) su tüketimi, elektrik/enerji tüketimi, yakıt (ulaşım) tüketimi, geri dönüşüm, ekolojik kaygı, ikinci el ürün ve kâğıt kullanımı ile ilgili temalardan oluşan 36 madde yer almaktadır. İkinci boyutta ise demografik bilgilerle ilgili 9 madde yer almaktadır. Ölçeğin 1. boyutunda katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışı sıklığını belirlemeye yönelik maddeler bulunmaktadır. 36 maddeden oluşan bu boyut aracılığıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışını sergileme sıklıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Ölçeğin istatistiksel olarak geçerli ve güvenilir olup olmadığı test edilerek elde edilen Cronbach Alpha değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.3. *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Cronbach Alpha Katsayısı*

Sürdürülebilir Tüketim Ölçeği	Cronbach Alpha Katsayısı
	0,78

Ölçme araçlarında Cronbach Alpha katsayısı, güvenilirlik belirleme yöntemi olarak sık tercih edilmektedir (Kula Kartal & Mor Dirlik, 2016, s.1865). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin 0,70 ve üzeri olması gerektiği genel kabul görmektedir (Seçer, 2017, s.219). Bu çalışmada kullanılan “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” nin Cronbach Alpha değeri 0,78 olarak tespit edilmiştir. Bu değer ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ölçeklerin güvenilirliğine ek olarak geçerliliğinin de sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda ölçeğin hazırlanması sürecinde Kiracı (2009) tarafından alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. İstatistiksel analize uygunluk hakkında istatistik uzmanı kişilerle görüşülmüş, ön çalışma sürecinde katılımcılardan sorularla ilgili görüş ve eleştiriler alınmış, böylece geçerli bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın bu aşamasında araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 1). Hazırlanan görüşme formuna iki alan uzmanının düzeltmeleri doğrultusunda son şekli verilmiştir. Görüşme, çalışma grubunda yer alan öğretmenler ile yüz yüze gerçekleştirilerek ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanmıştır. Toplanan veriler betimsel bir yaklaşımla ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Doğrudan alıntılara yer verilerek araştırmacının yorumları bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz kapsamında ortaya çıkan veriler ve yorumlar farklı bir alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından çalışma grubunda yer alan öğretmenlere ulaşılarak raporlanan bilgi ve yorumlar sunulmuş, katılımcı teyidi sağlanmıştır Böylece araştırmanın nitel aşamasının geçerlik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Görüşme formu 8 açık uçlu ana sorudan oluşmaktadır. Bu soruların her birinde öğretmenlerin uygulamalarını ve deneyimlerini derinlemesine anlamayı hedefleyen alt sondalar yer almaktadır. Sorular araştırmanın şu alt amaçlarına yönelik hazırlanmıştır:

- Öğretmenlerin günlük yaşamlarındaki sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları ve davranışlarını belirlemek
- Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersi arasındaki bağlantıya yönelik bilgi ve düşüncelerini belirlemek
- Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersinin öğrenme alanları arasındaki ilişkiye yönelik bilgi ve düşüncelerini belirlemek
- Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programında sürdürülebilir tüketim kavramının hedef, içerik ve etkinlik olarak yer alma durumuna ilişkin bilgi ve düşüncelerini belirlemek
- Öğretmenlerin derslerini işlerken sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişkili öğretim yöntem, teknik, etkinlik ve uygulamalarının neler olduğunu belirlemek

- Öğretmenlerin öğrencileri üzerinde sürdürülebilir tüketim ile ilişkili gözlemledikleri davranış değişikliklerinin neler olduğunu belirlemek
- Öğretmenlerin öğrencilere sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazandırma sürecinde sosyal bilgiler dersi dışındaki etkenlere dair düşüncelerini belirlemek

3.3.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Araştırmanın bu aşamasında MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2018 yılında kabul edilen SBDÖP ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda kullanılmasına karar verilen sosyal bilgiler ders kitapları veri toplama kaynağı olarak kullanılmıştır. Kullanılan ders kitaplarının temel bilgileri şu şekildedir:

2022-2023 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından 5. sınıflara gönderilen ders kitabının yazarları; Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan ve Suna Öztürk'tür. Başak Matbaacılık tarafından Ankara'da 2021 yılında basılmıştır. 6. sınıfların ders kitaplarının yazarları Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru ve Mukaddes Yılmazdır. Tuna Matbaacılık tarafından Ankara'da 2022 yılında basılmıştır. 7. sınıfların ders kitapları ise Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta ve Sezcan Kılıç tarafından yazılmıştır. MEB tarafından 2019 yılında basılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada karma yöntem araştırma desenlerinden açılımlı sıralı desen kullanılmıştır. Bu doğrultuda önce nicel veriler, ardından nitel veriler toplanmıştır. Toplanan veriler betimsel ve içerik analizine tabi tutularak açıklanmıştır.

Araştırmada verilerin toplanmasına başlamadan önce Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan etik izni (Ek 3) ve Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma uygulama izinleri (Ek 1) alınmıştır.

Araştırmanın nicel aşamasında Kiracı (2009) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği” 2022-2023 eğitim-öğretim yılı içerisinde Antalya ilinde görev yapan 266 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. 138 adet ölçek çıktı alınarak okullardaki öğretmenlere bırakılmış, aynı gün veya iki üç gün sonra geri toplanmıştır. Ölçek, 128 öğretmene ise ulaşım ve zaman maliyetlerini azalttığından dolayı dijital (Google forms) ortamda ulaştırılarak öğretmenlerin yanıtları kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasında ise araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılarak öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan 21 öğretmen, sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğine verdikleri cevaplar incelenerek cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, mesleki deneyim, çalıştıkları ilçe ve çevre kuruluşu üyeliği özelliklerine göre belirlenmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerle görüşmeler yüz yüze veya online olarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere görüşme öncesi gerekli bilgilendirmeler yapılmış, sesli ve/veya görüntülü kayıt yapmak için izinleri alınmıştır. Elde edilen kayıtlar araştırmacı tarafından dinlenerek yazılı şekilde analiz edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

“Analiz süreci verilerin organizasyonunu, veri tabanının ön okuma işleminden geçirilmesini, temaları kodlama ve organize etmeyi, veri sunumunu ve bunları yorumlamayı içermektedir” (Creswell, 2020, s.181). Bu araştırmanın analizi; doküman analizi, nicel ve nitel verilerin analizi şeklinde üç ana bölümden oluşmaktadır.

3.5.1. Doküman Analizi

Araştırmanın doküman analizi aşamasında 2018 SBDÖP ve ders kitapları incelenmiştir. Doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir: Bu aşamalar dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma şeklindedir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.194). Bu çalışmada 2018 SBDÖP ve ders kitapları doküman incelemesine tabi tutulurken şu aşamalar izlenmiştir:

- mufredat.meb.gov.tr adresinden 2018 SBDÖP’ye ulaşma.
- MEB’e bağlı resmi bir okuldan güncel sosyal bilgiler ders kitaplarına ulaşma.
- Dokümanların resmi internet sitesinden ve resmi devlet kuruluşundan temini neticesinde orijinalliğinin tespit edilmesi
- Dokümanları detaylıca okuma ve maddeleri teker teker inceleme yoluyla anlama
- 2018 SBDÖP’den ve ders kitaplarından sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişkili olan örneklemin seçilmesi ve kategorilerin geliştirilmesi. Ardından analiz birimini saptayarak sayısallaştırma işleminin gerçekleştirilmesi.
- Elde edilen verileri kullanarak açıklamaları ve yorumları gerçekleştirme

Bu bağlamda araştırmada dokümanlar beş aşamada incelendikten sonra içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sürecinde 2018 SBDÖP ve ders kitaplarındaki sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişkili olan kazanımlar, konular ve kavramlar eşleştirilmiştir. Bu

eşleştirmeden elde edilen bulgular, iki alan uzmanının da görüşü alındıktan sonra tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır. Analiz aşamasında sürdürülebilir tüketim ile ilgili alan yazın taraması sonucu çeşitli kaynaklardan derlenen şu kavramlar veri toplama listesi olarak kullanılmıştır:

Tablo 3.4. Doküman Analizi Veri Toplama Listesi

Sürdürülebilirlik	Biyoçeşitlilik	İnsan hakları
Tasarruf	İhtiyaç	İsraf
Tüketim kültürü	Sade yaşam tarzı	Yenilenebilir / Yenilenemeyen enerji
Geri dönüşüm	Atık	İklim
Tüketim	Ürün	Üretim
Kalkınma	Yeşil tüketim	Farkındalık
Doğal kaynak	Çevre	Ekoloji
Doğal afetler	Kirlilik	Küreselleşme / Yerellik
Sera gazları		

3.5.2. Nicel Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizi aşamasında, analiz işlemine geçmeden önce katılımcıların doldurdukları formlar incelenerek eksik bilgi içerenler analize dâhil edilmemiştir. Toplam 266 öğretmenin doldurduğu formlar geçerli kabul edilerek analize tabi tutulmuştur. Araştırmada toplanan nicel veriler SPSS 22 (Statistical Package Program for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Verilerin analizi sürecinde öncelikle katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, mesleki deneyim, gelir düzeyi, çevre kuruluşu üyeliği, baba ve anne öğrenim düzeyi değişkenleri ile ilgili betimsel veriler tablolar halinde açıklanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden elde edilen nicel verilerin betimsel istatistikleri, ölçekten alınabilecek minimum ve maksimum puanlara göre oluşturulan aşağıdaki tablo dikkate alınarak açıklanmıştır.

Tablo 3.5. Nicel Verilerin Betimsel İstatistikleri için Ölçekten Alınabilecek Minimum ve Maksimum Puanlar

Ölçek Derecesi	Likert	Toplam Alınabilecek Puan	Ölçekteki Puan Aralığı	% Karşılığı
Hiçbir zaman böyle		36	1	%20

yapmam			
Nadiren böyle yaparım	72	2	%40
Ara sıra böyle yaparım	108	3	%60
Sık sık böyle yaparım	144	4	%80
Her zaman böyle yaparım	180	5	%100

Tablo 9'a göre öğretmenlerin aldıkları aritmetik ortalama puanları;

- 1,00-1,80 aralığı = hiçbir zaman böyle yapmam
- 1,81-2,60 aralığı = nadiren böyle yaparım
- 2,61-3,40 aralığı = ara sıra böyle yaparım
- 3,41-4,20 aralığı = sık sık böyle yaparım
- 4,21-5,00 aralığı = her zaman böyle yaparım olarak değerlendirilmiştir.

Betimsel analizlerin ardından, katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışı ortalama puanlarının cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, mesleki deneyim, gelir düzeyi, çevre kuruluşu üyeliği, baba ve anne öğrenim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde dağılıp dağılmadığının analizi yapılmıştır. Analizlere başlanmadan önce verilerin normallik değerlerine bakılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı genel ortalama puanlarına göre normallik testine ilişkin veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Genel Ortalama Puanlarına Göre Normallik, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Shapiro-Wilk	Skewness	Kurtosis
Genel Ortalama	,053	-,303	,515

Tablo 3.6 incelendiğinde, Shapiro-Wilk değerlerinin 0,05 düzeyinde anlamlı bulunmadığı, böylece verilerin normal dağıldığı görülmektedir ($p>0.05$). Ayrıca çarpıklık ve basıklık katsayılarının +1,5 ile -1,5 aralığında olması verilerin normallik değerlerini karşıladığını ifade etmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013).

Normallik, basıklık ve çarpıklık testlerinin ardından katılımcıların cinsiyet ve çevre kuruluşu üyeliği değişkenleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla t-testi yapılmıştır. Yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, mesleki deneyim, gelir düzeyi, baba ve anne öğrenim düzeyi özellikleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi

amacıyla ise ANOVA analizi yapılmıştır. ANOVA analizi sonucunda anlamlı farkın tespit edilmesi için $p < 0.05$ değeri kullanılmıştır. Anlamlı tespit edilen değerlerin hangi değişkenler arasında gerçekleştiğini belirlemek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır. Post Hoc (Scheffe) testinin anlamlı farkın yönünü göstermediği durumlarda ise ek olarak Post Hoc (Tukey) testi yapılmıştır.

3.5.3. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla 21 öğretmen ile görüşme yapılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde görüşmelerden elde edilen veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanarak yorumlanır ve neden sonuç ilişkileri incelenerek birtakım sonuçlara ulaşılır. Araştırmacı yapacağı yorumlarda ortaya çıkan temaları ilişkilendirir, anlamlandırır ve ileriye dönük tahminlerde bulunur (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.240). Bu bağlamda öğretmenlerin sözlü ifadelerinden yola çıkılarak kavramlar ve temalar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler frekans ve kodlar verilerek tablolar halinde yorumlanmıştır. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin ifadelerinden bire bir alıntılar verilerek bulgular desteklenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3 şeklinde kodlar verilerek görüşlerin kime ait olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın ana ve alt amaçlarına dair elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular dört ana kategori altında ele alınmıştır. İlk olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük yaşamlarındaki sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin bulgular açıklanmıştır. Ardından sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alma durumuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Son olarak ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişkili konuları öğretim faaliyetlerine ilişkin bulgular açıklanmıştır.

4.1. NİCEL BULGULAR

Bu başlık altında araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanan sürdürülebilir tüketim davranışları ölçeğinin analiz sonuçları yer almaktadır.

4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük hayatlarında sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinden aldıkları puanların genel aritmetik ortalaması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği Genel Aritmetik Ortalama Puanı

	n	$\bar{X}$	ss
Su Ortalama	266	2,45	,429
Elektrik Ortalama	266	2,74	,368
Yakıt Ortalama	266	3,71	,900
Geri Dönüşüm Ortalama	266	2,93	,486
Ekoloji Ortalama	266	2,95	,527
İkinci el Ortalama	266	3,09	,698
Kâğıt Ortalama	266	3,31	,538
Genel Ortalama	266	2,96	,222

Çalışma grubuna dâhil olan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeğine verdikleri cevapların genel aritmetik ortalaması,

ara sıra böyle yaparım (2,96) seviyesindedir. Genel ortalamanın standart sapması ise öğretmenlerin verdikleri cevapların homojen bir dağılımda olduğunu göstermektedir (,222).

4.1.1.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği genel ortalama puanları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farkın varlığını test etmek için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Yapılan analizin sonuçları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Su Tüketimi	Erkek	140	2,47	,468	264	,748	,455
	Kadın	126	2,43	,383			
Elektrik Tüketimi	Erkek	140	2,79	,375	264	2,165	,031
	Kadın	126	2,70	,354			
Yakıt Kullanımı	Erkek	140	3,79	,810	264	1,517	,131
	Kadın	126	3,63	,987			
Geri Dönüşüm	Erkek	140	2,93	,483	264	-,263	,793
	Kadın	126	2,94	,492			
Ekoloji	Erkek	140	3,02	,540	264	2,035	,043
	Kadın	126	2,89	,506			
2.El Kullanımı	Erkek	140	2,96	,705	264	-3,244	,001
	Kadın	126	3,23	,665			
Kâğıt Kullanımı	Erkek	140	3,28	,555	264	-1,189	,235
	Kadın	126	3,36	,518			
Genel Ortalama	Erkek	140	2,98	,218	264	1,942	,053
	Kadın	126	2,93	,223			

Tablo 4.1.2 incelendiğinde çalışmaya katılan erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}$ =2,47) kadın öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}$ =2,43) yüksek bulunmuştur. Ancak, erkek ve kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir (p=,455). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, kadın ve erkek

öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi davranışlarının genel ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

Yine tablo 4.1.2'ye göre çalışmaya katılan erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,79$) kadın öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,70$) yüksek bulunmuştur. Erkek sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu anlamlı fark neticesinde, erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalamalarının kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,031$). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, kadın ve erkek öğretmenlerin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışlarının ortalama yakın bir seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.2 dikkate alındığında çalışmaya katılan erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,79$) kadın öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,63$) yüksek bulunmuştur. Ancak, erkek ve kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,131$). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, kadın ve erkek öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt tüketimi davranışlarının ortalamasının üstünde bir seviyede olduğu görülmektedir. Özellikle araç yakıtlarının pahalılığı bu durumun sebebi olarak görülebilir. Yakıt kullanımı ile ilgili standart sapmaya bakıldığında ise homojen ancak diğer boyutlara göre daha heterojen dağıldığı görülmektedir.

Tablo 4.1.2 incelendiğinde çalışmaya katılan kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşüm boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,94$) erkek öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşüm boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,93$) yüksek bulunmuştur. Ancak aritmetik puan ortalamaları birbirine eşit sayılabileceğinden, erkek ve kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşüm boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,793$). Öğretmenlerin genel sürdürülebilir tüketici davranışları puan ortalamaları 2,96 olduğu için geri dönüşümlü ürün kullanımı puanlarının ortalama seviyede olduğu söylenebilir.

Tablo 4.1.2 incelendiğinde çalışmaya katılan erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,02$) kadın öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekoloji boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,89$) yüksek bulunmuştur. Erkek sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu anlamlı fark neticesinde, erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalamalarının kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekoloji boyutu puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,043$). Ölçeğin genel aritmetik ortalama puanının 2,96 olduğu dikkate alındığında, erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puanlarının ortalamasının üstünde, kadın öğretmenlerin ise ortalamasının altında olduğu söylenebilir.

Tablo 4.1.2'ye göre çalışmaya katılan kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,23$) erkek öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,96$) yüksek bulunmuştur. Kadın sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu anlamlı fark neticesinde, kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el kullanımı boyutu puan ortalamalarının erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el kullanımı boyutu puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,001$). Ölçek genel ortalama puanının 2,96 olduğu düşünüldüğünde erkek öğretmenlerin ikinci el ürün kullanımı puanlarının ortalama seviyede, kadın öğretmenlerin ise ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. İkinci el ürün kullanımı boyutunda standart sapmanın yakıt kullanımı hariç diğer boyutlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin cevaplarının homojen ancak diğer boyutlara göre daha heterojen dağıldığını göstermektedir. Bu durumun sebepleri arasında öğretmenlerin bazılarının aşırı tüketimi önlemek için ikinci el ürün kullanımına sıcak bakmaları, bazılarının ise başkasının kullandığı ürünü kullanmama mantığında olması düşünülebilir.

Tablo 4.1.2 incelendiğinde çalışmaya katılan kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,36$) erkek öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,28$) yüksek bulunmuştur. Ancak, erkek ve kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,235$).

Öğretmenlerin kâğıt kullanımı konusunda ortalamanın üzerinde puan aldıkları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin genel olarak okulda veya günlük hayatlarında kâğıt kullanımı noktasında sürdürülebilir tüketime dikkat ettikleri söylenebilir. Kâğıdı en çok kullanan mesleklerden biri olması ve öğretmenlerin kâğıt kullanımı konusunda öğrencileri bilgilendiren konumunda olmaları, kendilerinin dikkatli davranmalarının sebeplerinden olabilir.

Tablo 4.1.2 incelendiğinde çalışmaya katılan erkek sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği genel puan ortalaması ($\bar{X}=2,98$) kadın öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği genel puan ortalamasından ($\bar{X}=2,93$) yüksek bulunmuştur. Ancak, erkek ve kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,053$). Ayrıca genel standart sapma değerleri incelendiğinde öğretmenlerin cinsiyete göre sürdürülebilir tüketim davranışlarına verdikleri cevapların homojen dağıldığı görülmektedir.

4.1.1.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Yaş Değişkenine Göre İstatistikler

Boyut	Yaş	n	$\bar{X}$	ss
Su Kullanımı	20-30	20	2,46	,31
	31-40	100	2,45	,42
	41-50	119	2,47	,42
	51-60	27	2,35	,53
Elektrik Kullanımı	20-30	20	2,64	,23
	31-40	100	2,73	,39
	41-50	119	2,74	,37
	51-60	27	2,89	,30
Yakıt Kullanımı	20-30	20	2,83	,96
	31-40	100	3,88	,81
	41-50	119	3,77	,86
	51-60	27	3,48	,94
Geri Dönüşüm	20-30	20	2,88	,47
	31-40	100	2,92	,48
	41-50	119	2,93	,51
	51-60	27	2,98	,39
Ekoloji	20-30	20	2,54	,53

	31-40	100	2,93	,50
	41-50	119	3,02	,50
	51-60	27	3,05	,57
İkinci El Kullanımı	20-30	20	2,85	,76
	31-40	100	3,05	,65
	41-50	119	3,16	,71
	51-60	27	3,07	,72
Kâğıt Kullanımı	20-30	20	3,33	,34
	31-40	100	3,29	,55
	41-50	119	3,35	,51
	51-60	27	3,20	,68
Genel Ortalama	20-30	20	2,73	,21
	31-40	100	2,97	,20
	41-50	119	2,99	,21
	51-60	27	2,97	,21
Toplam		266	2,96	,22
Ölçekten alınabilecek en az puan: 36 = 1				
Ölçekten alınabilecek en çok puan: 180 = 5				

Tablo 4.1.3'e göre 20-30 (2,46) ve 31-40 (2,45) yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir su tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,47) olduğu görülürken, 51-60 yaş aralığındaki öğretmenlerin de nadiren böyle yaparım düzeyinde (2,35) olduğu görülmektedir. Ölçeğin genel aritmetik ortalaması (2,96) dikkate alındığında katılımcı öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi davranışlarının ortalamanın altında olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.1.3 incelendiğinde 20-30 yaş (2,64) ve 31-40 yaş (2,73) aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 41-50 yaş (2,74) ve 51-60 yaş (2,89) aralığındaki öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.3'te 20-30 yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,83). 31-40 yaş (3,88) ve 41-50 yaş (3,77) aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ise sık sık böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. 51-60 yaş aralığındaki öğretmenlerin de

sürdürülebilir yakıt kullanımı puanları sık sık böyle yaparım düzeyindedir (3,48). Yaş değişkenine göre yakıt kullanımı boyutu standart sapma değerleri incelendiğinde verilen cevapların homojen, ancak diğer boyutlara göre daha heterojen olduğu görülmektedir. Bu değişkenlik, yaş bakımından daha genç olan öğretmenler ile orta ve ileri yaşta olan öğretmenler arasında araç sahibi olma durumundaki farklılara bağlı olabilir.

Tablo 4.1.3 incelendiğinde 20-30 yaş (2,88) ve 31-40 yaş (2,92) aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüştürülebilir ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Yine 41-50 yaş (2,93) ve 51-60 yaş (2,98) aralığındaki öğretmenlerin de geri dönüştürülebilir ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.3'te 20-30 yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,54). 31-40 yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ise ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,93). Benzer şekilde 41-50 yaş (3,02) ve 51-60 yaş (3,05) aralığındaki öğretmenlerin ekolojik ürün kullanımı aritmetik ortalama puanlarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu dikkat çekmektedir. Ortaya çıkan bu farkın sebepleri arasında insanların genel olarak yaş bakımından ilerledikçe sağlıklarına daha çok dikkat etmeleri, böylece ekolojik ürünlere daha çok yönelmeleri düşünülebilir.

Tablo 4.1.3 incelendiğinde 20-30 yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,85). 31-40 yaş (3,05) ve 41-50 yaş (3,16) aralığındaki öğretmenlerin ikinci el ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 51-60 yaş aralığındaki öğretmenlerin puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (3,07). İkinci el ürün kullanımı standart sapma değerleri incelendiğinde yakıt kullanımı hariç diğer boyutlardan daha yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin ikinci el ürün kullanımı konusundaki cevaplarının homojen ancak diğer boyutlara göre daha heterojen dağıldığı söylenebilir.

Tablo 4.1.3 incelendiğinde 20-30 yaş (3,33) ve 31-40 yaş (3,29) aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışı aritmetik puan

ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 41-50 yaş (3,35) ve 51-60 yaş (3,20) aralığındaki öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.1.3 incelendiğinde 20-30 yaş aralığındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel sürdürülebilir tüketim davranışı aritmetik puanlarının ortalamasının altında kaldığı (2,73); 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin ise ortalama seviyesinde (2,97) olduğu görülmektedir. 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerin aritmetik ortalama puanlarının genel ortalamasının üstünde (2,99) olduğu görülürken, 51-60 yaş aralığındaki öğretmenlerin ise genel ortalama seviyesinde (2,97) olduğu görülmektedir. Ölçek genel aritmetik ortalama puanı 2,96 olduğu için 20-30 yaş aralığında olanlar hariç sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaş değişkenine bağlı olarak sürdürülebilir tüketim davranışlarının orta seviyenin üstünde olduğu söylenebilir.

Yaş aralıklarına göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin su, elektrik, yakıt, geri dönüşüm, ekolojik ürün kullanımı, ikinci el ürün ve kâğıt kullanımı kategorilerinde aldıkları puanlar incelendiğinde özellikle sürdürülebilir kâğıt kullanımı konusunda ortalamadan oldukça yüksek seviyede puan aldıkları dikkat çekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı ve ikinci el ürün kullanımı boyutlarında da ortalamadan daha yüksek bir seviyede puan aldıkları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda genel olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin kâğıt, yakıt ve ikinci el ürün kullanımı konularında daha duyarlı oldukları düşünülebilir. Yaş boyutunda ortaya çıkan standart sapmaya bakıldığında, öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin verdikleri yanıtların genel olarak homojen dağıldığı görülmektedir.

4.1.1.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar

Tablo 4.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare Ortalaması	F	p
Su Kullanımı	Gruplar Arası	,310	3	,103	,557	,644
	Grup İçi	48,670	262	,186		
Toplam		48,980	265			
Elektirik Kullanımı	Gruplar Arası	,877	3	,292	2,188	,090
	Grup İçi	35,015	262	,134		
Toplam		35,893	265			
Yakıt Kullanımı	Gruplar Arası	20,418	3	6,806	9,172	,000
	Grup İçi	194,422	262	,742		

Toplam		214,840	265			
Geri Dönüşüm	Gruplar Arası	,139	3	,046	,194	,901
	Grup İçi	62,603	262	,239		
Toplam		62,742	265			
Ekoloji	Gruplar Arası	4,373	3	1,458	5,513	,001
	Grup İçi	69,269	262	,264		
Toplam		73,642	265			
İkinci El Kullanımı	Gruplar Arası	1,931	3	,644	1,323	,267
	Grup İçi	127,404	262	,486		
Toplam		129,335	265			
Kâğıt Kullanımı	Gruplar Arası	,593	3	,198	,680	,565
	Grup İçi	76,214	262	,291		
Toplam		76,807	265			
Genel Ortalama	Gruplar Arası	1,192	3	,397	8,761	,000
	Grup İçi	11,881	262	,045		
Toplam		13,073	265			

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları su ($p=,644$) ve elektrik ($p=,090$) kullanımı ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yine tablo 4.1.4'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,000$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Tüketimi Davranışları Puanları ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	20-30	31-40	-1,05400*	,000
		41-50	-,94479*	,000
		51-60	-,65148	,090
	31-40	20-30	1,05400*	,000
		41-50	,10921	,832
		51-60	,40252	,203
	41-50	20-30	,94479*	,000
		31-40	-,10921	,832
		51-60	,29331	,467

Yapılan test sonucunda 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=3,88$) ile 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,83$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Yine 41-50 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=3,77$) ile 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,83$)

arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 31-40 ve 41-50 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 20-30 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt tüketimi konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

Tablo 4.1.4'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları geri dönüşüm ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,901$).

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ekolojik ürün kullanımı ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,001$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puanları İle Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	20-30	31-40	-,39600*	,021
		41-50	-,48857*	,002
		51-60	-,51185*	,011
	31-40	20-30	,39600*	,021
		41-50	-,09257	,624
		51-60	-,11585	,782
	41-50	20-30	,48857*	,002
		31-40	,09257	,624
		51-60	-,02328	,997
	51-60	20-30	,51185*	,011
		31-40	,11585	,782
		41-50	,02328	,997

Test sonucunda 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,93$) ile 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,54$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 41-50 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=3,02$) ile 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,54$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Yine 51-60 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=3,05$) ile 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ($\bar{X}=2,54$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 31-40, 41-50 ve 51-60 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 20-30 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt tüketimi konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

Tablo 4.1.4'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ikinci el kullanımı ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,267$).

Yine tablo 4.1.4'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları kâğıt kullanımı ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,565$).

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları genel ortalama puanları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,000$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Genel Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Puan Ortalamaları ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Yaş (I)	Yaş (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	20-30	31-40	-,24222*	,000
		41-50	-,26127*	,000
		51-60	-,24270*	,002
	31-40	20-30	,24222*	,000
		41-50	-,01905	,933
		51-60	-,00047	1,000
	41-50	20-30	,26127*	,000
		31-40	,01905	,933
		51-60	,01858	,983
	51-60	20-30	,24270*	,002
		31-40	,00047	1,000
		41-50	-,01858	,983

Yapılan test sonucunda 31-40 yaş ($\bar{X}=2,97$; 41-50 yaş ($\bar{X}=2,99$) ve 51-60 yaş ($\bar{X}=2,97$) aralığındaki öğretmenler ile 20-30 yaş ($\bar{X}=2,73$) aralığındaki öğretmenler arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle 31-40, 41-50 ve 51-60 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 20-30 yaş aralığında olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

4.1.1.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Medeni Durum Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Boyut	Medeni Durum	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Su Tüketimi	Bekâr	57	2,34	,485	264	-2,201	,029
	Evli	209	2,48	,409			
Elektrik Tüketimi	Bekâr	57	2,77	,314	264	,624	,533
	Evli	209	2,74	,381			
Yakıt Kullanımı	Bekâr	57	3,15	1,085	264	-5,638	,000
	Evli	209	3,86	,777			
Geri Dönüşüm	Bekâr	57	2,94	,536	264	,162	,871
	Evli	209	2,93	,473			
Ekoloji	Bekâr	57	2,69	,541	264	-4,423	,000
	Evli	209	3,03	,500			
2.El Kullanımı	Bekâr	57	2,98	,667	264	-1,316	,189
	Evli	209	3,11	,705			
Kâğıt Kullanımı	Bekâr	57	3,33	,477	264	,369	,712
	Evli	209	3,30	,554			
Genel Ortalama	Bekâr	57	2,83	,251	264	-5,003	,000
	Evli	209	2,99	,201			

Tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir su tüketimi davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}$ =2,48) bekâr öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}$ =2,34) yüksek bulunmuştur. Bu durumda evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalamalarının bekâr sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir (p=,029). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, bekâr ve evli öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi davranışlarının ortalamadan daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.8 incelendiğinde çalışmaya katılan bekâr sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}$ =2,77) evli öğretmenlerin sürdürülebilir elektrik tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}$ =2,74) yüksek

bulunmuştur. Ancak bu fark bekâr ve evli öğretmenler açısından anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,533$).

Tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,86$) bekâr öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,15$) yüksek bulunmuştur. Evli sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu anlamlı fark neticesinde, evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt kullanımı boyutu puan ortalamalarının bekâr sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,000$). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, bekâr ve evli öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışlarının ortalama puanından daha yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin özel araç kullanımı, kalorifer, doğalgaz vb. kullanımı noktalarında sürdürülebilir tüketime dikkat ettikleri söylenebilir. Öğretmenlerin medeni durumlarına göre yakıt kullanımına ilişkin verdikleri yanıtların standart sapmaları incelendiğinde bekâr öğretmenlerin homojenlikten uzaklaştıkları görülmektedir. Bu duruma evli ve bekâr öğretmenlerin özellikle araç kullanma ve seyahat etme sürelerindeki değişiklikler neden olabilir.

Tablo 4.1.8 dikkate alındığında çalışmaya katılan bekâr ($\bar{X}=2,94$) sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüşümlü ürün kullanımı davranışları boyutu puan ortalamaları ile evli öğretmenlerin puan ortalamaları ($\bar{X}=2,93$) birbirine oldukça yakın bulunmaktadır. Bu durumda bekâr ve evli öğretmenlerin geri dönüşümlü ürün kullanımı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=,871$). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, bekâr ve evli öğretmenlerin geri dönüşümlü ürün kullanımı davranışlarının ortalama seviyesinde olduğu görülmektedir.

Yine tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,03$) bekar öğretmenlerin ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,69$) yüksek bulunmuştur. Bu durumda evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalamalarının bekar sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,000$).

Tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,11$) bekâr öğretmenlerin puan

ortalamasından ($\bar{X}=2,98$) yüksek bulunmuştur. Ancak ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,189$).

Yine tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan bekâr sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,33$) evli öğretmenlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=3,30$) yüksek bulunmuştur. Ancak bekâr sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu fark anlamlı düzeyde değildir ($p=,712$).

Tablo 4.1.8'e göre çalışmaya katılan evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel sürdürülebilir tüketim davranışları puan ortalaması ($\bar{X}=2,99$) bekâr öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışları puan ortalamasından ($\bar{X}=2,83$) yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda evli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ölçeği genel puan ortalamalarının bekâr sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,000$). Ayrıca genel standart sapma değerlerine bakıldığında öğretmenlerin cevaplarının homojen bir yapıda olduğu görülmektedir.

4.1.1.5.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Boyut	Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Su Tüketimi	Lisans	221	2,46	,42	264	,622	,535
	Lisansüstü	45	2,41	,45			
Elektrik Tüketimi	Lisans	221	2,76	,37	264	1,839	,067
	Lisansüstü	45	2,65	,34			
Yakıt Kullanımı	Lisans	221	3,77	,89	264	2,340	,020
	Lisansüstü	45	3,43	,87			
Geri Dönüşüm	Lisans	221	2,92	,47	264	-,518	,605
	Lisansüstü	45	2,96	,53			
Ekoloji	Lisans	221	2,96	,53	264	,054	,957
	Lisansüstü	45	2,95	,49			
2.El Kullanımı	Lisans	221	3,11	,69	264	1,303	,194
	Lisansüstü	45	2,96	,70			
Kâğıt Kullanımı	Lisans	221	3,32	,54	264	,570	,569
	Lisansüstü	45	3,27	,50			

Genel	Lisans	221	2,97	,22	264	2,632	,009
Ortalama	Lisansüstü	45	2,88	,20			

Tablo 4.1.9'a göre çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir su tüketimi davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,46$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,41$) yüksek bulunmuştur. Ancak ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=.535$).

Tablo 4.1.9'a göre çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışları puan ortalaması ($\bar{X}=2,76$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir su tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,65$) yüksek bulunmuştur. Lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu fark anlamlı düzeyde değildir ($p=.067$).

Tablo 4.1.9 incelendiğinde çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışları puan ortalamasının ($\bar{X}=3,77$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı puan ortalamasından ($\bar{X}=3,43$) yüksek olduğu görülmektedir. Lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt kullanımı puan ortalamalarının lisansüstü mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabılır ($p=.020$). Ölçeğin genel aritmetik ortalamasının 2,96 olduğu düşünüldüğünde, lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışlarının ortalamadan daha yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin yakıt kullanımı boyutunda verdikleri cevaplara göre standart sapma değerleri diğer boyutlardan daha yüksek seviyededir. Bu durumda yakıt kullanımı boyutunda cevapların ve sürdürülebilir tüketim davranışlarının diğer boyutlara göre daha heterojen olduğu söylenebilir.

Tablo 4.1.9 incelendiğinde çalışmaya katılan lisansüstü mezunu ($\bar{X}=2,96$) sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüşümlü ürün kullanımı davranışları boyutu puan ortalamaları ile lisans mezunu öğretmenlerin puan ortalamalarının ($\bar{X}=2,92$) birbirine ve ölçeğin genel aritmetik ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca lisansüstü ve lisans mezunu öğretmenlerin geri dönüşümlü ürün kullanımı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=.605$).

Yine tablo 4.1.9'a göre çalışmaya katılan lisans ($\bar{X}=2,96$) ve lisansüstü ($\bar{X}=2,95$) mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışları boyutu puanları

ölçeğin genel aritmetik ortalaması ile aynı seviyededir. Ayrıca lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenler arasında ekolojik ürün kullanımı boyutunda anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=,957$).

Tablo 4.1.9 incelendiğinde göre çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,11$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=2,96$) yüksek bulunmuştur. Ancak ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p=,194$).

Tablo 4.1.9 dikkate alındığında çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışları boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,32$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=3,27$) yüksek bulunmuştur. Lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenleri lehine gerçekleşen bu fark anlamlı düzeyde değildir ($p=,569$). Ancak öğretmenlerin su, elektrik kullanımı gibi diğer boyutlara göre kâğıt kullanımı konusunda daha yüksek puan aldıkları dikkat çekmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin bu konuda bilgili ve sürdürülebilir kâğıt tüketimine dikkat eden hassas davranışlara sahip oldukları söylenebilir.

Çalışmaya katılan lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel sürdürülebilir tüketim davranışları puan ortalaması ($\bar{X}=2,97$) lisansüstü mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışları puan ortalamasından ($\bar{X}=2,88$) yüksek bulunmuştur. Bu durumda lisans mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışları ölçeği genel puan ortalamalarının lisansüstü mezunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir ($p=,009$). Mezuniyet durumlarına göre genel standart sapma değerlerinin düşük seviyede olduğu, dolayısıyla öğretmenlerin yanıtlarının homojen bir yapıda olduğu görülmektedir.

4.1.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Mesleki Deneyim Değişkenine Göre İstatistikler

Boyut	Mesleki Deneyim	n	$\bar{X}$	ss
Su Kullanımı	1-10 yıl	69	2,38	,41
	11-20 yıl	107	2,51	,44
	21-30 yıl	79	2,45	,43
	31-40 yıl	11	2,32	,28
Elektirik	1-10 yıl	69	2,75	,36

Kullanımı	11-20 yıl	107	2,71	,39
	21-30 yıl	79	2,78	,34
	31-40 yıl	11	2,76	,29
Yakıt Kullanımı	1-10 yıl	69	3,54	,96
	11-20 yıl	107	3,91	,80
	21-30 yıl	79	3,63	,88
	31-40 yıl	11	3,47	1,17
Geri Dönüşüm	1-10 yıl	69	2,97	,42
	11-20 yıl	107	2,87	,51
	21-30 yıl	79	2,95	,49
	31-40 yıl	11	3,12	,40
Ekoloji	1-10 yıl	69	2,81	,54
	11-20 yıl	107	2,92	,51
	21-30 yıl	79	3,13	,47
	31-40 yıl	11	2,98	,58
İkinci El Kullanımı	1-10 yıl	69	2,99	,68
	11-20 yıl	107	3,07	,67
	21-30 yıl	79	3,17	,76
	31-40 yıl	11	3,22	,46
Kâğıt Kullanımı	1-10 yıl	69	3,30	,53
	11-20 yıl	107	3,33	,54
	21-30 yıl	79	3,31	,52
	31-40 yıl	11	3,24	,65
Genel Ortalama	1-10 yıl	69	2,91	,23
	11-20 yıl	107	2,97	,21
	21-30 yıl	79	2,99	,21
	31-40 yıl	11	2,94	,14
Toplam		266	2,96	,22
Ölçekten alınabilecek en az puan: 36 = 1				
Ölçekten alınabilecek en çok puan: 180 = 5				

Tablo 4.1.10'a göre 1-10 yıl mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir su tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,38); 11-20 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin de nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,51) olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-30 yıl (2,45) ve 31-40 yıl (2,32) mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da nadiren böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.10 incelendiğinde 1-10 yıl (2,75) ve 11-20 yıl (2,71) mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-

30 yıl (2,78) ve 31-40 yıl (2,76) mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.10 dikkate alındığında 1-10 yıl (3,54) ve 11-20 yıl (3,91) mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının sık sık böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-30 yıl (3,63) ve 31-40 yıl (3,47) mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da sık sık böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. Ayrıca yakıt kullanımı standart sapma değerlerinin diğer boyutlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin yakıt kullanımı davranışlarının diğer boyutlara göre daha heterojen olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 4.1.10 incelendiğinde 1-10 yıl (2,97) ve 11-20 yıl (2,87) mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüşümlü ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-30 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım düzeyinde (2,95) olduğu görülmektedir. Yine 31-40 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde (3,12) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.10'a göre 1-10 yıl (2,81) ve 11-20 yıl (2,92) mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-30 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları ara sıra böyle yaparım düzeyindedir (3,13). 31-40 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puanlarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde (2,98) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.10 incelendiğinde 1-10 yıl mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde (2,99) olduğu dikkat çekmektedir. 11-20 yıl (3,07) ve 21-30 yıl (3,17) mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 31-40 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenlerin de ara sıra böyle yaparım düzeyinde (3,22) aritmetik ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.1.10'a göre 1-10 yıl (3,30) ve 11-20 yıl (3,33) mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışı aritmetik puan

ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 21-30 yıl (3,31) ve 31-40 yıl (3,24) mesleki deneyime sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.1.10 incelendiğinde tüm mesleki deneyim kategorilerindeki öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışları aritmetik puan ortalamalarının ölçek genel aritmetik puan ortalamasına oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Ancak mesleki deneyimlerine göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin özellikle yakıt kullanımı konusunda diğer boyutlardan daha yüksek seviyede puan aldıkları dikkat çekmektedir. Yakıt kullanımına ek olarak öğretmenlerin kâğıt kullanımı konusunda da dikkat çekici bir seviyede puan aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda genel olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin yakıt ve kâğıt kullanımı konularında daha duyarlı oldukları düşünülebilir. Genel standart sapma değeri incelendiğinde ise öğretmenlerin cevaplarının homojen dağıldığı görülmektedir.

4.1.1.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar

Tablo 4.1.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Mesleki Deneyimleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare Ortalaması	F	p
Su Kullanımı	Gruplar Arası	,813	3	,271	1,473	,222
	Grup İçi	48,168	262	,184		
Toplam		48,980	265			
Elektrik Kullanımı	Gruplar Arası	,177	3	,059	,433	,730
	Grup İçi	35,716	262	,136		
Toplam		35,893	265			
Yakıt Kullanımı	Gruplar Arası	7,290	3	2,430	3,068	,028
	Grup İçi	207,549	262	,792		
Toplam		214,840	265			
Geri Dönüşüm	Gruplar Arası	,962	3	,321	1,360	,256
	Grup İçi	61,780	262	,236		
Toplam		62,742	265			
Ekoloji	Gruplar Arası	3,982	3	1,327	4,992	,002
	Grup İçi	69,660	262	,266		
Toplam		73,642	265			
İkinci El Kullanımı	Gruplar Arası	1,389	3	,463	,948	,418
	Grup İçi	127,946	262	,488		
Toplam		129,335	265			

Kâğıt Kullanımı	Gruplar Arası	,085	3	,028	,097	,961
	Grup İçi	76,722	262	,293		
Toplam		76,807	265			
Genel Ortalama	Gruplar Arası	,288	3	,096	1,964	,120
	Grup İçi	12,785	262	,049		
Toplam		13,073	265			

Yapılan analiz sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları su ($p=,222$) ve elektrik kullanımı ($p=,730$) ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yapılan ANOVA analizi sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,028$). Ancak bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için yapılan Post Hoc (Scheffe) testinin sonucunda farkın yönü tespit edilemediği için Post Hoc (Tukey) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Tüketimi Davranışı Puan Ortalamaları ile Mesleki Deneyim Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Tukey) Testi Sonuçları

	Mesleki Deneyim (I)	Mesleki Deneyim (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Tukey	1-10	11-20	-,36825*	,039
		21-30	-,09341	,920
		31-40	,06930	,995
	11-20	0-10	,36825*	,039
		21-30	,27484	,162
		31-40	,43755	,408

Yapılan Tukey testi sonucunda, 11-20 yıl mesleki tecrübeye sahip olan öğretmenler (3,91) ile 1-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olan öğretmenler (3,54) arasında sürdürülebilir yakıt kullanımı konusunda anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 11-20 yıl mesleki tecrübeye sahip olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 1-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışı olarak yakıt kullanımı konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

Tablo 4.1.11'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları geri dönüşüm ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,256$).

Yine tablo 4.1.11 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ekolojik ürün kullanımı ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni

arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,002$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Mesleki Deneyim Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Mesleki Deneyim (I)	Mesleki Deneyim (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	1-10	11-20	-,11364	,565
		21-30	-,32005*	,003
		31-40	-,17022	,793
	21-30	1-10	,32005*	,003
		11-20	,20641	,066
		31-40	,14983	,846

Test sonucunda 21-30 yıl mesleki tecrübeye sahip olan öğretmenler ($\bar{X}=3,13$) ile 1-10 yıl mesleki tecrübeye sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,81$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 21-30 yıl mesleki tecrübeye sahip olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 1-10 yıl mesleki tecrübeye sahip olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları ekolojik ürün kullanımı konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

Tablo 4.1.11 dikkate alındığında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ikinci el ürün ($p=,418$) ve kâğıt kullanımı ($p=,961$) ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.1.11'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları genel ortalama puanları ile mesleki deneyim değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,120$).

4.1.1.8.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.1.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanlarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İstatistikler

Boyut	Gelir Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss
Su Kullanımı	5000-7000 TL	12	2,50	,31
	7001-9000 TL	9	2,51	,44
	9001-11000 TL	47	2,40	,47
	11001-13000 TL	80	2,52	,35
	13001-15000 TL	55	2,48	,51
	15001 TL ve üzeri	63	2,36	,40

Elektrik Kullanımı	5000-7000 TL	12	2,53	,18
	7001-9000 TL	9	2,98	,34
	9001-11000 TL	47	2,81	,38
	11001-13000 TL	80	2,71	,34
	13001-15000 TL	55	2,76	,37
	15001 TL ve üzeri	63	2,73	,39
Yakıt Kullanımı	5000-7000 TL	12	2,23	,76
	7001-9000 TL	9	3,57	,58
	9001-11000 TL	47	3,82	,83
	11001-13000 TL	80	3,78	,94
	13001-15000 TL	55	3,74	,82
	15001 TL ve üzeri	63	3,81	,78
Geri Dönüşüm	5000-7000 TL	12	2,86	,46
	7001-9000 TL	9	2,95	,62
	9001-11000 TL	47	2,87	,47
	11001-13000 TL	80	2,96	,51
	13001-15000 TL	55	2,86	,48
	15001 TL ve üzeri	63	3,02	,44
Ekoloji	5000-7000 TL	12	2,43	,41
	7001-9000 TL	9	3,00	,65
	9001-11000 TL	47	2,99	,59
	11001-13000 TL	80	3,01	,56
	13001-15000 TL	55	2,98	,44
	15001 TL ve üzeri	63	2,93	,44
İkinci El Kullanımı	5000-7000 TL	12	3,29	,65
	7001-9000 TL	9	2,88	,65
	9001-11000 TL	47	3,13	,78
	11001-13000 TL	80	3,04	,72
	13001-15000 TL	55	3,09	,67
	15001 TL ve üzeri	63	3,10	,63
Kâğıt Kullanımı	5000-7000 TL	12	3,27	,44
	7001-9000 TL	9	3,48	,78
	9001-11000 TL	47	3,32	,59
	11001-13000 TL	80	3,33	,51
	13001-15000 TL	55	3,21	,54
	15001 TL ve üzeri	63	3,35	,49
Genel Ortalama	5000-7000 TL	12	2,62	,12
	7001-9000 TL	9	3,03	,13
	9001-11000 TL	47	2,98	,22
	11001-13000 TL	80	2,98	,21
	13001-15000 TL	55	2,96	,22
	15001 TL ve üzeri	63	2,97	,20

Toplam	266	2,96	,22
Ölçekten alınabilecek en az puan: 36 = 1			
Ölçekten alınabilecek en çok puan: 180 = 5			

Tablo 4.1.14 incelendiğinde 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir su tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,50); 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin de nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,51) olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 9001-11000 TL (2,40) ve 11001-13000 TL (2,52) gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puan ortalamalarının da nadiren böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. Yine 13001-15000 TL (2,48) ve 15001 TL (2,36) üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları nadiren böyle yaparım kategorisine eşdeğerdir.

Tablo 4.1.14'e göre 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,53). 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir elektrik tüketimi davranışı aritmetik puan ortalamalarının ise ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,98). Benzer şekilde 9001-11000 TL (2,81) ve 11001-13000 TL (2,71) gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (2,76) ve 15001 TL üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puanları da (2,73) ara sıra böyle yaparım seviyesindedir.

Tablo 4.1.14 incelendiğinde 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,23). 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puanlarının ise sık sık böyle yaparım seviyesinde (3,57) olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 9001-11000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,82) ve 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,78) sık sık böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (3,74) ve 15001 TL üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puanları (3,81) sık sık böyle yaparım kategorisine eşdeğerdir. Ölçeğin genel aritmetik puan ortalaması 2,96 iken öğretmenlerin sürdürülebilir yakıt kullanımı alt boyutu puan ortalamaları 3,71 seviyesindedir. Bu durumda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir yakıt kullanımı davranışlarının yüksek düzeyde olduğu, yakıt

kullanımı konusunda hassas davrandıkları söylenebilir. Yakıt kullanımı boyutunun standart sapma değerleri incelendiğinde ise öğretmenlerin yanıtlarının diğer boyutlara göre daha heterojen dağıldığı görülmektedir.

Tablo 4.1.14 dikkate alındığında 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüştürülebilir ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının (2,86) ve 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puanlarının (2,95) ara sıra böyle yaparım düzeyine eşdeğer olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 9001-11000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (2,87) ve 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puan ortalamalarının da ara sıra böyle yaparım düzeyinde (2,96) olduğu görülmektedir. 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (2,86) ve 15001 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puan ortalamaları (3,02) ise ara sıra böyle yaparım seviyesindedir. Geri dönüştürülebilir ürün kullanımı genel aritmetik puan ortalamaları 2,93 olduğu için sosyal bilgiler öğretmenlerinin geri dönüştürülebilir ürün kullanımı davranışlarının ortalama (2,96) yakın düzeyde olduğu söylenebilir.

Yine tablo 4.1.14'e göre 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekolojik ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının nadiren böyle yaparım seviyesinde (2,43); 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin ise ara sıra böyle yaparım seviyesinde (3,00) olduğu görülmektedir. 9001-11000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (2,99) ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülürken, 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin puanlarının da (3,01) ara sıra böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. Yine 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (2,98) ve 15001 TL üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (2,93) ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.14 incelendiğinde 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde (3,29); 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin de ara sıra böyle yaparım seviyesinde (2,88) olduğu görülmektedir. 9001-11000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,13) ve 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,04) ara sıra böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (3,09) ve 15001 TL üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan

ortalamaları (3,10) da ara sıra böyle yaparım seviyesindedir. İkinci el ürün kullanımı genel aritmetik ortalama puanları 3,09 olduğu için öğretmenlerinin ikinci el ürün kullanımı davranışlarının ölçek genel aritmetik ortalamasından (2,96) daha üst seviyede olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin çeşitli ürünleri ikinci el olarak kullanma noktasında sürdürülebilir tüketim açısından duyarlı davrandıkları sonucuna ulaşılabilir. İkinci el ürün kullanımı boyutunda ortaya çıkan standart sapma değerine bakıldığında öğretmenlerin cevaplarının diğer kategorilere göre daha heterojen dağıldığı görülmektedir.

Tablo 4.1.14'e göre 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışı aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (3,27). 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının sık sık böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (3,48). Ancak 9001-11000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,32) ve 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,33) ara sıra böyle yaparım düzeyinde olduğu görülmektedir. 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (3,21) ve 15001 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (3,35) ara sıra böyle yaparım seviyesindedir. Genel sürdürülebilir kâğıt kullanımı aritmetik ortalama puanları 3,31 olduğu için öğretmenlerin sürdürülebilir kâğıt kullanımı davranışlarının ölçek ortalamasından (2,96) yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.1.14 incelendiğinde 5000-7000 TL gelir düzeyine sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel sürdürülebilir tüketim davranışı aritmetik puan ortalamalarının (2,62) ara sıra böyle yaparım seviyesinde; 7001-9000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının (3,03) da ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir. 9001-11000 ve 11001-13000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamalarının ara sıra böyle yaparım seviyesinde olduğu görülmektedir (2,98). 13001-15000 TL gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (2,96) ve 15001 TL üzeri gelir düzeyine sahip öğretmenlerin aritmetik puan ortalamaları (2,97) da ara sıra böyle yaparım seviyesindedir.

Aylık gelir düzeylerine göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin su, elektrik, yakıt, geri dönüşüm, ekoloji, ikinci el ürün ve kâğıt kullanımı kategorilerinde aldıkları puanlar incelendiğinde özellikle yakıt kullanımı konusunda yüksek seviyede puan aldıkları dikkat çekmektedir. Yakıt kullanımına ek olarak öğretmenlerin kâğıt kullanımı konusunda da yüksek sayılabilecek bir seviyede puan aldıkları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda genel olarak sosyal

bilgiler öğretmenlerinin yakıt ve kâğıt kullanımı konularında daha duyarlı oldukları düşünülebilir. Genel standart sapma değerine bakıldığında öğretmenlerin aylık gelir düzeylerine göre sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin verdikleri cevapların homojen bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

4.1.1.9.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin ANOVA Analizi ve Yorumlar

Tablo 4.1.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Puanları ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare Ortalaması	F	p
Su Kullanımı	Gruplar Arası	1,162	5	,232	1,264	,280
	Grup İçi	47,818	260	,184		
Toplam		48,980	265			
Elektrik Kullanımı	Gruplar Arası	1,395	5	,279	2,102	,066
	Grup İçi	34,498	260	,133		
Toplam		35,893	265			
Yakıt Kullanımı	Gruplar Arası	28,200	5	5,640	7,857	,000
	Grup İçi	186,640	260	,718		
Toplam		214,840	265			
Geri Dönüşüm	Gruplar Arası	1,068	5	,214	,901	,481
	Grup İçi	61,674	260	,237		
Toplam		62,742	265			
Ekoloji	Gruplar Arası	3,715	5	,743	2,763	,019
	Grup İçi	69,927	260	,269		
Toplam		73,642	265			
İkinci El Kullanımı	Gruplar Arası	1,144	5	,229	,464	,803
	Grup İçi	128,191	260	,493		
Toplam		129,335	265			
Kâğıt Kullanımı	Gruplar Arası	1,007	5	,201	,691	,631
	Grup İçi	75,800	260	,292		
Toplam		76,807	265			
Genel Ortalama	Gruplar Arası	1,511	5	,302	6,797	,000
	Grup İçi	11,562	260	,044		
Toplam		13,073	265			

Yapılan analiz sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları su ($p=,280$) ve elektrik kullanımı ($p=,066$) ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Yapılan analiz sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt kullanımı ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,000$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Yakıt Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Aylık Gelir Düzeyi (I)	Aylık Gelir Düzeyi (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	5000-7000	7001-9000	-1,34444*	,026
		9001-11000	-1,59220*	,000
		11001-13000	-1,55417*	,000
		13001-15000	-1,51212*	,000
		15001 ve üzeri	-1,58254*	,000
	7001-9000	5000-7000	1,34444*	,026
		9001-11000	-,24775	,986
		11001-13000	-,20972	,992
		13001-15000	-,16768	,998
		15001 ve üzeri	-,23810	,987
	9001-11000	5000-7000	1,59220*	,000
		7001-9000	,24775	,986
		11001-13000	,03803	1,000
		13001-15000	,08008	,999
		15001 ve üzeri	,00966	1,000
	11001-13000	5000-7000	1,55417*	,000
		7001-9000	,20972	,992
		9001-11000	-,03803	1,000
		13001-15000	,04205	1,000
		15001 ve üzeri	-,02837	1,000
	13001-15000	5000-7000	1,51212*	,000
		7001-9000	,16768	,998
		9001-11000	-,08008	,999
		11001-13000	-,04205	1,000
		15001 ve üzeri	-,07042	,999
	15001 ve üzeri	5000-7000	1,58254*	,000
		7001-9000	,23810	,987
		9001-11000	-,00966	1,000
		11001-13000	,02837	1,000
		13001-15000	,07042	,999

Yapılan scheffe testi sonucunda, sürdürülebilir yakıt kullanımı konusunda aylık 7001-9000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,57$); 9001-11000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,82$) ve 11001-13000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,78$) ile aylık 5000-7000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,23$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Aynı şekilde 13001-15000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,74$) ve 15001 TL ve üzeri gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,81$) ile 5000-7000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,23$) arasında da anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 7001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olan tüm öğretmen gruplarının 5000-7000 TL aylık gelire sahip olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları yakıt kullanımı konusunda daha duyarlı oldukları söylenebilir.

Tablo 4.1.15'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları geri dönüşümlü ürün kullanımı ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p=,481$).

Tablo 4.1.15 dikkate alındığında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ekolojik ürün kullanımı ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,019$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ekolojik Ürün Kullanımı Davranışı Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Aylık Gelir Düzeyi (I)	Aylık Gelir Düzeyi (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	5000-7000	7001-9000	-,56667	,296
		9001-11000	-,55816	,053
		11001-13000	-,58417*	,023
		13001-15000	-,54848	,054
		15001 ve üzeri	-,50317	,095
	11001-13000	5000-7000	,58417*	,023
		7001-9000	,01750	1,000
		9001-11000	,02601	1,000
		13001-15000	,03568	1,000
		15001 ve üzeri	,08099	,973

Tablo 4.1.17'de 11001-13000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,01$) ile 5000-7000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,43$) arasında ekolojik ürün kullanımı konusunda anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 11001-13000 TL aylık gelire

sahip olan sosyal bilgiler öğretmenleri, 5000-7000 TL aylık gelire sahip öğretmenlere göre sürdürülebilir tüketici davranışları ekolojik ürün kullanımı konusunda daha duyarlıdır denilebilir.

Tablo 4.1.15'e göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ikinci el ürün ($p=,803$) ve kâğıt kullanımı ($p=,631$) ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.1.15 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları genel ortalama puanları ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=,000$). Bu anlamlı farkın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için Post Hoc (Scheffe) testi yapılmıştır.

Tablo 4.1.18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışı Genel Puan Ortalamaları ile Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farka Yönelik Post Hoc (Scheffe) Testi Sonuçları

	Aylık Gelir Düzeyi (I)	Aylık Gelir Düzeyi (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Scheffe	5000-7000	7001-9000	-,41435*	,002
		9001-11000	-,36668*	,000
		11001-13000	-,36065*	,000
		13001-15000	-,33944*	,000
		15001 ve üzeri	-,35042*	,000
	7001-9000	5000-7000	,41435*	,002
		9001-11000	,04768	,996
		11001-13000	,05370	,991
		13001-15000	,07492	,964
		15001 ve üzeri	,06393	,981
	9001-11000	5000-7000	,36668*	,000
		7001-9000	-,04768	,996
		11001-13000	,00603	1,000
		13001-15000	,02724	,995
		15001 ve üzeri	,01626	,999
	11001-13000	5000-7000	,36065*	,000
		7001-9000	-,05370	,991
		9001-11000	-,00603	1,000
		13001-15000	,02121	,997
		15001 ve üzeri	,01023	1,000
	13001-15000	5000-7000	,33944*	,000
		7001-9000	-,07492	,964
		9001-11000	-,02724	,995
		11001-13000	-,02121	,997

	15001 ve üzeri	-,01098	1,000
15001 ve üzeri	5000-7000	,35042*	,000
	7001-9000	-,06393	,981
	9001-11000	-,01626	,999
	11001-13000	-,01023	1,000
	13001-15000	,01098	1,000

Scheffe testi sonucunda aylık 7001-9000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=3,03$); aylık 9001-11000 ve 11001-13000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,98$) ile aylık 5000-7000 TL gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,62$) arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 13001-15000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,96$) ve 15001 TL ve üzeri aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,97$) ile 5000-7000 TL aylık gelire sahip öğretmenler ($\bar{X}=2,62$) arasında da anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 7001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olan tüm öğretmen gruplarının 5000-7000 TL aylık gelire sahip olan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketici davranışları konusunda daha duyarlı oldukları söylenebilir.

4.1.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Kuruluşu Üyeliği Değişkenine Göre Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin hangi çevre kuruluşuna üye oldukları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4.1.19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Üye Oldukları Çevre Kuruluşlarına İlişkin İstatistikler

Çevre Kuruluşu	f
TEMA	29
Greenpeace	5
ÇEKÜL	2
Eco School	1

Araştırmaya katılan öğretmenlerin en fazla üye oldukları çevre kuruluşu TEMA (n=29) olarak görülmektedir. Öğretmenlerin diğer üye oldukları çevre kuruluşları ise Greenpeace (n=5), ÇEKÜL (n=2) ve Eco School (n=1) olarak görülmektedir.

Tablo 4.1.20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketici Davranışları Ölçeği Alt Boyutlarında Aldıkları Puanların Çevre Kuruluşu Üyeliği Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Boyut	Çevre kuruluşu üyeliği	f	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
-------	------------------------	---	-----------	----	----	---	---

Su	Evet	37	2,38	,328	264	-1,165	,245
Tüketimi	Hayır	229	2,47	,444			
Elektrik	Evet	37	2,74	,375	264	-,160	,873
Tüketimi	Hayır	229	2,75	,368			
Yakıt	Evet	37	3,59	,901	264	-,889	,375
Kullanımı	Hayır	229	3,74	,901			
Geri	Evet	37	3,04	,465	264	1,402	,162
Dönüşüm	Hayır	229	2,92	,489			
Ekoloji	Evet	37	2,91	,521	264	-2,617	,538
	Hayır	229	2,97	,529			
2.El	Evet	37	3,18	,858	264	,895	,371
Kullanımı	Hayır	229	3,07	,669			
Kâğıt	Evet	37	3,41	,468	264	1,194	,233
Kullanımı	Hayır	229	3,30	,549			
Genel	Evet	37	2,95	,221	264	-,275	,784
Ortalama	Hayır	229	2,96	,223			

Tablo 4.1.20 incelendiğinde çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,47$), üye olan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,38$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği su tüketimi boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20'ye göre çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,75$), üye olan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,74$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği elektrik tüketimi boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20 incelendiğinde çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,74$), üye olan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici

davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,59$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği yakıt tüketimi boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$). Çevre kuruluşu üyeliğine göre yakıt tüketimi boyutu standart sapma değeri diğer boyutlardan daha yüksek seviyededir. Bu durumda diğer boyutlara göre öğretmenlerin yakıt kullanımına ilişkin cevapları daha heterojen dağılmaktadır.

Tablo 4.1.20 dikkate alındığında çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşümlü ürün kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,04$), üye olmayan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşümlü ürün kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,92$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği geri dönüşümlü ürün kullanımı boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20 incelendiğinde çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=2,97$), üye olan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=2,91$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ekolojik ürün kullanımı boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20'ye göre çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el ürün kullanımı boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,18$), üye olmayan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el ürün kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,07$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği ikinci el ürün kullanımı boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20 incelendiğinde çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı

boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=3,41$), üye olmayan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı boyutu puan ortalamasından ($\bar{X}=3,30$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği kâğıt kullanımı boyutu puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 4.1.20 dikkate alındığında çalışmaya katılan herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği genel puan ortalaması ($\bar{X}=2,96$), herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği genel puan ortalamasından ($\bar{X}=2,95$) yüksek bulunmuştur. Ancak, herhangi bir çevre kuruluşuna üye olan ve olmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketici davranışları ölçeği puan ortalamaları arasında ortaya çıkan bu fark anlamlı düzeyde gerçekleşmemiştir ($p>0.05$). Genel standart sapma değerleri incelendiğinde öğretmenlerin çevre kuruluşu üyeliğine göre verdikleri cevapların homojen bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

4.2. NİTEL BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikli olarak doküman analizi yöntemiyle 2018 SBDÖP’de ve ders kitaplarında sürdürülebilir tüketim kavramının yer alma durumları incelenmiştir. Ardından sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analize tabi tutularak yorumlanmıştır.

4.2.1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP’nin özel amaçları incelendiğinde öğrencilerin kazanmaları beklenen şu bilgi ve davranışların sürdürülebilir tüketim kavramı ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olduğu görülmüştür:

- Sorumluluklarını yerine getirmek
- Kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmek
- İnsan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilmek
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına vararak çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmak ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmak.
- Değişim ve sürekliliği algılamak

- Toplumsal sorunların çözümü için görüş belirtmek
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren sorunlara duyarlılık göstermek.

SBDÖP’de yer alan bu hedefler aracılığıyla gelecek nesillerin ekonomik, doğal ve beşerî anlamda tüketim davranışlarının sürdürülebilir olmasına yönelik eğitim öğretim faaliyetleri hedeflenmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde 2018 SBDÖP içeriği “sürdürülebilir tüketim” kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda programın özel amaçları, temel becerileri, değerler eğitimi ve öğrenme alanları içeriği sürdürülebilir tüketim kavramını içermeye durumlarına bakılarak incelenmiştir.

4.2.1.1.Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçlarında Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP’nin özel amaçları 18 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler detaylıca incelendiğinde sürdürülebilir tüketim kavramını doğrudan içeren herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Ancak bazı amaçlarda dolaylı olarak sürdürülebilirlik kavramının farklı boyutları yer almaktadır. Bu maddeler şöyledir:

Tablo 4.2.1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları

2018 SBDÖP Özel Amaçları

- 4. Amaç:** Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri
 - 5. Amaç:** Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri
 - 6. Amaç:** Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları
 - 10. Amaç:** Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları
 - 11. Amaç:** Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları
 - 14. Amaç:** Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri
-

17. Amaç: Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri

Dördüncü amaçta Türk kültürünün ve tarihinin, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasının koruması ve geliştirilmesi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda tarihi ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği amaç edinilmektedir. Sosyal bilgiler dersi insana dair her konuyu kapsadığı için bu amaçta, insanın geçmişi ile ilgili bilgi ve belgelerin sürdürülebilir bir şekilde tüketilerek geleceğe aktarılması hedeflenmektedir.

Beşinci ve altıncı maddelerde insan ve doğa ilişkisine vurgu yapılmaktadır. İnsanın yaşadığı yakın çevresini ve dünyayı tanıyarak insan, çevre ve mekân arasındaki ilişkiyi tanınması beklenmektedir. Özellikle doğal kaynakların ve çevrenin sınırlılığının farkında olarak bunların sürdürülebilir tüketiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin içeriğinin en önemli boyutlarından birisi insan ve doğa ilişkisidir. Bu bağlamda bu özel amaçlarda gelecek nesillerin çevreyi ve kıt kaynakları koruyarak sürdürülebilir bir şekilde tüketmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

Onuncu maddede ise öğrencilerin; zaman ve mekân ilişkisi içerisinde tarihsel kanıtları sorgulayarak insan, nesne, olay, olgu ilişkisini değişim ve süreklilik çerçevesinde algılamaları hedeflenmektedir. Burada insanın yaşadığı zamanın, olayların ve olguların sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğinin anlaşılması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi insan ve zaman ilişkisini içermekte ve bu sürecin sürdürülebilirliğine vurgu yapmaktadır.

On birinci maddede öğrencilerin bilim ve teknolojinin geçmişten günümüze gelişim sürecini kavramaları ve bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları amaçlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi insan ile bilim ve teknoloji arasındaki ilişkiyi de içerdiğinden, burada bilgi ve teknolojinin bilinçli tüketiminin sağlanması hedeflenmektedir.

On dördüncü ve on yedinci maddelerde öğrencilerin bireysel, toplumsal ve dünyayı ilgilendiren sorunlara karşı duyarlı olmaları amaçlanmaktadır. Günümüz dünya sorunlarına karşı duyarlı bireyler yetiştirilmesi, böylece bireyler, toplumlar ve tüm dünya için daha sürdürülebilir bir yaşamın sağlanması hedeflenmektedir.

Tüm bu amaçlardan, sosyal bilgilerin bireyi zaman, mekân, çevre ve toplum gibi çok yönlü sürdürülebilir bir hayata hazırlamayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

4.2.1.2.Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Becerilerinde Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP’de temel yeterlilikler çerçevesinde yer alan yeterlilikler ile de uyumlu olarak belirlenen 27 temel beceri bulunmaktadır. Bu beceriler arasında doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili bir beceri yer almamaktadır. Ancak dolaylı olarak sürdürülebilir tüketim kavramı ile bağlantı kurulabilecek olan beceriler şunlardır:

Tablo 4.2.2. *Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Becerileri*

2018 SBDÖP Temel Becerileri

Çevre Okuryazarlığı

Değişim ve Sürekliliği Algılama

Yenilikçi Düşünme

Çevre Okuryazarlığı: Günümüzde toplumların çevresel sorunlarla başa çıkma sürecinde bireylerin çevre okuryazarlığına sahip olmaları büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi aracılığıyla çevre ile ilgili bilgi ve yeterliliklere sahip, çevreyi koruyup geliştiren ve sürdürülebilir bir şekilde kullanarak gelecek kuşaklara aktaran nesiller yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla 2018 SBDÖP’de yer alan çevre okuryazarlığı becerisi sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgilidir.

Değişim ve Sürekliliği Algılama: Öğrencilerin zaman, gelişim ve değişim kavramlarını algılayabilmelerini sağlamak sosyal bilgiler dersinin hedeflerindendir. 21. yüzyılda bireyin sahip olması gereken önemli yeterliliklerden birisi, içinde yaşadığı dönemin getirdiği değişim ve gelişim sürecine ayak uydurabilmesidir. Bu bağlamda değişimin, gelişimin, zamanın sürekliliği ve sürdürülebilir şekilde kullanımı önem arz etmektedir. Değişim ve süreklilik algısı gelişen bireylerin gelecek nesilleri de düşünerek tüketim yapacağı düşünüldüğünde bu beceri sürdürülebilir tüketim davranışını dolaylı olarak desteklemektedir.

Yenilikçi Düşünme: İnsanlığın içinde yaşadığı son yüzyıl, her şeyin çok hızlı eskidiği ve yenilendiği bir dönemdir. Günümüzde bireylerin doğa, ekonomi, toplum, politika, sanat, spor vb. yaşamın tüm alanlarında sürekli yenilikçi düşünebilmeleri gerekmektedir. Böyle bir dönemde sosyal bilgiler dersi, öğrencileri yenilikçi düşünebilen, değişebilen, eskiyi yenileyebilen bireyler olarak yetiştirme misyonunu üstlenmektedir. Böylece bireylerin yeniliklere ayak uydurarak daha sürdürülebilir bir yaşam sürmeleri hedeflenmektedir.

Yenilikçi düşünebilen bireyler, bugünün ve geleceğin yaşam şartlarını daha doğru algılayarak tüketim davranışlarını daha sürdürülebilir bir tarzda gerçekleştireceklerdir. Dolayısıyla yenilikçi düşünme becerisi, sürdürülebilir tüketim davranışı ile dolaylı olarak bağlantılıdır.

4.2.1.3.2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP'nin değerler eğitimi içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgili olan değerler şunlardır:

Tablo 4.2.3. *Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Dolaylı Olarak İlgili Olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler*

2018 SBDÖP Değerleri
Duyarlılık
Sorumluluk
Tasarruf

Sürdürülebilir tüketim davranışına sahip bireyler doğaya, çevreye, tarihi mekânlara, ekonomik, siyasi ve toplumsal olaylara duyarlıdır. İnsan yaşamını ilgilendiren her türlü olay ve olgu karşısında sorumluluk sahibidir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi çevrenin, doğal ve tarihi mekânların, toplumsal, ekonomik, siyasi vb. yapıların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde geleceğe aktarılması hakkında duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Tasarruf kavramı, insanın sahip olduğu yiyecek, giyecek, araç vb. bir değeri gerektiği kadar kullanması, gereğinden fazla kullanmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla tasarruf değerine sahip bir birey, tüketim faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmektedir. Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla tasarruf değerini edinen bireylerin tüketim davranışlarının tasarruflu ve sürdürülebilir olması hedeflenmektedir.

4.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde sırasıyla 5, 6 ve 7. sınıf SBDÖP içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramının yer alma durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.2.2.1.2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Öğrenme Alanları

İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP 5. sınıf öğrenme alanları içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgili olan kazanımlar ise şunlardır:

4.2.2.1.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	
SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında doğal çevreye duyarlılık, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerilerin öğrenciler tarafından edinilmesi hedeflenmektedir. Çevrenin sürdürülebilir kullanımı konusu, günümüzde uluslararası kurumlar ve devletlerin hedeflerinde de yer almaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin çevresel kaynakları bilinçli ve sürdürülebilir bir tarzda tüketmeyi öğrenmeleri önem arz etmektedir.

Öğrencilerin yaşadığı çevrelerindeki bitki örtüsünü tanımaları, insanların doğal ortamı değiştirmeleri ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar göstermeleri de insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan hedeflerdendir. Bu noktada öğrencilerden insan nüfusu ile doğal ortamda bulunan kaynakların tüketilme şekilleri arasındaki ilişkiyi anlamaları beklenmektedir. Bu bağlamda bugünün nüfusunun doğal kaynakları bilinçli ve sürdürülebilir bir şekilde tüketmesi, gelecek nesillere aktarma bağlamında önem arz etmektedir.

Yine insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında öğrencilerden doğal afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini ve toplum hayatı üzerindeki etkilerini açıklayabilmeleri beklenmektedir. Doğal afetlerin ve çevre sorunlarının sebeplerinin en başında sürdürülemeyen tüketim tarzlarının geldiği düşünüldüğünde, öğrencilerin bu afetleri ve sorunları en aza indirebilmek için nasıl tüketmeleri gerektiğini öğrenmeleri oldukça önemlidir.

4.2.2.1.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.5. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.	
SB.5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.	
SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğrencilerin yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetleri, üretim, dağıtım ve tüketim ağını, yeni iş fikirleri geliştirmeyi ve tüketici haklarını öğrenmeleri beklenmektedir. Ekonomik faaliyetlerin üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarının sürdürülebilirliği noktasında bilgi ve tutuma sahip bireylerin yetişmesi, mal ve hizmetlerin gelecek nesillere aktarılması açısından önem arz etmektedir. Özellikle öğrenciler tarafından sürdürülebilir üretim ve tüketim fikirlerinin geliştirilmesi, tüketici haklarının ve sorumluluklarının bilinmesi, tüm bu faaliyetlerin geleceğinin korunması anlamına gelmektedir.

Bireyler ve toplumlar üzerinde geleceğe dönük davranış ve uygulama değişiklikleri eğitim öğretim faaliyetleri aracılığıyla planlanabilmektedir. Bu noktada öğrencilere üretim ve tüketimin sürdürülebilirliği ile ilgili eğitim öğretim içerikleri sosyal bilgiler dersi aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu noktada ilköğretim çağında öğrenciler, sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer

alan üretim ve tüketim konuları aracılığıyla kaynakların üretim ve tüketim süreçlerini öğrenmektedirler.

4.2.2.1.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.6. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.	Sürdürülebilir Tüketim

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında öğrencilerden çevrelerindeki kamu ve sivil toplum kurum ve kuruluşlarının görev, sorumluluk ve hizmetlerinin neler olduğunu öğrenmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin bu kurum ve kuruluşların faaliyetlerine destek verme sürecinde katılım sağlamaları hedeflenmektedir.

Günümüzde gelecek nesillere sürdürülebilir yaşam koşulları aktarabilme sürecinde gerek kamu gerekse sivil toplum olarak ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların ortak hareket ettikleri görülmektedir. Hemen hemen her ülkenin teknoloji, sağlık, ulaşım gibi bakanlıklar seviyelerinde, özel sektörde faaliyet gösteren fabrikalar, havalimanları, oteller, marketler gibi kurumlarında sürdürülebilirlikle ilgili özel bölümler ve çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte bireylerin desteği ile kurumlar ve toplumlar başarıya ulaşmaktadır. Bu bağlamda küçük yaşlardan itibaren doğal, ekonomik ve sosyal tüketim faaliyetlerinin sürdürülebilir bir tarzda davranış olarak edinilmesi ve bu noktada bireylerin kurumlara destek vermeleri önem arz etmektedir. Böylece tüm tüketim faaliyetlerinin daha sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesi sağlanabilecektir.

4.2.2.1.4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.7. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.	Sürdürülebilir Tüketim
SB.5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	

Küresel bağlantılar öğrenme alanında öğrencilerin yaşadığı çevresinin ve ülkesinin diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerdeki bağlantısını öğrenmeleri beklenmektedir. Ayrıca uluslararası kültürel miras öğelerini tanımaları da beklenen hedefler arasındadır.

Bu bağlamda kültürel mirasın sürdürülebilir tüketimi ve gelecek nesillere aktarımı sürecinde bireylerin aktif katılım ve tutuma sahip olması, eğitim öğretim faaliyetleri aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan ortak kültürel mirasın korunması, bu süreçte uluslararası düzeyde işbirliği yapılması konularının öğretimi önem arz etmektedir.

4.2.2.2.2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP 6. sınıf öğrenme alanları içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgili olan kazanımlar şunlardır:

4.2.2.2.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.8. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	Sürdürülebilir Tüketim
SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	

6. sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğrencilerden, ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetleri arasındaki ilişkiyi fark etmeleri ve kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz etmeleri beklenmektedir. Bu kazanımlarda özellikle yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim kavramı açıkça ifade edilmese de, öğrencilerin kaynakların sürdürülebilir bir tarzda tüketimi konusunda bilgi ve duyarlı davranış sahibi olmaları hedeflenmektedir.

İlköğretim sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan kaynakların sürdürülebilir tüketimi ile ilgili kazanımlar, toplumda yaşayan bireylerin hayatlarında nasıl davranacaklarını belirlemede etkin rol oynamaktadır. Bu kazanımlar aracılığıyla bireylere yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, diğer bir deyişle sürdürülebilir tüketim davranışı öğretilmektedir.

4.2.2.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Sürdürülebilir Tüketim

6. sınıf sosyal bilgiler dersi küresel bağlantılar öğrenme alanında öğrencilerin kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ülkemiz ile diğer ülkelerin ekonomik ilişkilerini analiz edebilmeleri beklenmektedir. Günümüzde kaynakların ve ihtiyaçların sürdürülebilir tüketiminin sağlanması sürecinde uluslararası işbirliği önem arz etmektedir. Dünyadaki

kaynakların daha sürdürülebilir kullanımı için şirketler, ülkeler ve uluslararası kuruluşlar birlikte hareket etmektedirler.

4.2.2.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

2018 SBDÖP 7. sınıf öğrenme alanları içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak dolaylı olarak sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgili olan kazanımlar şunlardır:

4.2.2.3.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.10. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	Sürdürülebilir Tüketim

7. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğrencilerden, üretim ve tüketim ağında yaşanan dijital değişim ve gelişimleri analiz etmeleri beklenmektedir. Günümüzde üretim ve tüketim faaliyetleri özellikle internet ve televizyon gibi dijital araçlardan yüksek düzeyde etkilenmektedir. Bu araçlar, reklam, bilgilendirme, yönlendirme vb. etkileri ile insanların tüketim kültürlerinin oluşması sürecinde oldukça etkili olmaktadır.

4.2.2.3.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.2.11. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı İlişkisi

2018 SBDÖP 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilir Tüketim
SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri	Sürdürülebilir Tüketim

geliştirir.

7. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında öğrencilerin küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç gibi günümüz dünya sorunları konularında çözüm önerileri geliştirebilmeleri beklenmektedir. Çünkü bugün insanlığın yaşadığı pek çok sorunun nedeninin kontrolsüz tüketim alışkanlıkları olduğu ve bu alışkanlıkların gelecek nesilleri olumsuz yönde etkileyeceği bilinmektedir. Bu bağlamda öğrencilere verilecek sürdürülebilir tüketim eğitimi aracılığıyla, gelecek nesillerin tüketim kaynaklı sorunlara çözüm önerileri geliştirebilmeleri önem arz etmektedir.

4.2.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları sürdürülebilir tüketim kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Ders kitaplarının incelenmesi sürecinde sadece “sürdürülebilir tüketim” kavramının taranmasının yetersiz olacağı düşünüldüğünden, bu kavramla ilgili olan “tüketim”, “üretim”, “doğal kaynak”, “sürdürülebilirlik” gibi kavramlar dikkate alınarak bağlantılar kurulmuştur.

4.2.3.1. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

5. sınıf birey ve toplum (Toplum İçinde Ben) öğrenme alanında sürdürülebilir tüketim kavramını doğrudan içeren herhangi bir içerik bulunmamaktadır. Ancak öğrencilerin sosyal bilgiler dersi aracılığıyla doğru karar verme, empati, ulusal bilinç, kültürel mirası koruma, çevre duyarlılığı konularını öğrendiklerine vurgu yapılmaktadır. Buna ek olarak olayların çok boyutluluğu konusunda su kaynaklarının kurumasının insanlara ne gibi etkileri olacağı ile ilgili bir örnek olay işlenmiştir. Bu örnek olayda sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan geçmese de suyun sürdürülebilir tüketiminin ve doğal çevreyi korumanın gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu içerikler ile gerek beşerî gerek doğal kaynakların sürdürülebilir tüketimi dolaylı olarak ilgilidir. Aşağıda sürdürülebilir tüketim ile dolaylı olarak ilgili olan bu kavramların öğrencilere öğretimi ile ilgili ders kitabında bulunan görseller yer almaktadır.

Görsel 1.2

Sosyal Bilgiler dersinde yaşamımıza yön veren bazı değer ve beceriler kazanırız. Doğru karar vermek, sorunları çözerken kendimizi karşıımızdaki kişilerin yerine koymak bunlardan bazılarıdır. Hem tarihimizi hem de ülkemizle birlikte dünyadaki kültürleri tanıma fırsatı da buluruz. Hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde yaşamış önemli insanların yaptıklarından haberdar oluruz.

Görsel 1.3

Kültürümüzün, tarihimizin öğrenilmesi ulusal bilincimizi geliştirir. Kültürel mirası koruma konusunda da duyarlı olmamızı sağlar.

Görsel 1.4

Yaşadığımız çevreyi, ülkemizi ve dünyayı daha iyi tanırız. Benzer ve farklı özelliklerimizin farkında oluruz. Çevremize karşı duyarlı oluruz. Ülkemiz ve dünyayı ilgilendiren konularda fikirler üretebilir ve daha duyarlı oluruz. Ayrıca demokratik yaşam tarzını, hak ve sorumluluklarımızı bilmemiz iyi bir vatandaş olmamızı sağlar.

Görsel 1.5

İnsana saygılı olmanın toplumsal ilişkilerdeki önemini fark ederiz. İnsan hakları, ulusal egemenlik ve demokrasi gibi kavramlarla tanışırız. Yaşamımızı demokratik kurallar çerçevesinde düzenlemeyi öğreniriz. Çevremizdeki tarihî eserlerin ve doğal varlıkların farkına varırız. Bunları koruma ve yaşatma konusunda bilinçli bireyler oluruz.

Sıra Sizde

Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerinizin size ne gibi faydaları oldu? Örnekler veriniz.

OLAYLAR VE SONUÇLARI

Aşağıdaki metni okuyarak yandaki soruları cevaplayınız.

"Sizlere bir zamanlar yaşadığımız yerdeki hayatı ve bu hayatın nasıl değiştiğini anlatmak istiyorum. Köyümüz küçük bir göl kenarında yer alıyordu. Bu göl köyümüze hayat veriyordu. Çiftçiler tarlalarını bu gölün suyu ile sulayarak ürün elde ediyor, balıkçılık yapanlar sazın, yayın, kefal gibi balıkları tutuyorlardı. Gölümüz aynı zamanda çok sayıda kuş türüne ev sahipliği yapıyordu. Pelikan, karabatak, balıkçıl bu kuş türlerinden yalnızca bir kaçıydı. Köyümüze bu kuş türlerini görmek için yerli ve yabancı turistler geliyordu. Bu turistler köyümüzdeki pansiyonlarda kalıyor ve ihtiyaçlarını bizimle alışveriş yaparak karşılıyorlardı. Tüm bu anlatıkların gölün kurumaya başlamasıyla değişti. Kurak geçen birkaç yıl ve çiftçilerin tarlalarını sulamak için gölden fazla su çekmeleri ile gölümüz giderek küçüldü (Görsel 1.6). Gölümüzü mesken tutmuş olan kuşlar yavaş yavaş başka yerlere göç ettiler. Kuşların göçüyle birlikte köyümüze turistler de gelmez oldu. Pansiyonların boş kalması ile ekonomik olarak zor duruma düştük. Gölün kurumasıyla balık sayısı azaldı, artık balıkçılık yapılamaz hâle geldi. Göl tarlaları sulamayacak kadar küçüldüğünden çiftçiler tarlaları ekmeyi bıraktı. Köyümüzdeki insanlar da gölü terk eden kuşlar gibi göç etmeye başladı. Burada artık çok az insan yaşıyor, göl eski hâline dönmediği için ne kuşlar ne de turistler geliyor".

Kitap için yazarlarca kaleme alınmıştır.

1. Gölün kuruması insanları ve diğer canlıları nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.
2. Köylünün yerinde olsaydınız doğal çevreyi korumak için nasıl bir çözüm bulurdunuz? Açıklayınız.
3. Bulduğunuz çözümün ne gibi sonuçları olabileceğini tahmin ediniz.

Görsel 1.6 Kurak arazi

Şekil 2. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 14.

5. sınıf kültür ve miras (Ülkem, Kültürüm ve Tarihim) öğrenme alanında sürdürülebilir tüketim kavramını doğrudan içeren herhangi bir konu yer almamaktadır. Ancak doğal güzelliklere ve tarihi mirasa sahip çıkmak ile ilgili yoğun içerik bulunmaktadır. Öğrencilere Türkiye’de yer alan doğal ve tarihi güzelliklerden örnekler verilerek bu alanların korunması gerektiği açıklanmaktadır. Bu bağlamda doğal güzelliklerin ve tarihi mekânların sürdürülebilir bir tarzda kullanımı işlenmektedir. Ayrıca çeşitli şenlikler ve danslar, halı

dokuma, mimari özellikler gibi kültürel öğelerin, kültürün sürdürülebilirliği anlamında geleceğe aktarılması ile ilgili içerik yer almaktadır.

5. sınıf insanlar, yerler ve çevreler (Yaşadığımız Yer) öğrenme alanında afetler ve çevre sorunları konusu yer almaktadır. Bu konunun içeriğinde sel, heyelan, çığ, orman yangınları, deprem, hava, su ve toprak kirliliği, erozyon gibi doğal afetler işlenmektedir. Bu afetler görsellerle desteklenerek açıklandıktan sonra afetlerin insan üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Tüm bu içeriklerde doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı bulunmamaktadır. Ancak, orman, su, toprak gibi kaynakların tüketiminde dikkat edilmesi gerekenler işlenmektedir. Dolayısıyla bu kaynakların sürdürülebilir tüketiminin sağlanması gerektiği öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Aşağıda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında bulunan çevre, hava ve su kirliliği ile ilgili görsel yer almaktadır.

Zararlı maddelerin suyu bozacak miktarda suya karışmasıyla su kirliliği oluşur (Görsel 3.47). Termik santraller, gübreler, kimyasal ilaçlar, sanayi atıkları, toprak erozyonu su kirliliğinin başlıca nedenleridir.

Şekil 3. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 84.

5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim (Üretimden Tüketime) öğrenme alanında üretim, ekonomi, meslekler, tüketici hakları konuları işlenmektedir. “Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler” konusu içeriğinde tarım, sanayi, turizm, hayvancılık, madencilik ve hizmet sektörleri açıklanmaktadır. Bu sektörlerin hangi coğrafi ve beşerî şartlarda geliştiği işlenmektedir. Ekonomik faaliyetlerin sadece nerelerde ve nasıl geliştiği açıklanmakta, tarım, sanayi, madencilik gibi faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde yapılması gerektiği ile ilgili

herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Aşağıda ders kitabı içeriğinde bulunan ekonomik faaliyetlerin açıklandığı örnek bir görsel yer almaktadır.

■ ÜRETİMDEN TÜKETİME

YAŞADIĞIM YERDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

Çevrenizde hangi ekonomik faaliyetler yapılıyor? Örnek veriniz.

İnsanlar, günlük yaşamlarını devam ettirebilmek için pek çok şeye ihtiyaç duyarlar. Giyinme beslenme, barınma, sağlık gibi ihtiyaçlarının tamamını kendileri karşılayamazlar. Bu nedenle bazı ihtiyaçlarını satın almak zorunda kalırlar. Bu durumu ekonomi faaliyetlerinin doğmasını sağlamıştır. İnsanlar bazı ekonomik faaliyetlerde çalışarak ürünler elde ederler. Tarım, sanayi, madencilik ürün elde edilen faaliyetlerdendir. Bazı iş kollarında ise yeni bir ürün elde edilmez, hizmet üretilir. Eğitim, sağlık, haberleşme, bankacılık, ulaşım gibi faaliyetler buna örnek verilebilir.

Farklı coğrafi özelliklere sahip olan ülkemizde ekonomik faaliyetlerde buna bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Bir bölgedeki ekonomik faaliyetleri o bölgenin coğrafi özellikleri belirler. Yer şekilleri, iklim, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ulaşım kolaylığı ekonomiyi etkileyen coğrafi özelliklerden bazılarıdır.

Aşağıda bunlarla ilgili örnekleri göreceğiz.

Görsel 5.1

Tarım
Verimli topraklara ve elverişli iklime sahip, sulama imkanları olan yerler tarım için elverişlidir (Görsel 5.1).

Sanayi
Ulaşım elverişli ve büyük şehirlerin yakınındaki yerler fabrikalar kurmak için uygundur (Görsel 5.2).

Görsel 5.2

Üretimin serüveni konusunun içeriğinde ise bir ürünün (örneğin ekmek, kâğıt) üretim aşamasından tüketim ve geri dönüşüm aşamasına kadar geçen süreçler açıklanmaktadır. Kâğıdın geri dönüşüm süreci ile ilgili görseller ve bilgiler yer almaktadır. Ancak genel olarak ürünlerin tüketiminin sürdürülebilir olması konusunda herhangi bir bilgi ya da etkinlik bulunmamaktadır. Aşağıda ders kitabında üretimin serüveni konusu içeriğinde kâğıdın geri dönüşümü ile ilgili bilgi ve görseller yer almaktadır.

• ÜRETİMDEN TÜKETİME

Ağaçların kesilmesine üzüldüyseniz size iyi bir haberimiz var! Günümüzde kâğıtlar çoğunlukla atık kâğıtlardan yapılıyor.

Atık kâğıtlar, hamur hâline getirilerek geri dönüştürülüyor. Böylelikle kâğıt üretimi için ağaç kesmek gerekmiyor. 1 ton kâğıt ve kartonun geri dönüşümü ile 17 ağacın kesilmesi önleniyor (Görsel 5.46).

Atık kâğıtların yeniden kâğıt elde etmek için kullanılmasıyla çevre daha az zarar görüyor.

Böylece hava kirliliği, su kirliliği, su kullanımı azalıyor.

Görsel 5.46 Kâğıdın geri dönüşüm süreci

Görsel 5.47 Atık kutuları

Evde ve okulda atıkların ayrı biriktirilmesi, kâğıdın geri dönüşümü için çok önemlidir (Görsel 5.47). Çöplere karışan kâğıtlar kirlenir. Besin bulaşmış kâğıtlar, ıslanmış kâğıtlar geri dönüştürülemez.

Şekil 5. MEB, 2022-2023, 5. sınıf ders kitabı, s. 134.

Haklarımı kullanıyorum konusunun içeriğinde bireylerin bir ürünü satın aldıktan sonraki aşamada tüketici haklarının neler olduğu işlenmektedir. Ancak bireylerin ürünleri nasıl sürdürülebilir bir şekilde tüketebileceklerine dair herhangi bir bilgi ya da içerik bulunmamaktadır.

5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim (Üretimden Tüketime) öğrenme alanında ağırlıklı olarak üretim ve ekonomi konuları ele alınmıştır. Tüketim konusunun daha az işlendiği, sürdürülebilir tüketim kavramına ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Bireylerin yetişkinlikte gösterecekleri davranış tarzlarının çocuklukta alınan eğitim öğretim faaliyetleri

ile şekillendiği düşünüldüğünde, sürdürülebilir tüketim kavramının öğrencilere çeşitli disiplinler aracılığıyla aktarılması gerekmektedir. Bu kavramın 5. sınıf seviyesinde sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğretiminde en etkili ve ideal öğrenme alanı “üretimden tüketime” olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. sınıf etkin vatandaşlık (Toplum İçin Çalışanlar) öğrenme alanında halka hizmet eden kurumlar tanıtılmaktadır. Bu kurumlardan TEMA vakfının tanıtımında doğal varlıkların korunması hususunda çalışmalar yaptığı açıklanmaktadır.

5. sınıf küresel bağlantılar (Küresel Etkileşim) öğrenme alanında uluslararası ekonomi, ticaret, teknoloji, turizm ve insanlığın ortak mirası konuları ele alınmaktadır. Ekonomi ile ilgili içeriklerde ithalat, ihracat konuları, geçmişten günümüze ticaret yolları konuları işlenmektedir. Ancak ekonomi ile birlikte ele alınabilecek olan tüketim ve sürdürülebilir tüketim kavramlarına değinilmemektedir. İnsanlığın ortak mirasının işlendiği konuda ise doğal ve kültürel miras ile ilgili bilgi ve görseller verilmektedir. Ortak mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılması gerektiği vurgulanmaktadır.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde “sürdürülebilir tüketim” kavramını doğrudan içeren bir ifade bulunmamaktadır. Dolaylı olarak ilgili olan üretim, tüketim, ekonomi ve çevre gibi konuların işlendiği içerikler yer almaktadır. Özellikle üretim ve tüketim konularının içeriğine “sürdürülebilir tüketim” kavramının eklenmesi, gelecek nesillerin sürdürülebilir tüketici davranışları sergilemeleri açısından önem arz etmektedir.

4.2.3.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

6. sınıf insanlar, yerler ve çevreler (Yeryüzünde Yaşam) öğrenme alanı içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak ilgili olan iklim, bitki örtüsü, madencilik, hayvancılık, nüfus, ekonomik faaliyet konuları yer almaktadır. Bu konularda doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı işlenmemektedir. Ancak doğayı koruma, toprağı ve suyu kirletmeme, geri dönüşümlü hammaddelerin kullanılması şeklinde içerikler bulunmaktadır. Buna ek olarak nüfus ile doğal kaynaklar ve iklim arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Bu bağlamda dolaylı olarak nüfus ile doğal kaynaklar arasındaki tüketim ilişkisinin sürdürülebilirliği vurgulanmaktadır.

6. sınıf bilim, teknoloji ve toplum (Bilim ve Teknoloji Hayatımızda) öğrenme alanında enerji sistemleri ve akıllı şehirler ile ilgili bilgi ve görseller yer almaktadır. Bu konuda milli

rüzgâr ve güneş enerjisi geliştirme sistemleri hakkında bilgilendirmeler bulunmaktadır. Yine temiz bir çevreye sahip ve doğal afetlerden daha az etkilenen şehirler ile ilgili içerikler yer almaktadır. Burada doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı açıklanmasa da rüzgâr ve güneş enerjisi, enerjinin sürdürülebilir tüketimi konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca temiz ve doğal afetlerden az etkilenen şehirler de sürdürülebilir yaşam alanları noktasında örnek oluşturmaktadır. Aşağıda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bu konuda yer alan içerik ve görsel sunulmuştur.

Şekil 6. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 142

6. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim (Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyorum) öğrenme alanının içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı bir şekilde ilgili olarak doğal kaynaklar ve ekonomik faaliyetler, kaynakların doğru kullanımı, yatırım, pazarlama, vergi ve ekonomi konuları yer almaktadır. Ülkemizin kaynakları ve ekonomik faaliyetleri konusunda doğal kaynak, tarım, ticaret, turizm, madencilik, hayvancılık ve su kaynakları açıklanmaktadır. Çeşitli ekonomik faaliyet alanlarında (tarım ürünleri, hayvancılık, madencilik) üretimin nasıl gerçekleştirildiği işlenmektedir. Tarım alanlarının, ormanların ve doğal kaynakların korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Tüm bu kaynakların üretimi ve ekonomiye katkısı ile ilgili yoğun ve detaylı içerik bulunurken sürdürülebilir tüketimi ile ilgili bir bilgi ya da açıklama bulunmamaktadır.

Kaynaklarımızı doğru kullanıyorum konusunda sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı bir şekilde ilgili olarak atık, fosil, jeotermal, enerji kaynakları kavramları işlenmektedir. Özellikle tükenbilir (yenilenemeyen) enerji kaynakları ve tükenmeyen (yenilenebilen) enerji kaynakları bir tablo halinde verilip ardından detaylı şekilde açıklanmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan geçmese de işlenen konu kaynakların sürdürülebilir tüketimini açıklamaktadır. Taş kömürü, linyit, petrol, doğal gaz ve nükleer enerji tükenen (sürdürülemez) enerji kaynakları olarak işlenmektedir. Güneş, rüzgâr, hidroelektrik ve jeotermal enerji kaynakları ise tükenmeyen (sürdürülebilir) enerji kaynakları olarak işlenmektedir. Aşağıda, bu kaynakların ders kitabında yer alan tablosu görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 7. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 170

Kaynaklarımızı doğru kullanıyorum konusunda, enerji kaynaklarının detaylıca açıklanmasının ardından doğal kaynakların sınırsız olmadığı ile ilgili içerikler bulunmaktadır. Doğal kaynaklarımız sınırsız değildir alt başlığı altında özellikle yeryüzündeki doğal kaynakların sınırsız ve tükenmez olmadığı açıklanmaktadır. Hızlı bir şekilde artan insan nüfusu tarafından kullanılan doğal kaynakların bilinçsizce kullanılıp yok edildiğine vurgu yapılmaktadır. Örneğin, tüm canlılar için gerekli olan su kaynaklarının kullanım amaçları, bilinçsiz ve yanlış kullanımı sonucunda temiz ve içilebilir suyun giderek azaldığı açıklanmaktadır. Su kaynaklarının kirletildiği, bunun sonucunda suda yaşayan canlıların ve dolayısıyla insanların da zarar gördüğü açıklanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan tatlı ve tuzlu su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı, gelecek

nesillere aktarılması bakımından önem arz etmektedir. İnsanlara su ve diğer doğal kaynakları koruma, geliştirme ve sürdürülebilir bir tarzda kullanma davranışını kazandırma sürecinde etkili araçlardan biri eğitimidir. Bu yüzden 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinde tüm bu kaynakların tükenme aşamasında olduğu ve sürdürülebilir kullanımının önemi ile ilgili konular yer almaktadır. Ders kitabında bu konuda yer alan bilgi ve fotoğraf görseli aşağıda sunulmuştur.

Doğal Kaynaklar Sınırsız Değildir

Yeryüzündeki tüm canlıların ihtiyacı olan doğal kaynaklar sınırsız ve tükenmez değildir. Dünyada nüfus hızla artarken sınırlı olan doğal kaynaklar da insanlar tarafından bilinçsizce tüketilip yok edilmektedir.

Doğal kaynaklarımızdan olan su, yeryüzündeki tüm canlılar için gerekli olan bir yaşam kaynağıdır. Su yalnızca içme amacıyla değil aynı zamanda temizlik, tarımda sulama ve elektrik üretme amacıyla da kullanılmaktadır.

Tüm canlılar için gerekli olan su kaynaklarının bilinçsiz ve yanlış kullanılması sonucunda temiz ve içilebilir su oranı giderek azalmaktadır. Su kaynaklarının azalması başta insanlar olmak üzere tüm canlıları olumsuz etkilemektedir. Ayrıca insanların akarsu, göl ve denizlere bıraktıkları kirli atık suları ve atık maddeler bu sulara yaşayan canlıların yok olmasına neden olmaktadır.

S.25: Kirletilmiş Bir Dere

Şekil 8. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 173

Yine doğal kaynaklarımız sınırsız değildir alt başlığı altında toprak, orman, petrol, kömür ve doğal gaz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ile ilgili içerikler yer almaktadır. İnsanlar tarafından toprağın ve ormanların bilinçsiz kullanımı sonucunda ortaya çıkan bozulmalar açıklanmaktadır. Toprak ve ormanda meydana gelen zararlar sonucunda bitkilerin ve hayvanların yaşam alanlarının yok olduğu vurgulanmaktadır. Orman ve toprak kaynaklarına ek olarak petrol, kömür ve doğal gaz enerji kaynaklarının bilinçsizce hızlı bir şekilde tüketilmesinin sürdürülemez bir tüketim tarzı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu kaynakların tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu, gelecek nesillerin bu kaynakları kullanamayacakları için yaşamlarının zorlaşacağı ifade edilmektedir. Gelecek nesillere daha yaşanılır bir dünya bırakmak için çevre duyarlılığı ve bilinçli tüketici olmanın önemi açıklanmaktadır. Su, ekmek ve elektrik tüketiminde israf edilmemesi gerektiği örneği verilmektedir. Doğayı koruyarak insanın yanında diğer tüm canlılar için de sürdürülebilir devamlılığın sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir tüketim kavramı ifade edilmese de işlenen konu doğrudan öğrencilerde özellikle çevre ve doğal

kaynaklar ile ilgili sürdürülebilir tüketim bilinci oluşturmaya yöneliktir. Aşağıda ders kitabında toprak, orman ve enerji kaynaklarının sürdürülebilir tüketimi ile ilgili yer alan görsel sunulmuştur.

ÜRETİYORUM, TÜKETİYORUM, BİLİNÇLİYİM

Üzerinde yaşadığımız toprak gerek tarım gerekse içinde barındırdığı madenler açısından önemli bir doğal kaynaktır. İnsanların toprağa bıraktığı katı ve sıvı atıkların etkisiyle toprağın verimliliği azalır. Ayrıca toprak üzerindeki bitki toplulukları zarar görür. Buna bağlı olarak hayvanların besin zinciri bozulmaya başlar.

Ormanların bilinçsiz şekilde yok edilmesi ise erozyon yoluyla verimli toprakların yok olmasına ve aynı zamanda yabani hayvanların doğal yaşam alanlarının ortadan kalkmasına da neden olmaktadır.

Enerji üretiminde kullanılan petrol, kömür ve doğal gazın bilinçsizce çok hızlı şekilde tüketilmesi gelecekte bu kaynakların tükenmesine neden olacaktır. Ayrıca petrol, kömür ve doğal gazın yanması sonucunda ortaya çıkan karbondioksit gazı atmosferi kirleterek küresel ısınmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelecek nesillerin yaşamını zorlaştıracaktır.

Sonuç olarak gelecek nesillere daha yaşanılır bir dünya bırakabilmek amacı ile hayatımızın her alanında çevreye duyarlı ve bilinçli birer tüketici olmalıyız. Su, ekmek, elektrik vb. tüketirken israftan kaçınmalıyız. Ayrıca, doğayı kirletmeyerek toprak ve sudaki canlıların devamlılığını sağlamalıyız. Yer yüzünde bizden başka yaşayan canlıların da olduğunu unutmamalıyız.

5.26: Tahrip Edilmiş Bir Orman

Cevaplayalım

1. Toprak, su ve hava kirliliğinin canlı yaşamındaki olumsuz etkilerinin neler olduğunu tartışınız.
2. Doğal kaynakların bilinçsiz şekilde tüketilmesi hangi sorunlara yol açmaktadır? Sizler bu sorunlara nasıl çözüm üretebilirsiniz? Söyleyiniz.

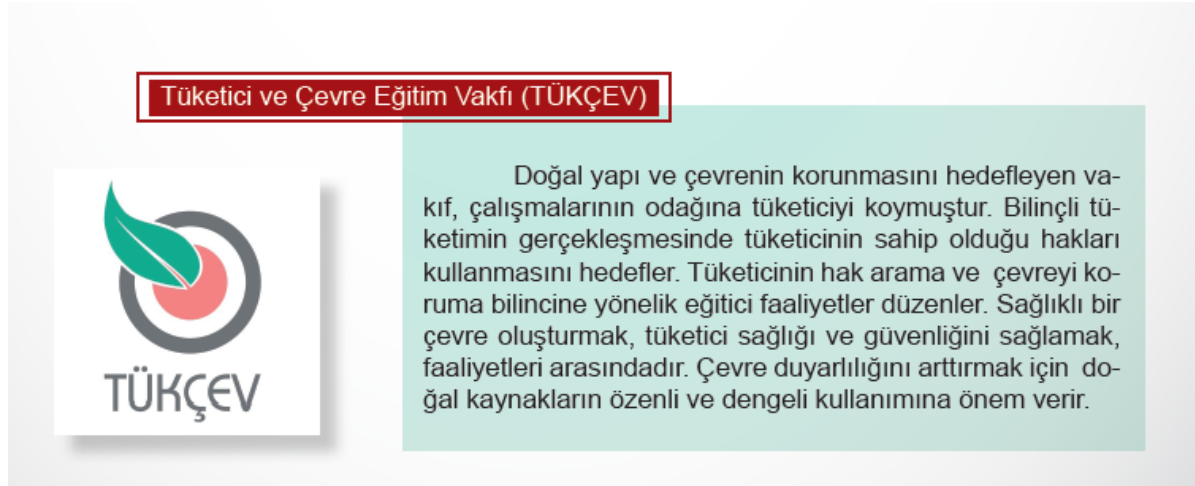
Şekil 9. MEB, 2022-2023, 6. sınıf ders kitabı, s. 174

Öğrencilere çevre ve doğal kaynaklar ile ilgili sürdürülebilir tüketim bilinci aşılacak insan ve diğer tüm canlı türlerinin gelecek nesilleri için önem arz etmektedir. Öğrencilerin gelecekte hayatlarında sürdürülebilir tüketim davranışı gösterebilmeleri için çevre ve doğal kaynaklar konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir. Bir insanlık görevi olarak bu bilinç, gelecek nesillere sosyal bilgiler eğitimi aracılığıyla kazandırılmaktadır.

4.2.3.3. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitapları İçeriğinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

7. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim (Ekonomi ve Sosyal Hayat) öğrenme alanı içeriğinde üretim ile ilgili konular bulunmaktadır. Bu konularda üretim teknolojilerindeki gelişmelerin hayatımıza olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkilerinin de olduğu açıklanmaktadır. Yoğun üretim faaliyetleri sonucu hızlı nüfus artışı yaşandığı, bunun sonucunda da çarpık kentleşme, orman ve tarım arazilerinin tükenmeye başladığı, çevre

kirliliğinin arttığı vurgulanmaktadır. Bu konu içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan işlenmese de öğrencilere üretim faaliyetleri sonucunda bilinçli ve dengeli tüketim yapılması gerektiği öğretilmektedir. Ormanların, tarım arazilerinin ve doğal çevrenin sürdürülebilir bir tarzda tüketilmesi, aksi halde insan yaşamının tehdit altında olduğu açıklanmaktadır. Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı'nın (TÜKÇEV) amaç ve hedefleri örnek olarak açıklanmaktadır. Bu örneğin yer aldığı görsel aşağıda sunulmuştur.

Şekil 10. MEB, 2022-2023, 7. sınıf ders kitabı, s. 156

7. sınıf küresel bağlantılar (Ülkeler Arası Köprüler) öğrenme alanında günümüz dünya sorunları ve doğal afetler konusu işlenmektedir. Doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı işlenmemekle beraber dolaylı olarak sürdürülebilir bir dünya için günümüz dünya sorunları ve doğal afetler ile ilgili bilinçli olma konusunda bilgilendirme yer almaktadır. Öğrencilerin doğal afetler, dünya sorunları ve sürdürülebilir bir yaşam ile ilgili çözüm yolları üretmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile karşılaştırıldığında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tüketim ve sürdürülebilir tüketim ile ilgili çok az içerik bulunmaktadır. Bu içeriklerin de doğrudan yer almadığı göz önüne alındığında, 7. sınıf seviyesinde sosyal bilgiler dersi içeriğine sürdürülebilir tüketim eğitimi ile ilgili konuların eklenmesi gerekmektedir. Çünkü günümüzde doğa ve çevrede oluşan hasarlar sebebiyle bireylerin ve toplumların sürdürülebilir üretim ve tüketim davranışına sahip olmaları gerekmektedir. Bu noktada bireyleri ve toplumları sürdürülebilir tüketim davranışlarına teşvik etmede en etkili yöntemlerden birisi eğitimidir. Ortaokul seviyesinde sürdürülebilir tüketim eğitimi verilebilecek derslerin başında ise sosyal bilgiler gelmektedir.

4.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimi Süreçlerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük yaşamlarındaki sürdürülebilir tüketim davranışlarının nasıl olduğuna ve bu kavramın öğretimi sürecindeki uygulamalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda 21 sosyal bilgiler öğretmeni ile demografik sorular ve 8 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış ölçme formu kullanılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin gerçekleştirildiği öğretmenlerin demografik özellikleri ve görüşme şekilleri şöyledir:

Tablo 4.2.12. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretimi Süreci ile İlişkili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri ve Görüşme Şekilleri

Katılımcı	İlçesi	Cinsiyet	Yaş	Mezuniyet	Tecrübe yılı	Çevre Kurlş.Üye	Görüşme şekli
Ö1	Alanya	K	41	Lisans	20	Hayır	Yüz yüze
Ö2	Gazipaşa	K	33	Lisans	13	Hayır	Online
Ö3	Muratpaşa	K	33	Lisans	12	Hayır	Online
Ö4	Alanya	K	44	Lisans	22	Hayır	Online
Ö5	Alanya	E	54	Lisans	27	Hayır	Online
Ö6	Alanya	E	45	Lisansüstü	24	Hayır	Online
Ö7	Alanya	E	53	Lisansüstü	22	Hayır	Online
Ö8	Alanya	K	42	Lisans	21	Hayır	Yüz yüze
Ö9	Alanya	E	32	Lisans	8	Hayır	Yüz yüze
Ö10	Alanya	E	64	Lisans	44	Hayır	Yüz yüze
Ö11	Alanya	K	53	Lisans	29	Hayır	Yüz yüze
Ö12	Alanya	E	51	Lisans	33	Hayır	Yüz yüze
Ö13	Kepez	E	43	Lisans	12	Hayır	Online
Ö14	Serik	K	40	Lisans	16	Greenpeace	Online
Ö15	Manavgat	K	38	Lisans	10	Hayır	Online
Ö16	Manavgat	E	43	Lisans	21	Hayır	Online
Ö17	Döşemealtı	E	42	Lisans	18	Hayır	Online
Ö18	Kepez	E	40	Lisans	15	Hayır	Online
Ö19	Aksu	E	44	Lisans	14	Hayır	Online
Ö20	Muratpaşa	K	40	Lisans	10	Hayır	Online
Ö21	Kepez	K	36	Lisans	10	Hayır	Online

Tablo 4.2.12’de belirtildiği üzere 21 sosyal bilgiler öğretmeni ile zaman ve maliyet açısından uygun olan şartlarda yüz yüze ve online (zoom programı aracılığıyla) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 15-20 dakika aralığında sürmüş ve katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılmıştır. Elde edilen veriler detaylıca incelenerek kategoriler halinde aşağıda sunulmuştur.

4.2.4.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günlük Yaşamlarında Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Bulgular

Okullarda sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere sürdürülebilir tüketim bilinci kazandıran öğretmenlerin kendi yaşamlarında sürdürülebilir tüketim davranışına sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın nitel verilerinin toplandığı yarı yapılandırılmış görüşme sorularından birincisi öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı hakkındaki bilgileri ve günlük yaşamlarında sürdürülebilir tüketim davranışlarına nasıl dikkat ettikleri ile ilgilidir. Görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden günlük yaşamlarındaki tüketim davranışları ile ilgili farklı kategorilerde cevaplar alınmıştır. Cevaplardan elde edilen kategoriler, katılımcı frekansları ve kodları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.2.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günlük Yaşamlarındaki Sürdürülebilir Tüketim Davranışları

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışları	Elektrik ve suyu dikkatli kullanmak	12	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö20
	Arabayı gereksiz kullanmamak	10	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15
	Geri dönüşümlü atıkları ayrıştırmak	9	Ö3, Ö4, Ö8, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö21
	Ekmeği ve yemeği israf etmemek	8	Ö1, Ö3, Ö8, Ö9, Ö12, Ö14, Ö15, Ö21
	Gereksiz kıyafet almamak	6	Ö2, Ö7, Ö10, Ö13, Ö18, Ö21
	Geri dönüştürülebilir ürünler kullanmak	3	Ö3, Ö4, Ö20
	Enerji tasarruflu teknolojik ürünler kullanmak	3	Ö3, Ö5, Ö17
	Ev eşyalarını gereksiz yenilememek	2	Ö2, Ö10
	Atık yağları geri dönüştürmek	2	Ö8, Ö21
	Hibrit / elektrikli araba almak	2	Ö11, Ö19
	Kâğıt israf etmemek	1	Ö14
	Gereksiz cep telefonu yenilememek	1	Ö2
	Yiyecekleri günlük almak	1	Ö2
	Çocuk kıyafet ve bebek arabasında aileler arasında dönüşüm yapmak	1	Ö2
	Geri dönüştürülmüş ürün satın almak	1	Ö4

Makyaj malzemelerini azaltmak	1	Ö2
Şarj edilebilir pil kullanmak	1	Ö19

Tablo 4.2.13’te 21 katılımcı öğretmenin birçok özel ve ortak noktada sürdürülebilir tüketim davranışları sergiledikleri görülmektedir. Öğretmenler genel olarak şu üç amaç doğrultusunda tüketim davranışlarında sürdürülebilirliğe dikkat ettiklerini belirtmişlerdir:

- Aile ekonomisini düzenlemek
- Dünyanın geleceğini korumak
- Öğretmen olarak çocuklarına, öğrencilerine ve topluma örnek olmak

Bu bağlamda öğretmenler ağırlıklı olarak enerji kaynakları ve fosil yakıt tüketimi, su, gıda ve kıyafet tüketimi ile geri dönüşüm konularına odaklanmışlardır. Bunlara ek olarak tasarruflu teknolojik ürün kullanımı, kâğıt tüketimi, atık yağ, pil, makyaj malzemeleri gibi konulara da dikkat çeken öğretmenler bulunmaktadır. Öğretmenler genel olarak doğal kaynakların bir süre sonra biteceğinin, gelecek nesillere de bırakılması gerektiğinin bilincindedirler. Örneğin Ö14 bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Bu kaynakların hepsi bitecek hocam. Keşke yenilenebilir enerji kaynaklarına daha hızlı geçebilesek...”* Bu konuda tüm öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı örneklerinden bazıları şöyledir:

Geri dönüşüm ve enerji tasarrufu ile ilgili Ö3: *“Genellikle geri dönüştürülebilir ürünler kullanmaya dikkat ediyorum. Teknolojik ürünlerde de enerji tasarrufu sağlayan ürünleri kullanmayı tercih ediyorum. Evimde plastik cam vb. atıkları ayrıca depolayıp onları geri dönüşüm çöp kutularına atıyorum”* ifadelerini kullanmıştır. Ö4 ise: *“Özellikle aldığım ürünlerin üzerinde geri dönüştürülmüş işareti olanları tercih ediyorum”* şeklinde görüş bildirerek geri dönüştürülmüş ürünleri satın almanın önemini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenliğine ek olarak coğrafya eğitimini tamamlamış olan Ö13, aldığı eğitimin sürdürülebilir tüketim davranışlarını olumlu yönde etkilediğine vurgu yaparak şu ifadelerle yer vermiştir:

Camları kâğıtları ayırıyorum. Bunları Muratpaşa Belediyesi’ne veriyoruz. Oradan alışveriş puanı kazanıyoruz ve o puanla alışveriş yapıyoruz. 3 tane çocuğum var. Yeni kıyafet almaktansa birbirlerinin kıyafetlerini kullanıyorlar. Hatta en küçük çocuğum kız. Ama abilerinin kıyafetlerini giyiyor. Sürekli mavi renk giyiniyor. Elektrik su tüketimine de dikkat etmeye çalışıyoruz. Klimaları zorunlu olmadıkça açmıyoruz. Balkonlu sık sık yıkamıyoruz, su

tüketimi az olsun diye. Plastik cam gibi geri dönüşümlere dikkat ediyoruz. Bu alışkanlığı coğrafya bölümünde doğa eğitimleri dersini okuduktan sonra kazandım. Çok soğuk ve yağmurlu olmazsa okula bisikletle gidiyorum.

Yine geri dönüşüm konusunda dikkatli davrandıklarını dile getiren Ö11: “*Evde plastik cam vb. atıkları biriktirip geri dönüşüm noktalarına atıyoruz. Eski kıyafetlerimizi belediyenin kıyafet toplama noktalarına bırakıyoruz. Ama kendiniz 2. el kıyafet ya da ürün alır mısınız dersiniz almıyoruz. Araba dâhil hiç 2. el bir ürün almadık bugüne kadar*” ifadelerine yer vermektedir.

Öğretmenlerin çoğu görüşmelerin genel akışında çocukların büyükleri örnek aldığına, bu yüzden kendi evlerinde çocuklarına örnek olmak için özen gösterdiklerine vurgu yapmışlardır. Özellikle öğretmenlerin kendi çocuklarına, öğrencilerine ve topluma örnek olması gerektiğine dikkat çeken Ö5: “*Açıkçası kendi çocuklarıma o bilinci aşlamak adına örnek olayım diye kendim de yapıyorum. Özellikle enerji tüketimi konusunda çok hassasım. Ve çocuklarımda da o şekilde büyümesini istiyorum. Çocuklarımız da bizim bu tavrımızdan dolayı o seviyeye geldiler*” ifadelerine yer vermiştir. Yine bu duruma örnek olarak Ö7: “*Dikkat ederim, mesela okula arabamla gelmem, bisikletle gelirim. Işıklar gereksizse elektriği kapatırım. Kıyafet çok alırım ama uzun yıllar da giyerim. 10 yıllık takım elbiselerim vardır. Biz ailemizden ve eski dönemdeki (bundan 30-40 yıl önceki) eğitim sisteminden böyle gördük*” ifadelerine yer vererek okulda ve ailede çocuklara örnek olunması gerektiğini belirtmiştir. Ö10’un şu ifadeleri de ailenin sürdürülebilir tüketim davranışı noktasında örnek olması gerektiğini destekler niteliktedir: “*Kıyafetlerim modaya uymasa bile eskiyinceye kadar giyerim. Mesela bu üstümdeki takım elbiseyi 1999 yılında diktirmiştım. Ev eşyalarım 30 yıllık vardır. Eşim karşı çıksa bile temiz ve sağlam ise kullanmaya devam ederim*”.

Su tüketimi, ekmek ve yemek israfı, kılık kıyafet tüketimi gibi konulara değinen öğretmenlerden bazılarının ifadeleri ise şöyledir: Örneğin Ö9: “*Diş fırçalarken suyu açık bırakmam. Evde arızalı musluk varsa hemen tamir ederim. Mesela ekmeği günlük alır tüketirim. Köyde bahçeye giderken araçla değil de yürüyerek gideriz*” ifadeleriyle su, ekmek ve fosil yakıt tüketimine dikkat ettiklerine vurgu yapmaktadır. Yine Ö12: “*Mesela ekmekleri buzlukta saklayarak israf etmiyorum. Ama galiba elektrik konusunda dikkatsizim. Çünkü televizyonu falan bazen açık bırakıyorum*” şeklindeki ifadesiyle ekmek tüketimine dikkat ettiğini belirtmiştir. Ö20 ise: “*Mesela enerji kullanımıyla ilgili olarak kullanmadığım cihazların fişlerini çekerim. Gereksiz lambaları söndürürüm. Suyu özenli kullanmaya dikkat ederim. Geri dönüşüm konusunda alışverişte poşet yerine bez çantalar kullanırım. Bu şekilde*

tasarruf yapmaya çalışıyorum. Çünkü kaynaklarımız hiçbir zaman sınırsız değil ve gün gelecek artan nüfusa yetmeyecek. Çocuklarımı da böyle yetiştirmeye çalışıyorum. Hepimiz bilinçli olursak güzel günler olacak” ifadeleriyle tüketimin pek çok boyutunda dikkatli olduklarını ifade etmişlerdir. Ö20 tüketim konusunda özellikle çocuklara örnek olmanın ve bilinçli hareket etmenin gelecek üzerinde olumlu etkiler yaratacağına inanmaktadır. Ö21 ise: “Örneğin kıyafet konusunda ihtiyaç dışına çıkmamaya özen gösteriyoruz. Kâğıt, teneke, plastik gibi geri dönüştürülebilir ürünleri ve atık yağları evimizde ayrı topluyoruz ve geri dönüşüm çöplerine atıyoruz. Gıda konusunda hem fazla yememek hem de israftan kaçınmak adına soframızda tek çeşit yemek pişirmeye özen gösteriyoruz” ifadeleriyle kıyafet, gıda ve geri dönüşüm konularında dikkatli davrandıklarını belirtmektedir.

4.2.4.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile Sosyal Bilgiler Dersi Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi ve öğretmenleri sürdürülebilir tüketim kavramının öğrencilere kazandırılması sürecinde etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersi arasında nasıl bir bağlantı/ilişki kurduklarının anlaşılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda öğretmenlere sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında ilişki kurulup kurulamayacağı, kurulabilirse nasıl bir ilişki kurulabileceği sorulduğunda aşağıdaki tabloda yer alan kategorilerde farklı cevaplar elde edilmiştir.

Tablo 4.2.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Arasında Kurdukları Bağlantılar

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersi arasındaki bağlantıya ilişkin görüşleri	Bağlantı kurulabilir	21	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21
	SB dersinin içinde bir konu	10	Ö1, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15,
	SB günlük hayatın kendisi olan bir derstir	8	Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö10, Ö11, Ö18, Ö21
	SB dersinde sürekli bu konuya bağlantı kuruyoruz	6	Ö2, Ö4, Ö13, Ö18, Ö19, Ö20

Sürdürülebilir tüketim konusu müfredata	2	Ö17, Ö4,
ayrı bir ünite olarak eklenmelidir.		
SB dersi sürdürülebilir tüketim	1	Ö1
farkındalığını artırır		
SB dersi gelecek kuşaklara dair plan	1	Ö16
yapmamızı sağlar		

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı sürdürülebilir tüketim kavramıyla sosyal bilgiler dersi arasında güçlü bir ilişki/bağlantı kurulabileceğini belirtmektedirler. Öğretmenlerin çoğu sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili konular geldiğinde konuyu detaylıca açarak öğrencilerine anlattıklarını ifade etmişlerdir. Dünyanın ve insanlığın geleceği için en önemli konulardan birinin sürdürülebilir tüketim olduğuna vurgu yapan öğretmenler, bu konuda sosyal bilgiler dersi aracılığıyla detaylı eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bazı öğretmenler sürdürülebilir tüketim konusunun sosyal bilgiler dersi içinde özel bir öğrenme alanı olarak yer alması gerektiğini düşünmektedir.

Öğretmenlere sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersi arasında kurdukları bağlantı ve ilgi sorulduğunda farklı açılardan ilgiler kurmuşlardır. Örneğin Ö1: *“Çok ilişki var. Çocukların bu konudaki farkındalığını artırma hususunda özellikle derslerimizde ilişkili konular geçiyor. Sürdürülebilir tüketim kavramının kendisi geçmese bile ben bu konuları kendim güncelleyip ekliyorum. Özellikle çevre temizliği, elektrik, israf edilmemesi gereken su kaynakları gibi konulardan örnekler veriyorum. Sosyal bilgilerin içinde bir konu bu. Elimden geldiğince öğrencilerimi daha dikkatli ve duyarlı olmaya teşvik ediyorum”* ifadeleri ile sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgilerin iç içe konular olduğunu, derslerde özellikle bu konuyla ilgili eklemeler yaparak öğrencilerine anlattığını ifade etmiştir. Ö1’in sürdürülebilir tüketim kavramının kendisi geçmese de uygun yerlerde kendisinin konuları güncelleyip eklediği yönündeki ifadesi dikkat çekicidir. Görüşmelerde bu duruma benzer ifadeler diğer pek çok öğretmen tarafından da ortaya atılmıştır. Bu noktada sürdürülebilir tüketim kavramının konu içeriklerinde doğrudan geçmesinin öğretmenler için ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü öğretmenler sürdürülebilir tüketim konusunu ders sırasında kendi çabalarıyla benzer konulardan bağlantı kurarak ortaya çıkardıklarını vurgulamaktadırlar. Ö4’ün şu açıklamaları da bu durumu destekler niteliktedir: *“Açıkçası ben çok bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Ve derslerde zaman zaman konunun içindeki bir cümleden yola çıkarak bu konuda çok duyarlı olmaları gerektiğini üzerine basa basa söylüyorum. Bazen 10 dakika konu üzerinde konuşuyoruz. Çocukların düşüncelerini alıyorum. Onlar bir şeyler paylaşıyorlar. Bence daha çok yer verilmeli. Dediğim gibi şu anda yüzeysel*

kazanımlar var. Sürdürülebilir tüketimle ilgili direkt kazanım bile yok aslında. Bazen konunun içinde geçiyor, ben onu fırsat bilerek kendim anlatıyorum öğrencilere”. Ö4 burada sürdürülebilir tüketim ile ilgi kurabileceği bir cümleden yola çıkarak, kendi çabalarıyla konuyu detaylıca anlattığını vurgulamaktadır. Yine Ö4’e göre kazanımlarda sürdürülebilir tüketim kavramı etkili ve yeterli bir şekilde yer almamaktadır.

Ö17: “Bu konunun bence sosyal bilgilerin içerisinde müfredata kesinlikle dâhil edilmesi lazım. Çünkü bu konunun hem bizim hem de fen bilgisi öğretmenleri açısından önemi büyük. O yüzden sosyal bilgiler dersinde özellikle müfredata ayrı bir bölüm olarak herhangi bir sınıfta (7, 6 veya 5’lerde) eklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Şu anda ilişkilidir fakat içerik çok zayıf. Dolayısıyla bence ayrı bir ünite olarak ele alınmalıdır diye düşünüyorum” şeklindeki açıklamasında, güncel müfredatta sürdürülebilir tüketim ile ilgili içeriğin yetersiz olduğunu, ayrı bir ünite/konu olarak ele alınması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğunluğu, sosyal bilgiler dersi ile günlük hayatın birbirinden ayırtılamayacağını, bu yüzden sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişki kurulabileceğini vurgulamışlardır. Örneğin Ö3: “Kesinlikle ilişki kurulabilir. Dersimiz hayatın ta kendisi diyoruz aslında. Günlük hayatta yaşadığımız birçok şeyi biz dersimizde de öğreniyoruz. Bu konuyla ilgili de öğrencilere hem örnek olmaya hem de derste konu geçtiği zaman mutlaka üzerinde durmaya çalışıyorum. Aslında çocuklar da geri dönüşüm konusu bahsedildiği zaman ilgi duyuyorlar. Biz bu konuda daha önce küçük kampanyalar da yapmıştık. Pil ve kâğıt atıkların biriktirilmesi gibi. Öğrenciler çok güzel destek de oldular” ifadelerine yer vermiştir. Yine Ö5: “Sosyal bilgiler dersi hayatın ta kendisidir. Biz sosyal bilgiler dersinde çocuklara hayatı öğretiyoruz. Kitaptaki konuları sadece olduğu şekliyle alıp götürmüyoruz. Konuyu açıyoruz. Özellikle sizin bu bahsettiğiniz konu çocuklarımızın ve sonuçta insanlığın geleceğiyle alakalı bir konu olduğu için çok ayrıntıya inerek işliyorum. Ve çok önemsendiğim bir konu. Bu anlamda bence sosyal bilgiler dersinin en önemli konularından biridir. Özellikle çevre sorunları, sürdürülebilir tüketim, enerji kaynaklarının tüketilmesi, temiz enerji kaynaklarının kullanılması, yenilenebilir enerji kaynakları konuları üzerinde özellikle duruyoruz” şeklindeki açıklamalarıyla sürdürülebilir tüketim konusunun sosyal bilgiler dersi içeriğindeki önemine dikkat çekmiştir.

Öğretmenlerden birçoğu sosyal bilgiler dersi içeriğinde bulunan nüfus, doğal kaynaklar, yenilenebilir enerji ve çevre sorunları konuları ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında ilişki kurmuşlardır. Örneğin Ö7: “Sosyal bilgiler yaşamın içinden konuları muhteva ettiği için bahsettiğimiz konu ile birebir örtüşüyor. Çünkü kaynaklar sınırlı, insanın istekleri

ve tüketimi ise sınırsız. Burada bir denge bulmak gerekiyor. Bir de nüfus artışı var. Grafıklara göre yüz yıl sonra nüfus artışı azalacak ama biz yüz yıl bekleyemeyiz. Kaynaklarımız o kadar sınırsız değil. O nedenle sürdürülebilir tüketim bilincini çocukluktan kazandırmak gerekiyor” ifadelerine yer vererek sürdürülebilir tüketim eğitimi yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Yine Ö13 bu konudaki düşüncelerini: “İlişki kurulabilir. Zira bizde yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları var. Tüm bu kaynakların kullanımını, özellikle su kaynaklarının kullanımını çocuklara anlatıyoruz sürekli. Ülkemizde büyük bir enerji açığı olduğunu, yıllık bütçe açığımızın çoğunun bundan kaynaklandığını anlatıyoruz. Bunlar konu olarak zaten var. Bu güncel konular olduğu için sürdürülebilir tüketim ile sosyal bilgiler dersi birebir ilişkili diyebilirim” şeklinde ifade etmiştir.

Sürdürülebilir tüketim eğitimi sürecinde ailenin de çok etkili olduğunu düşünen Ö14 şu ifadelerle yer vermiştir:

İlişki kurulabilir tabii ki. Çünkü biz enerji kaynaklarımızı ve çevre sorunlarını anlatıyoruz çocuklara. Ve bunların üzerinde inanılmaz duruyoruz. Tükenmeyen enerji kaynaklarına geçmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çocuklara bununla ilgili örnekler veriyorum. Ve dünyadaki kaynakların, kömürün, petrolün bir şekilde biteceğini bu yüzden tükenmeyen enerji kaynaklarına geçilmesi gerektiğini anlatıyorum. Özellikle rüzgâr ve güneş enerjisinin üzerinde duruyorum. Karadeniz hariç her evde güneş enerjisi olması gerektiğini düşünüyorum. Biz evimizde 1991 den beri güneş enerjisi kullanıyoruz. Babam yağmur sularını da biriktirir. Yani aileden de gelen bir farkındalık olduğunu düşünüyorum. Bu sene ek ders olarak temel dini bilgileri bana verdi okul yönetimi. Orda tasarruf konusu var. Orda yine aynı şekilde bu konu üzerinde çok fazla durdum.

Açıklamalarından anlaşıldığı üzere Ö14 özellikle rüzgâr ve güneş enerjisi gibi tükenmeyen enerji kaynaklarına geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ö14’e göre çocukların sürdürülebilir tüketim eğitimi almaları sürecinde aile de büyük etki etmektedir. Kendisi çocukluğunda ailesinden bu konuda örnek aldığını, öğrencilerine de günlük hayattan örnekler verdiğini belirtmiştir. Ayrıca Ö14’e göre diğer derslerde de sürdürülebilir tüketim eğitimi verilebilir. Örneğin kendisi sosyal bilgiler dersine ek olarak din kültürü derslerine girmektedir ve orada tasarruf konusunda öğrencilere sürdürülebilir tüketim ile ilgili öğretim yapmaktadır.

4.2.4.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi alanlardan oluşan yedi öğrenme alanına sahiptir. Bu öğrenme alanlarından hangileri ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında ilişki kurulabileceğine dair öğretmen görüşleri aşağıda incelenmiştir.

Tablo 4.2.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ile Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Arasında Kurdukları Bağlantılar

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile sosyal bilgiler dersi öğrenme alanları arasındaki bağlantıya ilişkin görüşleri	Birey ve Toplum	8	Ö4, Ö5, Ö9, Ö12, Ö13, Ö15, Ö20, Ö21
	Kültür ve Miras	1	Ö15,
	İnanlar, Yerler ve Çevreler	6	Ö1, Ö2, Ö3, Ö12, Ö15, Ö17,
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	3	Ö5, Ö14, Ö19
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	16	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö16, Ö18, Ö20, Ö21,
	Etkin Vatandaşlık	3	Ö5, Ö7, Ö17,
	Küresel Bağlantılar	2	Ö5, Ö21
	Tüm öğrenme alanları	4	Ö2, Ö7, Ö9, Ö18

Araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarından çoğu ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında bağlantı kurabilmektedirler. Örneğin Ö18 sürdürülebilir tüketim kavramına tüm öğrenme alanlarında azar azar yer verilmesi gerektiğini, böylece öğrencilerin konuyu unutmadan öğreneceklerini düşünmektedir. Bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Bütün ünitelerde az da olsa değinilmesi daha iyi olur. Mesela üretim dağıtım tüketim ünitesinde biraz daha yoğunluk verilebilir. Ama her konuda yeri geldikçe değinilmelidir. Çünkü önemli bir konu. Çağımız artık tam da o sürece evriliyor. Bu konuyu tam anlatabileceğimiz bir dönemdeyiz. Bu konuyu tek bir üniteye sıkıştırırsak çocuk o üniteye görünce sonra unutabilir. Bu yüzden diğer ünitelerde de yeri ve zamanı geldiğinde değinilmesi daha mantıklı olur. Çok fazla sıkmadan tekrar edilmesi iyi olur diye düşünüyorum”. Ö18’in ifadelerinden günümüzde sürdürülebilir tüketim eğitimi için ideal bir dönemde olduğumuz, şu anda gerçekleştireceğimiz eğitim faaliyetlerinin daha sürdürülebilir bir yaşam için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada sosyal bilgiler dersi aracılığıyla

sürdürülebilir tüketim kavramının gelecek nesillere kazandırılabilceği vurgusu karşımıza çıkmaktadır.

Sürdürülebilir tüketim kavramıyla ağırlıklı olarak üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanı arasında bağlantı kuran öğretmenler, genel olarak tüm konularda bağlantı kurmaya çalıştıklarını ifade etmektedirler. Örneğin Ö2; *“Sosyal bilgiler dersi zaten tam hayatın içinden bir ders. Temel bazı tarihi, coğrafi konular var. Bunlar aslında hayatın ta kendisi. Bir taraftan da sosyal konularımız var. Teknoloji, tüketim, enerji kaynakları ile ilgili konularımız var. Hem de dersle ilgili örnekler verirken illa ki hayatımızdan içerikler paylaşıyoruz. Ya da günlük olaylardan mutlaka bahsediyoruz. Bu da artık hayatımızın bir parçası. Artık hissediyoruz aşırı tüketimin hayatımıza etkilerini. Bunu ben de, dedelerimiz de, çocuklarımız da hissediyoruz. Bu durumda öğrenme alanlarında bu konuyla bağlantı kurmak veya bu konudan bahsetmek çok zor olmuyor”*. Ö2 bu ifadelerinde sosyal bilgilerin hemen hemen tüm öğrenme alanları ve konularını sürdürülebilir tüketim kavramı ile bağdaştırarak anlattığını vurgulamaktadır. Bu anlamda sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilir tüketim kavramının iç içe olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.4.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları birey ve toplum öğrenme alanıyla sürdürülebilir tüketim kavramının ilişkili olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin Ö9: *“Birinci ünite de haklarımız ve sorumluluklarımızı işlerken bile anlatıyoruz bu konuyu. Temiz bir havaya, doğaya sahip olmayı, gelecek nesillerin de temiz bir doğaya sahip olma hakkı olduğunu anlatıyoruz”* şeklindeki açıklamasında birey ve toplum olarak gelecek nesillerin de doğal ve beşerî hakları olduğunun öğrencilere öğretilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

4.2.4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden çoğunluğu kültür ve miras öğrenme alanı ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında bağlantı kurmasalar da bazı öğretmenler kurmaktadır. Örneğin Ö7: *“Tarihsel konularla belki bağlantı kuramayabiliriz ama eski Mezopotamya uygarlıklarını falan anlatırken oralarda da kaynakları söylüyoruz aslında. İlk yerleşimlerin tarım alanlarının ve su kaynaklarının kenarında olduğunu anlatıyoruz.*

Öğrencilerin bu kaynakların ne kadar önemli olduğunu anlaması gerekiyor, bilinçaltına koyması gerekiyor. Yani bence sürdürülebilir tüketim kavramı bütün konularla bütünleşik gibi. Ben öyle düşünüyorum” ifadelerine yer vermiştir. Ö15 ise: “Kültür ve miras öğrenme alanıyla da ilişki kurulabilir. Çünkü aslında sürdürülebilir tüketim davranışlarıyla yaşamak bir kültür ve gelecek nesillere de doğal kaynakları miras bırakıyoruz” şeklinde açıklama yapmıştır. Ö7 ve Ö15’in açıklamalarından, doğal ve beşerî kaynakların sürdürülebilir tüketiminin tarihsel süreçte de önem arz ettiği, bunun sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere öğretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece öğrenciler doğal ve beşerî kaynakların geçmişten günümüze geldiğini ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğini öğreneceklerdir.

4.2.4.3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında bağlantı kurmaktadır. Örneğin Ö13: *“İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında iklim ve nüfus konuları var. Doğal afetler de var. Bu konularla bağlantılı olarak küresel ısınma, doğal kaynakların kullanımı açılarından bağlantı kurulabilir”* şeklindeki açıklamasıyla sürdürülebilir tüketim ile iklim, nüfus ve doğal afetler arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

4.2.4.3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında bağlantı kurmaktadır. Örneğin Ö5 bu konudaki düşüncelerini: *“Bilim teknoloji ve toplum ünitesiyle ilişkilidir. Bu konu çok önemlidir. Bilim ve teknolojiyle birlikte gelen doğal ve çevresel sorunlara değiniyoruz konularda”* şeklinde ifade etmiştir. Burada Ö5 bilim ve teknolojinin olumlu özelliklerinin yanında olumsuz özelliklerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan aşırı tüketim veya doğal ve çevresel kirlenmeler noktasında öğrencilerde bilinç oluşturulması gerekmektedir. Böylece gelecek dönemlerde bilimsel ve teknolojik çalışmalar gerçekleştirilirken doğal ve beşerî sürdürülebilirliğe dikkat edilmesi sağlanabilecektir.

4.2.4.3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğu sürdürülebilir tüketim kavramı ile üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı arasında bağlantı kurmaktadır. Öğretmenler ağırlıklı olarak üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanının içeriğinde yer alan enerji kaynakları, fosil yakıtlar, hava, su ve toprak kaynakları, hammadde, geri dönüşüm gibi konularla sürdürülebilir tüketim kavramı arasında ilgi kurmaktadır. Örneğin Ö4: *“Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı bağlantılı bir kere. Birey ve toplum öğrenme alanıyla da bağlantılı. Sonuçta öğrencilerin birey olarak geleceğin tehlikelerinin (doğal ve beşerî sorunlar) farkına varmaları gerektiğini anlatmamız lazım çocuklara. Hem 1. ünite de hem de 5. ünite de daha geniş kapsamlı yer alabilir bu konu”* ifadelerine yer vermektedir. Ö4 üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanına ek olarak öğrencilere gelecekte karşılaşılabilecekleri doğal ve beşerî sorunlar ile ilgili eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu bağlamda birey olarak toplumun her bir vatandaşına sürdürülebilir tüketim bilinci aşılması gerekmektedir. Bu noktada sosyal bilgiler dersi önde gelen disiplinlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanına vurgu yapan Ö8 şu ifadelere yer vermektedir: *“Zaten üretim dağıtım tüketim ünitemiz var bu konuyla ilgili. Bu ünite de enerji kaynaklarını işlerken bağlantıyı kuruyoruz. Mesela fosil yakıtların ne kadar zararlı olduğunu, mesela ormanların yararını işlerken o bağlantıyı kurmaya çalışıyoruz”*. Ö9 ise bu konudaki görüşlerini: *“Aslında birçok öğrenme alanıyla alakalı. En basitinden üretim, dağıtım ve tüketimde mesela ürettikten sonra doğaya zarar vermemek adına sanayinin nasıl doğaya zarar vermemesi gerektiğini, havanın, suyun ve toprağın kirletilmemesi gerektiğini anlatıyoruz. Ama sadece bu öğrenme alanında değil, diğer öğrenme alanlarında da bu konunun var olduğunu görebiliyoruz”* şeklinde ifade etmiştir. Bu noktada öğretmenlerin ifadelerinden özellikle üretim yaparken doğal kaynakların tüketilmemesi ve çevrenin kirletilmemesi konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yine öğretmenlerin ifadelerinden üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanında özellikle enerji kaynakları, fosil yakıtlar, orman ve su gibi kaynakların özelliklerinin öğrencilere öğretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Ö16 bu konudaki görüşlerini: *“Tabii ki üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanıyla ilişkilidir. Her şeyden önce üretimle tüketim arasında bir denge kurmak gerekir. Tüketilen ürünlerin hammadde olarak geri dönüştürülerek üretime kazandırılması açısından çok önemli*

planlamalar yapılması gerekiyor. Üretilip önümüze konulan ürünlerin tüketim aşamasında ve sonrasında tekrar üretime katılması açısından insanların tabii ki bilinçlendirilmesi lazım. Bu konunun bizim çocuklara anlattığımız geri dönüşüm konusu dâhilinde çok önemli bir husus olduğunu düşünüyorum” şeklinde ifade etmiştir. Ö16’ya göre üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanının önemli boyutlarından birisi geri dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda öğrencilere doğal ya da beşerî bir ürünün üretim aşamasından tekrar geri dönüştürülerek üretim aşamasına geldiği döngü eksiksiz bir şekilde öğretilmelidir. Böylece öğrenciler tüketimin sürdürülebilir bir tarzda gerçekleştirilmesi gerektiğini öğreneceklerdir.

4.2.4.3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile sürdürülebilir tüketim kavramı arasında bağlantı kurmaktadır. Öğretmenler, özellikle toplumun etkin bir vatandaşı olarak gelecek nesillerin tüketim davranışlarına dikkat etmeleri gerektiği, bunun da eğitim aracılığıyla sağlanabileceği hususuna vurgu yapmaktadırlar. Örneğin Ö5 bu konudaki görüşünü: *“Etkin vatandaşlık sosyal bilgilerin en önemli konularından biridir. Bu anlamda zaten etkin vatandaş olabilmek için önce ülkenin sonra tüm dünyanın sorunlarını (doğal ve çevresel) düşünmen gerekiyor”* şeklinde ifade etmiştir. Ö7 ise: *“Etkin vatandaşlık konusunda demokrasi konularını falan anlatıyoruz ama aslında ülkenin ve dünyanın doğal kaynaklarını bilerek ona göre yaşamak da etkin vatandaşlığın konusuna girer”* ifadelerine yer vermiştir. Bu bağlamda öğretmenler, geleceğin etkin vatandaşlarının sürdürülebilir tüketim bilincine sahip olmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar.

4.2.4.3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim ile Sosyal Bilgiler Dersi Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Arasında Kurdukları Bağlantı/İlişkiye Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları sürdürülebilir tüketim kavramı ile küresel bağlantılar öğrenme alanı arasında bağlantı kurmaktadır. Örneğin Ö5: *“Bu konuda uluslararası sivil toplum örgütlerini konuşuyoruz. Bu konuyla ilgili BM’ in aldığı kararlar falan var. Bunlara değiniyoruz”* ifadelerine yer vermektedir. Bu ifadeleriyle Ö5, sürdürülebilir tüketimin tüm dünyada sağlanabilmesi için uluslararası kuruluşların etkisine vurgu yapmaktadır. Öğrencilere de bu kuruluşların sürdürülebilir tüketim konusundaki çalışmalarının ve işlevlerinin sosyal bilgiler dersi aracılığıyla aktarıldığı görülmektedir.

4.2.4.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

Günümüzde sosyal bilgiler dersi, 2018 yılında uygulamaya konulan öğretim programı kapsamında işlenmektedir. Öğretim programının içeriğinde öğrenme alanlarının kazanımları ve kazanımların da detaylı açıklamaları yer almaktadır. Dolayısıyla öğretim programı, eğitim öğretim faaliyetleri süresince öğretmenler için hem yasal olarak uyulması gereken hem de konu akışını takip ettikleri önemli bir kaynaktır. Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim kavramının öğretim programı içeriğinde yer alması kavramın öğretimi sürecinde önem arz etmektedir. Öğretmenlere sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 SBDÖP’de yer alma durumuyla ilgili yöneltilen soruya verdikleri cevaplar ve açıklamaları şöyledir:

Tablo 4.2.16. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumu

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin görüşlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 SBDÖP’ da yer alma durumu	Yetersiz	20	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21
	Yeterli	1	Ö19

Görüşmeye katılan 21 öğretmenden birisi hariç tümü, sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 SBDÖP’de öğrencilerin konuyu öğrenerek davranışa dönüştürebileceği kadar yer almadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerden bazıları sürdürülebilir tüketim kavramının programa/müfredata eklenmesi gerektiğini veya daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Örneğin Ö1: “Kazanımlar olarak düşünürsek aslında çok yer aldığını düşünmüyorum. Sürdürülebilir tüketim kavramı bizim kazanımlarımıza ayrı bir şekilde mutlaka eklenmeli. Çocukların gelecekteki üretim ve tüketim faaliyetleri ile ilgili daha bilinçli olmaları adına bu önemli. Çevre sorunlarını, deprem falan gibi konuları işliyoruz ama bu konu özellikle kavramın adıyla işlenmeli diye düşünüyorum. Çünkü bazı öğretmen arkadaşlar vardır ki sadece kitapta ve kazanımlarda olan konuları anlatıp geçebilir. Kendi çabalarıyla bu konuya değinmeyebilir. Sosyal bilgiler dersinin en önemli özelliği bence güncel hayatla bağdaştırılması, çocuklara güncel hayattan örnekler verilmesi ve gelecekte neler olabileceği ile ilgili bilgi verilmesi gerektiğidir” şeklindeki ifadelerinde sürdürülebilir

tüketim kavramının sosyal bilgiler dersi kazanımlarına özel olarak eklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ö1'e göre şu anda sürdürülebilir tüketim kavramı kazanımlarda açıkça yer almadığı için, öğretmenler sürdürülebilir tüketim konusunu kendi ek çabalarıyla işlemektedirler. Ancak her öğretmenin bu ek çabayı gösteremeyebileceği dikkate alındığında kavramın kazanımlara eklenmesi gerekmektedir. Benzer görüşe sahip olan Ö2'nin açıklamaları ise şöyledir: *“Ben sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 programında yeteri kadar yer aldığını düşünmüyorum. Şöyle ki ben konuyu bağlamak istediğim zaman oraya bağlıyorum ama sadece kazanımlara bağlı kalsam konu çok sık kalıyor. Ama işte bize örneğin iklimle ilgili konuların yanında kitaplarımız, kazanımlarımız, dersimizin içeriği de olanak sağlasa sürdürülebilir tüketim kavramı daha sağlam şekilde öğretilir. Ancak şu anda öğretmen olarak sen konuyu sürdürülebilir tüketim kavramına vardırıyorsun. Onu da bu konuda bilgin varsa vardırıyorsun”*.

Konunun önemine istinaden devletin milli eğitim politikasında yer alması gerektiğini düşünen Ö3'ün ifadeleri şöyledir: *“Ben sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 programında yeteri kadar olduğunu düşünmüyorum. Hayatımızda daha fazla yer edinmeli ve bu konuya hem devlet politikası olarak hem de Milli Eğitim politikası olarak daha fazla önem vermemiz gerektiğini düşünüyorum”*. Yine Ö8'in şu ifadeleri de sürdürülebilir tüketim kavramının SBDÖP'de yer alması gerektiğini destekler niteliktedir: *“Yeteri kadar yok, daha geniş yer alması lazım. Sosyal bilgiler öğretmenleri olarak bize kültürcü derler. Biz çocuğu topluma hazırlıyoruz. Dolayısıyla çocuğu topluma hazırlıyorsak bu konu hakkında da daha ayrıntılı bilgi vermemiz lazım. Müfredata bununla ilgili ekstra bir konu koyulması lazım. Ve bence bizim bunu çok geniş olarak işlememiz lazım. Sadece koridora geri dönüşüm kutusu koyarak değil, bizim bunu ders ve konu olarak işlememiz lazım. Örneğim yenilenebilir enerji kaynaklarını işlerken bu konuyu biz araya ekliyoruz. Yani müfredat bana işle demiyor ama ben işliyorum elimden geldiğince. Bence bunun ayrı olarak bir konu olması gerekiyor”*.

Bu konuda benzer yorumlarda bulunan öğretmenlerden bazılarının ifadeleri şöyledir:

Ö9: *“İçerik var ama biraz daha genişletilmesi daha iyi olur. Çünkü doğal kaynaklar açısından gittikçe vakit daralıyor. Doğal kaynakların sürdürülebilirliği ile ilgili ayrı bir ünite de olabilir. Ya da bir ünitenin içine bir iki tane konu ekleme de yapılabilir. Ya da uygulamalı seçmeli ders dahi olabilir. Mesela bizim üniversitede seçmeli çevre koruma dersi vardı. Gidip çöp toplardık doğada. Bu tip uygulamalar olursa çok daha güzel olacağını düşünüyorum ben. Böylece öğrenciler ders dışında hayatlarında da bunları uygulayabilirler. Alışkanlık kazandırmış oluruz”*.

Ö14: “Bu kavram 2018 programında hiç geçmiyor. Kazanım olarak sürdürülebilir tüketim diye bir şey yok, keşke olsa”.

Ö17: “Yeterli değil. Bence ayrı bir ünite veya modül olarak daha ayrıntılı, daha fazla içerik ve etkinliğin planlandığı bir konu olmalı diye düşünüyorum”.

Ö19 ise sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yeterli şekilde yer aldığını düşünmektedir. Derslerinde bu konuyu işlediğini belirterek diğer derslerle de paralellik kurulabileceğini şöyle ifade etmektedir: “Bence yeteri kadar yer alıyor hocam. Biz konu olarak işliyoruz, çocuklar bu konuyu aynı zamanda fen dersinde de işliyorlar. O açıdan paralellik de kurulabilir”.

4.2.4.5.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Ders Kitaplarında Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler ders kitapları aracılığıyla, öğretim programında yer alan kazanımlara uygun içerikler düzenlenerek eğitim öğretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Dijital teknolojilerin ileri seviyede geliştiği günümüz eğitim dünyasında ders kitapları hâlâ etkin yerini korumaktadır. Bugünün ve geleceğin nesillerine kazandırılması gereken çeşitli bilgi ve davranışlar ders kitapları aracılığıyla işlenmektedir. Nitekim öğretmenler konuların öğretimi sürecinde ders kitaplarını yoğun şekilde kullanmakta, öğrenciler de pek çok bilgiyi ders kitapları aracılığıyla öğrenmektedirler. Bu noktada sürdürülebilir tüketim kavramı bilgisinin ve davranışının sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere kazandırılması sürecinde ders kitaplarının içeriği önem arz etmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde yeteri kadar yer alıp almadığına dair görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen veriler ve yorumlar şu şekildedir:

Tablo 4.2.17. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alma Durumu

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin görüşlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumu	Yetersiz	20	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21
	Yeterli	1	Ö19

Katılımcı öğretmenlerin bir tanesi hariç hepsi sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler ders kitaplarında dolaylı olarak ve çok az yer aldığını ifade etmektedirler. Örneğin Ö18: *“Bizim ünitelerde bu konunun biraz daha üzerinde durulabilir. Bence şu anda tam anlamıyla yeterli değil. Mesela biz çocuklara enerji kaynaklarını anlattığımız zaman çocuklar ne olduğunu tam olarak bilmiyorlar. Yani biraz daha ayrıntılı anlatılabilir. Daha ilgi çekici görseller konulabilir”* ifadelerine yer vererek sürdürülebilir tüketim kavramının kitapların içeriğinde detaylıca işlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Yine örneğin Ö1: *“6. sınıfta enerji kaynakları konusunda değiniyoruz. Ama sadece sınırlı bir kısım enerji konusu olarak ele alınıyor. Bence bunun genişletilmesi ve diğer sınıflarda da işlenmesi gerekiyor. Hatta bir ünite olarak veya bir ünitenin yarısını falan bu konuyla ilgili işlemeliyiz diye düşünüyorum”* şeklindeki ifadeleriyle aynı noktaya dikkat çekmektedir. İçeriğin çok az olduğu, artırılması gerektiği görüşünde olan öğretmenlerin bazılarının ifadeleri şöyledir:

Ö4: *“Çok az. Son yıllarda önceye göre biraz daha fazla ama. Benim dikkatimi çekti. Eskiden çok daha yetersizdi. Son yıllarda en azından şu geri dönüşüm olayına biraz daha geniş yer veriliyor”.*

Ö7: *“Sosyal bilgiler kitaplarında var ama bence daha çok artırılabilir. Son yıllarda sıfır atık falan birkaç konu eklendi. Onların da bir faydası oldu gibi. Ama bence bu alışkanlık çocukluktan kazanıldığı için ilkokuldan başlatsak daha iyi. İlkokulda daha yoğunlaştırmak lazım. Çünkü artık çocuklar çok hızlı büyüyorlar. Ortaokula geldiklerinde bence geç olmuş gibi oluyor. İlkokulda daha iyi verilebilirse bence çok daha faydalı olur”.*

Ö12: *“Konu anlatımı az da olsa var ama örnek ve etkinlik verilebilir. Örnek ve etkinlikler çok yok. Daha çok etkinlikli, kısa, eşleştirmeli şeyler çocukların da hoşuna gidiyor. Ve bir şekilde kafalarında algı oluşuyor”.*

Öğretmenlerden bazıları ise kavramın ders kitaplarında yeteri kadar yer almadığını, kendi çabalarıyla benzer konulardan sürdürülebilir tüketim konusuna geçiş yaparak öğrencilere anlattıklarını ifade etmişlerdir. Ö5’in şu ifadeleri bu duruma örnektir: *“Hayır. Kitaplarda zaten doğru dürüst bir şey verilmiyor açıkçası. Ben kendim videolarla, farklı etkinliklerle konuları biraz daha açıyorum. Çünkü önemsendiğim bir konu bu. Kitaplarda çok sınırlı olduğunu söyleyebilirim”.*

Ö20, sürdürülebilir tüketim kavramının derslerde sadece bilgi olarak öğrencilere öğretilmesinin yeterli olmayacağını, bu konunun uygulamalı bir şekilde işlenmesi gerektiğini

şöyle ifade etmektedir: “Yer alıyor ama çok sınırlı olduğunu düşünüyorum. Biraz daha geniş çapta alınabilir diye düşünüyorum. Çünkü çok önemli bir konu hocam. Yani hayati öneme sahip bir konu. Ve bunu öyle 3-4 sayfalık konu anlatımıyla geçiştirmememiz gerektiğini düşünüyorum. Hatta bununla ilgili gezi gözlem veya farklı aktivitelerin yapılabileceği mecraların olması gerektiğini düşünüyorum. Sadece kirlilik budur, bizi böyle etkiler değil de gezip görmek gibi imkânların sunulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü en iyi öğrenme böyle gerçekleşiyor”.

Ö19 ise sürdürülebilir tüketim konusunun ders kitaplarında yeteri kadar yer aldığını şöyle ifade etmiştir: “Evet, yeterli. Sadece biyoenerji ve dalganın gelgit olayından elde edilen enerjiden bahsedilmiyor. Onun dışında rüzgâr enerjisi, hidroelektrik, jeotermal ve güneş enerjisinden yeterince bahsediliyor”. Ö19 sürdürülebilir tüketim kavramını daha çok enerji kaynakları odaklı yorumlamaktadır. Ö19’un açıklamalarından yenilenebilir enerji kaynaklarının gelecek nesillere öğretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

4.2.4.6.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Konuları İşlerken Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular

Öğretmenler, ders programında ve kitaplarında yer alan konuların öğrencilere öğretilmesi sürecinde farklı yöntem, teknik, materyal ve örnekler kullanmaktadırlar. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramı veya bu kavramla bağlantılı konuları öğrencilere öğretirken kullandıkları yöntem, teknik, materyal ve örneklere ilişkin bulgular şöyledir:

Tablo 4.2.18. Öğretmenlerin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ile İlişkili Konuları İşlerken Kullandıkları Öğretim Yöntem, Teknik ve Materyalleri

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Öğretmenlerin sürdürülebilir	Görseller (Fotoğraf, video, slayt)	13	Ö1, Ö3, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20,
	Günlük hayattan örnekler	13	Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21,
	Akıllı tahta kullanımı	11	Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö14,

tüketim kavramı ile ilgili konuları			Ö18, Ö19, Ö20, Ö21,
işlerken kullandıkları yöntem, teknik ve materyaller	Anlatım yöntemi	7	Ö5, Ö6, Ö9, Ö12, Ö13, Ö15, Ö20,
	Soru cevap	5	Ö3, Ö9, Ö12, Ö15, Ö20,
	Örnek olay incelemesi	3	Ö2, Ö7, Ö15,
	Ders kitabı	3	Ö7, Ö11, Ö13
	EBA	3	Ö10, Ö19, Ö21,
	Proje (maket, pano vb.) yaptırma	3	Ö13, Ö14, Ö15,
	Ek kaynaklar (soru bankası, atlas vb.)	2	Ö19, Ö20,
	Belgesel izleme	1	Ö4
	Beyin fırtınası	1	Ö2,
	Morpa kampüs uygulaması	1	Ö5

Sosyal bilgiler öğretmenleri, derslerinde sürdürülebilir tüketim kavramı ve ilgili konuların öğretimi sürecinde pek çok yöntem, teknik ve materyal kullanmaktadır. Öğretmenler derslerinde çoğunlukla fotoğraf, video, slayt gibi görsellerden yararlanmaktadırlar. Ayrıca görüşmeye katılan öğretmenlerden çoğu bu konunun günlük hayatla oldukça bağlantılı olduğunu bu yüzden sürdürülebilir tüketim ile ilgili konuların öğretiminde günlük hayattan örnekleri de yoğun olarak kullandıklarını ifade etmektedirler.

Örneğin Ö1: “Görseller açıyorum. Ben gittiğim gezdiğim yerlerde fotoğraf çekmeyi çok seviyorum. Gittiğim yerlerde sürdürülebilir enerji ile ilgili mesela Afyon, Alaçatı taraflarında rüzgâr tribünlerini çektim. Özellikle yenilenebilir yenilenemez enerji kaynaklarını işlerken videolar açıyorum. Akkuyu’nun son halini bile gösteriyorum. Çocuklara gerçek hayattan örnekler veriyorum. Hatta anne babalarınıza söyleyin, evinizin/binanızın elektriğini güneş enerjisinden elde edebilirler diyorum” şeklindeki ifadelerinde konuyu işlerken görsellerden yararlandığına ve konunun günlük hayat ile bağlantısına vurgu yapmaktadır. Ö14 ise hem kendisinin hem de öğrencilerinin günlük hayattan örnekler vererek konuyu işlediklerine vurgu yapmaktadır. Ö14’ün bu konudaki ifadeleri şöyledir: “Bu konuda ben kendi ailemden örnekler veriyorum. Gördüklerimden, seyahat ettiğim yerlerden örnekler veriyorum. Avrupa’ya gittiğim yerlerden örnekler veriyorum. Sosyal bilgiler dersi zaten sohbet üzerine hocam. Ben yedi saat boyunca ayakta ders anlatıyorum. Anlatmazsak çocuk nasıl öğrenecek. Mutlaka hayattan örnekler veriyoruz. Öğrenciler de örnekler veriyorlar. Hepsinin her konuyla ilgili bir yaşantısı var. Ben disiplinli bir öğretmenimdir, izinsiz konuşmalarına asla izin vermem. Ama onlar örnek vermek istiyorsa sınıftaki herkesi konuşturuyorum. Çünkü kendilerini ifade etmeleri lazım”.

Öğretmenlerden bazıları ise anlatım yöntemi ve görseller kullanarak konuyu işlemeye ek olarak özellikle uygulamalı etkinlikler yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Örneğin Ö2 bu konuda şu ifadelerle yer vermektedir: *“Bu konularda derslerde kullanabildiğimiz örnek olay incelemesi var. Beyin fırtınası yaptırıyorum. Ama ben bu tarz konuların aslında direkt doğa ile iç içe, hatta uygulamalı işlenmesi taraftarıyım. Fotoğraf video gösterebiliyorum. Ama açıkçası çocukları bir noktadan sonra fotoğraf video kesmiyor. Çünkü sürekli maruz kaldıkları bir şey bu. Hepsinin ellerinde telefon tablet var. Dolayısıyla bu artık ilgi çekici olmuyor çocuklar için. Bence birebir yaşayarak öğrenmeleri lazım. Örneğin biz bazı seminerlerde sıfır atık ile ilgili basit deneyler gördük ama okulda uygulamaya kalksak imkânlar yetersiz kalıyor. Müfredat da elimizi kolumuzu bağlıyor biraz. Bu konuda projeler yapılmalı. Yöneticiler de desteklemeli”*. Ö13 de benzer şekilde şu ifadelerle yer vermektedir: *“Genelde powerpoint sunum tekniği kullanılıyor. Video izletiyoruz. Mesela jeotermal enerjinin nasıl oluştuğu ile ilgili videolar indirip izletiyorum. Rüzgâr enerjisi ile ilgili video izletiyoruz. Öğrencilere mesela rüzgâr elektrik santralleri yapmaları şeklinde proje ödevleri veriyoruz. Proje geliştirmelerini istiyoruz. Siz hangisi üzerine yatırım yaptınız şeklinde. Rüzgârdan nasıl elektrik üretildiğinin maketini yapın gelin diyoruz. Çocuklar rüzgâr değirmeni yapıyorlar geliyorlar. Güneş panelleri yapabiliyorlar. Kitaptan zaten okutuyoruz. Klasik düz anlatım tekniğini zaten kullanıyoruz”*.

Görüşmeye katılan bazı öğretmenler ise yöntem, teknik ve materyal kullanımı anlamında okullarının imkânlarının yetersiz olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu öğretmenler genellikle anlatım ve soru cevap yöntemlerini kullanmakta, günlük hayattan örnekler vererek konularını işlemektedirler. Örneğin Ö9 şu ifadelerle yer vermektedir: *“Okulumuzun durumunu da göz önünde bulundurarak öğretim yöntem ve tekniklerini kullanıyoruz. Okulumuzda akıllı tahta yok. Bu yüzden materyal konusunda sıkıntı çekebiliyoruz. Görsel konusunda sıkıntı çekebiliyoruz. Çok fazla istemememize rağmen anlatım yöntemini kullanıyoruz. Ama tabi soru cevaplarla geri dönüt alarak işliyoruz. Aynı zamanda öğrencilere sorular sorup beyin fırtınası da yaparak. Günlük hayattan örnekler de veriyoruz”*. Benzer şekilde Ö15’in ifadeleri ise şöyledir: *“Bizim okulumuz çok kalabalık bir okul. Ve teknolojik açıdan çok yetersiz bir okul. O yüzden okulda çok fazla teknolojiyi kullanamıyoruz. Öğrencilere bu konuda bazen gazete haberleri verebiliyorum. Pano hazırlama verebiliyorum. Merkezi bir okul olmamıza rağmen akıllı tahtamız yok. Projeksiyonumuz da yok. O yüzden anlatım yöntemiyle ders işlemek zorunda kalıyoruz. Sınıflarımız da çok kalabalık. Bu okulda 42 kişilik sınıflarda derse girdim. Genelde 30-32 kişilik sınıflar. Bu yüzden çok etkinlik de yapamıyoruz. Birkaç defa*

etkinlik yapmayı denedim ama amacına ulaşmadı etkinlik. Bu yüzden daha çok anlatım ve soru cevap yöntemleriyle ders işliyoruz. Üstüne de yazdırıyorum. Çizebildiğimiz kadar görseller çiziyoruz tahtaya. Bununla ilgili fotokopiler dağıtıyoruz. Bu şekilde işliyoruz”.

Ö17 şü açıklamaları ile sürdürülebilir tüketim ve enerji kaynakları gibi günlük hayatla iç içe olan konuların öğretiminde soyut kavramları somutlaştırarak öğretmenin önemine vurgu yapmaktadır:

Özellikle enerji konularını anlatırken öğrenciler en çok somutlaştıramama konusunda problem yaşıyorlar. Mesela ben güneşten, rüzgârdan, barajlardan elektrik elde ediliyor diye anlatıyorum. Çocuk ‘sudan nasıl elektrik oluşuyor öğretmenim?’ diye soruyor. Kesinlikle kafasında somutlaştıramıyor. Bu yüzden ben şöyle bir şey yaptım. Makedonya’da bir gezi sırasında bir barajda sudan nasıl elektrik elde edildiğine dair makinaların canlı canlı videolarını çektim. Bu videoları sınıfta izletiyorum. Rüzgâr ve güneş için de aynı şeylerin geçerli olduğunu söylüyorum. Böyle olunca daha somut anlayabiliyorlar. Biz bu konuları somutlaştırmazsak istediğimiz kadar anlatalım, çocuk bunu kafasında canlandıramıyor. O yüzden kesinlikle somutlaştırmamız lazım.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğu, anlatım yapma, powerpoint slaytları kullanma ve görsellerden yararlanma gibi faaliyetlerini akıllı tahta üzerinden gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Özellikle slayt, fotoğraf, video gibi görsellerin sunumunda akıllı tahtalar öğretmenlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Okullarında akıllı tahta olmayan öğretmenler ise istemeyerek de olsa sadece anlatım ve soru cevap yöntemi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak EBA’yı ve morpa kampüs uygulamasını kullanan, belgeseller izleterek konuyu işleyen, örnek olay incelemesi ve beyin fırtınası yaptıran, soru bankası, atlas vb. ek kaynakları kullanan öğretmenler de bulunmaktadır.

4.2.4.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Gözlemledikleri Davranışlara İlişkin Bulgular

Öğretmenler, öğrencilere öğrettikleri akademik bilgileri veya davranışsal uygulamaların etkilerini ölçme, değerlendirme veya gözlem aracılığıyla tespit etmektedirler. Bu bağlamda aşağıda sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde sürdürülebilir tüketim davranışları gözlemleyip gözlemlemedikleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.2.19. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerinde Sürdürülebilir Tüketim ile İlişkili Gözlemledikleri Davranışlara İlişkin Bulgular

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinde sürdürülebilir tüketim ile ilgili gözlemledikleri davranışlar	Yetersiz	17	Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö21
	Hiç gözlemlemedim	4	Ö2, Ö5, Ö18, Ö20,

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı öğrencilerinde sürdürülebilir tüketim ile ilgili olumlu davranışları ya yetersiz derecede gözlemlemiş ya da hiç gözlemlememişlerdir. Öğretmenlerden hiç birisi öğrencilerde yeterli derecede sürdürülebilir tüketim davranışı gözlemlememiştir. Yetersiz derecede gözlemleyen öğretmenlere Ö3'ün şu ifadeleri örnek olarak verilebilir: *“Kısmen gözlemliyorum. Kimisi bu konuda gerçekten bilinçli oluyor. Ama kimisi dikkat etmiyor. Net, belirgin bir değişiklikten söz edemem açıkçası. Bunun için dersimizin içinde sürdürülebilir tüketim kavramının daha fazla olması lazım ki ancak o zaman bir davranış kalıbına dönüşsün. Bunu içselleştiren çok azı var. Çoğunluğunda ne yazık ki bu davranışları gözlemleyemiyoruz”*. Yine Ö15'in şu ifadeleri de bu duruma örnek niteliğindedir: *“Bazen gözlemliyorum. Mesela bazen klimalar açıksa pencereleri kapatıyorlar. Bazen ışıkları kapatıyorlar. Aslında onların duyarlılıkları dönem dönem yoğunlaşıyor. Eğer fen bilgisi dersinde ya da sosyal bilgiler dersinde bu konular işlendiyse o bir süre onlara yetiyor. Bazıları çok duyarlı. Bahçede su açıksa kapatıyorlar. Bunlara uymayan da uyan da öğrencilerimiz var”*.

Ö4 ve Ö8 öğrencilerin konuyu işlerken ya da öğretmenin bulunduğu mekânda dikkatli olduklarını ancak daha sonra davranışlarında sürdürülebilir tüketim yeteri kadar dikkat etmediklerini ifade etmişlerdir. Bu yüzden Ö8'e göre sürdürülebilir tüketim konusu ayrı olarak etkili bir şekilde işlenmelidir. Bu bağlamda Ö4 ve Ö8'in ifadeleri şöyledir: Ö4: *“Şimdi biz özellikle bu konuyu çocuklarla konuştuğumuz zaman gerekli duyarlılığı maalesef gösteremediklerini görüyoruz. Çok da bilinçsiz değiller, konuyu işlerken dinliyorlar ve istekli olduklarını görüyorum ben. Ama sonrası için gözlemlediğimde maalesef doğasever ya da çok bilinçli davranmadıklarını görüyorum. Ama en azından bu çocuklar ileride bir şeylerin yanlış gittiğinin farkına vardıkları zaman kendi çocuklarını daha iyi yetiştirecekler diye düşünüyorum. Ama şu an gerekli duyarlılık var mı diye sorarsanız maalesef”*. Ö8: *“İstedığımız düzeyde yok. Hâlâ çöpler sokağa veya yere atılıyor. Öğrenci kullandığı pet şişeyi*

geri dönüşüm yerine normal çöpe atıyor. Okulun her yerinde geri dönüşüm kutuları var. Ama atmıyor çocuk oraya. Normal çöpe atmak kolayına geliyor, oraya atıyor. Ya da sadece beni görünce geri dönüşüme atıyor. İşte bu yüzden bizim bunu ayrı bir konu olarak işlememiz lazım”.

Ö11 ifadelerinde konuların daha çok akademik bilgi ağırlıklı işlendiğini, sınav odaklı eğitim öğretim faaliyetleri yürütüldüğünü, bu yüzden uygulamada zayıf kaldığını şöyle vurgulamaktadır: *“Ben çok gözlemlemiyorum. Bilgiler sınıfta kalıyor. Biz akademik bilgi ağırlıklı gidiyoruz ya, sanki her şey testte gibi. Test çözerken var. Ama günlük hayatta uygulamada bence yeterli değil”.* Ö16 ise sürdürülebilir tüketim davranışının kazandırılmasında velilerin de etkisine değinerek şu açıklamaları yapmaktadır: *“Okul içerisinde bizim pil geri dönüşüm kutularımız var. Ayrıca kullanılmış yağ atıkların toplandığı bidonlar da var. Belediye topluyor. Biz toplantılarda velilere söylüyoruz. Bu tür atıkları getirin diye. Öğrencilere de söylüyoruz. Ama istenilen seviyede değil maalesef. On tane öğrencimden iki üç tanesi getiriyor. Bu getirenlerin velileri de tabi bilinçli veliler”.*

4.2.4.8.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinin Dışındaki Derslerin Katkısına Yönelik Bulgular

Sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak ekonomi, iktisat, pazarlama ve ekoloji gibi bilim dallarında yapıldığı görülmektedir. Bu kavramın ve ilgili olduğu konuların öğretimi sürecine bakıldığında ise ortaokul seviyesinde sosyal bilgiler dersi ön plana çıkmaktadır. Bu konulara enerji kaynakları, toprak, su ve hava kirliliği, üretim, ulaşım örnek olarak verilebilir. Ancak sürdürülebilir tüketim kavramı ve ilgili olduğu konular sosyal bilgilerin dışındaki derslerde de yer alabilmektedir. Bu noktada öğrencilere bu kavramın öğretimi sürecinde derslerin ve öğretmenlerin karşılıklı planlı etkileşim halinde olmaları önem arz etmektedir. Çünkü disiplinler arası öğretim yaklaşımının pek çok olumlu etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerine, sürdürülebilir tüketim kavramının ve ilgili olduğu konuların sosyal bilgiler dışında başka hangi derslerde öğretilbileceği ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Öğretmenlerin cevaplarından elde edilen veriler şöyledir:

Tablo 4.2.20. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinin Dışındaki Dersler

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının öğretilebileceği diğer dersler	Fen Bilimleri	21	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21
	Türkçe	13	Ö1, Ö2, Ö3, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö21
	Din kültürü ve Ahlak Bilgisi	7	Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18, Ö21
	Resim	6	Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö13, Ö15,
	Teknoloji ve Tasarım	4	Ö1, Ö3, Ö5, Ö11,
	İngilizce	2	Ö7, Ö21,
	Matematik	1	Ö2
	Müzik	1	Ö4
	Beden Eğitimi	1	Ö9

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı sürdürülebilir tüketim eğitiminin sosyal bilgiler dersinin yanında fen bilimleri dersinde de verilebileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler genel olarak sosyal bilgiler dersinde yer alan çevrenin korunması ve enerji kaynakları gibi sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili konuların fen bilimleri dersinde de yer aldığını ifade etmektedirler. Bu bağlamda disiplinler arası öğretim yaklaşımıyla fen bilimleri dersi ile sosyal bilgiler dersinin etkileşimli bir şekilde sürdürülebilir tüketim eğitimi verebileceğini düşünmektedirler. Bu konuda bazı öğretmenlerin ifadeleri şöyledir: Ö2: “Biliyorsunuz zaten fen bilimleri ile bizim birkaç konumuz benzeşiyor. Hatta fen bilimleri öğretmenimizle bazı konularda görüş alışverişi yaptığımız da oluyor. Onlarla bağlantı kurulabilir. Türkçe dersiyle de bence bağlantı kurulabilir. Çünkü orda da paragraflar veya kompozisyonlar var. O paragraflar bu konularla ilgili yazıldığında, çocuk okuduğu zaman bir farkındalık kazanacaktır. Matematikte de yeni nesil sorular var ya, uzun paragraflardan oluşan. Oraya bile koyulabilir. Böylece çocukta bir farkındalık oluşmuş olur. Çocuk kafasında dersler arasında aktarıyor. O derste de bunu görmüştük, bu derste de gördük

derken bir şekilde çocuğun içine işleyecektir bu konu". Ö2 açıklamalarında fen bilimleri öğretmeni ile sürdürülebilir tüketim kavramı ve ilgili konularda iletişim halinde olduklarını belirtmektedir. Ayrıca öğrencilerin zihinlerinde dersler arasında bilgiyi aktararak pekiştirdiğine vurgu yapan Ö2, bu şekilde farklı derslerde sürdürülebilir tüketim konusunun işlenmesinin öğrencinin konuyu içselleştirmesinde etkili olacağını düşünmektedir. Bu anlamda Ö2'ye göre matematik dersinde bile uzun sözel anlatımlı sorularda sürdürülebilir tüketim kavramı ele alınabilecektir.

Yine görüşmeye katılan öğretmenlerden Ö3 konunun bütüncül olarak ele alınıp sosyal bilgiler dersi başta olmak üzere mümkün olan tüm derslerde işlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Ö3'ün açıklamaları şöyledir: *"Bence kesinlikle bütüncül olarak yaklaşılması lazım bu konuya. Fen bilimleri ile teknoloji ve tasarımda da sanırım işliyorlar. Çünkü biz mesela enerji kaynaklarından falan bahsettiğimizde çocuklar fen dersinde de bunu gördüklerini söylüyorlar. Bunun dışında Türkçe dersinde de bence olabilir. Aslında birçok dersle bağdaştırabiliriz. Bir yerden mutlaka bir ilişki kurabiliriz. Ama tabi bence dediğim gibi en çok bizim dersimizi ilgilendiriyor. Dersimize 'hayatın ta kendisi' dediğimiz için, bu da hayatla ilgili çok somut bir örnek olduğu için..."* Ö2'ye benzer şekilde Ö3'ün açıklamalarından da öğrencilerin bilgiyi zihinlerinde disiplinler arası bir yaklaşımla aktardıkları anlaşılmaktadır.

Ö14 açıklamalarında fen bilimleri, Türkçe ve din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde konunun işlenebileceğini belirtmektedir. Ö14'ün ifadeleri şöyledir: *"Fen bilimleri bence. Çünkü onlarla konularımız ortak gidiyor ve onlarda da bu konuların olduğunu tahmin ediyorum. Türkçe' de de metinler olabilir hocam. Türkçe ve fen bilimleriyle bazı konularımızın ortak olduğunu görüyorum ben. Mesela fen bilimleriyle aynı anda doğal afetler konusunu işliyoruz. Yani ortak konularımız var. Din kültüründe olabilir. Ben temel dini bilgiler de anlatıyorum. Din kültürü dersinde israf, tasarruf konuları işleniyor. Matematik' te sanmıyorum hocam. Ama fen bilimleri, Türkçe ve din kültüründe işlenebileceğini düşünüyorum".*

Görüşmeye katılan öğretmenlerin çoğu sürdürülebilir tüketim kavramının Türkçe dersinde yer alan okuma parçalarının içinde veya ayrı bir tema olarak ele alınabileceğini düşünmektedir. Örneğin Ö18 şu ifadelerle yer vermektedir: *"Benim bildiğim kadarıyla benzer konular fen bilimleri dersinde de var. Fen bilimleri dersinde öğretilir. Türkçe dersinde verilebilir. Türkçe dersinde tema olarak konuların içine konulabilir. Din kültürü ve ahlak*

bilgisi dersinde de olabilir. Doğal kaynakların bir sonraki nesil için bir hak olduğuna değinilebilir. Ama ağırlıklı olarak sosyal bilgiler dersinde olması lazım”. Ö15 de Türkçe dersinde konunun işlenebileceğini düşünenlerdendir. Bu konuda şu ifadelere yer vermektedir: “Fen bilimlerinde sürdürülebilir tüketim eğitimi verilebilir aslında. Çünkü enerji kaynakları gibi bazı konularımız içerik olarak birbiriyle paralel olabiliyor. Orada verilebilir. Türkçede de verilebilir aslında. Türkçe’deki okuma parçaları bu konuyu içerip soru cevap yapılabilir. Aslında bence bütün derslerde bağdaştırılabilir. Din kültürü ve ahlak bilgisinde de verilebilir bence. Ahlaklı olmakla sorumlu olmakla bu konu bağdaştırılabilir. Resim dersinde bu konuda resim yaptırılarak çocuklara duyarlılık kazandırılabilir. Birçok derste verilebilir aslında”. Ö15 e göre de resim dersi dâhil birçok derste kavramın öğretimi sağlanabilir. Bu bağlamda Ö15 de disiplinler arası bir yaklaşımla konunun öğretilmesi gerektiğini düşünmektedir.

4.2.4.9.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Okul Yönetiminin Katkısına Yönelik Bulgular

Okul yönetimleri, eğitim öğretim sürecinde öğretmen, öğrenci ve velilere fiziksel ve manevi olarak önemli destekler sağlamaktadırlar. Eğitim öğretim süreci genel anlamda okul yönetimlerinin etkisi altında ilerlemektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir tüketim ve ilişkili kavramların öğretimi sürecinde okul yönetiminin desteği ve uygulamaları önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine okul yönetimlerinin bu konuda desteğine ilişkin görüşleri sorulduğunda elde edilen veriler şöyledir:

Tablo 4.2.21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretiminde Okul Yönetiminin Katkısı

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının öğretiminde okul yönetiminin katkısı	Geri dönüşüm kutuları koymak	9	Ö4, Ö6, Ö8, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20,
	Yazılı veya sözlü uyarılar hazırlamak (elektrik, su kullanımı)	6	Ö5, Ö7, Ö11, Ö13, Ö15, Ö18,
	Projeler/yarışmalar düzenlemek	4	Ö3, Ö8, Ö17, Ö21,
	Geziler için destek vermek	2	Ö1, Ö15
	Ödül vermek	2	Ö9, Ö21,
	Seçmeli ders/kulüp koymak	1	Ö10
	Toplantı veya konferans düzenlemek	1	Ö18,
	Öğretmenlerle işbirliği	1	Ö2

Görüşmeye katılan öğretmenler genel olarak okul yönetimlerinin kendilerini ve öğrencileri, tüm eğitim öğretim faaliyetlerinde desteklediklerini ifade etmektedirler. Sürdürülebilir tüketim eğitimi ile ilgili ise genel olarak okul yönetimlerinin çeşitli faaliyetlerde bulunduklarını, öğretmenlere destek olduklarını belirtmektedirler. Öğretmenler, okul yönetimlerinin özellikle okul içerisinde farklı alanlara geri dönüşüm (kâğıt, plastik, cam, pil) çöpleri koyabileceklerini ifade etmektedirler. Örneğin bu konuda Ö8'in açıklamaları şöyledir: *“Yönetim bizim isteklerimizi karşılıyor bu durumda. Bizim idare de bu konuda iyi aslında. Geri dönüşümleri falan koyuyorlar. Bununla ilgili projeler yapılabilir. Öğretmenleri destekleyebilirler bu konuda. Mesela bir ara bizim okulumuzda en fazla geri dönüşüm atık getiren öğrenciye bisiklet hediye ettik. Böyle bir proje yapıldı okulda. Bu tarz çalışmalar yapılabilir yönetim”*. Yine Ö3'ün şu ifadeleri de benzer niteliktedir: *“Okul yönetimi yapacağımız herhangi bir projede bizi destekleyecektir. Bu konuda yeni yapılacak projelere ya da çocukların faydalanabileceği her şeye özveriyle yaklaşıyorlar”*.

Ö10 ise okul yönetimlerinin sürdürülebilir tüketim konusunda programa seçmeli ders ya da kulüp koyabileceğini ifade etmektedir. Böylece bu konuda öğrencilere uygulamalı olarak eğitim verilebileceğini, bunun gerçek hayat için önemli bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Ö10'un ifadeleri şöyledir: *“Okul yönetimi bu konu ile ilgili seçmeli dersler veya kulüpler koyabilir. Mesela çevre ile ilgili veya tüketim ile ilgili sosyal kulüp konabilir. İlla ki matematik uzmanı yetiştirmeyeceğiz. Öğrencileri hayata da hazırlayacağız”*.

Bazı öğretmenler öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının ödüllendirilerek pekiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu konuda Ö9'un ifadeleri şöyledir: *“Sürdürülebilir tüketim ile ilgili olumlu durumlar olduğunda ödüllendirebilir. Mesela bizim okulumuzda geçen sene temiz olan sınıfa ödül veriliyordu. Ayrıca bu konuda öğretmenleri bilgilendirici kısa toplantılar olabilir. Bizim yönetim sürekli gezi, etkinlik vb. olmasını istiyor”*. Ö9'a ek olarak Ö15 de açıklamalarında etkinlik ve gezilere vurgu yapmaktadır. Yine pek çok öğretmenin değindiği geri dönüşüm çöpleri konusuna Ö15 de değinmektedir. Ö15'in açıklamaları şöyledir: *“Yani bu konu ile ilgili ara ara senede bir iki defa bile olsa duyarlılık kazandırmak adına okul bahçesinde etkinlikler yapılabilir. Geziler düzenlenebilir. Mesela Antalya'da Oymapınar Barajı var, oraya geziler düzenlenebilir. Güneş enerjisi ile ilgili yerler var, oralara geziler düzenlenebilir. Bu konularda destek olabilir. Okulumuzda geri dönüşüm çöpleri yok, bunlar yapılabilir. Uyarıcılar konulabilir”*.

4.2.4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Velilerin Katkısına Yönelik Bulgular

Çocukların aile içinde öğrendikleri bilgiler ve kazandıkları davranışlar, okullarda alacakları eğitim ve öğretime temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda aile, çocuklarının tüketim davranışlarının şekillendiği ilk ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla okullarda gerçekleştirilen sürdürülebilir tüketim ve ilişkili kavramların öğretimi ve sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma faaliyetleri büyük ölçüde öğrencilerin aile temellerinden etkilenmektedir. Bu anlamda öğretmenlere, öğrencilere sürdürülebilir tüketim kavramı bilinci ve davranışı kazandırma süreçlerinde ailelerin etkisi ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Elde edilen veriler şu şekildedir:

Tablo 4.2.22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Öğretiminde Velilerin Katkısı

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının öğretiminde velilerin katkısı	Ailenin bilinçli ve örnek olması çok önemlidir.	16	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21,
	Eğitim ailede başlar	6	Ö6, Ö9, Ö10, Ö18, Ö20, Ö21,
	Veliler destek olmalı	4	Ö3, Ö5, Ö6, Ö7,
	Okul-aile işbirliği olmalıdır	3	Ö2, Ö15, Ö19,

Araştırmaya katılan öğretmenlere sürdürülebilir tüketim kavramı öğretimi ve davranışı kazandırmada ailenin etkisi hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, çoğunluğu ailenin bu konuda bilinçli olması ve çocuklarına örnek olması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Öğretmenlerin çoğunluğu aile ortamında sürdürülebilir tüketim davranışlarının sergilenmesinin, çocuğun bu davranışı öğrenmesinde çok büyük etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Ö1 bu konuda şu ifadelere yer vermiştir: “Bu konuda bazı çocuklar vardır, daha annesinden doğmadan o hissi kapmıştır. Ailenin örnek olması çok önemli. Bazı çocuklar da var ki ne yaparsak yapalım kazandıramıyoruz. Bu konuda okuldaki eğitimin katkısı ne kadar dersiniz, çok değil. Aileler bu konuda bilinçliyseler çocuklarını eğitiyorlar”. Yine Ö5 özellikle velilerin sürdürülebilir tüketim davranışı gösterme konusunda çocuklarına rol model olmaları gerektiğini şu ifadeleriyle açıklamaktadır: “Veliler okuldan çok daha etkili olmalı. Az önce bahsettiğim gibi ben kendi çocuklarıma bu davranışı vermek adına kendi yaptığım şeyleri anlattım. Bizzat kendimin örnek rol model olduğumu söyledim. Bu konuda

veli kesinlikle çocuklar üzerinde okuldan çok daha etkili. Çünkü bire bir yaşayan onlar. Tasarrufu yapanlar onlar. Giyim konusunda, yiyecek konusunda, enerji konusunda, asıl öğretmesi gereken veli bence”. Ö18’in şu açıklamaları da bu durumu destekler niteliktedir: “Bence bunun temel eğitimi evde olmalı. Öğretmenler bunu öğrenciye kırk kişilik sınıflarda ne kadar başarılı verebilir. Örneğin ben bir veli olarak çocuklarımı yanıma oturtup bu durumu konuşuyorum. Sürdürülebilir kaynaklar olur, enerji olur, bunları daha dikkatli kullanmalıyız diyorum. Önce evlerden başlanması gerektiğine inanıyorum. Çünkü önce aile bunu yaparsa bu okula da yansır. Okula yansıdığı gibi topluma da yansır. Tabi bu konuda velilerin bilinçlendirilmesi gerekiyor. Bence okullarda bu tür konularda velilere seminerler verilirse en azından veliler de bunu öğrendiği zaman çocuklara bir kez daha onlar da anlatır. Böylece daha etkili olur diye düşünüyorum”.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vurgu yaptıkları önemli bir nokta ise eğitimin ailede başladığıdır. Bu öğretmenlere göre eğitim, özellikle de davranış kazanılan uygulamalı bilgiler ailede öğrenilmekte, daha sonra okul eğitimi ile geliştirilmektedir. Bu noktada Ö6’nın şu açıklamaları örnek teşkil etmektedir: “Eğitim ailede başlıyor. Şimdi mesela evdeki anne kullanılmış yağı lavaboya döküyorsa bu çocuğun öğrenmesi gereken çok şey var. Yani burada başlıyor her şey. Ailede bunu verebilirsek, okulda daha da ilerletebilirsek bu alanda kat etmemiz gereken çok yol var”. Yine Ö7’nin şu açıklamaları bu bakış açısını desteklemektedir: “Sürdürülebilir tüketim davranışlarına dikkat eden bilinçli bazı öğrenciler var. Ama bu sanırım aile ile de alakalı. Ailenin kültüründe varsa çocukta da oluyor. Biz bu çocukları, bu nesli bilinçlendirebilirsek o zaten çocuğuna aktaracaktır. İnsan ne görüyorsa onu gösteriyor. Velilerimiz çocuklara keşke bunları aktarabilse. Yani çocuk kendi evinde de dikkat etse, oradan bize geliyor zaten. Yani bu durum en başında aile ile alakalı. Okul bir yere kadar. ‘Tohum düştüğü yerde biter’ diye atasözü söylemiş atalarımız. Çocuk evde görse o davranışı sınıfta da uygular. İnsan dediğin şey göre göre öğreniyor”.

Öğretmenlerden bazıları ise veli destekli eğitim öğretim faaliyetlerine vurgu yapmaktadırlar. Bu öğretmenler, okuldaki eğitim öğretim faaliyetlerine ek olarak velilerin desteğinin önemli olduğunu belirtmektedirler. Örneğin Ö3 şu ifadelerde bulunmuştur: “Velilerin tabii ki desteği olmalı. Çünkü biz okulda ne kadar öğretirsek öğretilim, onlar evde aynı şeyleri uygulayıp göstermedikçe bu başarılı olmaz. Bizim velilerimizin çoğu bilinçliler, dikkatlılar. Onlardan da destek alacağımızı düşünüyorum”. Ö2 ise bu konuda öğretmen, veli ve tüm yönetim kademelerinin birlikte çalışması gerektiğini düşünmektedir. Ö2’nin ifadeleri şöyledir: “Bu konuda okul yönetimi hatta ilçe ve il milli eğitim yönetiminin, öğretmenlerin ve

velilerin işbirliği yapması şarttır. Eğitimde zincirin halkalarından birisi koptuğu zaman olmuyor”.

4.2.4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Sosyal Çevrenin Katkısına Yönelik Bulgular

Tablo 4.2.23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Eğitiminde Sosyal Çevrenin Katkısı

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının öğretiminde sosyal çevrenin katkısı	Çocuklar sosyal çevrelerini gözlemler ve örnek alırlar	17	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21,
	Sosyal çevrenin katkısı olmaz	4	Ö5, Ö12, Ö14, Ö17,

Neal Miller ve Albert Bandura gibi sosyal öğrenme alanında çalışmalar gerçekleştiren bilim insanlarına göre bireylerin gelişimi üzerinde sosyal çevrenin etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda ortaokul seviyesinde eğitim gören öğrenciler arkadaş, akraba, komşu gibi sosyal çevrelerinden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Öğrenciler bazı bilgi ve davranışları, eğitim öğretim faaliyetlerinin dışında, sosyal çevrelerinden kazanmaktadır. Örneğin sürdürülebilir tüketim davranışı öğrenciler tarafından okulda veya sosyal çevrelerinde kazanılabilmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretmenlerine, öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışını kazanma süreçlerinde sosyal çevrelerinin etkisinin nasıl olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerinden şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya dâhil olan öğretmenlerin çoğunluğuna göre öğrenciler sosyal çevrelerinde akranlarını veya diğer insanları rol model alarak bazı bilgi ve davranışları kazanmaktadırlar. Bu anlamda sürdürülebilir tüketim davranışını kazanma sürecinde de çevrelerindeki insanlardan gözlemledikleri davranışları kendi hayatlarında uygulamaktadırlar. Örneğin Ö1’e göre; “Çocuklar sosyal çevreyi çok iyi model alarak öğreniyorlar. Çocuklar ne oku dememize ne de yap dememize ihtiyaç duymuyorlar. Çevreyi gözlemliyorlar. Çevre bilinçli ve duyarlı ise ona göre onlardan örnek alıyor ve yapıyorlar.” Yine Ö8’in şu ifadeleri bu durumu desteklemektedir: “Mesela aile ne kadar etkiliyorsa çocuğun arkadaş çevresi de o kadar etkili. Sonuçta yanındaki arkadaş dikkat etmiyorsa o da bir süre sonra etmemeye başlıyor.

Dikkat ediyorsa o da ediyor. Tabi etkiler, çocukların sosyal çevresi arkadaşlarıdır zaten. Yani birbirlerinden görerek yapar zaten çocuklar.”

Bazı öğretmenler özellikle çocukların çevrelerinde sürdürülebilir tüketim bilinci varsa kendilerinin de bilinçli ve dikkatli olduklarına vurgu yapmışlardır. Örneğin Ö9’un bu konudaki ifadeleri şöyledir: “*Mesela arkadaşı yere çöp atıyorsa çocuk da atabilir. Tam tersi de olabilir. Genelde çoğunlukla alakalı oluyor. Örneğin 5 öğrencilik bir gruptan 4 tanesi su kaynaklarını açık bırakıyorsa geriye kalan1 öğrencinin de böyle yapma ihtimali fazla. Bu anlamda genelde azınlık, çoğunluğun içinde eriyor. Sosyal çevre olarak ailesinden, akrabalarından da biraz bir şeyler öğrenir. Çevresinin sürdürülebilir kaynaklara dair bir kültürü varsa çocuk da o kültürü benimser. Yoksa tüketim konusunda dikkatli olmaz.”* Ö11’in şu ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir: “*Bence bilinçli olan çevrede sürdürülebilir tüketim alışkanlığı yerleşmiş oluyor. Örneğin çocuğun babası arabada giderken yola çöp atıyorsa, annesi ona göre davranıyorsa çocuk da ona göre davranıyor. Yani mahalle ve aile çocuk üzerinde etkili oluyor. Bilinçli çevre daha farklı oluyor tabii ki.”* Yine Ö19’da şu ifadelerinde bilinçli çevrenin çocuklar üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır: “*Öğrenciler çevredeki davranışları rol model olarak çok fazla alıyorlar. Tabii ki birbirlerinden de çok fazla etkileniyorlar. Öğrencilerin sosyal çevrelerinin bu konuda bilinçli olması etkili olacaktır.”*

Ö18 şu ifadelerinde akran eğitime vurgu yaparak öğrencilerin sosyal çevrelerinden sürdürülebilir tüketim davranışını kazanabileceklerini vurgulamaktadır: “*Öğrenci aileden öğrenir. Arkadaşları eğer sürdürülebilir tüketim davranışlarını uyguluyorsa sosyal akranlarından daha rahat öğrenebilir. Bu anlamda akran eğitimi çok önemli. Biz bazı şeyleri kendi arkadaşlarımızdan öğreniyoruz. Baktığımız zaman gün içerisinde öğrenciler de bazı bilgileri kendi arkadaşlarından öğrenebiliyorlar. Bu anlamda akran eğitimi de yapılabilir aslında.”*

Ö17 ise çocukların yaşadıkları sosyal çevrenin sığ olması durumunda sürdürülebilir tüketim davranışı kazanma hususunda etkisinin az olacağını düşünmektedir. Ö17 bu konuda şu ifadelere yer vermektedir: “*Şimdi bizim çocuklarımız köy çocukları olduğu için karşılaştıkları insan çok fazla değil. Çevreleri hep aynı. Dolayısıyla bu konuda bizde çevrelerinin çok katkısı olduğunu düşünmüyorum. Mesela bizde Antalya’da oturup da hâlâ Konyaaltı Plajını görmeyen çocuklarımız var.”*

Diğer bazı öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı eğitimine sosyal çevrenin etkisi ile ilgili ifadeleri şöyledir:

Ö13: “Çevresindeki insanlardan sürdürülebilir tüketim davranışı görürse katkısı olur. Mesela bir oyun parkına, markete, sinemaya, tiyatroya gittiği zaman görebilir. Mesela okulda sürdürülebilir tüketim ile ilgili böyle bir etkinlik düzenlense veya tiyatro yapılırsa, roller seçilse, metinler yazılırsa, çocuklar bunu oynasa etkili olur tabi.”

Ö16: “Çok etkili olur. Üzüm üzüme baka baka kararır. Öğrenciler davranışlarıyla birbirine örnek olur. Olumlu davranışlar olumlu davranışları doğurur. Örneğin geri dönüşüm kutularını kullanma konusunda, biz o konuyu işlemesek bile çocuklar birbirine bakarak daha iyi yapmayı öğreniyorlar.”

4.2.4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilere Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Kazandırma Sürecinde Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisine Yönelik Bulgular

Tablo 4.2.24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Eğitiminde Medya ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisi

Tema	Kategoriler	f	Katılımcı kodları
Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir tüketim kavramının öğretiminde medya ve kitle iletişim araçlarının etkisi	Çocuklar medya ve kitle iletişim araçlarını kullanırlar ve örnek alırlar.		Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21
	Medya ve kitle iletişim araçlarının etkisi olmaz		Ö5

21. yüzyılın ilk çeyreğinde internetin hızla yayılması sonucu sosyal medya ve kitle iletişim araçları kullanımı yoğun bir şekilde artmış durumdadır. Günümüzde özellikle çocukluk ve ergenlik çağlarında olan bireylerin dijital dünya ile çok sıkı bir şekilde bağlantılı yaşadığı bilinmektedir. Bu bağlamda ortaokul öğrencileri de sosyal medya ve çeşitli kitle iletişim araçlarını sıklıkla kullanmaktadırlar. Öğrenciler, kullandıkları çeşitli dijital araç ve platformlarda yer alan içeriklerden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedirler. Bu durum da öğrencilerin herhangi bir bilgi ya da davranışı kazanma süreçlerinde sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının önemini ortaya koymaktadır. Bu noktada öğretmenlerin, öğrencilere sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma sürecinde sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının etkilerine yönelik görüşleri şu şekildedir:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamına yakını sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı kazanmalarında olumlu ya da olumsuz etkilere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Bu araçlar aracılığıyla çocuklara bilinçli reklam, oyun vb. uygulamalar yapılması gerektiğini düşünen öğretmenler bulunmaktadır. Örneğin Ö1 şu ifadeleriyle bu durumu açıklamaktadır: *“Çok etkili olur. Düşünsenize çocukların girdiği oyun vb. sitelere bilinçli bir şekilde bu konuda reklam konulsa çocukların bakış açılarını ne kadar değiştirir. Mesela youtuberlar veya sosyal medya fenomenleri çeşitli yayınlarında bu konuyu mesaj olarak verseler çok etkili olur”*. Yine Ö7’nin şu ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir: *“Bence okuldan daha etkili gibi. Orada gördüğü videolar, karşılaştığı yazılar, içerikler, paylaşımlar çocuklar üzerinde çok etkili. Son 20 yılda o kadar çok değişti ki; internet, akıllı telefonlar, özellikle akıllı telefonlar toplumu çok değiştirdi. Aileler isteseler de istemeseler de bundan kaçamıyorlar. Bu konuda uygulamalarda renkli, görsel içeriklerle çocukların bilinçaltına bir şeyler verilebilir”*. Aşağıda yer alan Ö8, Ö10, Ö14, Ö15 ve Ö19 da benzer yorumlarında, öğrencilerin zihinlerine dijital uygulamalar aracılığıyla sürdürülebilir tüketim davranışının yerleştirebileceğini ifade etmektedirler.

Ö8: *“Eğer bu alanda ciddi bir çalışma yapılırsa bence çok etkiler. Çünkü çocuklar artık oralardan daha çok öğrenmeye başladılar. Yani bu anlamda daha fazla reklam yapılması lazım. Bilgilendirici videoların daha fazla yayınlanması lazım. Bence onlar biz öğretmenlerden daha etkili olur”*.

Ö10: *“Çok büyük olumsuz etkileri var. Faydalı kullanabilseler çok büyük faydaları var. Olumsuz tüketim, tasarruf gibi konular bir dizide, bir filmde işlense, veya ilkökul, ortaokul çocuklarının okuyacağı hikayelerde, çizgi filmlerde falan anlatılsa çok faydalı olur”*.

Ö14: *“Daha etkili kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Kadına şiddet, sigara, alkol gibi konularda kamu spotları veriliyor da neden dünyanın geleceği ile ilgili çok önemli olan sürdürülebilirlik ile ilgili verilmiyor. Örneğin Greenpeace dergi satarak vs. bir anlamda dünyanın geleceğini kurtarıyor. Neden bizim dizilerimizde bu konuya daha çok yer verilmiyor. Dizilerdeki ve filmlerdeki karakterler, insanların dünyaya bakış açılarını değiştirebilirler. Bu konuda mesajlar verilebilir. Senaristin bir cümlesini alır. Youtuberların gençler üzerinde çok fazla etkileri var. Film veya dizi oyuncularını gibi insanlarla görüşülüp mesaj vermeleri istenebilir”*.

Ö15: *“Hem katkısı hem zararı oluyor. Çünkü teknolojik çocuklar, zaten hep teknoloji içerisinde doğdular, büyüdüler, gelişiyorlar. Bu yüzden mesela youtuberlar bu konuda örnek*

olabilirler çocuklara. Bu konuda destek olabilirler. Çünkü çocuklar onların sözlerini çok önemsiyorlar. Bu anlamda onlarla bu konuda farkındalık uyandırmak adına bir işbirliği yapılabilir. Mesela hepsi senede belli bir hafta bu konuda çocuklara destek olabilirler. Çünkü olumsuz anlamda gördükleri her şeyi okulda birebir uyguluyorlar. Olumlu şeyler yapılırsa bence yine uygulatılır. Çocukların sevdikleri youtuberların destek olması lazım. Yaparlarsa bence çok da başarılı olur”.

Ö19: “Çocuklar sosyal medya araçlarını çok fazla kullanıyorlar. Ben zaman zaman sınıflarda öğrencilere sosyal medyada ne kadar vakit geçirdiklerini soruyorum. Tahmini günlük ortalama 4-6 saat arası, hatta çok daha fazla vakit geçiren öğrencilerimiz var. Oralarda yapılacak bu konuda eğitici kısa videolar öğrencileri olumlu bir şekilde etkileyecektir”.

Ö2 ise açıklamalarında günümüzde yetişkinlerin ve çocukların yaşadıkları tüketim çılgınlığının en önemli tetikleyicisinin sosyal medya olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda sosyal medya aracılığıyla tam tersinin de yapılabileceğini, yani tüketim davranışımızı sürdürülebilir bir tarzda geliştirebileceğimizi ifade etmektedir. Ö2’ye göre sosyal medya öğrenciler üzerinde olumlu yönde etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu noktada Ö2’nin açıklamaları şöyledir: “Tabii ki çok etkili olur. Bu kadar tüketim çılgınlığı olmasının sebeplerinden birisi bu değil mi zaten. Sosyal medya hesaplarını hepimiz kullanıyoruz. Takip ettiğimiz hesaplara baktığımız zaman bize sürekli söylenen bir şey var: Şunu alın, bunu alın, onu almazsanız olmaz, şunu alırsanız kendinizi çok iyi hissedeceksiniz... Ya da iyi olmanın, güzel görünmenin ancak onlara sahip olmakla mümkün olacağı gibi bizi tüketime yönlendiren bir algı var. Sosyal medya bizi bu denli tüketime yönlendirebiliyorsa, demek ki tam tersini de yapabilir”.

Ö21 şu ifadeleriyle öğrencilerin sosyal medya araçlarından daha çok olumsuz etkilendiklerini vurgulamaktadır: “Arkadaş grubundan daha etkili olduğunu düşünüyorum. Çocuklar özellikle çeşitli sosyal medya hesaplarında çok fazla geziniyorlar maalesef. Ya da aileleriyle birlikte bizim toplum yapımıza uygun olmayan dizileri fazlaca tercih ediyorlar. Bu anlamda ben daha çok olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum”.

Ö5 ise şu açıklamalarında öğrencilerin dijital ortamlarda sürdürülebilir tüketim vb. konularla ilgili hiçbir içerikle ilgilenmediklerini, bu yüzden etkilenmediklerini ifade etmektedir: “Çocukların ilgi alanı değil hocam. Elbette etkili olur, örneğin televizyon programlarında spotlar yayınlansa, konuyla ilgili beyin açıcı programlar yapılırsa en azından

çocukların beyninde soru işareti yaratabilir. Ama bunun dışında sosyal medya dediğimiz mecrada çocukların bu tür konularla ilgilendiklerini düşünmüyorum. Ama aralarda reklam olarak çıksa belki kafalarında soru işareti yaratabilir”.

Özetle öğretmenler sosyal medya ve kitle iletişim araçlarında yer alan içeriklerin yetişkinler tarafından bilinçli bir şekilde düzenlenerek çocuklar üzerinde sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma sürecinde kullanılabileceğini düşünmektedirler. Bu noktada velilerin, öğretmenlerin, özellikle çocuklar üzerinde etki yaratabilen ünlü kişilerin ve yöneticilerin bilinçli hareket etmeleri gerekmektedir.

4.2.4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Konusunda Yapılan Bu Çalışmayla İlgili Öznel Yorumlarına Yönelik Bulgular

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi ile ilgisi bağlamında sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili öznel yorumlarından bazıları şu şekildedir:

Ö4: *“Umarım bu çalışmanız bir şekilde etkili olur. Çünkü gerçekten bu konuda yeterli duyarlılık maalesef yok. Ve ben bazen bir öğretmen olarak dışarı çıktığımda insanların bu konudaki vurdumduymazlığını gördüğüm zaman gerçek anlamda üzülüyorum. Çevremizi kirletme, doğamızı bitirme gibi konularda tüketim çılgınlığı yapıyoruz. Umarım gelecek nesiller daha da bilinçli olurlar. Sizin de bu konuda bir faydanız dokunur”.*

Ö5: *“Çok güzel bir konuya değinmişsiniz. Şu anda dünyanın en büyük problemlerinden birisi bu konu. Toplumda maalesef farkındalık yaratılmamış. İnsanlar hâlâ farkında değiller. Toplum hâlâ tükenebilen kaynaklarımızın bu gidişle yakın zamanda tükeneceğinin ve çok ciddi sorunlar olacağının farkında değil. Bu farkındalığı yaratmak adına bence çok daha önemli çalışmalar yapılması gerekiyor”.*

Ö6: *“Hocam tez konunuz güzel. Sürdürülebilirlik ülkemiz için önemli bir şey. Anadolu topraklarının kirlenmemesi lazım. Gelecek nesillere aktarabilmemiz lazım”.*

Ö9: *“Ek olarak isteyebileceğim en önemli şey bu konu seçmeli ders ya da ünite olarak programa eklenirse öğrencilere şimdiden işleyebiliriz. Ağaç yaş iken eğilir mantığından hareketle öğrenciyken bu konuyu öğrenir. Ömrünün sonuna kadar bunu hep uygular ve kendi ailesine ve çocuklarına da bu kültürü aşılar”.*

Ö18: *“Biz sosyal bilgiler öğretmenleri olarak üniversitedeyken bu konuda eğitim almadık. Bu zaten son dönemlerin konusudur. Bence sosyal bilgiler öğretmeni olarak bu dersi*

verecek olan arkadaşlar da bu konuyla ilgili eğitimler almalılar. Böylece daha etkili dersler verebilirler. Bunu söyleyebilirim”.

Ö20: “Çok güzel bir konuya değindiniz. Bu gerçekten bizim büyük bir yaramız. Bu konuda eğer şimdiden önlem almazsak ilerde de çok büyük sıkıntılarla karşılaşabiliriz. Bu yüzden bu bilincin uyandırılması, bu konuda daha fazla çalışma yapılması gerekiyor. Teşekkür ediyorum böyle bir çalışma yaptığınız için”.

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın nicel, doküman analizi, ve nitel boyutlarından elde edilen sonuçlar bir bütün halinde yorumlanmıştır. Sonuçlar, araştırma sorularına bağlı kalınarak açıklanmıştır.

5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük hayatlarındaki sürdürülebilir tüketim davranışları su ve elektrik tüketimi, sürdürülebilir yakıt kullanımı, geri dönüşümlü ürün kullanımı, ekolojik kaygılarla tüketim yapma durumları, ikinci el ürün kullanımı ve kağıt tüketimi boyutlarında incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı genel puanları incelendiğinde tüm değişkenler açısından yakıt kullanımı boyutunda en yüksek puan aralığına sahip oldukları görülmektedir. Günümüzde özellikle araç yakıtlarının pahalı olmasının katılımcıların maddi açıdan daha hassas davranmalarına, dolayısıyla bu boyuttan yüksek puan almalarına neden olduğu düşünülebilir. Buna ek olarak kâğıt kullanımı boyutunun ise yüksek sayılabilecek düzeyde olduğu, diğer tüm boyutların puan ortalamalarının ölçek genel ortalama puanı düzeyine yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, Kiracı'nın (2009) sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirdiği çalışmasının bulguları ile örtüşmektedir. Kiracı araştırmasında öğretmenlerin büyük çoğunluğunu “orta sıklıkta sürdürülebilir tüketim davranışı sergileyenler” olarak tespit etmiştir. Gökşan (2023) ise, uzmanlık tezi çalışmasını tıp fakültesi öğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarını ve ekolojik ayak izi farkındalıklarını belirlemek amacıyla yapmıştır. Araştırmasının sonucunda sigara kullanmama, diş fırçalarken suyu açık bırakmama, yiyecekleri çöpe atmama durumlarını sürdürülebilir tüketim davranışını artıran unsurlar olarak tespit etmiştir. Ayrıca ekolojik ayak izi farkındalığını artıran durumları; kadın cinsiyet, baba eğitim düzeyinin lise ve altı olması, sigara içmemek, çevreyle ilgili bir eğitim almak, diş fırçalarken suyu açık bırakmamak ve yiyecekleri çöpe atmamak olarak tespit etmiştir. Ulaşan (2023), yüksek lisans tez çalışmasını 431 katılımcıdan oluşan Z kuşağının sürdürülebilir tüketim davranışının alt boyutlarına ilişkin farkındalıkları üzerine yapmıştır. Çevreye ilişkin inanç, görüş ve farkındalık boyutunda elde ettiği sonuçlara göre; kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha hassas oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca orta gelir düzeyine sahip grubun yüksek ve az gelir düzeyine sahip olan gruba göre daha fazla

hassasiyete sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak katılımcıların yaşı, medeni durumu ve eğitim düzeylerinin tüketici farkındalığını etkilemediği sonucu ortaya çıkmıştır. Waltner vd. (2020) Almanya’da gerçekleştirdikleri çalışmalarında, ortaokul düzeyinde görev yapan öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hakkındaki düşünceleri ile bilgilerini ve bunu sınıflarda nasıl uyguladıklarını değerlendirmişlerdir. Elde ettikleri sonuçlarda, sürdürülebilir kalkınma için eğitimin hâlâ somut yapısal uygulamalardan yoksun olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik tutumlarının 2007 yılında yapılan bir araştırma ile karşılaştırıldığında 2019’da önemli ölçüde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin bakış açılarına göre soyut politikalara ihtiyaç olmadığı, bunun yerine öğretmenlerin öğretime ve okulun hedeflerine yakın çok somut destek istedikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ile bu araştırmada ortaya çıkan öğretmenlerin istekleri yüksek oranda örtüşmektedir. Nitekim bu araştırmanın nitel aşamasında görüşmeye katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı sürdürülebilir tüketim kavramının ders programlarında, kitaplarda ve okulun her alanında somut bir şekilde yer alması gerektiğini düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyete göre sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Benzer çalışmalar incelendiğinde Demirci (2023) yüksek lisans tez çalışmasını, 2000 yılı ve sonrası doğumlu (Z kuşağı) 300 katılımcı ile Türkiye’deki gençlerin sürdürülebilirlik algısı ve sürdürülebilir tüketim pratikleri konusunda bir araştırma yaparak tamamlamıştır. Araştırmanın sonucunda kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre sürdürülebilirlik konusunda daha bilinçli oldukları ve sürdürülebilir tüketim davranışı sergilemede daha duyarlı oldukları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda cinsiyete göre sürdürülebilir tüketim davranışı sergileme duyarlılığının yaş etkenine bağlı olarak değişiklik gösterebileceği düşünülebilir. Benzer şekilde Söylemez de (2023), yaş sınırlaması olmaksızın 310 birey üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bilinçli tüketici davranışının ve gönüllü sade yaşam biçiminin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Gökşan (2023), tıp fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında kadın cinsiyetin çevre duyarlılığının ve ekolojik ayak izi farkındalığının erkeklerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada öğretmenlerin yaş değişkenleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. 31-60 yaş aralığında olan öğretmenlerin 20-30 yaş aralığında olan öğretmenlere göre sürdürülebilir tüketim davranışları açısından daha duyarlı

oldukları görülmektedir. Öğretmenler arasında bu farkın oluşmasında yaş bakımından nesil farkının etkili olduğu düşünülebilir. Orta ve ileri yaşta olan bireylerin genç yaşta olanlara göre daha tutumlu ve sürdürülebilir tüketim yaptıkları varsayılabilir. Yapılan benzer araştırmalar incelendiğinde bu durumun tersine Söylemez (2023), yaş sınırlaması olmaksızın 310 birey üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bilinçli tüketici davranışının ve gönüllü sade yaşam tarzının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Özkök (2022), bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarını, bilinçli farkındalık düzeylerini, iyi olma durumlarını ve benlik saygısı düzeylerini incelediği çalışmasında 55 yaş ve üzeri olan kişilerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının diğer yaş aralıklarına göre daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Kiracı (2009), bu çalışmada kullanılan ölçeği hazırlayarak Kütahya ilinde görev yapan 343 sınıf öğretmenine uygulamıştır. Çalışmasının sonucunda; 0-25 ve 56+ yaş gruplarındaki öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamasını sık sık böyle yaparım seviyesinde bulmuştur. 26-35, 36-45 ve 46-55 yaş gruplarındaki öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamasını ise ara sıra böyle yaparım seviyesinde tespit etmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin medeni durumları ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre evli olan öğretmenlerin bekâr olan öğretmenlere göre sürdürülebilir tüketim davranışları anlamında daha duyarlı oldukları görülmektedir. Bu sonucun aksine Söylemez (2023), yaş sınırlaması olmaksızın 310 birey üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bilinçli tüketici davranışının ve gönüllü sade yaşam biçiminin medeni durum değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Garip (2019) ise İzmir ilinde 598 tüketici üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada; katılımcıların medeni durumları ile çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın alma ve yeniden kullanılabilirlik boyutları arasında anlamlı bir fark olduğu, tasarruf davranışı ile medeni durum arasında ise anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kiracı (2009), Kütahya ilinde görev yapan 343 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda bekâr ve evli öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamasını ara sıra böyle yaparım düzeyinde tespit etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin öğrenim düzeyleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Bu farka göre, lisans mezunu öğretmenler, doktora mezunu öğretmenlere göre sürdürülebilir tüketim davranışları bakımından daha duyarlıdır. Benzer çalışmalar incelendiğinde Demirci (2023), Z kuşağı üzerinde 300 katılımcı ile gerçekleştirdiği çalışmada aksi yönde sonuçlar elde etmiştir. Demirci'nin elde ettiği

sonuçlara göre lisans mezunu bireylerin lise mezunu bireylere göre sürdürülebilir farkındalığa sahip olma düzeyleri daha yüksektir. Söylemez (2023) ise yaş sınırlaması olmaksızın 310 birey üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bilinçli tüketici davranışının ve gönüllü sade yaşam tarzının öğrenim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Garip (2019), İzmir ilinde 598 tüketici üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada; katılımcıların öğrenim düzeyleri ile çevre duyarlılığı, tasarruf ve yeniden kullanılabilirlik boyutları arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğrenim düzeyi yüksek bireyler, düşük bireylere göre sürdürülebilir tüketim davranışına daha çok dikkat etmektedirler. Kiracı (2009), 343 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda lisans mezunu öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamalarını ara sıra böyle yaparım düzeyinde tespit etmiştir. Lisansüstü mezunu öğretmenlerin puan ortalamalarını ise sık sık böyle yaparım seviyesinde bulmuştur.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Kiracı (2009), 343 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda, mesleki deneyime göre 1-10, 11-20 ve 21-30 yaş aralığındaki öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamalarını ara sıra böyle yaparım seviyesinde tespit etmiştir. 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışı puan ortalamasını ise sık sık böyle yaparım seviyesinde tespit etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin aylık gelir düzeyleri ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre 7001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olan öğretmenlerin 7000 TL ve altı aylık gelire sahip olan öğretmenlere göre sürdürülebilir tüketim davranışları bakımından daha duyarlı oldukları söylenebilir. Araştırmanın bu sonucunu destekler nitelikte Garip (2019), İzmir ilinde 598 tüketici üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada; katılımcıların gelir düzeyleri ile çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın alma, tasarruf ve yeniden kullanılabilirlik boyutları arasında anlamlı bir farkın olduğunu tespit etmiştir. Daha düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların daha az çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın alma ve tasarruf davranışı gösterirken, daha fazla yeniden kullanılabilirlik davranışı gösterdikleri görülmüştür. Daha yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların ise çevre duyarlılığı, ihtiyaç dışı satın almama ve tasarruf davranışlarına sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada tüketiciler için sürdürülebilir tüketim ürün ve hizmetleri yüksek fiyatlı olduğu için bu ürün ve hizmetlere ulaşmanın zorluğu önem arz etmektedir (Güven & Pekmezci 2015; Akt: Garip, 2019, s.189). Söylemez (2023), yaş

sınırlaması olmaksızın 310 birey üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bilinçli tüketici davranışı ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ancak aylık gelir düzeyi ile gönüllü sade yaşam tarzı arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kiracı (2009) ise Kütahya ilinde görev yapan 343 sınıf öğretmeniyle gerçekleştirdiği çalışmasının sonucunda öğretmenlerin 6 seviyede gelir düzeylerini 3,30 ile 3,51 aritmetik puan ortalaması aralığında tespit etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin herhangi bir çevre kuruluşuna üye olup olmama durumları ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasında anlamlı düzeyde bir fark görülmemektedir. Öğretmenlerin çoğunluğunun herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmadıkları, olanların çoğunluğunun (%78) ise TEMA vakfına üye oldukları görülmektedir. Bu sonuçları destekler nitelikte Kiracı (2009), sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların çoğunluğunun herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmadıklarını, olanların ise tamamının TEMA vakfına üye olduklarını tespit etmiştir. Bu noktadan hareketle TEMA vakfının diğer çevre kuruluşlarına göre öğretmenler arasında daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılabilir. Arslan (2023), yüksek lisans tez çalışmasında, 515 yetişkin katılımcı üzerinde, çevre bilincinin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerine etkisinde çevresel tutumun aracı rolünü incelemiştir. Arslan araştırmasında çevre bilincinin çevresel tutum ve sürdürülebilir tüketim davranışı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.2. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma

2018 SBDÖP içeriğinde yer alan özel amaçlar, temel beceriler ve değerler kapsamında “sürdürülebilir tüketim” kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak öğretim programında öğrencilerin kazanmaları beklenen şu bilgi, beceri, değer ve davranışların sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak bağlantılı olduğu görülmektedir:

- Sorumluluklarını yerine getirmek
- Kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmek
- İnsan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilmek
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına vararak çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmak ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmak
- Değişim ve sürekliliği algılamak
- Toplumsal sorunların çözümü için görüş belirtmek

- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren sorunlara duyarlılık göstermek
- Çevre okuryazarlığı ve yenilikçi düşünme becerilerine sahip olmak
- Değişim ve sürekliliği algılayabilmek
- Duyarlılık, sorumluluk ve tasarruf değerlerine sahip olmak

Bu amaç, beceri ve değerlerin yanında 2018 SBDÖP içeriğinde sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak bağlantı kurulabilen öğrenme alanları ise şöyledir:

- 5. sınıf insanlar, yerler ve çevreler
- 5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim
- 5. sınıf etkin vatandaşlık
- 5. sınıf küresel bağlantılar
- 6. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim
- 6. sınıf küresel bağlantılar
- 7. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim
- 7. sınıf küresel bağlantılar.

2018 SBDÖP içeriğinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve çevre eğitimi gibi konular açısından incelendiği çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, SBDÖP'nin sürdürülebilir tüketim kavramı açısından yetersiz içeriğe sahip olma durumunu destekler niteliktedir. Örneğin Kaya & Tomal (2011), SBDÖP'yi sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından inceledikleri araştırmalarında; programın her sınıf düzeyi ve kazanımlarıyla sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacak şekilde hazırlandığı, ancak bu konu ile ilgili konu ve kazanımların yetersiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yalçın (2022), 2018 SBDÖP'yi SKH bağlamında yapısal olarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda SBDÖP' de hem yapısal hem de içerik olarak SKH' den daha fazla yararlanılabileceğini tespit etmiştir. Aktaş vd. (2020), İlköğretim programlarını SKH açısından inceledikleri çalışmalarının sonucunda; hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında genel olarak SKH ile ilgili kazanımların sayılarının az olduğunu tespit etmişlerdir.

Lozano vd. (2017), çalışmalarında yükseköğretimde sürdürülebilir kalkınma için yeterlilikler ve yaklaşımları ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda; SKA'nın üniversite müfredatına fiili entegrasyonuna geçmeye acil ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle eğitimcilerin sürdürülebilir kalkınma için yeterliklerin edinilmesini sağlayan ilgili pedagojik yaklaşımlara odaklanmaları gerektiğini vurgulamışlardır. McGregor (2019) sosyal yeniden yapılandırıcılık modeli ile sürdürülebilir tüketim için eğitimi incelediği çalışmasında, sosyal

yeniden yapılandırmacı müfredat aracılığıyla öğrencilerin sorumlu ve ilgili vatandaşlar haline gelerek toplumda reformlara yol açmasının umulduğunu belirtmiştir. Çalışmada, herhangi bir toplumsal değişimin gerçekleşmesi için tüketim kültürünün ilkelerine meydan okunması gerektiği ifade edilmektedir. Çalışmaya göre tüm eğitimin (ama özellikle tüketici eğitiminin) sürdürülebilir tüketime odaklanacak şekilde yeniden tasarlanmasının, eğitimcilerin yeniden yapılandırmacı bir müfredat felsefesine dönmeleriyle mümkün olacağı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu müfredat aracılığıyla sürdürülebilir olmayan tüketim ile ilgili değişikliklerin gerçekleşeceği belirtilmiştir. Böylece okullar, mevcut ve gelecek nesillere sürdürülemeyen tüketim kültürüne nasıl meydan okuyacaklarını öğretmeye uygun kurumlar halini alacaktır.

5.3. Sürdürülebilir Tüketim Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler ders kitapları içeriğindeki öğrenme alanlarında “sürdürülebilir tüketim” kavramı doğrudan yer almamaktadır. Ancak bazı öğrenme alanlarında yer alan şu içeriklerin sürdürülebilir tüketim kavramı ile dolaylı olarak bağlantılı olduğu görülmektedir:

- 5. sınıf birey ve toplum öğrenme alanında öğrencilerin doğru karar verme, empati, ulusal bilinç, kültürel mirası koruma, çevre duyarlılığı ve su kaynaklarının korunması konularında bilinçlenmelerine yönelik içerikler yer almaktadır.
- 5. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında doğal güzelliklere ve tarihi mirasa sahip çıkılması, şenlikler ve danslar, halı dokuma ve mimari gibi kültürel öğelerin sürdürülebilir bir şekilde geleceğe aktarılması konularında içerikler yer almaktadır.
- 5. sınıf insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında sel, heyelan, çığ, orman yangınları, deprem, hava, su ve toprak kirliliği, erozyon gibi doğal afetlerin insan yaşamına etkisini açıklayan içerikler bulunmaktadır.
- 5. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim (Üretimden Tüketime) öğrenme alanında ağırlıklı olarak tarım, sanayi, turizm, hayvancılık, madencilik ve hizmet sektörü, gibi üretim ve ekonomi konuları ele alınmıştır. Ancak bu ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir bir tarzda yapılması gerektiği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca tüketim konusunun daha az işlendiği, “sürdürülebilir tüketim” kavramına ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Günümüzde tüm bu ekonomik faaliyetlerin icra edilirken sürdürülebilir olması gerektiği göz önüne alındığında konunun içeriğinin eksik kaldığını söylemek mümkündür.
- 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında TEMA vakfı tanıtılarak doğal varlıkların korunması konusunda içerikler yer almaktadır.

- 5. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında ithalat, ihracat, uluslararası ekonomi, ticaret, teknoloji, turizm ve insanlığın ortak mirası konuları ele alınmaktadır. Ancak bu konular ile sürdürülebilirlik ya da sürdürülebilir tüketim kavramı arasında doğrudan bir bağlantı kurulmamaktadır. Bu noktada doğal ve kültürel mirasın sürdürülebilir bir tarzda kullanımının ve gelecek kuşaklara aktarılmasının vurgulanması gerekmektedir.
- 6. sınıf insanlar, yerler ve çevreler (Yeryüzünde Yaşam) öğrenme alanında iklim, bitki örtüsü, madencilik, hayvancılık, nüfus ve ekonomik faaliyet konuları yer almaktadır. Doğayı koruma, toprağı ve suyu kirletmeme, geri dönüşümlü hammaddelerin kullanılması şeklinde içerikler açıklanarak nüfus ile doğal kaynaklar arasındaki tüketim ilişkisinin sürdürülebilirliği dolaylı olarak vurgulanmaktadır.
- 6. sınıf bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında, temiz bir çevreye sahip ve doğal afetlerden daha az etkilenen akıllı şehirler, milli rüzgâr ve güneş enerjisi geliştirme sistemleri konularında içerikler bulunmaktadır. Bu konular enerjinin sürdürülebilir tüketimi konusunda önemli örnekler teşkil etmektedir. Ayrıca sürdürülebilir yaşam alanları noktasında örnek oluşturmaktadır.
- 6. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında doğal kaynaklar ve ekonomik faaliyetler, kaynakların doğru kullanımı, yatırım, pazarlama, vergi ve ekonomi konuları ile tarım ürünleri, hayvancılık, madencilik gibi alanlarda üretimin nasıl gerçekleştirildiğı işlenmektedir. Ayrıca tarım alanlarının, ormanların ve doğal kaynakların korunması gerektiğı vurgulanmaktadır. Ancak tüm bu kaynakların sürdürülebilir tüketimi ile ilgili içerik bulunmamaktadır.
- 6. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı, kaynaklarımı doğru kullanıyorum konusunda ise atık, fosil, jeotermal, tükenbilir (yenilenemeyen) ve tükenmeyen (yenilenebilen) enerji kaynaklarının sürdürülebilir tüketimi dolaylı olarak açıklanarak işlenmektedir. Ayrıca doğal kaynakların, özellikle de içilebilir suyun sınırsız olmadığına vurgu yapılmaktadır. Yine toprak ve ormanın kontrolsüzce kullanımı sonucunda bitkiler ve hayvanların zarar gördüğü açıklanmaktadır. Tüm bu doğal ve beşerî kaynakların bilinçsizce tüketilmesi sonucu gelecek nesillerin kullanamayacakları için yaşamlarının zorlaşacağı ifade edilmektedir. Bireylerin çevre duyarlılığına sahip, su, ekmek ve elektrik gibi kaynakların kullanımında bilinçli tüketici olmalarının doğanın ve insanlığın sürdürülebilir devamlılığının sağlanması için önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda 6. sınıf üretim,

dağıtım ve tüketim öğrenme alanında, sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan ifade edilmese de konuların işlenişi öğrencilerin zihinlerinde doğrudan sürdürülebilir tüketim bilinci oluşturmaya yöneliktir.

- 7. sınıf üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında orman ve tarım arazilerinin tükenmesi, doğal çevrenin kirliliğinin artması sonucu insan yaşamının tehdit altında olduğu, bu yüzden öğrencilerin bilinçli ve dengeli tüketim yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı'nın (TÜKÇEV) amaç ve hedefleri açıklanmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir tüketim kavramı doğrudan yer almamakta, dolaylı olarak kavramı destekleyici içerikler açıklanmaktadır.
- 7. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında günümüz dünya sorunları ve doğal afetler konuları işlenmektedir. Öğrencilerin doğal afetler, dünya sorunları ve sürdürülebilir bir yaşam ile ilgili çözüm yolları üretmeleri hedeflenmekte ancak doğrudan sürdürülebilir tüketim kavramı yer almamaktadır.

5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde “sürdürülebilir tüketim” kavramını doğrudan içeren bir ifade bulunmamaktadır. Dolaylı olarak ilgili olan üretim, tüketim, ekonomi ve çevre gibi konuların işlendiği içerikler yer almaktadır. Özellikle üretim ve tüketim konularının içeriğine “sürdürülebilir tüketim” kavramının eklenmesi, gelecek nesillerin sürdürülebilir tüketici davranışları sergilemeleri açısından önem arz etmektedir. Ayrıca 5 ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile karşılaştırıldığında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tüketim ve sürdürülebilir tüketim ile ilgili çok az içerik bulunmaktadır. Bu içeriklerin de doğrudan yer almadığı göz önüne alındığında, 7. sınıf seviyesinde sosyal bilgiler dersi içeriğine sürdürülebilir tüketim eğitimi ile ilgili konuların eklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Alan yazında yer alan araştırmalar incelendiğinde bazı çalışmaların benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Örneğin Dere & Aktaşlı (2019), 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bilinçli tüketicilik konusunun yer alma durumunu araştırmışlardır. Elde ettikleri sonuçlara göre 5. sınıf ders kitabında bilinçli tüketicilik konularının “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” ünitelerinde yer aldığı görülmüştür. Çolak vd. (2015), sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretmen adaylarının görüşlerinde yenilenebilir enerji kaynaklarının yerini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda yenilenebilir enerji kaynakları konusunun sosyal bilgiler ders kitaplarında sınırlı olarak yer aldığı, öğretmen adaylarının da bu konuya ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Eryılmaz (2021) ise, sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel iklim değişikliği

konusunun yer alma durumunu araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda; 5 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel iklim değişikliği ile ilgili içeriklere yüzeysel ve sınırlı bir şekilde yer verildiği, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

5.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimi Süreçlerine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan 21 sosyal bilgiler öğretmeni ile 2018 SBDÖP, ders kitapları ve derslerinde sürdürülebilir tüketim kavramının öğretimi üzerine görüşme yapılmıştır. Bu konuda öğretmenlerin görüşlerinden ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu günlük hayatlarında sürdürülebilir tüketim davranışı ile ilgili olarak; elektrik ve suyu dikkatli kullandıklarına, gereksiz araba kullanmadıklarına, geri dönüşümlü atıkları ayrıştırdıklarına, ekmeği ve yemeği israf etmediklerine ve gereksiz kıyafet almadıklarına vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca bazı öğretmenler de enerji tasarruflu teknolojik ürün kullandıklarını, ev eşyalarını gereksiz yenilemediklerini, atık yağları geri dönüştürdüklerini, hibrit/elektrikli araç tercih ettiklerini, kâğıt, cep telefonu ve makyaj malzemeleri gibi konularda israftan kaçındıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenler tüketim davranışlarını genel olarak şu üç amaç doğrultusunda sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmektedirler:

- Aile ekonomisini düzenlemek
- Dünyanın geleceğini korumak
- Öğretmen olarak çocuklarına, öğrencilerine ve topluma örnek olmak.

Bu anlamda öğretmenlerin sorumlu tüketim davranışlarına uygun davrandıkları söylenebilir. Nitekim Saginova vd.'nin (2023) sorumlu tüketim kalıplarını şekillendirmek ile ilgili gerçekleştirdikleri çalışmanın sonucunda; sorumlu tüketimin ana itici gücü olarak tasarruf ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilir tüketim kavramının bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Yine öğretmenlerin çoğunluğu sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilgiler dersinin içinde bir konu olduğunu, ders içinde sürekli bu kavram ile bağlantı kurduklarını ifade etmektedirler. Bazı öğretmenler de sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir tüketim farkındalığını arttırdığını, gelecek kuşaklara dair planlama yapmamızı sağladığını, aslında hayatın kendisi olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenlerin bu görüşleri ile Azrak'ın (2022) 146 sosyal bilgiler öğretmeni ile

gerçekleştirdiği çalışmasından elde ettiği sonuçlar örtüşmektedir. Bu sonuçlara göre katılımcı öğretmenler, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sosyal bilgiler dersinin etkin bir rol üstlendiğini, öğrencilere ekonomi bilinci ve farklı bakış açısı ile merak duygusu kazandırdığını vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilir kalkınma ve tüketim kavramlarının içerikleri birbirini destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu sürdürülebilir tüketim kavramı ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanlarında bağlantı kurmaktadırlar. Az sayıda öğretmen ise sürdürülebilir tüketim kavramı ile Etkin Vatandaşlık, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Küresel Bağlantılar, Kültür ve Miras öğrenme alanları arasında bağlantı kurmaktadır. Yalçın (2022), 2018 SBDÖP'yi sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde incelediği araştırmasında öğrenme alanlarını sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle örtüşmesi bakımından en fazladan en aza doğru şu şekilde sıralamıştır: Üretim, Dağıtım ve Tüketim, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Etkin Vatandaşlık, Bilim Teknoloji ve Toplum, Birey ve Toplum, Küresel Bağlantılar, Kültür ve Miras. Bulut & Çakmak (2018), sürdürülebilir kalkınma eğitiminin öğretim programlarına yansımalarını inceledikleri çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarının sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile ilgili oldukları görülmektedir. Azrak (2022) ise sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirdiği çalışmasında öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmayı sosyal bilgiler dersi öğrenme alanları ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğuna göre sürdürülebilir tüketim kavramı 2018 SBDÖP'de öğrencilerin konuyu öğrenebileceği şekilde yer almamaktadır. Sadece bir öğretmen sürdürülebilir tüketim kavramının 2018 SBDÖP'de öğrencilerin öğrenebilecekleri şekilde yer aldığını belirtmiştir. Bu sonuç, Cebrian vd. (2022) tarafından İspanya'da okullarda sürdürülebilirlik ve 2030 sürdürülebilir kalkınma gündeminin okul müdürlerinin algıları çerçevesinde araştırıldığı çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Araştırmalarının sonucunda, yeşil okulların programlarına sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini yerleştirme sürecinde; zaman yetersizliği ve aşırı kalabalık müfredat sorunlarını tespit etmişlerdir. Ayrıca araştırmanın katılımcıları gerçek sürdürülebilirlik sorunları üzerinde çalışmak üzere, disiplinler arası okul projeleri geliştirilmesinin yanı sıra sürdürülebilirliğin belirli derslere dâhil edilmesinin de altını çizmiştir. Benzer şekilde Azrak'ın (2022), 146

sosyal bilgiler öğretmeni ile tamamladığı araştırmasının sonuçları bu durumu desteklemektedir. Azrak'ın çalışmasından elde edilen sonuçlara göre; öğretmenlerin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma kavramının 2018 SBDÖP'de yeterli düzeyde yer almadığını, çok az öğretmenin yeterli düzeyde yer aldığını düşündüğü ortaya çıkmıştır. Yalçinkaya'nın (2013) 2005 SBDÖP'yi sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde incelediği araştırmasında da öğretim programında yer alan içeriğin sürdürülebilir kalkınma bağlamında yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bulut & Çakmak (2018) ise sürdürülebilir kalkınma eğitiminin öğretim programlarına yansımalarını inceledikleri çalışmalarında, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma eğitiminin gerekliliğine inandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bulut ve Çakmak öğretmenlerin yanında eğitim uzmanlarının görüşlerinden de sürdürülebilir kalkınma eğitiminin gerekli ve önemli olduğu yönünde sonuçlara ulaşmışlardır. Yalçın (2022) ise 2018 SBDÖP'yi sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde incelediği araştırmasında; programda yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceri ve değerler ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yapısal olarak uyumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğuna göre sürdürülebilir tüketim kavramı sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrencilerin konuyu öğrenebilecekleri şekilde yer almamakta, sadece bir öğretmene göre gerekli şekilde yer almaktadır. Azrak (2022) bu sonuçları destekler nitelikte, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğuna göre ders kitaplarının öğrencilere sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bilgi ve davranış kazandırmada yetersiz olarak görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Dinç & Acun (2017) ise sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Dinç ve Acun'un çalışmalarında; öğretmenlerin görüşlerine göre ders kitaplarında ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili daha fazla içerik yer alması gerekmektedir. Altınok da (2021), çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları durumunu öğretmen görüşlerine göre incelediği çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Altınok çalışmasında, katılımcı öğretmenlerin görüşlerine göre sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programı içeriğinde çevre eğitimi ve sıfır atık konularının yetersiz kaldığı, içeriğin zenginleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu derslerinde sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili konuları işlerken genellikle akıllı tahta aracılığıyla görseller (fotoğraf, video, slayt) ve günlük hayattan örnekler kullanmaktadırlar. Bazı öğretmenler ise anlatım ve soru cevap tekniğini kullanmaktadırlar. Az sayıda öğretmen ise ders kitabı, EBA, ek kaynaklar, belgeseller ve Morpa Kampüs uygulamasını kullandıklarını

ifade etmektedirler. Bu konuda yapılan benzer çalışmalara örnek olarak Çavuş, Umdu Topsakal & Öztuna Kaplan (2013), informal öğrenme ortamlarının çevre bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşlerini araştırmışlardır. Araştırmaya katılan 15 fen ve teknoloji öğretmeninden elde edilen sonuçlara göre öğretmenler öğrencilere çevre bilinci kazandırma sürecinde pano hazırlama, gezi, araştırma, resimleme, günlük tutma ve atölye çalışmaları etkinliklerine yer vermektedirler. Cebrian vd.'nin (2022), İspanya'da okullarda sürdürülebilirlik ve 2030 sürdürülebilir kalkınma gündemini okul müdürlerinin algıları çerçevesinde araştırdığı çalışmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmada okul müdürlerine sürdürülebilirlik ve 2030 gündemini okullarına yerleştirmek için uygulanan eylemler sorulduğunda, proje tabanlı öğrenme, deneyimsel öğrenme, işbirlikçi sorgulama ve hizmet-öğrenme gibi öğrenci merkezli yaklaşımların rolünü vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcılar, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik, sağlık ve refah, toplumsal cinsiyet eşitliği, enerji ve küresel vatandaşlık gibi farklı sürdürülebilir kalkınma amaçlarını öğrenmek ve bunlar üzerinde çalışmak için çeşitli disiplinler ötesi projelerin varlığını vurgulamışlardır. Bazı katılımcılar ise okul öncesinden liseye kadar tüm derslerde, projeler, öğretim üniteleri, işbirlikçi sorgulama etkinlikleri yoluyla iklim değişikliğinin azaltılması konusunda eğitim önerileri sunmuşlardır. Bu sonuçlara ek olarak Eğrikaya (2023), Muğla ilinde 46 ilköğrencisi ile gerçekleştirdiği deneysel çalışmasında, yaratıcı drama ve argümantasyon etkinliklerinin öğrencilerin bilinçli tüketici başarılarına ve sürdürülebilir tüketim davranışlarına etkisini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, argümantasyon ve yaratıcı drama yönteminin ilköğrencilerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarını yükselttiği ve "bilinçli tüketici" konusundaki başarılarını olumlu desteklediği ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu öğrencilerinde (özellikle 7 ve 8. sınıf) belirgin şekilde sürdürülebilir tüketim davranışları gözlemlemediklerini, öğrencilerinin dengesiz tüketim yaptıklarını belirtmektedirler. Az sayıda öğretmen ise öğrencilerinde belirgin şekilde sürdürülebilir tüketim davranışı gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu Calafell, Banque & Viciano'nun (2019), özellikle teknolojik cihaz tüketimi konusunda 994 genç katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Calafell, Banque & Viciano araştırmalarının sonucunda, gençlerin teknolojik ürünleri (özellikle cep telefonları) satın alırken sürdürülebilirlik kriterini dikkate almadıklarını, sadece fiyat ve teknik özelliklerini dikkate aldıklarını tespit etmişlerdir. Bu bulguların aksine Zwolinska vd. (2022) Polonya'da üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları makale çalışmalarında, öğrencilerin hem eğitimlerinde, hem mesleki çalışmalarında hem de farkındalığı yüksek bir toplumun parçası

olarak yaşamlarının çeşitli yönlerinde, sürdürülebilir kalkınmanın öneminin giderek daha fazla farkında olduklarını tespit etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı öğrencilere sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma sürecinde sosyal bilgiler dersinden başka fen bilimleri dersinin etkili olabileceğini ifade etmektedirler. Yine çok sayıda öğretmen Türkçe, din kültürü ve ahlak bilgisi ile resim derslerinin sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma sürecinde etkili olabileceğini düşünmektedirler. Bazı öğretmenler ise teknoloji ve tasarım, İngilizce, matematik, müzik ve beden eğitimi derslerinin sürdürülebilir tüketim kavramı öğretiminde etkili olabileceğini ifade etmektedirler.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu okul yönetiminin, okul içerisinde uygun noktalara geri dönüşüm kutuları koyarak ve yazılı ve sözlü uyarılar hazırlayarak sürdürülebilir tüketim kavramının öğretime destek olabileceklerini ifade etmektedirler. Öğretmenlerin bazıları ise okul yönetiminin ödüllü proje/yarışmalar veya geziler düzenleyerek sürdürülebilir tüketim kavramı öğretime destek olabileceklerini düşünmektedirler. Az sayıda öğretmen ise okul yönetiminin sürdürülebilir tüketim ile ilgili kulüp koyması gerektiğini ya da konferans düzenlemesi ve öğretmenlerle işbirliği yapması gerektiğini belirtmektedir. Bu sonuç Cebrian vd.'nin (2022), İspanya'da okullarda sürdürülebilirlik ve 2030 sürdürülebilir kalkınma gündemini okul müdürlerinin algıları çerçevesinde araştırdığı çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Araştırmanın bulgularında bazı okulların, öğrenciler, öğretmenler ve aileler de dâhil olmak üzere okul toplumunun belirli eylem ve gruplara katılımı yoluyla kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek ve çevresel etkilerini azaltmak için çevre yönetimi stratejileri ve planları geliştirdikleri tespit edilmiştir. Bunlar, kaynak kullanımı, su yönetimi, enerji verimliliği, sürdürülebilir tüketim, geri dönüşüm ve adil ve sürdürülebilir bir okul kantininin teşvik edilmesine odaklanmaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu eğitimin ailede başladığını, sürdürülebilir tüketim kavramının öğretimi noktasında velilerin bilinçli olmalarının ve çocuklarına örnek olmalarının çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yine çok sayıda öğretmen öğrencilere sürdürülebilir tüketim davranışı kazandırma hususunda velilerin öğretmenler ve okul yönetimi ile işbirliği yaparak destek olmaları gerektiğini belirtmektedir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışı kazanma sürecinde sosyal çevrelerinden olumlu ya da olumsuz şekilde

etkilendiklerini, sosyal çevrenin etkisinin büyük olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenlere göre çocuklar sosyal çevrelerini çok dikkatli bir şekilde gözlemlemekte ve örnek almaktadırlar. Az sayıda öğretmen ise öğrencilerin sosyal çevrelerinden sürdürülebilir tüketim davranışı noktasında etkilenmediklerini ifade etmektedirler.

Katılımcı öğretmenlerin tamamına yakınına göre öğrenciler sürdürülebilir tüketim davranışı kazanma sürecinde medya ve kitle iletişim araçlarından olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedirler. Öğrenciler medya ve iletişim araçlarını yoğun bir şekilde kullanmakta ve içerikleri takip etmektedirler. Katılımcı bir öğretmene göre ise öğrenciler medya araçlarını kullansalar da sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili herhangi bir içerikten etkilenmemekte çünkü bu konudan oldukça uzak içerikleri takip etmektedirler.

Araştırmaya katılan öğretmenler genel olarak sürdürülebilir tüketim kavramının gelecek nesiller için önemine vurgu yapmaktadırlar. Bu bağlamda bugünün eğitimcileri olarak öğretmenlerin üzerine düşen sorumlulukların bilincindedirler. Pek çok öğretmen, öğrencileri üzerinde bu konuda bilinç ve duyarlılık oluşturmaya çalıştığını ifade etmektedir. Buna ek olarak öğretmenlerin çoğunluğu, sürdürülebilir tüketim konusunun okullarda seçmeli ders ya da sosyal bilgiler dersi içeriğinde ayrı bir ünite olarak yer alması gerektiğini savunmaktadır.

5.5. Bütünsel Açıdan Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, doküman analizi, nicel ve nitel olarak kendi içinde alt boyutlara sahiptir. Tüm bu boyutlardan elde edilen veriler incelendiğinde araştırmanın bütünsel sonuçları şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim davranışı puanları genel olarak orta düzeydedir. Bu duruma ek olarak öğretmenler, 2018 SBDÖP ve ders kitaplarında sürdürülebilir tüketim ile ilgili kazanım ve konuların öğrencilerin bu kavramı yeterince öğrenebilecekleri şekilde açıkça yer almadığını, bu konunun öğretim programına ve ders kitaplarına özellikle eklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yine öğretmenler, sürdürülebilir tüketim kavramı ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili konular geldiği zaman bu noktaya özellikle vurgu yaptıklarını, mümkün olduğunca detaylı işlemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Tüm bu sonuçlardan hareketle, öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının artırılması için eğitimsel, ekonomik, sosyal vb. gerekli çalışma ve düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilir tüketim davranışının gelecek nesillere kazandırılması için sosyal bilgiler dersi liderliğinde diğer dersler de dâhil edilerek öğretim programlarında, ders kitaplarında, seçmeli ders ve kulüplerde sürdürülebilir tüketim kavramı

ile ilgili düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece yakın ve uzak gelecekte sürdürülebilir tüketim davranışları gelişmiş bireylerden oluşan bir toplum ve dünya mümkün görünmektedir.

5.6. Öneriler

5.6.1. Politika Yapıcı ve Eğitim Yöneticilerine Yönelik Öneriler

- Sürdürülebilir kâğıt kullanımı konusunda hali hazırda olumlu davranış yapısına sahip öğretmenlere kâğıt kullanımı konusunda çeşitli hizmet içi etkinlik ve ödül programları düzenlenerek kâğıt kullanımı konusundaki hassasiyet yüksek seviyelere çıkartılabilir.
- Sürdürülebilir tüketim konusunun sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında ayrı bir ünite olarak yer alması gerektiği öğretmenler tarafından vurgulamaktadırlar. Yine öğretmenlerin çoğunluğu da okullarda sürdürülebilir tüketim konusu ile ilgili özel bir kulüp çalışması ya da seçmeli ders olması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarına sürdürülebilir tüketim konusunda ayrı bir ünite eklenerek müfredata dâhil edilebilir. Ayrıca okullarda sürdürülebilir tüketim konusu ile ilgili kulüpler ve seçmeli dersler konulabilir.
- Öğrencilerin sürdürülebilir tüketim davranışını etkin bir şekilde kazanmalarını sağlayacak şekilde bilgi ve uygulama içeren sosyal bilgiler dersi öğretim programı taslağı çalışması yapılabilir.
- Nitel çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin görüşlerine dayanarak okul yönetimleri, öğretmenlere, öğrencilere ve velilere yönelik sürdürülebilir tüketim davranışı ile ilgili toplantı, seminer, konferans, panel vb. etkinlikler düzenleyebilir.
- Nitel çalışma grubunda yer alan bazı öğretmenler okullarında çeşitli teknolojik altyapı eksikleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda okul yönetimleri öğretmenleri ve öğrencileri sürdürülebilir tüketim davranışı geliştirmekle ilgili gezi gözlem, akıllı tahta, çeşitli eğitim öğretim materyalleri vb. konularda öncelikli olarak destekleyebilir.
- Yine nitel çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin görüşlerine dayanarak okul yönetimleri okul içerisinde koridor, bahçe, yemekhane, lavabolar, servis araçları gibi genel mekânlarda ve sınıflarda sürdürülebilir tüketim davranışını geliştirici sözlü ve yazılı uyarılar, broşürler, reklamlar vb. yayınlayabilir.

5.6.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilere velileri de işin içine katabilecekleri ödev/uygulama yaptırarak öğrencilerin ailecek sürdürülebilir tüketim davranışı geliştirmelerine destek olabilirler.
- Diğer branş öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenleri, derslerini işlerken sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgi kurabilecekleri konular geldiğinde işbirliği içinde hareket ederek konunun daha etkili şekilde öğretilmesini sağlayabilirler.

5.6.3. Öğrenci Velilerine Yönelik Öneriler

- Öğrenci velileri çocuklarının tüketim davranışlarının sürdürülebilir olması yönünde onları destekleyebilirler, yönlendirebilirler veya ödül verebilirler. Çocuklarını sürdürülebilir tüketim davranışları yönünde teşvik edebilirler.
- Öğrenci velileri, öğretmenlerin sürdürülebilir tüketim konusunda öğrencilere verdikleri her türlü ödev, proje, uygulama vb. çalışmada çocuklarını destekleyebilirler.

5.6.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Fen bilimleri, Türkçe, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi diğer branşların öğretim programı ve ders kitapları sürdürülebilir tüketim çerçevesinde incelenebilir.
- Ortaokul öğrencilerine yönelik sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir tüketim eğitimini ele alan eylem araştırmaları yapılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir tüketim eğitimini içeren çalışmalar ve araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- 2872 Numaralı ve 09.08.1983 Tarihli Çevre Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden 26.1.2024'te alındı
- Acar, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi*. Yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Acaroglu, L. (2014). *Make change*. Disrupt Design LLC. New York, United States.
- Açıkalın, S. & Yaşar, M. (2017). Hedonik ve faydacı tüketim bağlamında tüketici davranışlarının incelenmesi: gençlerin hedonik tüketim eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, (48). 569-585.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. & Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. Devlet kitapları, Birinci baskı.
- Adomßent, M., Fischer, D., Godemann, J., Otte, I., Rieckmann, M., Timm, J-M. & Herzig, C. (2014). Emerging Areas in Research on Higher Education for Sustainable Development: Management education, sustainable consumption and perspectives from Central and Eastern Europe. *Journal of Cleaner Production*, 62(1), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.09.045>
- Akçakaya, O. (2016). Kentsel sürdürülebilirliğin uygulanması ve ölçülmesi bağlamında yerel yönetimlerin fonksiyonu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 47-64. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aruiibfdergisi/issue/60489/887297>
- Akdağ, H. (2009). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye' deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Editörler), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar I* içinde (s. 1-24). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akkoyun, A. Y. (2016). Sürdürülebilir üretimi engelleyen faktörlerin bulanık kfy yöntemi ile analizi. Yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aktaş, F. (2019). *İlköğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından, çevre eğitimi ve iklim değişikliği boyutunda incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Aktaş, F., Dinçol Özgür, S. & Yılmaz, A. (2020). İlköğretim programlarının BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından incelenmesi. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 10 (1): 61-70
- Akyüz, Y. (2019). Çevre sorunları eğitiminin amaçları ve temel ilkeleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 13 (1), 223-230. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000645
- Alisat, S. & Riemer, M. (2015). The environmental action scale: Development and psychometric evaluation. *Journal of Environmental Psychology*, 43, 13-23. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.05.006>
- Alkış, S. (2007). Coğrafya eğitiminde yükselen paradigma: Sürdürülebilir bir dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0 (15), 55-64. <https://dergipark.org.tr/en/pub/marucog/issue/462/3706>
- Alma Savaş, D. (2022). Sürdürülebilir tüketim ve çevre araştırmalarına yönelik bir analiz. *Akademik İz düşün Dergisi*, 7 (2), 81-100. <https://dergipark.org.tr/en/pub/beuiibfaidd/issue/73015/1181156>
- Al-Nuaimi, S.R. & Al-Ghamdi, S.G. (2022). Sustainable consumption and education for sustainability in higher education. *Sustainability*, 14, 7255. <https://doi.org/10.3390/su14127255>
- Altınok, G. (2021). Çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anderson, R. D., & Helms, J. V. (2001). The ideal of standards and the reality of schools: Needed research. *Journal of research in science teaching*, 38(1), 3-16. [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/1098-2736\(200101\)38:1%3C3::AID-TEA2%3E3.0.CO;2-V](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/1098-2736(200101)38:1%3C3::AID-TEA2%3E3.0.CO;2-V)
- Angiel, J. & Pokojski, W. (2019). Education for sustainable development – from students' and geography teachers' knowledge to educational activities. *Miscellanea Geographica*, 23(1) 47-52. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0026>
- Anyolo, E. O., Kärkkäinen, S., & Keinonen, T. (2018). Implementing education for sustainable development in Namibia: School teachers' perceptions and teaching

practices. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 20(1), 64-81.
<https://doi.org/10.2478/jtes-2018-0004>

- Arslan, H. M. (2023). *Çevre bilincinin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerine etkisinde çevresel tutumun aracı rolü*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atmaca, A. C. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atrek, B. & Madran, C. (2016). Tüketici perspektifli sürdürülebilir tüketim çalışmaları: ulusal alanyazındaki çalışmalar üzerine sistematik derleme çalışması. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 19, 1-31.
- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretime ilişkin görüşleri*. Yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Azrak, Y. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri*. Doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bagoly-Simo, P. (2013). Tracing sustainability: An international comparison of ESD implementation into lower secondary education. *Journal of Education for Sustainable Development*, 7(1), 95-112. <https://doi.org/10.1177/0973408213495610>
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi Yayınları.
- Başar, E. E. (2016). *Hane halklarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ölçülmesine yönelik bir ölçek geliştirme çalışması*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bhar, S. (2019). Introducing phenomenological research methodology in sustainable consumption literature: illustrations from India. *International Journal of Qualitative Methods*, 18. <https://doi.org/10.1177/1609406919840559>
- Biçer, R. (2021). *Öğretmen eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitiminin yeri ve önemi*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Journal of International Social Research*, 10(49), 559-569.
- Bogueva, D., Marinova, D. & Raphaely, T. (2017). Reducing meat consumption: the case for social marketing. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 29,(3). 477-500. <https://doi.org/10.1108/APJML-08-2016-0139>
- Bulut, B. & Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7 (4), 2680-2697. <https://dergipark.org.tr/en/pub/teke/issue/42447/511230>
- Bulut, S. (2022). *Gönüllü sade yaşam tarzı ile tüketicilerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Calafell, G., Banqué, N. & Viciania, S. (2019). Purchase and use of new technologies among young people: Guidelines for sustainable consumption education. *Sustainability*, 11, 1541. <https://doi.org/10.3390/su11061541>
- Cebrián, G., Mogas, J., Palau, R. & Fuentes, M. (2022). Sustainability and the 2030 Agenda within schools: A study of school principals' engagement and perceptions. *Environmental Education Research*, 28 (6), 845-866. <https://doi.org/10.1080/13504622.2022.2044017>
- Creswell, J. W. (2018). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2020). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2021). Karma yöntem araştırmalarına giriş (M. Sözbilir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Çavuş, R., Umdu Topsakal, Ü. & Öztuna Kaplan, A. (2013). İnfomal öğrenme ortamlarının çevre bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri: Kocaeli bilgievleri örneği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (1), 15-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pegegog/issue/22585/241238>

- Çaylak, M. I. (2017). *Ambalajın marka iletişimindeki rolü ve sürdürülebilir ambalaj satın alma niyeti üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, N. (2016). *Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışı ve sosyal bilgiler ders kitapları*. Yüksek lisans tezi. Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya, N. (2020). *Sosyal Bilgiler eğitiminde çok kültürlülük üzerine öğretmen görüşlerinin incelenmesi: Akdeniz bölgesinde bir il*. Yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çolak, K., Kaymakcı, S., & Akpınar, M. (2015). Sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretmen adaylarının görüşlerinde yenilenebilir enerji kaynaklarının yeri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41(41), 59-76. <https://doi.org/10.15285/ebd.88939>
- Dal, Ş. (2020). *Fen bilimleri öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının ve görüşlerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Delican, E. & Sönmez, Ö. F. (2013). Natural environmental sensitiveness. *Journal Of Inquiry Based Activities*, 3(2), 59–74. <https://www.atad.info.tr/ojs-3.2.1-3/index.php/atad/article/view/71>
- Demir, H. (2019). *2018 sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında iklim değişikliği*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, Y., & Atasoy, E. (2021). Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1688-1702. <https://doi.org/10.24315/tred.878404>
- Demirci, M. B. (2023). *Türkiye'deki gençlerin sürdürülebilirlik algısı ve sürdürülebilir tüketim pratikleri: Z kuşağı üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitime yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/71994#page=213>

- Demirkaya, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı. İçinde: R. Sever & E. Koçoğlu (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (s.89-104). Pegem Akademi.
- Dere, İ., & Aktaşlı, İ. (2019). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bilinçli tüketicilik. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (42), 283-302. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61823/925033>
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (28) , 1-19. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6142/82422>
- Diktaş, R. (2019). *Çevre bilinci ve yaşam tarzının sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisi ve bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinavasova, J. (2019). *Bireylerin çevresel tutumlarının sürdürülebilir tüketim davranışına etkisi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinç, E. & Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41 (41), 29-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/33892/375272>
- Doğan Çeken, Y. (2006). *Küreselleşme ve Türkiye’de eğitim politikaları: yeni ilköğretim müfredatı sosyal bilgiler programı üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Y. & Tuğ, O. (2017). Uluslararası sınavlarda başarılı ülkeler ve Türkiye’nin sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım boyutu açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 56-79. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbyy/issue/34271/377806>
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, (2), 77-96. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4379/60037>

- Eğrikaya, E. (2023). *Yaratıcı drama ve argümantasyon etkinliklerinin öğrencilerin bilinçli tüketici başarılarına ve sürdürülebilir tüketim davranışlarına etkisi*. Yüksek lisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emekçi, S. (2017). *Planlı davranış teorisi kapsamında tüketicilerin yeşil tüketim davranışlarını açıklamaya yönelik bir model önerisi*. Doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Engin, H. (2010). *Coğrafya eğitiminde sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik eğitimi ve çevre eğitimi konularının kazandırılması*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eren, Y. & Şengün, H.İ., (2022). Sürdürülebilir tüketim kavramı üzerine bibliyometrik bir çalışma. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Van YYÜ 40. Yıl Özel Sayısı, 78-93 <https://doi.org/10.54831/vanyyuiibfd.1119873>
- Ersoy, F. (2018). *İlham veren Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ahlaki kimlik profillerinin gömülü teori bağlamında incelenmesi*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ertan, Y. (2018). Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması (2005-2017). *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 11 (3), 463-478. <https://doi.org/10.29067/muvu.410926>
- Ertekin, P. (2012). *Sürdürülebilir kaynak kullanımına yönelik çevre eğitimi uygulamalarının ilköğretim öğrencilerinin karbon ayak izi konusunda bilinçlenmeleri üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66. https://gavsispanel.gelisim.edu.tr/Document/ezozer/20190923145207313_1995812a-f88e-4958-a6d8-cd23b9f02599.pdf
- Eryılmaz, Ö. (2021). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel iklim değişikliği konusunun yer alma durumu. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 5(4), 385-401. <https://doi.org/10.34056/aujef.926633>
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. & Öztürk, S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Başak Matbaacılık.

- Fan, K. K., & Li, X. H. (2020). Taking lacquer as a mirror, expressing morality via implements: a study of confucian ritual spirituality and the concept of consumption in the ming and qing dynasties. *Religions*, 11(9), 447. <https://doi.org/10.3390/rel11090447>
- Farr, D. (2018). Sustainable nation: Urban design patterns for the future. John Wiley & Sons. https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Sustainable+nation%3A+Urban+design+patterns+for+the+future.&btnG
- Garip, S. (2019). *Demografik özelliklerin tüketici karar verme tarzları ve sürdürülebilir tüketim davranışına etkisi: İzmir ili örneği*. Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gelibolu, L. (2011). *Topluluk tabanlı sosyal pazarlama yaklaşımıyla sürdürülebilir tüketim davranışının güdülenmesi: Yükseköğretimde deneysel bir uygulama*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gibbs, C. (2021). Sustainability education: experiences leading to sustainable practices and action. Wilkes University. <https://www.proquest.com/openview/f4c1aa20a21d0ccb31e20958a30ff660/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
- Göcen, C. & Şahin, S. (2021). Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında coğrafya eğitimi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 12(46), 1355-1370. [10.35826/ijoess.3034](https://doi.org/10.35826/ijoess.3034)
- Gökmen, A., Solak, K. & Ekici, G. (2017). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: Öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler. *Kesit Akademi Dergisi*, (12), 462-480. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kesitakademi/issue/59831/864469>
- Gökşan, İ. (2023). *Geleceğin hekimlerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve ekolojik ayak izi farkındalıklarının belirlenmesi*. Uzmanlık Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Gür, D. (2022). *Çevresel ve sosyo-psikolojik faktörlerin organik gıda tüketim niyeti üzerine etkileri*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürler, B. (2018). *Sürdürülebilir ve sağlıklı gıda tüketimine yönelik davranış niyetlerin belirleyicileri üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü.

- Güven, S. & Pekmezci, P. (2015). Tüketicilerin Organik Ürünlere Bakışı ve Tüketicileri Organik Ürünlere Yönlendiren Motivasyonlar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi*, 1-12.
- Hayta, A. (2009). Sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasında tüketici eğitiminin rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 143-151. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59508/855702>
- Hess, P., N. (2016). Economic growth and sustainable development. *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9781315722467>
- Hoşkara, E. (2007). *Ülkesel koşullara uygun sürdürülebilir yapım için stratejik yönetim modeli*. Doktora tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Howell, R., & Cartwright, W. (2009). The ethics of a sustainable economy: Implications for public policy. *Ethical Foundations of Public Policy Conference* (1-13). Wellington, New Zealand: Victoria University. www.csri.org.nz/documents/EFPPPaperfinal.pdf.
- İnan, S. (2014). Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar yaklaşımlar etkinlikler. Anı Yayıncılık
- İşcil, N. (1973). İstatistik Metodları ve Uygulamaları. AITIA Yayınları.
- Jackson, L. (2009). Leading sustainable schools. National College for School Leadership. London, England. [http://www.arcworld.org/downloads/14669_lead_sus_school%20\(2\).pdf](http://www.arcworld.org/downloads/14669_lead_sus_school%20(2).pdf)
- Jickling, B. & Wals, A. E. J. (2012). Debating education for sustainable development 20 years after Rio: A conversation between Rob Jickling and Arjen Wals. *Journal of Education for Sustainable Development*, 6(1), 49-57. <https://journals-sagepub-com.wilkes.idm.oc.lc.org/doi/abs/10.1177/097340821100600111#articleCitationDownloadContainer>
- Kabapınar, Y. (2015). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 367-401). Pegem Akademi Yayınları.
- Karaca, Ş. (2018). Yaşam tarzının sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çalışma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 403-425. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=781395>

- Karalar, R. & Kiracı, H. (2010). Bireysel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik öğretmenler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 79-106. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=19809>
- Karalar, R. & Kiracı, H. (2011). Çevresel sorunlara karşı bir çözüm önerisi olarak sürdürülebilir tüketim düşüncesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 63-76. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4772/65678>
- Karaman, B. (2022). *Sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde sağlık okuryazarlığı: öğretmen görüşleri ve öğrencilerin sağlık okuryazarlık durumları*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karşahin, B. Z. (2020). *Planlı eskitme davranışlarının sürdürülebilir tüketim kapsamında bireysel değerlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, F. & Ek, H. N., (2021). Kalkınmanın çevre sorunları üzerine etkisi: sürdürülebilir kalkınma kavramına bütüncül bir bakış. *Şehir Sağlığı Dergisi*. 2(2), s. 79-84. <http://www.cityhealthj.org/index.php/cityhealthj/article/view/19>
- Kaya, F. M., & Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/696392>
- Keleş, Ö. (2007). *Sürdürülebilir yaşama yönelik çevre eğitimi aracı olarak ekolojik ayak izinin uygulanması ve değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keser Aschenberger, F. (2021). Sürdürülebilir bir gelecek için beceriler. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim içinde. *Uluslararası maarif dergisi*. 2, (5), 27-32
- Khalaf-Kairouz, L. (2012). Education for sustainable development at Notre Dame University – Louaize: Environmental science curriculum – A pre-phase to the rucas project on education for sustainable development. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 3 121-134. <https://doi.org/10.2478/v10230-012-0009-7>
- Kılıç, S. (2013). Yükseköğretimde çevre eğitiminin çevre bilinci oluşumuna etkisi: Niğde üniversitesi İİBF kamu yönetimi örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*

- Kiracı, H. (2009). *Tüketicilerin bireysel değerlerinin sürdürülebilir tüketim davranışıyla ilişkisi ve sınıf öğretmenleri üzerinde bir araştırma*. Doktora tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kopnina, H. (2020). Education for the future? Critical evaluation of education for sustainable development goals. *The Journal of Environmental Education*, 51(4), 280-291. <https://doi.org/10.1080/00958964.2019.1710444>
- Korkmaz, G. (2020). Yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında incelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 2 (2), 111-132. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ejaes/issue/56678/742200>
- Köseoğlu, P. & Erten, S. (2022). Paris Anlaşması'na göre çevre eğitimi nasıl olmalıdır? . *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 1528-1544. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1207951>
- Kula Kartal, S., & Mor Dirlik, E. (2016). Geçerlik kavramının tarihsel gelişimi ve güvenilirlikte en çok tercih edilen yöntem: Cronbach alfa katsayısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1865-1879. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aibuefd/issue/28550/304601>
- Leicht, A., Heiss, J., & Byun, W. J. (2018). Issues and trends in education for sustainable development. UNESCO Publishing. <https://tinyurl.com/y9y7dvel>
- Lilian, G. K. (2022). Education for sustainable development pedagogy in pre-primary social studies curriculum in kenya: Review of literature. *Journal La Edusci*, 3(3), 69-80. <https://doi.org/10.37899/journallaedusci.v3i3.662>
- Lozano, R., Merrill, M. Y., Sammalisto, K., Ceulemans, K. & Lozano, F. J. (2017). Connecting competences and pedagogical approaches for sustainable development in higher education: A literature review and framework proposal. *Sustainability*, 9,(10), 1889. <https://doi.org/10.3390/su9101889>
- Malbeği, F., & Sağlam, H. İ. (2013). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin bilinçli tüketiciliğe ilişkin görüşleri. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education*, 32(1).

<https://eds.p.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=5bc495d5-2d04-462b-b197-97b160e4624e%40redis>

- McGregor, S. (2019). Education for sustainable consumption: A social reconstructivism model. *Canadian Journal of Education Revue Canadienne de l'éducation*, 42(3), 745–766. <https://www.jstor.org/stable/26891583>
- McKeown, R., Hopkins, C., Rizzi, R. & Chrystalbride, M. (2002). Education for Sustainable Development Toolkit, version 2. Knoxville: Waste Management Research and Education Institution. http://kpe-kardits.kar.sch.gr/Aiforia/esd_toolkit_v2.pdf
- MEB (1973). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> 02.08.2023' te alındı.
- MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden 2.5.2023'te alındı.
- Mengi Us, F. (2019). *Sürdürülebilir gelişme için çevre eğitimi aracılığıyla ortaokul öğrencilerinde çevre bilinci ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Minh, T., C. & Quynh, N. N. T., (2024). Factors affecting sustainable consumption behavior: Roles of pandemics and perceived consumer effectiveness. *Cleaner and Responsible Consumption* 12. <https://doi.org/10.1016/j.clrc.2023.100158>
- National Council for Social Studies, (1994). Curriculum standards for Social Studies: expectations of excellence. Washington DC.
- NCSS (2024). National curriculum standards for social studies: A framework for teaching, learning and assessment. <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies> 3.2.2024' te ulaşıldı.
- O'Brien, C. & Howard, P. (2016). The living school: The emergence of a transformative sustainability education paradigm. *Journal of Education for Sustainable Development*, 10(1), 115-130. <https://doi.org/10.1177/0973408215625549>.
- Oğuz Haçat, S. & Topal, M. (2022). Sosyal bilgiler eğitimine farklı bir bakış. *Sosyal bilimler araştırmalarında multidisiplinler stratejik yaklaşımlar içinde* 187-202.

- Orr, D. (2004). *Earth in mind: On education, environment and the human prospect*. 2nd Ed. Chicago: Island Press.
- Öksüz Kuşcuoğlu, G. & Taş, M. (2017). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2 (1), 58-67. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yalvac/issue/32621/334791>
- Özdemir, Ö. (2013). *Sürdürülebilir tüketim davranışlarında kişisel değerlerin rolü: Kadın öğretim elemanlarının giysi elden çıkarma davranışları üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgül, E. (2010). Tüketicilerin değer yapıları, gönüllü sade yaşam tarzı ve sürdürülebilir tüketim üzerindeki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 117-150. <https://dergipark.org.tr/en/pub/huniibf/issue/29107/311375>
- Özkök, B. (2022). *Bilinçli farkındalık özelliğinin, bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışına etkisi ve iyi hissetme durumlarıyla ilişkisine bakış*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Özsoy, A. (2021). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C. & Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (1) , 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s. 21-50). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim: Kuramsal çerçeve, tarihsel gelişim ve uygulamaya dönük öneriler. *İlköğretim Online*, 16 (4), 1-11. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342997>
- Palaz, T. (2017). *Sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Patton, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri, (Çeviri Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 2. Baskı. Pegem Akademi.
- Pinnegar, S. & Daynes, J. G. (2007). Locating narrative inquiry historically: Thematics in the turn to narrative. In D. J. Clandinin (Ed.), Handbook of narrative inquiry: Mapping a methodology, 3-34. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Quoquab, F. & Mohammad, J. (2020). A review of sustainable consumption (2000 to 2020): What we know and what we need to know. *Journal of Global Marketing*. <https://doi.org/10.1080/08911762.2020.1811441>
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, (1987), Oslo.
- Safran, M. (2014). Sosyal Bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editörler), *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde (s.1-18). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Saginova, O., Zavyalov, D., & Zavyalova, N. (2023). Shaping responsible consumption patterns. *In E3S Web of Conferences*, 420, 06012. EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202342006012>
- Sağdıç, A. (2013). *Türkiye’deki ilköğretim öğretmenlerine sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda yakından bakış*. Yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Salamanca, J. C. G., Agudelo, O. L., & Salinas, J. (2020). Key competences, education for sustainable development and strategies for the development of 21st century skills. A systematic literature review. *Sustainability*, 12(24), 10366. <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/24/10366>
- SDG (2023). Take action for the sustainable development goals. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> 19.02.2023’ te ulaşıldı.
- Seçer, İ. (2017). SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi, analiz ve raporlaştırma. Anı Yayıncılık.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 3-23). Nobel Akademik Yayıncılık

- Seyitoğlu, İ., Ateş, M. M., Kan, M. S., Polat, E., Sizer, A., & Ateş, A. (2023). Eğitim açısından sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerine yapılmış olan tezlerin incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(93), 747–757. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3598>
- Sezgin, M. & Karaman, A. (2008). Turistik destinasyon çerçevesinde sürdürülebilir turizm yönetimi ve pazarlaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 429-438. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61795/924273>
- SK (2022). Sürdürülebilir kalkınma hakkında temel bilgiler. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/temel-tanimlar/> 18.12.2022’ de ulaşıldı.
- SKA (2020). 2020 BM yüksek düzeyli siyasi forum sürdürülebilir kalkınma amaçları 2018-2020 Türkiye gelişmeleri. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/HLPF-2020-Turkiye-Gelismeleri.pdf> 09.10.2023’ te alındı.
- SKA (2023). Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/amaclari/surdurulebilir-tuketim-ve-uretim-modellerini-temin-etmek/> 30.03.2023’ te alındı.
- SKA (2024). Sürdürülebilir kalkınma amaçları ve göstergeleri. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/amaclari/> 27.02.2023’ te alındı.
- Soysal, N. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik yeterlilik algıları*. Doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Söylemez, S. (2023). *Bilinçli tüketim, işbirlikçi tüketim ve gönüllü sadelik: sürdürülebilir tüketim ve bir uygulama*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stanszus, L., Fischer, D., Böhme, T., Frank, P., Fritzsche, J., Geiger, S., Harfensteller, J., Grossman, P. & Schrader, U.(2017). Education for sustainable consumption through mindfulness training: development of a consumption-specific intervention. *Journal of*

Teacher Education for Sustainability,19(1) 5-21. <https://doi.org/10.1515/jtes-2017-0001>

Szeremlei, A. K. & Magda, R. (2015). Sustainable production and consumption. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 4(2) 57-61. <https://doi.org/10.1515/vjbsd-2015-0013>

Şeker, S. (2018). *İlköğretim 7-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliğine yönelik tutum ve davranışları*. Yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi, (2024). 2872 sayılı çevre kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> 17.01.2024' te ulaşıldı.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (sixth ed.) Boston: Pearson.

Taluğ, C. & Birden, B. (2014). Sürdürülebilir üretim ve tüketim. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 1 (2), 78-91. https://jag.journalagent.com/tjob/pdfs/TJOB_1_2_78_91.pdf

Tartuk, M. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim bilişim ağı kullanım düzeyleri ve sınıf içi uygulamalarının değerlendirilmesi*. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Tekin, B. A. (2021). *Sürdürülebilir bir yaşam için pazarlama: Adıyaman Üniversitesi örneği*. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, Z. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir kalkınma: Sürdürülebilirlik için bir çözüm vizyonu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3). <https://eds.p.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=43de27e7-d357-4276-9081-23fd22801dcf%40redis>

Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. On dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Türkoğlu, M. E. (2021). Eğitim, sürdürülebilir kalkınma için midir? Kalkınmaya kısa bir bakış. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim içinde. *Uluslararası maarif dergisi*. 2, (5), 49-52.
- Uğraş, M. & Zengin, E. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili görüşleri. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12 (1), 298-315. <https://doi.org/10.30831/akukeg.442751>
- Ulaşan, D. (2023). *Sürdürülebilir tüketim ve Z kuşağının sürdürülebilir ambalajlı ürünlere sahip olma niyeti üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- UN, (2023). Global sustainable development report. <https://sdgs.un.org/gsd/gsd2023> adresinden 19.01.2024' te alındı.
- UN, (2024). Department of Economic and social affairs: Education. <https://sdgs.un.org/topics/education> 20.02.2024' te ulaşıldı.
- UNDP, (2024). Birleşmiş milletler kalkınma programı: Uluslararası örgüt künyesi. https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-kalkinma-programi-_undp_.tr.mfa 5.1.2024' te ulaşıldı.
- UNESCO, (2002). Education for sustainability – From Rio to Johannesburg: Lessons learnt from a decade of commitment. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127100> 3.3.2023' te alındı
- UNESCO, (2015), Rethinking education: towards a global common good? <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232555>
- Uyanık, S. (2021). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Van de Kerk, G., & Manuel, A. R. (2008). A comprehensive index for a sustainable society: the SSI - the sustainable society index. *Ecological Economics*, 66 (2-3), 228-242. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800908000438>
- Vergura, D. T., Zerbini, C., Luceri, B., & Palladino, R. (2023). Investigating sustainable consumption behaviors: a bibliometric analysis. *British Food Journal*, 125(13), 253-

276. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/BFJ-06-2022-0491/full/pdf>

- Vermeir I. & Verbeke W. (2007). Sustainable food consumption among young adults in Belgium: Theory of planned behaviour and the role of confidence and values. *Ecological Economics*, 64, 542-553. <https://www.researchgate.net/publication/24125857>
- Wals, A. E., & Kieft, G. (2010). Education for sustainable development: Research overview. Stockholm : Sida - Sida review / Swedisch International Development Cooperatioen Agency,13, 54 <https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/161396>
- Waltner, E.M., Scharenberg, K., Hörsch, C. & Werner R. (2020). What teachers think and know about education for sustainable development and how they implement it in class. *Sustainability* 12, 4, 1690. <https://doi.org/10.3390/su12041690>
- Yalçın, A. (2022). 21. Yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öğretim programının yapısal olarak incelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, 7 (1), 117-149. <https://doi.org/10.22596/hej.1103130>
- Yalçın Ercoşkun, Ö. (2007). Sürdürülebilir kent için ekolojik-teknolojik (eko-tek) tasarım: Ankara-Güdül örneği. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçınkaya, E. (2013). Analyzing primary social studies curriculum of Turkey in terms of UNESCO educational for sustainable development theme. *European Journal of Sustainable Development*, 2(4), 215. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2013.v2n4p215>
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 223-229. <https://sbd.aku.edu.tr/V1/myapici.pdf>
- Yaseen, Z. (2021). Avustralya müfredatı ve sürdürülebilir okul yaklaşımı. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim içinde. *Uluslararası maarif dergisi*. 2, (5), 44-48
- Yazıcı, H. & Koca, M. K. (2014). Sosyal bilgiler öğretimi programı. B. Tay ve A. Öcal (Editörler), *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde (s. 19-40). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yeşilyurt, E. (2019). Güncellenen öğretim programları bağlamında okul yöneticilerinin program liderliğinin değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 12(62). <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/an-evaluation-of->

- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Tuna Matbaacılık.
- Yıldırım, G. (2020). Sürdürülebilirlik konusundaki eğitim araştırmalarının tematik olarak incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (33), 70-106. <https://doi.org/10.29329/mjer.2020.272.4>
- Yıldız, O. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, M. (2019). *Gelecek kaygısı ve sürdürülebilirliğin marka tutumu ve satın alma niyeti üzerine etkisi: beyaz eşya sektöründe bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, O. K. & Toptaş, A. (2020). Sürdürülebilir çevre yönetiminde ekolojik turizmin yeri ve belediyelerin bu alandaki çalışmaları üzerine bir araştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 29 (3), 51-73.
- Yi, Jinfeng. (2013). *Living skills and consumption ethics of scholar officials in song dynasty focusing on family instruction on living in song dynasty*. Master's thesis, Hebei University, Baoding, China.
- Yiğit, K. & Demirkaya, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17, 24-43. <https://doi.org/10.20860/ijoses.1091561>
- Yiğit, K. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin görüşleri*. Yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zwolinska, K., Lorenc, S. & Pomykała, R. (2022). Sustainable development in education from students' perspective - implementation of sustainable development in curricula. *Sustainability*, 14, 3398. <https://doi.org/10.3390/su14063398>

EKLER

EK 1. Antalya MEM Uygulama İzni, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği, Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Öğretimiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-20-62210224
Konu : Araştırma Uygulama İzni

28.10.2022

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

İlgi : 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi.

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı 20185423002 numaralı öğrencisi **Hüseyin DUYGU**'nun "**Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Erişim Bağlamında Sosyal Bilgiler Eğitiminin Yeri**" isimli araştırmasını, İlimiz Ortaokullarında görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine ve öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerine yönelik uygulama isteği ile ilgili Akdeniz Üniversitesi'nin 24/10/2022 tarih ve 482777 sayılı yazısı Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup;

Adı geçenin ilgi Genelge kapsamında 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde olmak üzere, İlimiz Ortaokullarında görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine ve öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerine, Okul Müdürlüğünün sorumluluğunda Eğitim Öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 25/08/2020 tarih ve 24911- sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR

Emre ÇALIŞKAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. No:59 Muratpaşa/Antalya

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (242) 238 60 00

E-Posta: projeler07@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: <http://antalya.meb.gov.tr/>

Bilgi için: Erdal ER

Unvan : Teknisyen

Faks: 2422386111

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 1009-c88f-3403-924a-2806 kodu ile teyit edilebilir.

I. BÖLÜM

Aşağıdaki tablonun her bir satırında yer alan tüketim davranışlarını yapma sıklığınıza göre, tablonun satır sonlarında yer alan rakamlardan yalnızca birini işaretlemeniz gerekmektedir. Rakamların ifade ettiği anlamlar şöyledir:

1. Hiçbir zaman böyle yapmam. 2. Nadiren böyle yaparım 3. Ara sıra böyle yaparım
4. Sık Sık böyle yaparım 5. Her Zaman böyle yaparım.

1	Dişlerimi fırçalarken veya tıraş olurken suyu sürekli açık tutarım.	1	2	3	4	5
2	Evimde, bulaşık bulaşık makinesinde yıkanır.	1	2	3	4	5
3	Evimde, sebze-meyve akan suda yıkanmak yerine, su dolu bir kapta yıkanır.	1	2	3	4	5
4	Evdeki tüm muslukların su kaçırıp kaçırmadığını kontrol ederim, eğer kaçak varsa derhal tamir edilir.	1	2	3	4	5
5	Evimde, çamaşır makinesi tam dolana dek çalıştırılmaz.	1	2	3	4	5
6	Evimde ısıtıcının (kombi, soba, elektrik sobası vb.) ısı ayarını yükseltmeden önce kat kat giyinmeyi denerim.	1	2	3	4	5
7	Gün içerisinde, eğer evden uzunca bir süre dışarıda kalacaksam, evden çıkmadan önce ısıtıcıyı kısar ya da kapatırım.	1	2	3	4	5
8	Kışın, evime temiz hava girmesi için pencerelerimi uzun süre açık tutarım.	1	2	3	4	5
9	Kullanmadığım odaları ısıtmam ya da ısısını düşürürüm.	1	2	3	4	5
10	Evimde kapı, duvar, çatı ve pencerelerin yalıtımına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
11	Evimde kullandığımız sıcak suyun ısıtılmasında güneş enerjisinden yararlanılır.	1	2	3	4	5
12	Enerji tasarruflu ampulleri kullanırım.	1	2	3	4	5
13	Bilgisayarda işlem olmasa da, bilgisayarımı sürekli açık tutarım.	1	2	3	4	5
14	Evde olduğum zamanlarda, izlenmese de TV'yi sürekli açık tutarım.	1	2	3	4	5
15	Evdeki elektronik aletlerin fişini çekmek yerine kumandadan kapatarak onları bekleme (stand-by) konumunda bırakırım.	1	2	3	4	5
16	Şehir içi ulaşımında kendi arabamı kullanırım.	1	2	3	4	5
17	İşime toplu taşıma araçlarıyla giderim.	1	2	3	4	5
18	İşime yürüyerek ya da bisikletimle giderim.	1	2	3	4	5
19	Şehirlerarası yolculukları toplu taşıma araçlarıyla yapmak yerine kendi arabamla yapmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
20	Kendi aracımı kullanırken, şehirlerarası yollarda hızım 100 km/s'nin altında olur.	1	2	3	4	5
21	Tekrar tekrar şarj edilebilir pillerin yerine, bir kez kullanılıp atılan pilleri tercih ederim.	1	2	3	4	5
22	Gelirim yenisini almaya uygun olsa da birçok ürünün ikinci elini almayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
23	Herhangi bir satış noktasında bir ürünün organik olanı ve olmayana varsa, organik olanı tercih ederim.	1	2	3	4	5
24	Enerjiyi verimli kullanan (A, A+ sınıfı) beyaz eşyaları tercih ederim.	1	2	3	4	5

25	Geri dönüştürülmüş hammadde ve malzemelerden yapılmış kağıt ürünlerini (peçete, tuvalet kağıdı) kullanırım.	1	2	3	4	5
26	Aerosol içeren (parfüm, deodorant vb.) ürünleri tüketmekten kaçınırım.	1	2	3	4	5
27	Sırf ekolojik kaygılarla, belirli ev aletlerini (matkap, halı yıkama makinesi vb.) satın almak yerine komsularıyla ya da arkadaşlarıyla paylaşarak kullanmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
28	Her bir otomobilin üretilmesinde harcanan doğal kaynak ve enerjiyi düşünerek, otomobil satın almak yerine otomobil kiralamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
29	Alışverişlerimde mağazaların verdiği poşetler yerine kendi çantamı kullanırım.	1	2	3	4	5
30	Eski eşyalarımı (mobilya vb.) ve giysilerimi depolamak ya da çöpe atmak yerine bir yakınıma vermeyi ya da bir yardım kuruluşuna bağışlamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
31	Kullandığım elektrikli ev aletlerinin (Ütü, elektrikli süpürge, çamaşır makinesi, fön makinesi, blender vb.) arızalanması durumunda, onu tamir ettirmeyi denemek yerine yenisini almayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
32	Bankamatikte yaptığım işlemlerin sonucunda "makbuz ister misiniz?" diye sorulduğunda kağıt israfı olmasın diye istemem yanıtını veririm.	1	2	3	4	5
33	Faturaların (Telefon, ADSL) ve kredi kartı hesap ekstrelerinin posta yoluyla ikametgah adresime ulaştırılması yerine; sadece e-posta adresime gönderilmesini tercih ederim.	1	2	3	4	5
34	Ürünlerin taşınmasında harcanan doğal kaynakları düşünerek; öncelikle yaşadığım şehirde (örn. Bozüyük yoğurt), olmazsa yaşadığım ülkede üretilen (örn. Eti bisküvi) ürünleri satın alırım.	1	2	3	4	5
35	Kullanılmış kağıtları not tutma vb. gibi işlerde yeniden değerlendiririm.	1	2	3	4	5
36	Kullandığım cam şişeleri, pilleri ve kağıtları, sokaklardaki çöp bidonlarına atmak yerine bunları türlerine göre ayırarak, çevreye konmuş geri dönüşüm kutularına bırakırım.	1	2	3	4	5

II. BÖLÜM

Aşağıdaki 5 soruda kişisel bilgilerinizle ilgili sorular yer almaktadır. Lütfen adınızı ve soyadınızı yazmayınız.

37. Cinsiyetiniz?

() Bay

() Bayan

38. Yaşınız? _____

39. Medeni Durumunuz?

() Bekar

() Evli

() Diğer

40. Öğrenim düzeyiniz?

- ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Diğer.....

41. Kaç yıldır öğretmenlik yapmaktasınız? _____

42. Aylık toplam kişisel geliriniz kaçtır? (TL)

- ☐ 5000-7000 ☐ 7001-9000 ☐ 9001-11000 ☐ 11001-13000
☐ 13001-15000 ☐ 15001 ve üzeri

43. Herhangi bir çevre kuruluşuna üye misiniz? (Örneğin TEMA, Greenpeace, Çevre Gönüllüleri Derneği).

- ☐ Evet ☐ Hayır (Cevabınız "Evet" ise bu kuruluşların adını yazınız.)

44. Babanızın eğitim düzeyi?

- ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐ Diğer.....

45. Annenizin eğitim düzeyi?

- ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐ Diğer.....

**Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Sürdürülebilir Tüketim ile İlgili Yarı
Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu**

Sayın Öğretmenim;

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi doktora programı öğrencisiyim. Bu görüşmeyi, tez çalışmam için siz Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir tüketim kavramı öğretimi ile ilgili bilgi ve görüşlerinizi almak amacıyla gerçekleştireceğiz. Görüşmeden elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Daha sonra tekrar dinlenerek verilerin daha sağlıklı analiz edilebilmesi için görüşmede ses kaydı alınacaktır. Görüşmeye gönüllü olarak katılıyorsunuz. Rahatsız olduğunuz herhangi bir soru ya da durumda neden belirtmeksizin görüşmeyi sonlandırabilirsiniz. Zaman ayırarak çalışmama katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

Hüseyin DUYGU

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

- Cinsiyetiniz?
- Yaşınız?
- Meslekteki kıdem yılınız?
- Eğitim durumunuz?
- “Sürdürülebilir tüketim” kavramını tanımlayabilir misiniz?
- “Sürdürülebilir tüketim” kavramı ile Sosyal Bilgiler dersi arasında nasıl bir bağlantı kurabilirsiniz? Açıklayınız.
- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5-6-7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları içeriğinde “sürdürülebilir tüketim” kavramı ne kadar yer almaktadır? Sizce yeterli midir?
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesini hangi yöntem ve teknikleri kullanarak işliyorsunuz?
- Üretim Dağıtım ve Tüketim ünitesinin kazanımlarını “sürdürülebilir tüketim” kavramı bağlamında değerlendirir misiniz? (Bu soruda öğretmenlere 5-6 ve 7. sınıf “Üretim Dağıtım ve Tüketim” ünitesinin kazanımları, hatırlayabilmeleri amacıyla yazılı olarak sunulacaktır).

- Derslerinizi işlerken sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve sürdürülebilir tüketim ile ilişkili bir kazanıma geldiğiniz zaman o kazanımı, müfredattan / ders kitapları içeriğinden az da olsa uzaklaşıp daha detaylıca işlemeye çalışıyor musunuz?
- “Sürdürülebilir tüketim” kavramını işlerken hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
- Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir tüketim ile ilişkili kazanımları işlerken en çok ihtiyacınız olan materyal / yöntem / maddi manevi destek nedir?

EK 2. Ölçek Kullanım İzni

← HK Kimden: Hakan X

Yardım

Arşivle Bildir Süpür Şuraya Taşı Yanıtla Okundu / Okunmadı

Hakan
Kime: Siz
27.09.2022 Salı 08:06
Merhaba Hüseyin Bey, elbette kullanabilirsiniz, çok memnun olurum. Ölçeğimiz sonraki sayfalarda verilen üç çalışmadaki ölçeklerden derlenmiştir (Barr ve Gilg; Thogersen; Kaiser). İyi çalışmalar diliyorum
...

Gönderen: Hüseyin DUYGU
Gönderildi: 27 Eylül 2022 Salı 07:06:09
Kime: Hakan
Konu: Ölçek Kullanım İzni

Ek 3. Akdeniz Üniversitesi Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.10.2022-477602

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 11.10.2022
TOPLANTI SAYISI : 17
KARAR SAYISI : 358

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA'nın danışmanlığını, Hüseyin DUYGU'nun araştırmacılığını üstlendiği, "Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Erişim Bağlamında Sosyal Bilimler Eğitiminin Yeri" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucaya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurçen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YONDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı: Hüseyin DUYGU

Doğum yeri:

Eğitim Durumu

Lisans: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Doktora: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi.

Bilimsel Faaliyetleri

Yüksek Lisans Tezi: Alanya örneğinde yabancı uyruklu ortaokul öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar

Duygu, H., & Akbıyık, Y. (2016). Çok kültürlü sosyokültürel ortamda barış içinde yaşayabilme: Alanya örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, (USBES Özel Sayı II) 1255-1277. <http://efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/issue/view/186>

Köç, A., & Duygu, H. (2018). Ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı değerini edinimleri ve yabancı uyruklu öğrencilerle uyum becerileri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 38-51. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jirss/issue/40047/487999>

Ünal, O., & Duygu, H. (2019). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal duyarlılık düzeylerini belirlemeye yönelik nicel bir çalışma: Alanya örneği. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(1), 16-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jirss/issue/46006/576489>

Duygu, H. & Ersoy, F. (2024). Secondary school students' metaphoric perceptions of values related to the concept of sustainable consumption . *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 5(1), 75-93. doi: 10.29329/jirte.2024.650.5

Yabancı Dil Bilgisi

İngilizce

İNTİHAL RAPORU

İntihal Hüseyyin DUYGU.docx

ORJİNALLIK RAPORU

% 8	% 8	% 7	% 4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	earsiv.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
4	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.ijoess.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	sosbilder.org İnternet Kaynağı	<% 1
9	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<% 1

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

05.04.2024

Hüseyin DUYGU